

**ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH**

T. Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ.: 210 92 11 200-10, Fax: 210 92 33 977, www.iobe.gr
11 T. Karatassou, 117 42 Athens, Greece, Tel.: +30 210-92 11 200-10, Fax: +30 210-92 33 977

**Μελέτη για τις δυνατότητες βελτίωσης της
αποτελεσματικότητας του θεσμού
της Πρακτικής Άσκησης στην εκπαίδευση**

ΑΘΗΝΑ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2011

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

**ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ**
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

**ΕΣΠΑ
2007-2013**
πρόγραμμα για την ανάπτυξη

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών είναι ιδιωτικός, μη κερδοσκοπικός, κοινωφελής ερευνητικός οργανισμός. Ιδρύθηκε με σκοπό να προωθεί την επιστημονική έρευνα για τα τρέχοντα και αναδυόμενα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να παρέχει αντικειμενική πληροφόρηση και να διατυπώνει προτάσεις οι οποίες είναι χρήσιμες στη διαμόρφωση πολιτικής.

Οι συγγραφείς θα ήθελαν να ευχαριστήσουν τους κ. Γιάννη Στουρνάρα, Γενικό Διευθυντή του IOBE και τον κ. Άγγελο Τσακανίκα, Υπεύθυνο Ερευνών του IOBE, για την πολύτιμη συμβολή τους με χρήσιμα σχόλια και παρατηρήσεις στην εκπόνηση αυτής της μελέτης. Επίσης, θα ήθελαν να ευχαριστήσουν τον κ. Βεντούρη Νίκο, Ερευνητικό Συνεργάτη του IOBE, για τη βοήθειά του στην επεξεργασία των σχετικών στοιχείων.

Copyright © 2011 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε για τη συμβολή τους στην παρούσα μελέτη:

κα. Ιφ. Ορφανού, Ειδική Γραμματέα Ευρωπαϊκών Πόρων, ΥΠΔΒΜΘ

κ. Μ. Κοντογιάννη, Ειδικό Γραμματέα Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ΥΠΔΒΜΘ

κ. Β. Παπάζογλου, Ειδικό Γραμματέα Ανώτατης Εκπαίδευσης, ΥΠΔΒΜΘ

κ. Ν. Μπαλλίνη, Εκπαιδευτικό Τεχνικής Εκπαίδευσης

κ. Θ. Κωστούλα, Μέλος της Επιτροπής Παρακολούθησης και Παραλαβής, ΥΠΔΒΜΘ

κ. Αντ. Κορωναίο, Καθηγητή/ Επιστ. Υπεύθυνο Πρακτικής Άσκησης, ΑΠΘ

κ. Μ.Ταρουδάκη, Καθηγητή/ Επιστ. Υπεύθυνο Πρακτικής Άσκησης, Παν/μιο Κρήτης

κ. Π. Σκάγιαννη, Καθηγητή Παν/μιου Θεσσαλίας/ Υπεύθυνο ΜΚΕ

κ. Κ. Μπρατάκος, Αντιπρόεδρο ΤΕΙ Αθηνών

κα. Ι. Καραλή, Γραφείο Πρ. Άσκησης ΤΕΙ Πειραιά

κ. Κώστας Καλτσάς, Πρόεδρο ΕΟΠΠ

κ. Ζέρβα, Οικ. Διευθυντή ΙΔΕΚΕ

κ. Δ. Τσίγκο, Πρόεδρο της European Confederation of Young Entrepreneurs & Hellenic Start-Up Association

κ Γ. Καλοφυσούδη, Υπεύθυνο Πρακτικής Άσκησης, Νοσοκομείο Ερρίκος Ντυνάν

κες. Δ. Μάντεση και Μ. Κωστάκη, EUROBANK EFG/ SELECTION & DEVELOPMENT DIVISION

κα. Θ. Καραλάζου, Apivita / HR Generalist Manager

κ. Ζαχείλα Λουκά, CEDEFOP

κ. Helmut Zelloth, European Training Foundation

ΣΕΒ

ΕΒΕΑ

Επιμελητήριο Κυκλάδων

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
1ο Κεφάλαιο: Εισαγωγή	11
1.1. Καλύπτοντας το κενό δεξιοτήτων	11
1.2. Πρακτική Άσκηση: Μέσο «αναπλήρωσης» του ελλείμματος δεξιοτήτων και σύνδεσης με την αγορά εργασίας	14
1.2.1. Στόχοι της Πρακτικής Άσκησης	15
1.3. Κρίσιμοι παράγοντες για το σχεδιασμό και την εφαρμογή αποτελεσματικών προγραμμάτων πρακτικής άσκησης	17
2ο Κεφάλαιο: Ισχύον Θεσμικό Πλαίσιο	27
2.1. Ανώτατα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα	27
2.1.1. Προγράμματα ενίσχυσης της πρακτικής άσκησης στα Πανεπιστήμια από κοινοτικούς πόρους	29
2.1.1.1. Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II	29
2.1.1.2. Ε.Σ.Π.Α. 2007-2013	31
2.2. Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.)	35
2.2.1. Γενικά Χαρακτηριστικά	35
2.2.2. Οργάνωση και εποπτεία της πρακτικής άσκησης στους χώρους εργασίας	36
2.2.3. Χρονικές περίοδοι πρακτικής άσκησης	40
2.2.4. Εργασιακά δικαιώματα και υποχρεώσεις ασκούμενων	40
2.2.5. Προγράμματα ενίσχυσης της πρακτικής άσκησης στα Τ.Ε.Ι. από κοινοτικούς πόρους	43
2.2.6. Προβλήματα /ατέλειες στην εφαρμογή του νομικού πλαισίου της πρακτικής άσκησης	46
2.3. Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.)	49
2.3.1. Εισαγωγή	49
2.3.2. Βασικό Νομικό Πλαίσιο Πρακτικής Άσκησης	50
2.3.3. Δευτερεύουσες νομικές παρεμβάσεις για την κατάρτιση στα Ι.Ε.Κ.	54
2.3.4. Η μεταβίβαση της διαχείρισης-λειτουργίας των δημόσιων Ι.Ε.Κ. στις περιφέρειες της αυτοδιοικητικής δομής του «Καλλικράτη»	56
2.3.5. Συμπεράσματα επί του νομικού πλαισίου της πρακτικής άσκησης στα Ι.Ε.Κ.	59
2.4. ΕΠΑ.Λ.-ΕΠΑ.Σ.	60
3ο Κεφάλαιο: Πρακτική Άσκηση/Μαθητεία στο Διεθνές Περιβάλλον: Η εμπειρία άλλων χωρών	63
3.1. Μορφές μάθησης μέσω εργασίας στην τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση	64
3.1.1. Γερμανία	64
3.1.2. Αυστρία	71
3.1.3. Δανία	74
3.1.4. Ελβετία	78
3.1.5. Αγγλία	80
3.1.6. Νορβηγία	82
3.1.7. Κύπρος	85
3.1.8. Φινλανδία	88
3.1.9. Συμπεράσματα	93
3.2. Μορφές μάθησης μέσω εργασίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	99
3.2.1. Προγράμματα Placement Learning ή Professional Training και Sandwich Placement	101
4ο Κεφάλαιο: Τρόποι Χρηματοδότησης της Πρακτικής Άσκησης/Μαθητείας	105
4.1. Χρηματοδότηση πρακτικής άσκησης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: Προκλήσεις και Προοπτικές	106
4.2. Επιμερισμός κόστους πρακτικής άσκησης/μαθητείας	109
4.3. Κόστος πρακτικής άσκησης και χρηματοδοτικά μοντέλα – Οι διεθνείς πρακτικές	112
4.3.1. Φορολογικά κίνητρα σε επιχειρήσεις και ιδιώτες (ασκούμενοι και οικογένειές τους)	113
4.3.1.1. Φόρος προστιθέμενης αξίας	114
4.3.1.2. Φόρος εισοδήματος εταιρειών	115
4.3.1.3. Φορολογικά κίνητρα για ιδιώτες (ασκούμενους ή/και τις οικογένειές τους)	117
4.3.1.4. Αξιολόγηση των φορολογικών κινήτρων για την εκπαίδευση και κατάρτιση	119
4.3.2. Μικτά μοντέλα χρηματοδότησης	121
4.3.2.1. Κουπόνια εκπαίδευσης (Training vouchers)	121
4.3.2.2. Λογαριασμοί μάθησης (learning accounts)	123
4.3.2.3. Άλλοι μέθοδοι	123
4.4. Προτάσεις χρηματοδοτικών μοντέλων για την πρακτική άσκηση στην Ελλάδα	124
5ο Κεφάλαιο: Προτάσεις βελτίωσης του θεσμού της πρακτικής άσκησης στο εγχώριο εκπαιδευτικό σύστημα	133
5.1. Πρακτική Άσκηση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	133

5.1.1.	Πανεπιστήμια	133
5.1.1.1.	Σημερινό status quo- Συνεντεύξεις με ιδρυματικούς υπεύθυνους Πρακτικής Άσκησης	135
5.1.2.	Τ.Ε.Ι.....	139
5.1.3.	Κοινές διαπιστώσεις	139
5.1.4.	Πρακτική Άσκηση στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση: Οι απόψεις των ιδιωτικών επιχειρήσεων/υποδοχέων	141
5.1.5.	Προτάσεις βελτίωσης του θεσμού της πρακτικής άσκησης στα ΑΕ.Ι. (Πανεπιστήμια και Τ.Ε.Ι.)	143
5.1.5.1.	Πανεπιστήμια.....	143
5.1.5.2.	ΤΕΙ	145
5.1.6.	Προτάσεις βελτίωσης της πρακτικής άσκησης στο σύνολο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.....	146
5.1.7.	Δείκτες Αποδοτικότητας και Χρηματοδότηση Πρακτικής Άσκησης	153
5.2.	Αρχική Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα: Προτάσεις βελτίωσης του θεσμού της πρακτικής άσκησης	155
5.2.1.	Αρχική Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα: ΙΕΚ.....	157
5.2.2.	Η πρακτική άσκηση στα Ι.Ε.Κ. σήμερα	158
5.2.3.	Ιδιωτικά ΙΕΚ.....	170
5.3.	Πρακτική Άσκηση στο Νέο Τεχνολογικό Λύκειο	172
5.3.1.	Αξιολόγηση της πρότασης του ΥΠΔΒΜΘ	174
5.3.2.	Η πρακτική άσκηση/μαθητεία στο Νέο Τεχνολογικό Λύκειο: Βασικές Αρχές και Προτάσεις ...	176
5.3.3.	Η Πρακτική Άσκηση στη Γ' Τάξη.....	179
5.3.4.	Πρακτική Άσκηση/Μαθητεία στο 4 ^ο έτος	184
6ο	Κεφάλαιο: Κρίσιμοι οικονομικοί κλάδοι, τάσεις και προοπτικές στην εγχώρια αγορά εργασίας: Ο ρόλος της Πρακτικής Άσκησης	189
6.1.	Εισαγωγή.....	189
6.2.	Κύρια χαρακτηριστικά και μεταβολές στην εγχώρια αγορά εργασίας	190
6.3.	Μεταβολές στην αγορά εργασίας στις βασικές επαγγελματικές κατηγορίες	192
6.4.	Κλάδοι και επαγγελματικές κατηγορίες με αναμενόμενη ταχεία ανάπτυξη.....	195
6.4.1.	Τουριστική Βιομηχανία	196
6.4.2.	Τομέας της Ενέργειας.....	198
6.4.3.	Τεχνολογία, Πληροφορική και Επικοινωνίες	200
6.4.4.	Αγορά φαρμάκων και ευρύτερος τομέας της Υγείας.....	202
6.4.5.	Τρόφιμα-Ποτά και Βιο-αγροδιατροφή	206
6.4.6.	Περιβαλλοντικοί τομείς και κλάδος Διαχείρισης Απορριμμάτων.....	208
6.4.7.	Ναυτιλία και ναυπηγική βιομηχανία	211
6.4.8.	Εξορυκτική Βιομηχανία	213
6.5.	Παράρτημα	217
Πηγές	225	

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το ανθρώπινο κεφάλαιο, οι γνώσεις και οι δεξιότητές του συνιστούν ένα από τα σημαντικότερα περιουσιακά στοιχεία κάθε χώρας. Στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, με την κινητικότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου να ενισχύεται, αλλά και τις δυνατότητες για ανάπτυξη και διάδοση της γνώσης να έχουν πολλαπλασιαστεί με τη βοήθεια και της τεχνολογίας, η διεύρυνση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και η ποιοτική μόρφωση και εκπαίδευση της νέας γενιάς πρέπει να αποτελούν βασική μέριμνα όχι μόνο του κράτους, αλλά και κάθε ενεργού πολίτη της χώρας.

Ο ρόλος της εκπαίδευσης συνίσταται πρωτίστως στο να εφοδιάσει το άτομο με τις βασικές δεξιότητες (ανάγνωση, γραφή, ενεργός ακοή κτλ) που αποτελούν την ελάχιστη προαπαιτήση για την ενεργή συμμετοχή του ατόμου στην κοινωνία. Επιπλέον, μέσω της εκπαίδευσης, το άτομο αποκτά εξειδικευμένες γνώσεις σε διάφορες θεματικές ενότητες (στη βασική παιδεία) και επί συγκεκριμένων κατευθύνσεων (στη μη-υποχρεωτική εκπαίδευση). Στόχος του εκπαιδευτικού συστήματος είναι, επομένως, η παροχή γνώσεων στο άτομο, η όξυνση της αντίληψής του, η διεύρυνση των πνευματικών του οριζόντων, αλλά και η εντρύφηση σε ένα θεματικό πεδίο- στοιχεία που, αποδεδειγμένα, βελτιώνουν το βιοτικό επίπεδο του ατόμου. Η εκπαίδευση, βέβαια, αποτελεί και τη σημαντικότερη *γέφυρα προς την εργασία*, μιας και η συντριπτική πλειοψηφία των αποφοίτων οποιασδήποτε εκπαιδευτικής βαθμίδας αναζητά εργασία αφού επιλέξει να τερματίσει την εκπαιδευτική της διαδρομή.

Λόγω της καίριας σημασίας του εκπαιδευτικού συστήματος στην ανάπτυξη του ατόμου, θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από ευελιξία: από την ικανότητα, δηλαδή να προσαρμόζεται στις κατά καιρούς μεταβαλλόμενες οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες. Σε αυτό το πλαίσιο, οι παγκόσμιες ανακατατάξεις σε όρους ανταγωνιστικότητας και οικονομικής ανάπτυξης των τελευταίων ετών κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου για το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά στην ανάπτυξη, όχι μόνο ενός καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού γενικά, αλλά και με τις δεξιότητες/ικανότητες που θα απαιτεί η οικονομία την επόμενη δεκαετία. Σε αυτή την κατεύθυνση, έχουν ενεργοποιηθεί κοινοτικές πολιτικές που στοχεύουν στη μείωση της ανεργίας, μέσω της αποκρυστάλλωσης εκείνων των δεξιοτήτων που θα απαιτούνται το 2020 (“Europe’s strategy for 2020”, “Agenda for New Skills and

Jobs”), έτσι ώστε το σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης σε κάθε κράτος-μέλος να προσαρμοστεί εγκαίρως στα νέα δεδομένα.

Η Ευρώπη, αλλά κυρίως η Ελλάδα, έχουν να αντιμετωπίσουν μια ακόμα τεράστια πρόκληση, την τρέχουσα οικονομική κρίση. Αναμφισβήτητα η Ελλάδα βρίσκεται στη δυσχερέστερη, οικονομικά και πολιτικά, θέση των τελευταίων τριάντα ετών. Η κρίση έχει αποκαλύψει στρεβλώσεις και παθογένειες της χώρας πέρα από τα δημοσιονομικά μεγέθη, ενώ άμεσο αποτέλεσμα της αποτελεί η συνεχώς αυξανόμενη ανεργία, ειδικά των νέων. Έτσι, παρά τους περιορισμένους κρατικούς πόρους, την περιρρέουσα αβεβαιότητα για το μέλλον και τις δυσχέρειες που αντιμετωπίζει κάθε οικονομικός κλάδος, η εξέταση τρόπων βελτίωσης της παρεχόμενης εκπαίδευσης δεν αποτελεί πολυτέλεια, όπως θα υποστήριζαν κάποιοι, αλλά άμεση ανάγκη.

Η αναβάθμιση του θεσμού της πρακτικής άσκησης κινείται προς αυτή την κατεύθυνση. Κι αυτό γιατί, η προώθηση της πρακτικής άσκησης μπορεί να συμβάλει καταλυτικά στη βελτίωση της σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και επομένως, να λειτουργήσει ανασταλτικά στην ανεργία των νέων. Αντιλαμβανόμενη την προστιθέμενη αξία που μπορεί να έχει η πρακτική άσκηση στο σύνολο της οικονομίας και της κοινωνίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει χρηματοδοτήσει σχετικές δράσεις σε όλα τα τελευταία αναπτυξιακά προγράμματα. Στο πλαίσιο αυτό, η πρακτική άσκηση εμφανίζεται με διάφορες μορφές και χαρακτηριστικά στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, εδώ και αρκετά χρόνια.

Εντούτοις, μια στενή εξέταση του τρόπου ανάπτυξης του θεσμού σε κάθε εκπαιδευτική βαθμίδα, σε συνδυασμό με αξιολογήσεις παλαιότερων σχετικών δράσεων, χρηματοδοτούμενων από ευρωπαϊκά προγράμματα, υπογραμμίζει αρκετές περιοχές προς βελτίωση.

Έτσι, στόχος της παρούσας μελέτης είναι η πρόταση βελτιωτικών ρυθμίσεων/δράσεων για την πρακτική άσκηση σε όλες τις βαθμίδες του εγχώριου εκπαιδευτικού συστήματος. Στο πλαίσιο αυτό, η μελέτη¹ περιλαμβάνει καταρχήν την καταγραφή του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου για κάθε βαθμίδα. Η ανάπτυξη βιώσιμων προτάσεων βελτίωσης οδηγεί στην άντληση πετυχημένων παραδειγμάτων

¹ Στη μελέτη αξιοποιήθηκε ένα πλήθος συνεντεύξεων με εκπροσώπους του ΥΠΔΒΜΘ, επιχειρήσεων, θεσμικών φορέων (ΕΟΠΠ, ΙΔΕΚΕ), υπεύθυνων πρακτικής άσκησης/ακαδημαϊκού προσωπικού διαφόρων βαθμίδων, Γραφείων Πρακτικής Άσκησης, εμπορικών επιμελητηρίων, επαγγελματικών ενώσεων, καθώς και εμπειρογνομόνων διεθνών οργανισμών (CEDEFOP, ETF) κτλ.

(best cases) από αντίστοιχα προγράμματα σε χώρες του εξωτερικού, οι οποίες χαρακτηρίζονται από καινοτόμα/αποτελεσματικά εκπαιδευτικά συστήματα. Οι τελικές προτάσεις αφορούν όλο το φάσμα πραγματοποίησης της πρακτικής άσκησης (σχεδιασμός-διάρκεια-αξιολόγηση-ρόλος εμπλεκόμενων φορέων) για κάθε βαθμίδα. Εντούτοις, οι δεδομένες, δυσχερείς οικονομικές συνθήκες επιβάλλουν κατά προτεραιότητα την εξέταση «μοντέλων χρηματοδότησης», τα οποία θα μπορούσαν, μέσω προσαρμογής στις απαιτήσεις κάθε βαθμίδας, να καταστήσουν βιώσιμα τα προγράμματα πρακτικής άσκησης ανεξαρτήτως της κοινοτικής χρηματοδότησης.

Η μελέτη αναπτύσσεται στους εξής άξονες: Στο **Κεφάλαιο 1** αναλύεται το θεωρητικό πλαίσιο της πρακτικής άσκησης/μαθητείας, καθώς και η ανάγκη ενίσχυσής της στο εγχώριο εκπαιδευτικό πλαίσιο, μέσω της εξέτασης των στόχων της και των χαρακτηριστικών που αυξάνουν την ποιότητα και την αποτελεσματικότητά της. Στο **Κεφάλαιο 2**, αναλύεται το ισχύον θεσμικό πλαίσιο για την πρακτική άσκηση ανά εκπαιδευτική βαθμίδα, έτσι ώστε να υπογραμμισθούν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του θεσμού και οι περιοχές προς βελτίωση σε όλο το φάσμα του εκπαιδευτικού συστήματος. Στη συνέχεια, παρατίθεται εκτενής ανασκόπηση του τρόπου υλοποίησης της πρακτικής άσκησης/μαθητείας σε επιλεγμένα για την αποτελεσματικότητα και την καινοτομία τους ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα (**Κεφάλαιο 3**). Στο **Κεφάλαιο 4** εξετάζονται οι διεθνείς πρακτικές χρηματοδότησης προγραμμάτων πρακτικής άσκησης/μαθητείας, με στόχο να αντληθούν εφαρμόσιμα μοντέλα για την Ελλάδα. Το κεφάλαιο καταλήγει με την παράθεση προτάσεων για πιθανά μοντέλα χρηματοδότησης της πρακτικής άσκησης/μαθητείας στο πλαίσιο του εγχώριου εκπαιδευτικού συστήματος και λαμβάνοντας υπ' όψη τη δυσχερή ατραπό στην οποία βρίσκεται η χώρα. Στη συνέχεια, αντλώντας πληροφορίες από εμπλεκόμενους στην πρακτική άσκηση σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, και σε υπεύθυνους φορείς, καθώς και από εμπειρογνώμονες ευρωπαϊκών οργανισμών, σχηματίζονται προτάσεις για την ανάπτυξη ή τη βελτίωση του θεσμού ανά βαθμίδα (**Κεφάλαιο 5**). Τέλος, δεδομένης της ανάγκης σύνδεσης της εκπαίδευσης γενικότερα και της πρακτικής άσκησης/μαθητείας ειδικότερα με τις αναπτυξιακές ανάγκες της χώρας, στο **Κεφάλαιο 6** αναλύονται οι οικονομικοί κλάδοι που αναμένεται να λειτουργήσουν ως όχημα γρήγορης ανάπτυξης της Ελλάδας, ενώ παραθέτονται παραδείγματα επαγγελματών/ειδικοτήτων που θεωρούνται κρίσιμα, όσον αφορά στην προώθηση της πρακτικής άσκησης.

1ο Κεφάλαιο

Εισαγωγή

1.1. Καλύπτοντας το κενό δεξιότητων

Η τρέχουσα οικονομική κρίση στην Ελλάδα έχει πυροδοτήσει την ανεργία, ειδικότερα των νέων, η οποία όμως κινούνταν σε σχετικά υψηλά επίπεδα και πριν το 2009. Ένας από τους σημαντικότερους λόγους της διαχρονικά υψηλής ανεργίας των νέων θεωρείται η μαζική αύξηση των αποφοίτων, ιδιαίτερα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Ο ρυθμός αύξησης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης κρίνεται, μάλιστα, κατά πολύ μεγαλύτερος από το ρυθμό ανόδου της ζήτησης πτυχιούχων από τις ελληνικές επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα να καταγράφεται υπερπροσφορά πτυχιούχων σε σχέση με τη ζήτηση. Ως αποτέλεσμα, οι πτυχιούχοι αυτοί αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες στην εύρεση κατάλληλης εργασίας, καταλήγοντας αναπόφευκτα σε θέσεις χαμηλότερων απαιτήσεων από τα τυπικά τους προσόντα. Η οικονομική κρίση σαφώς και εντείνει σημαντικά το πρόβλημα.

Τα αυξημένα ποσοστά ανεργίας των πτυχιούχων επισημαίνουν, εκτός των άλλων, και μια υποβόσκουσα αναντιστοιχία μεταξύ των απαιτούμενων από τις επιχειρήσεις προσόντων και δεξιοτήτων και, από την άλλη, των προσφερόμενων προσόντων των νέων που επιθυμούν να εισέλθουν στην αγορά εργασίας. Έτσι, παρά το μεγάλο αριθμό αποφοίτων από όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (γυμνάσιο, λύκειο, μεταλυκειακές σχολές, ΑΤΕΙ και Πανεπιστήμια), όλο και περισσότερες επιχειρήσεις αναφέρουν ότι αντιμετωπίζουν δυσχέρειες στην εξεύρεση των κατάλληλων πτυχιούχων, με τους συχνότερα αναφερόμενους λόγους ως προς αυτό την *έλλειψη συγκεκριμένης επαγγελματικής εμπειρίας* και το μικρό αριθμό «κατάλληλων» υποψηφίων. Υποψηφίων, δηλαδή που διαθέτουν τις δεξιότητες και προσόντα που οι επιχειρήσεις κρίνουν ως απαραίτητες και που η κατοχή τους δεν είναι κατ' ανάγκη απόρροια του όποιου τίτλου σπουδών, ακόμα και της ανώτατης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Επομένως, μπορεί να υποστηριχθεί ότι το εκπαιδευτικό σύστημα στην Ελλάδα αδυνατεί να παρέχει τα κατάλληλα εφόδια στους νέους όσον αφορά στην εύρεση εργασίας, σε όλο το φάσμα των εκπαιδευτικών βαθμίδων.

Πέραν τούτου, σύμφωνα με μελέτη του IOBE², σημαντικός παράγοντας αξιολόγησης των προσόντων των υποψηφίων εργαζομένων, αλλά και των ήδη εργαζομένων από τις επιχειρήσεις, αποτελούν τα στοιχεία προσωπικότητας, όπως το πνεύμα συνεργασίας, η ευσυνειδησία, και η προσαρμοστικότητα ενώ ιδιαίτερα σημαντικές θεωρούνται και οι κοινωνικές δεξιότητες, οι ικανότητες χειρισμού διαδικασιών, οι βασικές γνώσεις χρήσης σύγχρονου λογισμικού γραφείου αλλά και η κριτική σκέψη, η ενεργός μάθηση, οι ικανότητες επίλυσης σύνθετων προβλημάτων (αναγνώριση προβλημάτων, συλλογή, οργάνωση και σύνθεση πληροφοριών, παραγωγή και αξιολόγηση ιδεών), οι ικανότητες διαχείρισης πόρων (οικονομικών, ανθρώπινων πόρων, υλικών, χρόνου). Ωστόσο, οι δεξιότητες αυτές δε «διδάσκονται» πάντα στις διάφορες βαθμίδες του εγχώριου εκπαιδευτικού συστήματος.

Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι μία στις δύο επιχειρήσεις, σε όλους τους κλάδους, δηλώνουν ότι αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εξεύρεση των κατάλληλων πτυχιούχων, παρά την υψηλή προσφορά εργασίας, γεγονός το οποίο υπογραμμίζει την αναντιστοιχία μεταξύ των ζητούμενων και προσφερόμενων προσόντων. Οι επιχειρήσεις εκτιμούν, ωστόσο, ότι πολύ συχνά η συγκεκριμένη αναντιστοιχία οφείλεται στην έλλειψη επαγγελματικής εμπειρίας.

Η εν λόγω έρευνα του IOBE³ οδήγησε στα παρακάτω συμπεράσματα σε ό,τι αφορά στο «έλλειμμα δεξιοτήτων» των πτυχιούχων:

- Το επίπεδο του ελλείμματος φαίνεται να κρίνεται ως μεγαλύτερο από τις επιχειρήσεις μεγαλύτερου μεγέθους- όπου, μάλλον, οι απαιτήσεις είναι υψηλότερες
- Τα μεγαλύτερα ελλείμματα από τους υποψήφιους εργαζομένους-αποφοίτους καταγράφονται στις βασικές γνώσεις χρήσης σύγχρονου λογισμικού γραφείου, την ικανότητα επίλυσης σύνθετων προβλημάτων και την ικανότητα διαχείρισης πόρων.
- Από την πλευρά των πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, προκύπτει πως και αυτοί αναγνωρίζουν - και μάλιστα σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι οι επιχειρήσεις- πως υπάρχει ένα έλλειμμα συγκεκριμένων δεξιοτήτων από την πλευρά τους. Επιπλέον,

² «Η Απασχολησιμότητα των Αποφοίτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα», 2007, IOBE για την Μορφωτική και Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία

³ Αυτ.

συμφωνούν πως αυτές δεν καλλιεργούνται στο πανεπιστήμιο⁴. Οι συχνότερα αναφερόμενες δυσκολίες για την εύρεση εργασίας είναι η *έλλειψη κατάλληλων θέσεων εργασίας, επαρκούς πληροφόρησης και κατάλληλων συστάσεων*. Αν και σημαντικό ποσοστό αποφοίτων απασχολήθηκε σε θέση σχετική με το αντικείμενο των σπουδών τους, οι ίδιοι αναγνωρίζουν τις αδυναμίες τους σε όρους επαγγελματικής εμπειρίας, γενικών γνώσεων και δεξιοτήτων (κυρίως σε ικανότητα διαπραγμάτευσης και πειθούς, αλλά και διαχείρισης πόρων και ανθρώπινου δυναμικού⁵).

Επίσης σημαντικός δείκτης της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης αποτελεί ο χρόνος μετάβασης του απόφοιτου στην αγορά εργασίας. Σχετική μελέτη⁶ διαπίστωσε **σημαντική καθυστέρηση στην ένταξη των πτυχιούχων στην εργασία**, δηλαδή η περίοδος μετάβασης από την εκπαίδευση στην παραγωγική-οικονομική δραστηριότητα έχει επιμηκυνθεί σημαντικά, γεγονός που συμβάλλει στη σημαντική **αύξηση της «ανεργίας μετάβασης» των νέων πτυχιούχων**.

Το φαινόμενο αυτό αποτελεί ένα ακόμη **σύμπτωμα των ελλείψεων του εκπαιδευτικού συστήματος, αλλά και της αναποτελεσματικής διασύνδεσης εκπαίδευσης και εργασίας**. Σχετικές μελέτες, εξάλλου, δείχνουν ότι η διαδικασία μετάβασης διευκολύνεται όταν τα άτομα ξεκινούν να εργάζονται πριν την αποφοίτησή τους. Ο **συνδυασμός εκπαίδευσης και εργασίας, όπως λόγω χάρη μέσω της ενίσχυσης των προγραμμάτων πρακτικής εκπαίδευσης/άσκησης**, μπορεί να συμβάλλει στη σταδιακή μείωση του φαινομένου της υψηλής ανεργίας μετάβασης. Φυσικά, μια τέτοια προσπάθεια παραμένει ημιτελής εάν δεν επεκτείνεται σε μια **ευρύτερη και αποτελεσματικότερη σύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας**, μέσω της παροχής συγκεκριμένων κινήτρων στις επιχειρήσεις προς την κατεύθυνση της διευκόλυνσης της διαδικασίας πρόσληψης νέων πτυχιούχων.

Οι παραπάνω αδυναμίες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος δεν αφορούν μόνο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μιας και εργασία αναζητούν οι απόφοιτοι όλων των βαθμίδων μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση. Σημαντικές στρεβλώσεις παρατηρούνται και στην απορρόφηση αποφοίτων τεχνικής εκπαίδευσης

⁴ «Έρευνα Αποφοίτων Πανεπιστημίων 2000-2005», ΕΛΙΑΜΕΠ

⁵ «Η Απασχολησιμότητα των Αποφοίτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα», 2007, IOBE για την Μορφωτική και Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία

⁶ Μελέτη για την Απασχόληση των Πτυχιούχων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Μορφωτική και Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία

(δευτεροβάθμιας και μετα-δευτεροβάθμιας), όπου η δυσκολία εύρεσης εργασίας δεν εδράζεται μόνο στο έλλειμμα δεξιοτήτων, αλλά και στη δυσπιστία της αγοράς ως προς το γενικότερο επίπεδο της εκπαίδευσης που παρέχεται σε αυτή τη βαθμίδα. Κι αυτό γιατί, η εστίαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση οδήγησε στη σταδιακή απαξίωση της Τεχνικής Εκπαίδευσης, ως ήσσονος αξίας συγκριτικά με τη «γενική». Τέτοιου είδους αντιλήψεις, σε συνδυασμό με ατυχείς αποφάσεις που αφορούσαν στη δομή της Τεχνικής Εκπαίδευσης (για παράδειγμα, η δημιουργία σχολών/ειδικοτήτων, χωρίς γνώμονα τις ανάγκες της εγχώριας, και τοπικής οικονομίας) υποδαύλισαν την ανάπτυξη συνολικά αυτής της βαθμίδας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της σημερινής κατάστασης, είναι η απουσία δομημένων προγραμμάτων πρακτικής άσκησης, *στη βαθμίδα που κατ' εξοχήν συνδέεται με περισσότερο πρακτικές ειδικότητες.*

Επομένως, απαιτούνται άμεσες παρεμβάσεις και στοχευμένες δράσεις με στόχο τη διασύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και ουσιαστικά, τη διευκόλυνση της μετάβασης των αποφοίτων από την εκπαίδευση στην εργασία επιλογής τους. Η βελτίωση του θεσμού της πρακτικής άσκησης, αναλόγως των απαιτήσεων και των στόχων της κάθε εκπαιδευτικής βαθμίδας εστιάζει προς αυτή την κατεύθυνση.

1.2. Πρακτική Άσκηση: Μέσο «αναπλήρωσης» του ελλείμματος δεξιοτήτων και σύνδεσης με την αγορά εργασίας

Τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών και τα επιχειρήματα που προκύπτουν για την ανάληψη άμεσων δράσεων επιρρώνονται από τις τελευταίες εξελίξεις και τις τάσεις στην εκπαιδευτική πολιτική της Ε.Ε.. Μετά την αποδοχή της Συνθήκης της Λισαβόνας από τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η μετάβαση σε μια κοινωνία γνώσης αποτελεί κοινοτικό στόχο. Σε ένα οικονομικό μοντέλο που -λόγω της ανάπτυξης της τεχνολογίας και των δομικών αλλαγών στους τρόπους παραγωγής/διάθεσης, αλλά και κατανάλωσης - είναι κυρίως ανθρωποκεντρικό, έχει αναγνωριστεί η ανάγκη για ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού. Η έγκυρη διάγνωση των δεξιοτήτων εκείνων που στα επόμενα χρόνια θα απασχολήσουν τους εργαζόμενους και τους εργοδότες, καθώς και η ανίχνευση των μεταβολών και των τάσεων που αναμένεται να επηρεάσουν τις δεξιότητες αυτές, έχουν αναγνωριστεί ως πολύ σημαντικά εργαλεία για τη χάραξη σχετικών πολιτικών. Οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να μειώσουν στο ελάχιστο τα μελλοντικά κενά σε κάποιους τομείς της αγοράς εργασίας και την υπερπροσφορά σε κάποιους άλλους.

Σημαντικό συμπέρασμα σχετικής μελέτης του Cedefop⁷ αποτελεί το ότι, παρ' όλο που οι τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις τα επόμενα χρόνια θα δημιουργήσουν νέα επαγγέλματα και άρα ζήτηση για προσωπικό με τα σχετικά προσόντα, ακόμα και τα πιο «παραδοσιακά», επαγγέλματα δε θα παραμείνουν ανεπηρέαστα: οι απαιτήσεις του τρόπου εργασίας θα υψώσουν τον πήχη για τα ελάχιστα επίσημα προσόντα που θα πρέπει να έχει ένα τέτοιο άτομο για μια θέση εργασίας, όπου σήμερα ενδεχομένως οι απαιτήσεις να είναι κατά πολύ ελαστικότερες.

Έτσι, συμπερασματικά, **για όλους τους κλάδους αναμένεται αύξηση της ζήτησης για εργαζόμενους με υψηλά ή μεσαίου επιπέδου προσόντα, εις βάρος αυτών που ανήκουν στη χαμηλότερη κατηγορία.** Ως εκ τούτου, αναμένονται εντονότερα ποσοστά ανεργίας στην ομάδα ατόμων με χαμηλά προσόντα, ενώ οι υψηλών δεξιοτήτων εργαζόμενοι θα έρθουν αντιμέτωποι με το φάσμα της ανεργίας, σε πολύ χαμηλότερο βαθμό.

1.2.1. Στόχοι της Πρακτικής Άσκησης

Ένας από τους τρόπους αντιμετώπισης της ανεργίας, αλλά και της έγκαιρης κάλυψης των μελλοντικών αναγκών σε νέες δεξιότητες είναι η πρακτική άσκηση. *Με τον όρο πρακτική άσκηση νοείται το χρονικό διάστημα, στο πλαίσιο της φοίτησης σε εκπαιδευτικό ίδρυμα, που ένας μαθητής/φοιτητής/σπουδαστής συνεχίζει την εκπαίδευσή του σε πραγματικό χώρο εργασίας, του ιδιωτικού ή δημόσιου τομέα, συνήθως σε αντικείμενο συναφές με αυτό των σπουδών του.*

Η μάθηση σε εργασιακό χώρο μπορεί να έχει τη μορφή πρακτικής άσκησης ή μαθητείας. Η διαφορά μεταξύ των δύο έγκειται στον τρόπο διεξαγωγής τους: ενώ κατά τη διάρκεια της αμιγούς πρακτικής άσκησης ο φοιτητής απέχει από το εκπαιδευτικό ίδρυμα και τις εκεί υποχρεώσεις του, στη μαθητεία η φοίτηση στο σχολείο/τμήμα/πανεπιστήμιο και η εκπαίδευση σε εργασιακό χώρο πραγματοποιούνται παράλληλα⁸.

⁷ CEDEFOP (2010) Skills Supply and Demand in Europe, Medium-term Forecast up to 2020

⁸ Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, η μάθηση σε εργασιακό χώρο λαμβάνει σχεδόν αποκλειστικά τη μορφή της πρακτικής άσκησης, και γι' αυτό το λόγο, επιλέγεται η χρήση αυτού του όρου μέσα στο κείμενο.

Η πρακτική άσκηση αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της εκπαίδευσης καθώς αφορά στην επαφή των φοιτητών με τον εργασιακό χώρο: Είναι ένας τρόπος σύνδεσης της θεωρίας με την πράξη. Η πρακτική άσκηση στοχεύει στην επίτευξη αμφίδρομης ανάδρασης μεταξύ Εκπαίδευσης και εργασιακού χώρου. Με την παρέμβαση αυτή επιδιώκεται η ουσιαστική σύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγή σε τέτοιο βαθμό ώστε η πρακτική άσκηση των φοιτητών να μην αποτελεί μόνο αίτημα των Ιδρυμάτων προς την αγορά εργασίας αλλά και αίτημα της αγοράς εργασίας προς τα Ιδρύματα.

Επιπλέον, έχει αποδειχθεί ότι η εφαρμογή της αποκτημένης γνώσης σε πραγματικές συνθήκες εργασίας μπορεί να οδηγήσει ακόμα και στην ανάπτυξη επιχειρηματικότητας των τελειόφοιτων και άρα στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Πιο συγκεκριμένα, **οι στόχοι της Πρακτικής Άσκησης** είναι:

- η απόκτηση προϋπηρεσίας που αναμένεται να βοηθήσει τον ασκούμενο στη μετέπειτα αναζήτηση εργασίας
- η βαθύτερη κατανόηση της φύσης του επαγγέλματος/ειδικότητας σε πραγματικό περιβάλλον εργασίας
- η εξοικείωση του ασκούμενου με τα χαρακτηριστικά ενός εργασιακού περιβάλλοντος, τις εργασιακές σχέσεις, τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά του
- η σύνδεση της επιστημονικής γνώσης με πρακτικά ζητήματα που άπτονται του επαγγέλματος/της ειδικότητας, γεγονός που διευκολύνει την αφομοίωση των θεωρητικών γνώσεων
- ο σωστός προσανατολισμός του φοιτητή/σπουδαστή όσον αφορά στη μετέπειτα επιλογή καριέρας. Η απόκτηση τέτοιων εμπειριών μπορεί να βοηθήσει σημαντικά τους φοιτητές/σπουδαστές προς αυτή την κατεύθυνση, μιας και συχνά δεν έχουν αποκρυσταλλώσει τους επαγγελματικούς τους στόχους κατά τη διάρκεια των σπουδών
- η αύξηση των πιθανοτήτων για απορρόφηση στην ιδιωτική επιχείρηση όπου πραγματοποιήθηκε η Πρακτική Άσκηση
- η ανάδειξη των δεξιοτήτων των ασκουμένων και η ανάπτυξη επαγγελματικής συνείδησης
- η ομαλότερη μετάβαση των σπουδαστών/φοιτητών από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας

- η δημιουργία ενός διαύλου επικοινωνίας και διαλόγου μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας

Συμπερασματικά, τα τρία κυριότερα επιχειρήματα προς την εγκόλπωση κάποιας μορφής εργασίας/πρακτικής στην εκπαίδευση είναι: α) η προσφορά ωφελειών που αφορούν στην οικονομία και την αγορά εργασίας, β) η βελτίωση της παιδαγωγικής μεθόδου στο εκάστοτε εκπαιδευτικό ίδρυμα και σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες και δ) η αύξηση των ικανοτήτων κυρίως στο πλαίσιο της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Σχετικές έρευνες έχουν υπερθεματίσει τις παραπάνω αναφερόμενες ωφέλειες από τη μάθηση που αναπτύσσεται σε εργασιακό χώρο, μιας και ανεξαρτήτως της μορφής του προγράμματος, η σωστή και στοχευμένη υλοποίησή του έχει αποδειχθεί εξαιρετικά επιτυχής.

Ιδιαίτερα όσον αφορά στο χρόνο μετάβασης από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας, φαίνεται πως σε χώρες όπως η Γερμανία, όπου λειτουργεί ένα εξαιρετικά δομημένο εκπαιδευτικό σύστημα που ενσωματώνει την πρακτική άσκηση στη σχολική μάθηση, οι νέοι έρχονται αντιμέτωποι με πολύ ηπιότερες αλλαγές στην επαγγελματική τους κατεύθυνση και απορροφώνται ταχύτερα από την αγορά εργασίας σε σύγκριση με χώρες, όπως οι ΗΠΑ, που δεν έχουν εισάγει, σε τόσο μεγάλο βαθμό, μορφές πρακτικής άσκησης στο εκπαιδευτικό τους σύστημα.

Επίσης, φαίνεται πως η εμπειρία σε εργασιακό χώρο λειτουργεί θετικά στην εύρεση εργασίας ακόμα και αν έχει αποκτηθεί σε αντικείμενο μη σχετικό με αυτό των σπουδών και εκτός εκπαιδευτικής διαδικασίας- σε περιπτώσεις, δηλαδή, που ο φοιτητής/σπουδαστής εργάζεται κατά τη διάρκεια των σπουδών του. Είναι, επομένως, τόσο σημαντική η έλλειψη νέων αποφοιτών με κάποια εργασιακή εμπειρία που συνοδεύεται από αντίστοιχες δεξιότητες, ώστε οι εργοδότες να την αξιολογούν πολύ θετικά, ακόμα και αν δε συνδέεται με μάθηση σε κάποια σχολή.

1.3. Κρίσιμοι παράγοντες για το σχεδιασμό και την εφαρμογή αποτελεσματικών προγραμμάτων πρακτικής άσκησης

Ο συνδυασμός των δύο πυλώνων μάθησης (μάθηση «στην τάξη» και μάθηση «στην εργασία») ενέχει προκλήσεις, ιδιαίτερα όταν αφορά σε ευρείας κλίμακα υιοθέτηση. Απαιτείται καλά σχεδιασμένη υποστήριξη από τους σχετικούς φορείς της αγοράς

εργασίας και των συστημάτων παροχής προσόντων, καθώς και αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ εργοδοτών και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ύπαρξη και εφαρμογή σχετικών οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών.

Πιο συγκεκριμένα, τα επιτυχημένα μοντέλα συνδυασμού της μάθησης με την εργασία υπογραμμίζουν την κρισιμότητα συγκεκριμένων παραγόντων:

- 1) Συνοχή κρατικής πολιτικής- Ύπαρξη Στρατηγικής
- 2) Συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων
- 3) Έλεγχος ποιότητας
- 4) Αξιολόγηση και Πιστοποίηση της πρακτικής άσκησης
- 5) Συνεργασία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την αγορά εργασίας
- 6) Τρόποι χρηματοδότησης

Αναλυτικότερα:

1) Συνοχή κρατικής πολιτικής- Ύπαρξη Στρατηγικής

Για την επιτυχία των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συνδυάζουν τη μάθηση «σε τάξη» με πρακτική άσκηση, απαιτείται πρωτίστως η ύπαρξη στρατηγικής και οράματος, όσον αφορά στην πορεία της οικονομίας, τους τομείς που αναμένεται να αναπτυχθούν, λαμβάνοντας υπ' όψη τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ευρύτερης κοινωνίας. Έτσι, η πρακτική άσκηση δε μπορεί να λειτουργήσει ως μέρος του εκπαιδευτικού συστήματος με επιτυχία, αν δεν αποτελεί απόρροια (ανά εκπαιδευτική βαθμίδα, ακόμα και ανά ειδικότητα κατά περίπτωση) δια-τομεακών προσεγγίσεων και συνεργασιών των εμπλεκόμενων Υπουργείων/υπηρεσιών. Πολλές από τις αποτυχίες του σημερινού συστήματος υπογραμμίζουν την έλλειψη ή τη μερική συνεργασία και σύμπνοια συναφών πολιτικών, με αποτέλεσμα είτε να μην έχει αναπτυχθεί η πρακτική άσκηση σε ειδικότητες που κατά κύριο λόγο το απαιτούν ή ο τρόπος που έχει αναπτυχθεί να μην είναι ικανοποιητικός.

Η διαμόρφωση μιας στρατηγικής για την ανάπτυξη της πρακτικής άσκησης στο πλαίσιο του εγχώριου εκπαιδευτικού συστήματος, απαιτεί βέβαια και την ανάπτυξη συνεργασίας με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, δηλαδή τους εκπροσώπους της αγοράς εργασίας, επαγγελματικές ενώσεις, ειδικούς σε θέματα πρακτικής άσκησης κτλ. Στόχος μιας τέτοιας στρατηγικής θα είναι η εναρμόνιση της «παραδοσιακής» μάθησης με την πρακτική και εν τέλει, η παροχή των κατάλληλων εφοδίων στους

απόφοιτους για εύρεση εργασίας, με όλες τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ωφέλειες που συνεπάγονται.

- *Προώθηση, επικοινωνία και πληροφόρηση*

Σε αυτό το πλαίσιο, οι κρατικοί και οι κοινωνικοί φορείς οφείλουν πρωτίστως να εφαρμόσουν πολιτικές που θα σχετίζονται με την παροχή πληροφόρησης στους νέους και στις οικογένειές τους για τις ωφέλειες των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης, ιδιαίτερα στα πλαίσια της τεχνικής/επαγγελματικής εκπαίδευσης. Η πληροφόρηση αυτή θα πρέπει να στοχεύει και στις επιχειρήσεις, με στόχο την κινητοποίηση των τελευταίων ως φορείς υποδοχής των ασκούμενων. Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην ενημέρωση και τη δέσμευση των μικρο-μεσαίων επιχειρήσεων.

Δεδομένου ότι η πρακτική άσκηση είναι σημαντικότερη για την τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση, η συνεργασία μεταξύ των σχετικών φορέων και η ανάπτυξη σχετικής στρατηγικής μπορεί να τονώσει μια παραδοσιακή μορφή εκπαίδευσης/κατάρτισης που έχει παραμεληθεί τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα και αφορά στην εκμάθηση ενός τεχνικού επαγγέλματος, μιας τέχνης.

Εντούτοις, το ποια επαγγέλματα/ειδικότητες θα πρέπει να διατηρηθούν και να ενδυναμωθούν εκπαιδευτικά με την εισαγωγή προγραμμάτων πρακτικής άσκησης μπορεί να εξαχθεί μέσω της θεσμοθέτησης ενός μόνιμου μηχανισμού συλλογής, ανάλυσης και διάχυσης πληροφοριών που αφορούν σε τάσεις της αγοράς εργασίας, σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ταυτόχρονα, στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής, θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα για τη χρηματοδότηση και την εύκολη πρόσβαση σε προγράμματα/χώρους πρακτικής άσκησης ατόμων που ανήκουν σε διαφόρων ειδών ευπαθείς ομάδες.

Τέλος, απαραίτητη κρίνεται η ύπαρξη *συγκεκριμένου και σαφούς νομικού πλαισίου*, μιας και, όπως έχει αποδειχθεί από την εμπειρία άλλων κρατών, όσο πιο λεπτομερές και εφαρμόσιμο είναι το σχετικό νομοθετικό πλαίσιο, τόσο πιο αποδοτικός θεωρείται ο θεσμός της πρακτικής άσκησης, αλλά και οποιουδήποτε τρόπου ανάπτυξης της μάθησης μέσω της εργασίας. Κυρίως όσον αφορά στην ύπαρξη σύμβασης πρακτικής άσκησης/μαθητείας και στην τήρηση των κανόνων της εργατικής νομοθεσίας, ο έλεγχος από τις αντίστοιχες υπηρεσίες του Υπουργείου Απασχόλησης θα συμβάλλει καθοριστικά στην επιτυχία των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης.

2) Συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων

Η συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων κρίνεται απαραίτητη, όπως προαναφέρθηκε. Κι αυτό γιατί, τα προγράμματα που εμπλέκουν τη μάθηση με μορφές εργασίας θεωρείται πως ουσιαστικά συνδέουν τις κρατικές πολιτικές, την οικονομία και τους νέους. Επομένως, η εύρυθμη λειτουργία του θεσμού απαιτεί τη δόμηση ισχυρών δικτύων συνεργασίας που θα οδηγήσουν σε σχέσεις αμοιβαίας εμπιστοσύνης.

Ο θεσμός της πρακτικής άσκησης τόσο ως μέσο ανάπτυξης των δεξιοτήτων των νέων και εμπλουτισμού της μαθησιακής τους πορείας, όσο και ως μέσο προώθησης της μετέπειτα απασχολησιμότητάς τους στην αγορά εργασίας επιβάλλει τη *συνεργασία ανάμεσα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τους ίδιους τους φοιτητές/σπουδαστές, τις επιχειρήσεις, τις επαγγελματικές ενώσεις (επιμελητήρια), αλλά και κρατικούς φορείς, από το Υπουργείο μέχρι τις Περιφέρειες και τους Δήμους.* Μέσω της αгаστικής τους συνεργασίας, αναμένεται να προωθηθούν εκείνες οι ειδικότητες που κρίνονται κρίσιμες σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, να ανανεώνεται/εμπλουτίζεται το ακαδημαϊκό/εκπαιδευτικό curriculum, έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των νέων και της αγοράς κτλ.

Πιο συγκεκριμένα, διεθνείς πρακτικές υπογραμμίζουν την επιτυχία κλαδικών συνεργασιών, όπου οι σχετικές επαγγελματικές ενώσεις συνεργάζονται με τις επιχειρήσεις/υποδοχείς ασκούμενων και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα στη διαμόρφωση ενός curriculum με τις απαιτούμενες δεξιότητες για τις ειδικότητες/τα επαγγέλματα που εμπίπτουν στον κλάδο.

Η δημιουργία μια τέτοιας «λίστας» με τις απαιτήσεις για κάθε ειδικότητα θα βοηθήσει τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τις επιχειρήσεις/υποδοχείς στην εκπαίδευση/κατάρτιση των σπουδαστών, ενώ αναμένεται να υπερκεράσει το κενό δεξιοτήτων και να διευκολύνει την εύρεση εργασίας του αποφοίτου.

Μάλιστα, η συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων διευκολύνει και την έγκαιρη ενημέρωση του περιεχομένου ενός προγράμματος πρακτικής άσκησης, σε σχέση με τις απαιτήσεις της αγοράς και τις τεχνολογικές εξελίξεις.

3) Έλεγχος ποιότητας

Ο έλεγχος της ποιότητας των παρεχόμενων προγραμμάτων πρακτικής άσκησης σχετίζεται κυρίως με την τήρηση μιας «ορθής» εκπαιδευτικής διαδικασίας και στο σεβασμό των όρων της σύμβασης που έχει υπογραφεί. Το πρώτο σκέλος αφορά στον επιστημονικό υπεύθυνο του εκπαιδευτικού ιδρύματος, που οφείλει να ελέγχει τακτικά

το περιεχόμενο της κατάρτισης στο πλαίσιο του εργασιακού χώρου. Το δεύτερο, που ενέχει και θέματα εργασιακών σχέσεων, μπορεί να ελέγχεται πάλι από εκπρόσωπο του ιδρύματος, αλλά το αρμόδιο υπουργείο θα πρέπει να θεσμοθετήσει σαφές θεσμικό πλαίσιο, ελέγχους από τις σχετικές υπηρεσίες και εφαρμόσιμες κυρώσεις σε περίπτωση που αυτό παραβιαστεί.

Βέβαια, η διασφάλιση της ποιότητας του προγράμματος πρακτικής άσκησης έχει και χαρακτήρα λιγότερο «νομικό»: όπως έχει παρατηρηθεί σε χώρες του εξωτερικού, οι επιχειρήσεις/υποδοχείς τόσο του δημόσιου, όσο και του ιδιωτικού τομέα δεν έχουν συχνά το χρόνο ή τη δυνατότητα να εκπαιδεύσουν κάποιους εργαζόμενους τους για τον τρόπο που θα πρέπει να χειριστούν τους ασκούμενους. Σε χώρες του εξωτερικού, το κενό αυτό καλύπτεται από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που αναλαμβάνουν να παρέχουν κάποια παιδαγωγικά μαθήματα (ουσιαστικά *coaching*) στους εκπαιδευτές των επιχειρήσεων. Εντούτοις, ένα τέτοιο σύστημα ενέχει δυσκολίες, μιας και οι εκπαιδευτές δεν έχουν επαρκή χρόνο, ενώ στις μικρές επιχειρήσεις, ο ιδιοκτήτης είναι και ο εκπαιδευτής, γεγονός που καθιστά ακόμα πιο περιορισμένο το χρόνο του για *coaching* επί του προγράμματος της πρακτικής άσκησης.

4) Αξιολόγηση και Πιστοποίηση της πρακτικής άσκησης

Η αξιολόγηση όλων των παραγόντων και των εμπλεκόμενων στην πρακτική άσκηση, καθώς και η πιστοποίηση των γνώσεων και των ικανοτήτων που αποκτά ο ασκούμενος κατά τη διάρκεια προγράμματος πρακτικής άσκησης θεωρείται ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους ενός αποτελεσματικού προγράμματος πρακτικής άσκησης.

A. Αξιολόγηση/Διασφάλιση ποιότητας:

Καθώς ένα πρόγραμμα πρακτικής άσκησης αφορά στη συνεργασία διαφόρων εμπλεκόμενων, η αξιολόγηση του προγράμματος υπονοεί την αξιολόγηση ουσιαστικά όλων. Πιο συγκεκριμένα:

- *Αξιολόγηση επιχειρήσεων/υποδοχέων*: Η αξιολόγηση των επιχειρήσεων/υποδοχέων αφορά τόσο στα κριτήρια επιλογής τους ως υποδοχείς, όσο και στην αξιολόγησή τους μετά το πέρας της πρακτικής άσκησης. Η επιλογή των επιχειρήσεων που θα συνεργαστούν με τα ιδρύματα πρέπει να γίνεται βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων. Ενδεικτικό της σημασίας που αποδίδεται σε αυτή τη διαδικασία επιλογής είναι το γεγονός ότι στις γερμανόφωνες χώρες που εφαρμόζουν το λεγόμενο Διπλό Σύστημα (δες επόμενο Κεφάλαιο) και στην Δανία, χώρες που φημίζονται για τη μακρά

εμπειρία τους σε προγράμματα πρακτικής άσκησης/μαθητείας, οι ενώσεις εργοδοτών έχουν την ευθύνη να αξιολογούν τα μέλη τους όσον αφορά στη δυνατότητά τους να δεχτούν και να καταρτίσουν σωστά ασκούμενους. Στην Ολλανδία, αντίστοιχο ρόλο κατέχουν περιφερειακές υπηρεσίες με σχετική εμπειρία κι εξειδίκευση σε κατάρτιση. Ακόμα και στην Τουρκία, εκπρόσωποι των επαγγελματικών ενώσεων συνοδεύουν εκπροσώπους των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στις αρχικές επισκέψεις τους σε επιχειρήσεις, έτσι ώστε να αξιολογήσουν το επίπεδο και το εύρος της υλικοτεχνικής υποδομής της επιχείρησης, το επίπεδο του προσωπικού που θα κληθεί να εκπαιδεύσει τον ασκούμενο και ποιος είναι ο ιδεατός αριθμός ασκούμενων που μπορεί να απορροφήσει η επιχείρηση.

Μετά το πέρας της πρακτικής άσκησης, η επιχείρηση και πιο συγκεκριμένα ο εκπαιδευτής/επόπτης θα πρέπει να αξιολογείται από τον σπουδαστή και τα αποτελέσματα της αξιολόγησης να επηρεάζουν το κατά πόσο η συνεργασία του εκπαιδευτικού ιδρύματος με την εν λόγω επιχείρηση θα συνεχιστεί.

- *Αξιολόγηση του ασκούμενου:* Σε οποιαδήποτε μορφή πρακτικής άσκησης και σε όλες τις βαθμίδες, η πρακτική άσκηση μπορεί να είναι αποτελεσματική μόνο εάν ο ασκούμενος γνωρίζει πως η προσπάθειά του θα αξιολογηθεί. Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου αναφέρονται πλημμελείς αξιολογήσεις, με την έννοια ότι, παρά την ύπαρξη σχετικής διαδικασίας αξιολογήσεις (σήμερα, η συμπλήρωση σχετικής φόρμας αξιολόγησης από τον εκπαιδευτή της επιχείρησης είναι υποχρεωτική), η αξιολόγηση αυτή δεν αντικατοπτρίζει το πραγματικό περιεχόμενο και την απόδοση του ασκούμενου. Στην άρση αυτών των στρεβλώσεων μπορεί να συμβάλλει ο επιστημονικός υπεύθυνος/επόπτης της πρακτικής άσκησης, ο οποίος θα είναι υπεύθυνος για συχνές επισκέψεις στο χώρο εργασίας και στενή παρακολούθηση των υποχρεώσεων/πεπραγμένων του ασκούμενου κατά την πρακτική άσκηση.

- *Αξιολόγηση του επόπτη/υπεύθυνου:* Παλαιότερες αξιολογήσεις δράσεων που αφορούσαν στην πρακτική άσκηση υπογράμμισαν τις -κατά περίπτωση και κατά δήλωση των ασκούμενων- πλημμελείς επιβλέψεις από τους επόπτες. Καθώς ο επόπτης αποτελεί ουσιαστικά το συνδετικό κρίκο μεταξύ του εκπαιδευτικού ιδρύματος και της επιχείρησης, θα πρέπει να αξιολογείται τόσο από τον σπουδαστή όσο και από τον υπεύθυνο της επιχείρησης.

- Όλες οι παραπάνω αξιολογήσεις προτείνεται να έχουν κυρίως τη μορφή πολλαπλών επιλογών, έτσι ώστε να είναι ευκολότερη η ποσοτικοποίηση των απαντήσεων και άρα, η αναγωγή τους σε δείκτες και κλίμακες.

- Εντούτοις, για τη διασφάλιση της ποιότητας της πρακτικής άσκησης, επιβάλλεται ο ασκούμενος να έχει τις κατάλληλες θεωρητικές βάσεις. Επομένως, ειδικότερα σε προγράμματα πρακτικής άσκησης που αφορούν σε τεχνικές ειδικότητες, θα πρέπει να υπάρχουν κριτήρια για το πότε ο σπουδαστής μπορεί να ενταχθεί σε πρόγραμμα πρακτικής άσκησης. Τα κριτήρια αυτά θα πρέπει, ως εκ τούτου, να συνδέονται με την απόδοση του σπουδαστή στα μαθήματα, με τον αριθμό των μαθημάτων που έχει περάσει (μαθήματα «αλυσίδας») κτλ. Με τον τρόπο αυτό θα οριστεί και το χρονικό σημείο, εντός της φοίτησης, στο οποίο θα ήταν πραγματικά ωφέλιμο για τον σπουδαστή, διευκολύνοντας ταυτόχρονα την κατάρτισή του στην εργασία, να πραγματοποιήσει την πρακτική του άσκηση. Οι συγκεκριμένες λεπτομέρειες για κάθε ειδικότητα θα πρέπει να οριστούν από το κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα και ειδικότερα, από τον επιστημονικό υπεύθυνο για την πρακτική άσκηση. Από την άλλη πλευρά, εγείρονται ερωτήματα για το πώς θα πρέπει να αντιμετωπιστούν οι σπουδαστές που δεν πληρούν τα δεδομένα κριτήρια. Και πάλι με γνώμονα τις συγκεκριμένες ανάγκες της κάθε ειδικότητας και του είδους της πρακτικής άσκησης, προτείνεται κάποιας μορφής ενισχυτικής διδασκαλίας.

-*Τρόπος επιλογής των επιχειρήσεων/φορέων*: ο τρόπος με τον οποίο επιλέγονται και προσεγγίζονται οι επιχειρήσεις/ επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την ποιότητα της πρακτικής άσκησης. Κι αυτό γιατί, όταν δεν υπάρχει δεδομένος τρόπος σύνδεσης των επιχειρήσεων/φορέων με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα παρατηρούνται σχετικές στρεβλώσεις, όπως η προώθηση των σπουδαστών που έχουν προσωπικές γνωριμίες με επιχειρήσεις, σε βάρος όσων στερούνται τέτοιων σχέσεων. Δεν είναι τυχαίο ότι σε χώρες όπου τα προγράμματα πρακτικής άσκησης λειτουργούν με αποτελεσματικότητα εδώ και πολλές δεκαετίες, η επιλογή των επιχειρήσεων γίνεται με διαφάνεια και βάσει αξιολόγησης. Έτσι, οι επιχειρήσεις φορείς θα πρέπει όχι μόνο να πληρούν κάποια κριτήρια για να επιλεγούν ως υποδοχείς πρακτικής άσκησης (όπως προαναφέρθηκε), αλλά να εντάσσονται, μετά την επιλογή τους, σε ένα μητρώο, προσβάσιμο σε όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, όπου θα υπάρχουν διαθέσιμες όλες οι (ανώνυμες) αξιολογήσεις παλαιότερων ασκουμένων, ακαδημαϊκών υπευθύνων κτλ.

- Η ποιότητα της πρακτικής άσκησης, μέσω της αξιολόγησης όλων των παραγόντων/εμπλεκόμενων που την απαρτίζουν μπορεί να διασφαλίζεται από σχετική λίστα κριτηρίων που θα αναπτυχθεί από ομάδες εργασίας με εκπροσώπους του

Υπουργείου, των Περιφερειακών Επιτροπών Επαγγελματικής Κατάρτισης⁹, ακαδημαϊκών/καθηγητών, εκπροσώπων κλάδων (για συγκεκριμένες ειδικότητες) και εργοδοτών. Τα κριτήρια αυτά δε θα πρέπει να είναι τα ίδια για όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, αλλά αναμένονται διαφοροποιήσεις ακόμα και εντός των εκπαιδευτικών βαθμίδων. Παρ' όλ' αυτά, προς αποφυγή ανάπτυξης «υποκειμενικών» ανά ίδρυμα κριτηρίων, προτείνεται η ανάπτυξη δύο κατηγοριών κριτηρίων: «θεμελιώδη» που θα είναι κοινά για όλα τα τμήματα/τις σχολές και «ειδικά», τα οποία θα αναπτύσσονται όπου υπάρχει σοβαρή ανάγκη υπογράμμισης κάποιου συγκεκριμένου χαρακτηριστικού μιας ειδικότητας. Η ύπαρξη μιας τέτοιας λίστας θα δεσμεύσει τους εμπλεκόμενους όσον αφορά στην τήρηση των κριτηρίων. Επιπλέον, τα κριτήρια διασφάλισης ποιότητας μπορούν να συνδεθούν με πιθανή επιπλέον χρηματοδότηση των ιδρυμάτων από το Υπουργείο.

- Εξωτερική αξιολόγηση: Για τη διασφάλιση της ποιότητας της πρακτικής άσκησης απαραίτητη θεωρείται η χρήση εξωτερικών, ανεξάρτητων αξιολογητών σε τακτά χρονικά διαστήματα.

- *Αξιολόγηση μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων της πρακτικής άσκησης*: Η εξέταση της αποτελεσματικότητας της πρακτικής άσκησης μακροπρόθεσμα και του βαθμού συμβολής της στην απορροφησιμότητα των αποφοίτων απαιτεί την ύπαρξη μηχανισμού περιοδικής παρακολούθησης των αποφοίτων. Η καταγραφή των στοιχείων των νέων που συμμετέχουν στην πρακτική άσκηση και η παρακολούθηση της εξέλιξής τους μετά το πέρας των σπουδών τους θεωρείται απαραίτητη για τη δημιουργία μιας λειτουργικής *βάσης δεδομένων*. Η βάση αυτή μπορεί να λειτουργήσει ως μήτρα ανάδειξης καλών πρακτικών ανά εκπαιδευτικό ίδρυμα, αλλά και περιοχών προς βελτίωση, καθώς και μηχανισμός αξιολόγησης των επιχειρήσεων, των εποπτών, και του όλου θεσμού γενικότερα. Από τις συνεντεύξεις με εμπλεκόμενους φορείς που πραγματοποιήθηκαν στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, έγινε προφανής η απουσία μιας τέτοιας βάσης, από την οποία μπορούν να αντληθούν ανά πάσα στιγμή στατιστικά στοιχεία που μπορούν να οδηγήσουν σε συμπεράσματα και να εξυπηρετήσει το σχεδιασμό των κατάλληλων πολιτικών.

Για να επιτευχθεί η δημιουργία μιας τέτοιας βάσης δεδομένων, θα πρέπει να δημιουργηθούν -όπου δεν υπάρχουν- και να ενεργοποιηθούν μετέπειτα *σύλλογοι αποφοίτων*. Ένας από τους λόγους έλλειψης στοιχείων στα ελληνικά εκπαιδευτικά

⁹ Ο ρόλος που μπορούν να διαδραματίσουν οι Επιτροπές αυτές αναλύεται διεξοδικά στο Κεφάλαιο Προτάσεις.

ιδρύματα είναι το γεγονός ότι δεν υπάρχει το αίσθημα σύνδεσης του αποφοίτου με τη σχολή/το τμήμα και ταυτόχρονα, δεν υπάρχει στα περισσότερα ιδρύματα μηχανισμός προσέγγισης των αποφοίτων μετά το πέρας των σπουδών. Ιδίως με τη χρήση ηλεκτρονικών μηνυμάτων μια τέτοια προσπάθεια ενέχει ελάχιστο κόστος.

B. Πιστοποίηση:

Η πιστοποίηση της πρακτικής άσκησης μπορεί να ενδυναμώσει το θεσμό, με την έννοια ότι όλοι οι εμπλεκόμενοι θα γνωρίζουν πως οι γνώσεις και οι δεξιότητες που θα αποκομίσει ο ασκούμενος μπορούν να αποκρυσταλλωθούν σε συγκεκριμένα *μαθησιακά αποτελέσματα* και να λειτουργήσουν επικουρικά στην εκπαιδευτική ή/και επαγγελματική πορεία του μελλοντικού απόφοιτου. Τούτο έχει χρησιμότητα και εφαρμογή κυρίως στην τεχνική εκπαίδευση.

Εντούτοις, η πιστοποίηση της πρακτικής άσκησης απαιτεί την ύπαρξη δομημένου σχετικού μηχανισμού και διαδικασιών. Θα πρέπει να αποπειραθεί η σύνδεση της πρακτικής άσκησης με συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα, τα οποία θα αναγνωρίζονται από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και κυρίως, τις αντίστοιχες επαγγελματικές ενώσεις, αλλά και την αγορά εργασίας εν γένει. Κάτι τέτοιο, όμως, συνεπάγεται αναγνώριση της μη τυπικής μάθησης και της σύνδεσής της με το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων, η οποία όμως δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί στην Ελλάδα.

Η πιστοποίηση της πρακτικής άσκησης θα μπορούσε να έχει εφαρμογή σε *σπονδυλωτά προγράμματα*, κυρίως στην τεχνική εκπαίδευση και την αρχική επαγγελματική κατάρτιση, όπως θα αναλυθεί στο σχετικό κεφάλαιο.

5) Συνεργασία εκπαιδευτικών ιδρυμάτων με την αγορά εργασίας

Η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και της αγοράς εργασίας αποτελεί την επιτομή της πρακτικής άσκησης. Η ανάπτυξη στενών σχέσεων αρχικά λειτουργεί ως δίαυλος επικοινωνίας μεταξύ των δύο κοινοτήτων και προωθεί την έγκαιρη αναγνώριση προβλημάτων/κενών στην εκπαιδευτική διαδικασία, ενώ εγγυάται τη σχετικότητα της πρακτικής άσκησης με ό,τι απαιτεί η αγορά εργασίας.

Έτσι, θα πρέπει οι ακαδημαϊκοί/καθηγητές που εμπλέκονται στην πρακτική άσκηση να επισκέπτονται συχνά τις επιχειρήσεις για παιδαγωγικούς σκοπούς, βοηθώντας με αυτόν τον τρόπο τις επιχειρήσεις να βελτιώσουν την κατάρτιση που παρέχουν στον ασκούμενο. Από την άλλη πλευρά, οι επιχειρήσεις/φορείς οφείλουν να αντιμετωπίζουν την πρακτική άσκηση ως μία πολύ σημαντική συνεισφορά τους, αλλά και ως μελλοντική ωφέλειά τους, καθώς διασφαλίζουν σε ένα βαθμό την ποιότητα

του ανθρώπινου δυναμικού του κλάδου τους. Η διεθνής, αλλά και η εγχώρια εμπειρία (όπως μας μεταφέρθηκε από προσωπικές συνεντεύξεις) έχει αποδείξει πως όταν οι δύο πλευρές έχουν αντιληφθεί τη σημασία του ρόλου τους, τα όποια εμπόδια προσπερνώνται και δημιουργούνται μακροχρόνιες συνεργασίες που ευνοούν κυρίως τους νέους απόφοιτους.

6) Τρόποι χρηματοδότησης

Η χρηματοδότηση, όπως είναι αναμενόμενο, αποτελεί μία από τις βασικές προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση προγραμμάτων πρακτικής άσκησης. Η έλλειψη χρηματοδότησης ή η ασυνέχεια στη ροή της αποσταθεροποιούν το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης. Μάλιστα, στην περίπτωση που η πρακτική άσκηση αποτελεί υποχρεωτικό σκέλος της φοίτησης, καταγράφονται πολύ σοβαρά προβλήματα και καθυστερήσεις στην απόκτηση πτυχίου/διπλώματος, λόγω της αδυναμίας πραγματοποίησης της πρακτικής άσκησης.

Εκτός όμως, από τη διασφάλιση της πραγματοποίησης του προγράμματος *per se*, οι τρόποι χρηματοδότησης αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα κριτήρια μιας αποτελεσματικής και ποιοτικής πρακτικής άσκησης. Κι αυτό γιατί, ο τρόπος χρηματοδότησης ορίζει συχνά τα κίνητρα των εμπλεκομένων, δημιουργεί ή καταργεί στρεβλώσεις, παρέχει δυνατότητες ποιοτικής ή μη κατάρτισης βάσει των διαθέσιμων υποδομών, υλικών κτλ.

Εντούτοις, η χρηματοδότηση δεν αφορά μόνο στα κρατικά κονδύλια, όπως συνηθίζεται. Οι τρόποι με τους οποίους κατανέμονται τα κόστη (και άρα τα οφέλη, σε ένα βαθμό) ανάμεσα σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη (κράτος, εργοδότες, κλαδικές/επαγγελματικές ενώσεις, οι ίδιοι οι ασκούμενοι) επηρεάζουν την προθυμία τους να συμμετέχουν. Επίσης, οι χρηματοδοτικοί μηχανισμοί μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως μέσο βελτίωσης της συνεργασίας ανάμεσα στα Υπουργεία που προσφέρουν τέτοια προγράμματα (Υγείας, Αγροτικής Ανάπτυξης, Ναυτιλίας, Τουρισμού).

Η σημασία του τρόπου χρηματοδότησης της πρακτικής άσκησης, σχετικές διεθνείς πρακτικές, αλλά και συγκεκριμένες προτάσεις για το εγχώριο εκπαιδευτικό σύστημα αναλύονται εκτενώς στο σχετικό κεφάλαιο, καθώς το σημερινό δυσμενές οικονομικό περιβάλλον δημιουργεί αβεβαιότητες ως προς τη βιωσιμότητα του τρέχοντος μοντέλου χρηματοδότησης.

2ο Κεφάλαιο:

Ισχύον Θεσμικό Πλαίσιο

2.1. Ανώτατα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα

Δεν υπάρχει νομοθετική πράξη ή επίσημη απόφαση για τα Πανεπιστήμια με την οποία να προσδιορίζονται τα βασικά χαρακτηριστικά της πρακτικής άσκησης (προϋποθέσεις πρακτικής άσκησης, διάρκεια, εποπτεία, αμοιβή, κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών κ.λπ.). Ωστόσο, σε ορισμένους νόμους οι οποίοι αφορούν την εκπαίδευση, υπάρχουν άρθρα που ρυθμίζουν κάποιες από τις παραμέτρους της πρακτικής άσκησης στα πανεπιστήμια. Ειδικότερα σε ό,τι αφορά το θέμα της αμοιβής, ήδη από το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. Ι και κατόπιν κατά τη διάρκεια του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ, αλλά και του Ε.Σ.Π.Α. 2007-2013, επιδοτείται η αποζημίωση των ασκούμενων από τα πανεπιστημιακά τμήματά τους. Το ύψος της αποζημίωσης δεν είναι αυστηρά προκαθορισμένο, όμως τίθεται συνήθως ένα ανώτατο όριό του, μέχρι το οποίο αυτή κυμαίνεται, ανάλογα με τους πόρους που έχει λάβει το τμήμα ή το πανεπιστήμιο, τον αριθμό των φοιτητών ή τον αριθμό των ασκούμενων.

Αναλυτικότερα, στο Ν. 2327/95, αναγνωρίζεται η δυνατότητα στους φοιτητές των πανεπιστημιακών τμημάτων να πραγματοποιούν πρακτική άσκηση, εφόσον αυτή περιλαμβάνεται στο πρόγραμμα σπουδών του τμήματός τους¹⁰. Ο νόμος 2817/00 επιτρέπει ρητά την άσκηση στο επάγγελμα των φοιτητών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις¹¹.

Η ασφαλιστική κάλυψη των ασκούμενων στο Ι.Κ.Α. μόνο κατά του κινδύνου ατυχήματος στο χώρο εργασίας εισήχθη με το νόμο 2640/98¹², σύμφωνα με τους όρους του άρθρου 10 § 2 του 1994¹³. Βάσει της πρώτης παραγράφου του ίδιου άρθρου και νόμου, οι ασφαλιστικές εισφορές αποκλειστικά για ατυχήματα στο εργασιακό χώρο, ανέρχονται στο 1% επί του τεκμαρτού ημερομισθίου της δωδέκατης ασφαλιστικής κλάσης, όπως αυτή ορίζεται κάθε φορά.

Καθώς όμως σε ορισμένα τμήματα ή και σε Πανεπιστημιακά Ιδρύματα συνολικά, η πρακτική άσκηση αποτελούσε μέρος του προγράμματος σπουδών τους αρκετά χρόνια

¹⁰ Φ.Ε.Κ. 156/τ.Α/31-07-1995

¹¹ Φ.Ε.Κ. 78/τ.Α/14-03-2000

¹² Φ.Ε.Κ. 206/τ.Α/03-09-1998

¹³ Φ.Ε.Κ. 83/τ.Α/31-05-1994

πριν το 1995, είχαν ληφθεί νωρίτερα οι απαιτούμενες νομικές μέριμνες. Σε αυτή την κατηγορία υπάγονται η Ανώτατη Γεωπονική Σχολή Αθηνών, η Σχολή Γεωτεχνικών Επιστημών του Α.Π.Θ. και τα τμήματα Βιολογίας των ΑΕ.Ι. της χώρας (Υ.Α. 27786/305/87 και Ν. 1474/84¹⁴).

Η τελευταία νομοθετική παρέμβαση στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα (Ν. 4009/11¹⁵) δεν περιλαμβάνει ρυθμίσεις για την πρακτική άσκηση στα Πανεπιστήμια. Σύμφωνα με το άρθρο 58, μπορεί να συνίσταται σε κάθε ίδρυμα νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου (Ν.Π.Ι.Δ.) με τη μορφή ανώνυμης εταιρείας, για την αξιοποίηση και διαχείριση του συνόλου ή μέρους των πόρων οι οποίοι προέρχονται από α) την αξιοποίηση της περιουσίας του ιδρύματος, β) χρηματοδοτήσεις από οποιαδήποτε πηγή που σχετίζονται με την επιστημονική έρευνα, την ανάπτυξη και την επιστημονική μελέτη γ) δωρεές, κληρονομίες και κληροδοτήσεις και δ) πόρους από κάθε άλλη πηγή. Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του, το Ν.Π.Ι.Δ. λειτουργεί Γραφείο Καινοτομίας και Διασύνδεσης, με σκοπό, μεταξύ άλλων, την οργάνωση της πρακτικής άσκησης των φοιτητών (άρθρο 60). Οι συγκεκριμένες ενέργειες και αρμοδιότητες του Γραφείου Καινοτομίας και Διασύνδεσης όσον αφορά στην οργάνωση της πρακτικής άσκησης δεν αναφέρονται στον Ν. 4009/11. Επίσης, δεν καθορίζονται ρητώς από το νόμο τα βασικά χαρακτηριστικά της πρακτικής άσκησης (προϋποθέσεις, διάρκεια, εποπτεία, αμοιβή, ασφαλιστικά δικαιώματα κ.λπ.).

Συνοψίζοντας, οι νομικές παρεμβάσεις που έχουν πραγματοποιηθεί για την πρακτική άσκηση στα Πανεπιστήμια αφήνουν σημαντικά κενά. Ωστόσο, ρυθμίσεις σχετικά με το επίπεδο της αμοιβής των ασκούμενων φοιτητών και την κάλυψή της έχουν πραγματοποιηθεί μέσω των προγραμμάτων χρηματοδότησης της πρακτικής άσκησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι οποίες και αναλύονται στην αμέσως επόμενη ενότητα.

¹⁴ Φ.Ε.Κ. 213/τ.Β/23-04-1987 και Φ.Ε.Κ. 128/τ.Α/07-09-1984 αντίστοιχα

¹⁵ Φ.Ε.Κ. 195/τ.Α/06-09-2011

2.1.1. Προγράμματα ενίσχυσης της πρακτικής άσκησης στα Πανεπιστήμια από κοινοτικούς πόρους

Οι δράσεις στήριξης της πρακτικής άσκησης των φοιτητών σε Πανεπιστήμια από κοινοτικούς πόρους ξεκίνησαν κατά τη διάρκεια του Β' Κ.Π.Σ. και συνεχίστηκαν στο Γ' Κ.Π.Σ. και στο Ε.Σ.Π.Α. 2007-2013, μέσω των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση (Ε.Α.Ε.Κ.) Ι», «Εκπαίδευση και Αρχική Επαγγελματική Κατάρτιση (Ε.Α.Ε.Κ.) ΙΙ» και «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση (Ε.Δ.Β.Μ.)» αντίστοιχα. Στις προσκλήσεις των δράσεων διευθετούνται συχνά τα θέματα του ύψους της αμοιβής των ασκούμενων, της ασφάλισής τους και το από ποιους καταβάλλονται τα σχετικά ποσά. Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα προγράμματα ενίσχυσης της άσκησης των φοιτητών των πανεπιστημίων κατά Επιχειρησιακό Πρόγραμμα. Σε ό,τι αφορά στο Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. Ι, δεν κατέστη δυνατόν να βρεθούν προσκλήσεις των προγραμμάτων χρηματοδότησης της πρακτικής άσκησης φοιτητών Πανεπιστημίων που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκειά του. Από άλλες πηγές ωστόσο αντλήθηκε η πληροφόρηση ότι η πρακτική άσκηση των φοιτητών που χρηματοδοτούνταν από το συγκεκριμένο Ε.Π. δεν αποζημιωνόταν από τις επιχειρήσεις¹⁶.

2.1.1.1. Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ

Στην πρόσκληση του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ για το έργο **«Πρακτική Άσκηση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης»**, με ημερομηνία ανακοίνωσης **08/10/2001** και δυνητικούς δικαιούχους τα Πανεπιστήμια., τα Τ.Ε.Ι. και τη Σ.Ε.Λ.Ε.Τ.Ε., ορίζονται τα εξής σχετικά με την αμοιβή των ασκούμενων:

α) Φοιτητής/ σπουδαστής που ασκείται εντός της έδρας του Ιδρύματος στο οποίο σπουδάζει ή του τόπου μόνιμης διαμονής του, επιδοτείται από το έργο με ποσό που δεν υπερβαίνει τις 65.000 δρχ. (€ 190,8) ανά μήνα πρακτικής άσκησης, με τον περιορισμό ότι το σύνολο των αποδοχών του (από το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. και άλλες πηγές) δεν υπερβαίνει τις 130.000 δρχ. (€ 381,5) μηνιαίως.

β) Φοιτητής/ σπουδαστής ο οποίος ασκείται εκτός της έδρας του Ιδρύματος ή του τόπου μόνιμης διαμονής του, χρηματοδοτείται με ποσό που δεν υπερβαίνει τις 130.000 δρχ. (€ 381,5) ανά μήνα πρακτικής άσκησης, με τον περιορισμό ότι το

¹⁶ Πρόσκληση Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ «Πρακτική Άσκηση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης», 08-10-2001

σύνολο των αποδοχών του (από το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. και άλλες πηγές) δεν υπερβαίνει τις 180.000 δρχ. (€ 528,3) μηνιαίως.

Στα παραπάνω ποσά συμπεριλαμβάνεται και η **ασφάλιση των ασκούμενων έναντι ατυχήματος** που αναλογεί στο ποσό με το οποίο επιδοτείται ο ασκούμενος από το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II. Σε οποιαδήποτε περίπτωση, η συνολική επιδότηση ανά φοιτητή/σπουδαστή δεν ήταν δυνατό να υπερβαίνει το ποσό των 390.000 δρχ (€ 1.144,5) για το σύνολο των μηνών της πρακτικής άσκησης.

Θα πρέπει να υπογραμμισθεί πως, παρά το σχετικά υψηλό προϋπολογισμό της συγκεκριμένης δράσης (€ 17,4 εκ.), «σε κάθε περίπτωση, παροτρύνονται τα Ιδρύματα να χρηματοδοτούν την πρακτική άσκηση κυρίως από άλλες πηγές και η χρηματοδότηση από το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II να είναι μόνο επικουρική, ώστε σταδιακά το έργο να αποβεί βιώσιμο».

Στη συνέχεια του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II, με την πρόσκληση για την τρίτη και τελευταία φάση της χρηματοδότησης της πρακτικής άσκησης σε Πανεπιστήμια, ΑΣ.Κ.Τ., Τ.Ε.Ι. και Α.Σ.Π.Α.Ι.Τ.Ε., το μέγιστο ποσό επιδότησης φοιτητή/σπουδαστή για την πρακτική άσκηση εντός της έδρας του Ιδρύματος ή στον τόπο μόνιμης διαμονής του ορίζεται στα €250 για κάθε μήνα πρακτικής άσκησης¹⁷. Σε ό,τι αφορά το σύνολο των αποδοχών του φοιτητή/σπουδαστή από τη συγκεκριμένη πράξη και άλλες πηγές, εκτός όμως των επιχειρήσεων (ιδιωτικών και ευρύτερου δημόσιου τομέα), δεν πρέπει να υπερβαίνουν τα €400 μηνιαίως. Τα αντίστοιχα όρια για ασκούμενους εκτός της έδρας του Ιδρύματος στο οποίο σπουδάζουν ή του τόπου μόνιμης διαμονής τους ορίζονται στα €600 ανά μήνα.

Επιπλέον, εξακολουθεί να ισχύει η πρόνοια του προηγούμενου επιχειρησιακού προγράμματος, δηλαδή το επιχειρησιακό πρόγραμμα κάλυπτε την αποζημίωση και την ασφάλιση του φοιτητή/ασκούμενου έναντι ατυχήματος, η οποία και πάλι είναι ανάλογη του ποσού επιδότησης.

Σε οποιαδήποτε περίπτωση, η συνολική επιδότηση ανά φοιτητή δε μπορεί να υπερβαίνει στα πανεπιστήμια το ποσό των € 1.200 για το σύνολο των μηνών της πρακτικής άσκησης. Κατόπιν, αναφέρεται ότι **«κάθε Ίδρυμα θα πρέπει να καταβάλει αποδεδειγμένα προσπάθεια συγχρηματοδότησης της πρακτικής**

¹⁷ Πρόσκληση Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II «Πρακτική Άσκηση Ανώτατης Εκπαίδευσης – Γ΄ Φάση (περιόδου 2005 ως και τη λήξη εφαρμογής του Ε.Π.)», 23-11-2004

άσκησης και από τις επιχειρήσεις». Περαιτέρω, επαναλαμβάνεται η παρότρυνση «τα Ιδρύματα να χρηματοδοτούν την πρακτική άσκηση κυρίως από άλλες πηγές και η χρηματοδότηση από το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. Π να είναι μόνο επικουρική, ώστε σταδιακά το έργο να αποβεί βιώσιμο».

Τα παραπάνω ποσά επιδότησης και οι καλύψεις για τους ασκούμενους φοιτητές των Πανεπιστημίων διατηρούνται από τη δεύτερη τροποποίηση της παραπάνω πρόσκλησης. Η τροποποίηση αυτή κάλυπτε δράσεις που θα αναπτύσσονταν στο πλαίσιο ήδη ενταγμένων πράξεων, για το χρονικό διάστημα από τη λήξη τους (31-12-2007) έως και τις 30-09-2008¹⁸. Σε αυτή, σημειώνεται για πρώτη φορά ότι «η ασφάλιση των ασκούμενων φοιτητών έναντι ατυχήματος καθ' όλη τη διάρκεια της πρακτικής τους άσκησης είναι υποχρεωτική».

2.1.1.2. Ε.Σ.Π.Α. 2007-2013

Η χρηματοδότηση της πρακτικής άσκησης στα Πανεπιστήμια κατά τη Δ' προγραμματική περίοδο, 2007-2013, ξεκίνησε από το έργο του Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ. με τίτλο «Δομή Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας (Δ.Α.ΣΤΑ.) Πανεπιστημίων, Γραφεία Διασύνδεσης Πανεπιστημίων, Πρακτική Άσκηση Πανεπιστημίων, Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίων» το οποίο εστιάζει, όπως είναι προφανές από τον τίτλο του, στη δημιουργία και λειτουργία των Δ.Α.ΣΤΑ. σε κάθε πανεπιστήμιο. Στην αρχική πρόσκλησή του (21-04-2010), ορίζεται ότι υπό το συντονισμό της Δ.Α.ΣΤΑ. θα βρίσκονται οι εξής επί μέρους πράξεις, καθεμιά από τις οποίες θα έχει τη δική της οργάνωση και λειτουργία, σύμφωνα με το οργανόγραμμα του κάθε πανεπιστημίου και την κείμενη νομοθεσία:

- ✱ Γραφείο Διασύνδεσης (Γ.Δ.)
- ✱ Γραφείο Πρακτικής Άσκησης (Γ.Π.Α.)
- ✱ Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας (Μ.Κ.Ε.)

¹⁸ «Δεύτερη Τροποποίηση της με αριθμ. πρωτ. 20807/23-11-2004 πρόσκλησης με τίτλο Πρακτική Άσκηση Ανώτατης Εκπαίδευσης – Γ' Φάση», 10-12-2007

Οι δραστηριότητες της Δ.Α.ΣΤΑ. θα υλοποιούνται με βάση το Ετήσιο Σχέδιο Δράσης της για κάθε ακαδημαϊκό έτος, το οποίο θα συντάσσεται μετά από την υποβολή των αντίστοιχων σχεδίων δράσης του Γραφείου Διασύνδεσης, του Γραφείου Πρακτικής Άσκησης και της Μονάδας Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας. Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης σε κάθε πανεπιστήμιο στο πλαίσιο του Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ. αποτελούν αρμοδιότητα του οικείου Γραφείου Πρακτικής Άσκησης. Το ετήσιο σχέδιο δράσης που θα ετοιμάζει το συγκεκριμένο γραφείο θα πρέπει να περιλαμβάνει:

α) τον προγραμματισμό των δραστηριοτήτων του επόμενου ακαδημαϊκού έτους, στον οποίο θα πραγματοποιείται σαφής περιγραφή των δραστηριοτήτων, των αναμενόμενων αποτελεσμάτων τους, του προβλεπόμενου χρονοδιαγράμματος υλοποίησής τους, καθώς και του προβλεπόμενου κόστους και

β) τον απολογισμό των εργασιών του προηγούμενου ακαδημαϊκού έτους, που θα αποτελείται από την περιγραφή των δράσεων που υλοποιήθηκαν, το κόστος τους, την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων τους σύμφωνα με τους αρχικούς στόχους και τέλος, την τεκμηρίωση τυχόν αποκλίσεων από τον αρχικό προγραμματισμό.

Στις αρμοδιότητες-δραστηριότητες του Γραφείου Πρακτικής Άσκησης περιλαμβάνονται επίσης η ένταξη στο ενιαίο πληροφοριακό σύστημα της Δ.Α.ΣΤΑ., η δημιουργία διαδικτυακού τόπου, η συγκέντρωση και καταχώρηση στοιχείων για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης, τόσο από το Γραφείο όσο και από τη Δ.Α.ΣΤΑ. κ.λπ..

Σχετικά με την αμοιβή των ασκούμενων φοιτητών σε Πανεπιστήμια, το επίπεδο της ημερήσιας αποζημίωσής τους καθορίζεται στο 40% του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη, έτσι όπως αυτό ορίζεται από την ισχύουσα Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (Ε.Γ.Σ.Σ.Ε). Ωστόσο, στην τελευταία (τέταρτη) επικαιροποίηση της πρόσκλησης του προγράμματος, το μέγιστο ύψος της αμοιβής ανά μήνα πρακτικής άσκησης διαμορφώθηκε στα €340. Θα πρέπει να σημειωθεί πως, η διάρκεια της πρακτικής άσκησης ορίζεται από το πανεπιστημιακό τμήμα από το οποίο προέρχεται ο φοιτητής¹⁹. Σε αντίθεση με τα προγράμματα του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II

¹⁹ Τέταρτη επικαιροποίηση πρόσκλησης «Δομή Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας (Δ.Α.ΣΤΑ.) Πανεπιστημίων, Γραφεία Διασύνδεσης Πανεπιστημίων, Πρακτική Άσκηση Πανεπιστημίων, Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίων», 17-05-2011.

για την πρακτική άσκηση, δεν τίθεται ανώτατο όριο ως προς το σύνολο των αποδοχών από το Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ. και άλλες πηγές. Η απουσία αυτής της ρύθμισης αίρει τους προηγούμενους περιορισμούς στον καθορισμό της αποζημίωσης των ασκούμενων από τις επιχειρήσεις.

Επιδoteίται από το έργο και η πρακτική άσκηση που διενεργείται στο εξωτερικό (εκτός Ελλάδας), εφόσον πραγματοποιείται σε κράτος – μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η μηνιαία αποζημίωση δεν ξεπερνά τα €600, για το σύνολο του χρόνου της πρακτικής άσκησης.

Σε συνέχεια των όσων ίσχυσαν στο Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ, η ασφάλιση των φοιτητών έναντι ατυχήματος είναι υποχρεωτική καθ' όλη τη διάρκεια της άσκησης και καλύπτεται από το συγκεκριμένο πρόγραμμα του Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ.. Από την άλλη πλευρά, σε αντίθεση με το Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ, το κόστος της ασφάλισης του ασκούμενου φοιτητή έναντι ατυχήματος δεν περιλαμβάνεται στο ποσό της προβλεπόμενης αποζημίωσής του. Το ποσό της ασφάλισης αποτελεί επιλέξιμη δαπάνη, η οποία υπολογίζεται μόνο για τους φοιτητές που έχουν πραγματοποιήσει την πρακτική τους άσκηση.

Εντούτοις, η συνολική επιδότηση ανά φοιτητή δε μπορεί να υπερβαίνει το ποσό των € 1.200 για το σύνολο των μηνών της πρακτικής άσκησης, εφόσον αυτή πραγματοποιείται στην Ελλάδα. Στην περίπτωση που πραγματοποιείται σε κράτος – μέλος της Ε.Ε., η μέγιστη συνολική επιδότηση ανά φοιτητή φτάνει τα € 1.800.

Στο μεταγενέστερο έργο του Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ., «Πρακτική Άσκηση και Μονάδες Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίων», χαρακτηριστικά της πρακτικής άσκησης -όπως το μέγιστο ύψος της αμοιβής των ασκούμενων κατά περίπτωση και τα ισχύοντα σχετικά με την ασφάλισή τους- παραμένουν αμετάβλητα συγκριτικά με την τελευταία επικαιροποίηση του προγράμματος του Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ. για τη δημιουργία και τη λειτουργία των Δ.Α.ΣΤΑ.²⁰

Θα πρέπει να υπογραμμισθεί, πως κοινό χαρακτηριστικό των δύο δράσεων του Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ. είναι ότι, σε αντίθεση με το σύνολο των πράξεων του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. ΙΙ, δεν καλούν τα Ιδρύματα να αντλήσουν χρηματοδότηση (για την πρακτική άσκηση) «κυρίως από άλλες πηγές και η χρηματοδότηση από το Ε.Π. να είναι μόνο επικουρική, ώστε σταδιακά το έργο να αποβεί βιώσιμο». Ωστόσο, στο «Γενικό Πλαίσιο Υλοποίησης των Παρεμβάσεων» του έργου «Πρακτική Άσκηση και

²⁰ Πρόσκληση έργου «Πρακτική Άσκηση και Μονάδες Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίων», 02-09-2010.

Μονάδες Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίων» αναφέρεται ότι «η χρηματοδότηση των προτάσεων γίνεται στη βάση αφενός του περιορισμένου ύψους των διαθέσιμων πόρων και της χρηματοδοτικής διάρθρωσης του Επιχειρησιακού Προγράμματος (σχετικά περιορισμένες χρηματοδοτικές δυνατότητες στις 5 Περιφέρειες Μεταβατικής Στήριξης) και αφετέρου της προγραμματικής προτεραιότητας που δίνεται στη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων».

Πρακτική Άσκηση στα Πανεπιστήμια

- Μη Υποχρεωτική
- Διάρκεια όχι επίσημα καθορισμένη (συνήθως τρίμηνη)
- Μη επίσημα καθορισμένο επίπεδο αποζημίωσης
- Χορηγείται αμοιβή από τα προγράμματα στήριξης της πρακτικής άσκησης στα Πανεπιστήμια, που υπάγονται στο εκάστοτε Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για την Παιδεία/Εκπαίδευση
- Υποχρεωτική ασφαλιστική κάλυψη έναντι κινδύνου ατυχήματος στο χώρο εργασίας, με εισφορές 1% επί του τεκμαρτού ημερομισθίου της δωδέκατης ασφαλιστικής κλάσης

2.2. Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.)

2.2.1. Γενικά Χαρακτηριστικά

Η υποχρεωτική πρακτική άσκηση καθιερώθηκε στα Τ.Ε.Ι. με το Ν. 1404/83, για τη «Δομή και Λειτουργία των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων»^{21,22}. Στο άρθρο 24 του συγκεκριμένου νόμου, η πρακτική άσκηση κατατάσσεται στο διδακτικό έργο των Τ.Ε.Ι. και έτσι, αποτελεί πλέον αναπόσπαστο τμήμα των σπουδών σε αυτά.

Με το Π.Δ. 174 του 1985, το οποίο αφορά στην «Άσκηση στο επάγγελμα των σπουδαστών των Τ.Ε.Ι.», ρυθμίζονται για πρώτη φορά οι λεπτομέρειες της πρακτικής άσκησης²³. Σύμφωνα με αυτό, η πρακτική άσκηση τελεί υπό τον έλεγχο της εκάστοτε σχολής, και αποσκοπεί:

α) Στην ενημέρωση των ασκούμενων για τη διάρθρωση και λειτουργία των μονάδων παραγωγής ή υπηρεσιών, για τους κοινωνικούς, οικονομικούς και τεχνολογικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις συνθήκες εργασίας, καθώς και στην ενεργό συμμετοχή των ασκούμενων στις διαδικασίες και μεθόδους παραγωγής ή παροχής υπηρεσιών.

β) Στο συσχετισμό των θεωρητικών και των εργαστηριακών γνώσεων που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια των σπουδών με τα προβλήματα των χώρων εφαρμογής.

γ) Στην επαφή των σχολών των Τ.Ε.Ι. με τους χώρους παραγωγής και εφαρμοσμένης έρευνας για τη δημιουργία αμφίδρομης σχέσης μεταξύ τους.

Η πρακτική άσκηση χωρίζεται -σύμφωνα με το ίδιο Π.Δ.- σε δύο περιόδους και έχει διάρκεια οχτώ μηνών. Η πρώτη περίοδος, για τη διεξαγωγή ή όχι της οποίας αποφασίζει κάθε τμήμα ξεχωριστά, διαρκεί δύο μήνες (ή οχτώ ημερολογιακές εβδομάδες πενθήμερης εργασίας), πραγματοποιείται εφόσον δεν αποτελεί πρόσκομμα

²¹ Στον προγενέστερο Ν. 1351/83 (Φ.Ε.Κ. 56/τ.Α/28-04-1983), καθορίζεται μόνο η υποχρέωση των δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών να απασχολούν σπουδαστές της Τριτοβάθμιας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης οι οποίοι εθελοντικά θέλουν να πραγματοποιήσουν άσκηση στο επάγγελμα.

²² Φ.Ε.Κ. 173/τ.Α/24-11-1983

²³ Φ.Ε.Κ. 59/τ.Α/28-3-1985

στη διεξαγωγή της δεύτερης περιόδου της πρακτικής άσκησης, μετά το τέταρτο ή το πέμπτο εξάμηνο σπουδών και εκτός του χρόνου των μαθημάτων. Γίνεται σε χώρους και θέσεις που εξασφαλίζει το τμήμα, οι οποίοι διαφέρουν από τους εργασιακούς χώρους που έχουν προβλεφθεί για το δεύτερο σκέλος της άσκησης στο επάγγελμα²⁴. Στόχος της είναι η ενημέρωση των ασκούμενων επί οργανωτικών, λειτουργικών και τεχνολογικών θεμάτων του χώρου εργασίας τους.

Η δεύτερη περίοδος της άσκησης διαρκεί έξι μήνες (ή 24 ημερολογιακές εβδομάδες πενθήμερης εργασίας) και πραγματοποιείται μετά το τελευταίο εξάμηνο σπουδών και εφόσον ο σπουδαστής έχει περάσει όλα τα μαθήματα του προγράμματος σπουδών του τμήματός του. Πρέπει να είναι συνεχόμενη, χωρίς διακοπή, κανόνας από τον οποίο εξαιρούνται μόνο οι εποχιακές επιχειρήσεις. Ο όρος της επιτυχούς παρακολούθησης όλων των μαθημάτων πριν την έναρξη της εξάμηνης πρακτικής άσκησης, τροποποιήθηκε με την εγκύκλιο απόφαση Ε5/332/86, στην οποία ορίζεται ότι η πρακτική άσκηση μπορεί να ξεκινήσει ακόμα και εάν ο σπουδαστής δεν έχει εξεταστεί επιτυχώς σε τρία μαθήματα, τα οποία όμως δεν είναι μαθήματα ειδικότητας. Μάλιστα, προκειμένου να γνωρίζουν οι σπουδαστές εάν ικανοποιούν τις προϋποθέσεις, τα τμήματα πρέπει να γνωστοποιούν έγκαιρα τα μαθήματα ειδικότητας (εγκύκλιος Ε5/3196/87).

Η δεύτερη περίοδος της πρακτικής άσκησης λαμβάνει χώρα κατά κύριο λόγο στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή της έδρας του Τ.Ε.Ι.. Μπορεί ωστόσο να πραγματοποιηθεί σε θέσεις εργασίας ευρύτερης περιοχής άλλου Τ.Ε.Ι. (Π.Δ. 174/85). Η πραγματοποίησή της μπορεί να γίνει σε θέσεις εργασίας τόσο του δημόσιου (σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 1351/83), όσο και του ιδιωτικού τομέα (Ν. 1404/83).

2.2.2. Οργάνωση και εποπτεία της πρακτικής άσκησης στους χώρους εργασίας

Ύστερα από εισήγηση της γενικής συνέλευσης κάθε τμήματος και γνώμη του Ινστιτούτου Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Ι.Τ.Ε.)²⁵, διαμορφώνεται το περίγραμμα του

²⁴ Οι συγκεκριμένες ρυθμίσεις για την πρώτη φάση προέρχονται από τη μεταγενέστερη Υ.Α.

Ε5/332/22-1-1986

²⁵ Το Β' Τμήμα του Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π. αποτελεί από την 1^η Απριλίου 2005, με το ν. 3328/05 (Φ.Ε.Κ. 80/τ.Α/1-4-2005), τη νομική συνέχεια του Ι.Τ.Ε.. Επιπλέον, το Ι.Τ.Ε. είχε πρόσθετες αρμοδιότητες εκείνων που έχει το Β' Τμήμα του Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π.. Το Β' Τμήμα του Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π. έχει ως αντικείμενο

προγράμματος πρακτικής άσκησης για κάθε επάγγελμα που είναι συναφές με το διδακτικό αντικείμενο του τμήματος. Το σύνολο των περιγραμμάτων δημοσιεύονται μαζί με το πρόγραμμα σπουδών κάθε τμήματος. Λεπτομέρειες που αφορούν στην άσκηση των σπουδαστών, ρυθμίζονται στους εσωτερικούς κανονισμούς των Τ.Ε.Ι..

Η γενική εποπτεία της άσκησης σε χώρους εργασίας των σπουδαστών κάθε τμήματος ασκείται από το ίδιο το τμήμα. Σε κάθε τμήμα σχολής Τ.Ε.Ι. υφίσταται επιτροπή πρακτικής άσκησης, αποτελούμενη από τρία μέλη εκπαιδευτικού προσωπικού και δύο εκπροσώπους των σπουδαστών, με αποκλειστικό αντικείμενο το συντονισμό των δραστηριοτήτων σχετικά με την πρακτική άσκηση. Ειδικότερα, η επιτροπή πρακτικής άσκησης οφείλει να μεριμνά:

α) Για την αναζήτηση νέων θέσεων πρακτικής άσκησης και τη γνωστοποίηση κενών θέσεων πρακτικής άσκησης.

β) Για την αξιολόγηση της καταλληλότητας των χώρων εργασίας στους οποίους πρόκειται να πραγματοποιηθεί η πρακτική άσκηση.

Κάθε σπουδαστής που πρόκειται να πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση, υποβάλλει αίτηση-δήλωση στο τμήμα, με την οποία δηλώνει μια ή περισσότερες επιχειρήσεις ή υπηρεσίες στις οποίες ενδιαφέρεται να απασχοληθεί. Η επιτροπή πρακτικής άσκησης κατανέμει τους σπουδαστές στις υπάρχουσες θέσεις, αφού συνεκτιμήσει τις δηλώσεις τους. Επίσης, ανακοινώνει σε κάθε εργοδότη τα ονόματα των σπουδαστών που θα ασκηθούν σε αυτόν.

Η εποπτεία των ασκούμενων γίνεται από μέλη του εκπαιδευτικού προσωπικού του Τ.Ε.Ι.. Θεωρείται μέρος του διδακτικού τους έργου, που αντιστοιχεί σε δύο ώρες εβδομαδιαίας κανονικής διδακτικής απασχόλησης. Όσα μέλη του εκπαιδευτικού προσωπικού είναι επιφορτισμένα με την εποπτεία των ασκούμενων, οφείλουν να επισκέπτονται τους χώρους άσκησης τους, να ενημερώνονται περί του περιεχομένου της, να παρακολουθούν την επίδοση των ασκούμενων, και να συνεργάζονται για την επίλυση τυχόν προβλημάτων που αυτοί αντιμετωπίζουν, τόσο με τους ίδιους, όσο και με τον εκάστοτε υπεύθυνο από την επιτροπή πρακτικής άσκησης του τμήματος. Κάθε επόπτης εκπαιδευτικός εποπτεύει 10-15 ασκούμενους και πρέπει να πραγματοποιήσει τουλάχιστον έξι επισκέψεις σε κάθε ασκούμενο που εποπτεύει, βάσει της

του την αξιολόγηση των πτυχίων της αλλοδαπής σε σχέση με εκείνα των εγχώριων Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

μεταγενέστερης εγκυκλίου οδηγίας Ε5/332/86. Σε περίπτωση μετακίνησης εκτός έδρας, ισχύουν οι κείμενες διατάξεις, όπως επίσης ορίζει το Π.Δ. 174/85. Εάν όμως οι θέσεις εργασίας στις οποίες ασκούνται οι σπουδαστές βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή άλλου Τ.Ε.Ι., η εποπτεία τους ανατίθεται σε μέλη του εκπαιδευτικού προσωπικού συναφούς ειδικότητας από αυτό το Τ.Ε.Ι., κατόπιν συνεννόησης των αντίστοιχων τμημάτων.

Κάθε ασκούμενος σπουδαστής τηρεί βιβλίο πρακτικής άσκησης, το οποίο διατίθεται δωρεάν από το τμήμα του. Η μορφή και το περιεχόμενο του βιβλίου πρακτικής άσκησης των σπουδαστών καθορίζονται με απόφαση του αρμόδιου για την παιδεία υπουργείου. Σε αυτό αναγράφονται από τον ασκούμενο κατά εβδομάδα οι εργασίες στις οποίες αυτός απασχολήθηκε, όπως επίσης και συνοπτική περιγραφή των καθηκόντων που του ανατέθηκαν στο χώρο εργασίας. Κάθε εβδομαδιαία καταχώρηση ελέγχεται και υπογράφεται από τον υπεύθυνο της επιχείρησης ή της υπηρεσίας για την παρακολούθηση των ασκούμενων.

Από την πλευρά της, η επιχείρηση στην οποία ασκούνται σπουδαστές, υποχρεούται να συμβάλλει κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο στην αρτιότερη εκπαίδευση των ασκούμενων. Για αυτό το σκοπό, πρέπει να ορίσει έναν υπεύθυνο, απόφοιτο Τ.Ε.Ι. ή Α.Ε.Ι. ή άλλης ανώτερης σχολής συναφούς ειδικότητας με εκείνη των ασκούμενων, με επαρκή επάρκεια στο εργασιακό του αντικείμενο, ο οποίος:

- i. Επιβλέπει την εργασία και την επίδοση των ασκούμενων.
- ii. Υποβάλλει προτάσεις στη διεύθυνση της επιχείρησης ή της υπηρεσίας για την καλυτέρευση των συνθηκών εργασίας και την εκπαίδευση των ασκούμενων.
- iii. Συνεργάζεται με τον επόπτη εκπαιδευτικό της πρακτικής άσκησης στο Τ.Ε.Ι. από το οποίο προέρχεται ο ασκούμενος για την αποτελεσματικότερη άσκησή του.

Εάν κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης ο ασκούμενος διαπιστώσει ότι δεν απασχολείται επί του αντικειμένου της ειδικότητάς του, υπό την ευρεία του έννοια, οφείλει να το δηλώσει γραπτώς τόσο στον υπεύθυνο που έχει ορισθεί για το χώρο εργασίας, καθώς και στον υπεύθυνο επόπτη από το τμήμα του στο Τ.Ε.Ι.. Ο τελευταίος αποφασίζει εάν συντρέχει λόγος αλλαγής της θέσης πρακτικής άσκησης ή όχι. Σε καταφατική περίπτωση, η επιτροπή πρακτικής άσκησης μπορεί, κατόπιν απόφασής της, να διακόψει την πρακτική άσκηση στο συγκεκριμένο εργασιακό χώρο. Ο τμηματικός επόπτης πρακτικής άσκησης συνεργάζεται με τη σχετική επιτροπή.

προκειμένου ο ασκούμενος να συνεχίσει αυτή τη διαδικασία από άλλη θέση. Μάλιστα, η επιτροπή θα πρέπει να μεριμνήσει ούτως ώστε να βρεθούν κατά προτεραιότητα καινούργιες θέσεις πρακτικής εξάσκησης για τους σπουδαστές που τη διέκοψαν για τον παραπάνω λόγο. Η διάρκεια της άσκησης στο επάγγελμα που θα πραγματοποιηθεί στο νέο εργασιακό χώρο, πρέπει να αρκεί για να καλύψει μόνο το χρονικό υπόλοιπο για την ολοκλήρωση του διαστήματος των έξι μηνών που προβλέπεται ότι διαρκεί η πρακτική εξάσκηση.

Για την καλύτερη οργάνωση του θεσμού της άσκησης στο επάγγελμα, καθιερώθηκε με την εγκύκλιο οδηγία Ε5/4986/96 το Συντονιστικό Όργανο Πρακτικής Άσκησης σε κάθε Τ.Ε.Ι., περάν των τμηματικών επιτροπών πρακτικής άσκησης. Το Σ.Ο.Π.Α. συγκροτείται από μέλη των τμηματικών επιτροπών πρακτικής άσκησης και πρέπει να εκπροσωπούνται σε αυτό όλες οι σχολές που υπάγονται σε κάθε Τ.Ε.Ι.. Είναι τουλάχιστον τετραμελές, ενώ σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να έχει πάνω από έξι μέλη, συμπεριλαμβανομένου και ενός εκπροσώπου των σπουδαστών. Στις αρμοδιότητές του περιλαμβάνονται:

- α) Επαφές με βιομηχανίες, βιοτεχνίες και λοιπές επιχειρήσεις του γεωγραφικού χώρου του Τ.Ε.Ι., με σκοπό την αναζήτηση και δημιουργία θέσεων πρακτικής άσκησης
- β) Κωδικοποίηση των παραπάνω θέσεων, σε συνεργασία με τις επιτροπές πρακτικής άσκησης.

Η σχετικά πλούσια νομολογία σχετικά με την οργάνωση της πρακτικής άσκησης και την εποπτεία της αναδεικνύει την ύπαρξη μιας σύνθετης διοικητικής δομής σε κάθε Τ.Ε.Ι., για τον προγραμματισμό και τον έλεγχο της. Σημαντικός ρόλος και υπευθυνότητες αποδίδονται και στις επιχειρήσεις που δέχονται ασκούμενους σπουδαστές. **Από την άλλη πλευρά, η ύπαρξη αυτού του σύνθετου νομικού πλαισίου ενδεχομένως να δημιουργεί προσκόμματα στη εφαρμογή του.** Η λειτουργία επιτροπών εντός του Τ.Ε.Ι. με αντικείμενο την πρακτική άσκηση, τόσο σε επίπεδο τμημάτων όσο και στο σύνολό του, με εκπροσώπους σχολών, παράλληλα με τις δραστηριότητες των εποπτών της πρακτικής άσκησης, απαιτούν αναμφίβολα τη διαθεσιμότητα σημαντικών ανθρώπινων αλλά και χρηματικών πόρων για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής λειτουργίας τους. Επιπλέον, φαίνεται να υπάρχει αλληλοκάλυψη στις αρμοδιότητες της τμηματικής επιτροπής πρακτικής άσκησης και του Σ.Ο.Π.Α., π.χ. στο πεδίο της αναζήτησης νέων θέσεων πρακτικής άσκησης, που ενδεχομένως να αποτελέσει πηγή αντιπαραθέσεων μεταξύ των δύο οργάνων. Η

κωδικοποίηση αυτών των θέσεων, που αποτελεί τη δεύτερη βασική αρμοδιότητα του Σ.Ο.Π.Α., μπορεί να επιτελεστεί και από τις τμηματικές επιτροπές σε συνεργασία με τους επόπτες, δεδομένων της μεγαλύτερης εγγύτητάς τους στο εργασιακό περιεχόμενο κάθε θέσης και της επαφής τους με τους ασκούμενους και τις επιχειρήσεις.

Επομένως, η ανάθεση των αρμοδιοτήτων του Σ.Ο.Π.Α. στις τμηματικές επιτροπές είναι εφικτή, επιτρέποντας παράλληλα τη μεγαλύτερη ενασχόληση σε αυτές του ανθρώπινου δυναμικού που χρησιμοποιεί, καθώς τα μέλη του συντονιστικού οργάνου συμμετέχουν και στην επιτροπή σε τμηματικό επίπεδο. Μια τέτοια εξέλιξη δε συνεπάγεται την κατάργηση του Σ.Ο.Π.Α., το οποίο μπορεί να συνέρχεται σε – αραιότερα- τακτά διαστήματα, για τη συγκέντρωση και μεταφορά αιτημάτων σχετικά με την πρακτική άσκηση, που αφορούν σημαντικό αριθμό σχολών σε κάθε Τ.Ε.Ι, προς τις αρμόδιες κεντρικές διευθύνσεις του Υπουργείου Παιδείας.

2.2.3. Χρονικές περίοδοι πρακτικής άσκησης

Η εγκύκλιος οδηγία Ε5/332/86 καθιερώνει δύο συγκεκριμένες περιόδους πρακτικής άσκησης στο δημόσιο τομέα, από την 1^η Απριλίου μέχρι την 30^η Σεπτεμβρίου και από την 1^η Οκτωβρίου μέχρι την 31^η Μαρτίου. Σε ότι αφορά τον ιδιωτικό τομέα, οι συγκεκριμένες χρονικές περίοδοι δεν είναι δεσμευτικές, στην περίπτωση που η θέση για την εξάσκηση στο επάγγελμα εξασφαλίζεται από τον ενδιαφερόμενο σπουδαστή. Συνεπώς, με το πέρας των εξετάσεων του τελευταίου εξαμήνου σπουδών, εφόσον πληρούνται οι παραπάνω προϋποθέσεις ως προς τα μαθήματα στα οποία ο φοιτητής έχει εξεταστεί επιτυχώς, είναι δυνατή η άμεση εκκίνηση της πρακτικής του άσκησης σε εργασιακό χώρο.

Ο καθορισμός των περιόδων πρακτικής άσκησης σε χρονικά διαστήματα κοντά ή κατά τη διάρκεια της ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων των εξεταστικών περιόδων του Σεπτεμβρίου και του Φεβρουαρίου, δημιουργεί προβλήματα στην εμπρόθεσμη διευθέτηση των γραφειοκρατικών διαδικασιών για την εκκίνησή της. Η διατήρηση τους επί 25 χρόνια στις ίδιες ημερομηνίες, παρά τις δυσχέρειες που αυτό το γεγονός προκαλεί, αντανακλά την ύπαρξη θεσμικών ακαμψιών οι οποίες πρέπει να αρθούν.

2.2.4. Εργασιακά δικαιώματα και υποχρεώσεις ασκούμενων

- Εργασιακά Δικαιώματα

Οι σπουδαστές των Τ.Ε.Ι. έχουν ελεύθερη πρόσβαση σε πλήρη ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη για το σύνολο των σπουδών τους, εφόσον δεν είναι ασφαλισμένοι σε κύριο ασφαλιστικό φορέα ή παραιτηθούν από αυτή την ασφάλιση, σύμφωνα με το Π.Δ. 185/84²⁶ (Φ.Ε.Κ. 61/τ.Α/8-5-1984). Εάν όμως ο κύριος ασφαλιστικός φορέας δεν παρέχει πλήρη κάλυψη στις συγκεκριμένες παροχές, η σπουδαστική λέσχη του Τ.Ε.Ι. στο οποίο φοιτά ο σπουδαστής, μπορεί να τις συμπληρώσει, κατόπιν σχετικής διαδικασίας. **Η πρόσβαση διακόπτεται**, εκτός ορισμένων ειδικών συνθηκών (στράτευση, απώλεια σπουδαστικής ιδιότητας, ολοκληρωμένη κάλυψη από ασφαλιστικό φορέα), **με τη λήψη του πτυχίου, συνεπώς ισχύει και κατά την πρακτική άσκηση.**

Η πρακτική άσκηση των σπουδαστών **αμείβεται. Στο δημόσιο τομέα**, στον οποίο περιλαμβάνονται οι δημόσιες υπηρεσίες και οι οργανισμοί, τα Ν.Π.Δ.Δ., καθώς και οι λοιπές επιχειρήσεις και οι οργανισμοί του άρθρου 1, παρ. 6 του Ν.1256/1982²⁷, το ύψος της αποζημίωσης καθορίζεται με κοινές αποφάσεις του εκάστοτε Υπουργείου που είναι αρμόδιο για την παιδεία, του Υπουργείου Οικονομικών και κάθε άλλου συναρμόδιου υπουργού, ενώ δεν υπόκειται σε κρατήσεις²⁸. Το ύψος της καταβαλλόμενης αμοιβής σε υπηρεσίες και οργανισμούς του στενού και του ευρύτερου δημόσιου τομέα έχει διαχρονικά καθοριστεί από πλήθος νόμων και Κ.Υ.Α. (Ν.1351/1983, Ν. 1566/1985, Κ.Υ.Α. Ε5/1528/27-3-86, Ε5/8711/10-12-86 και Ε5/4967/30-6-87). Σύμφωνα με τον τελευταία επίσημη απόφαση, η μηνιαία αμοιβή ορίζεται σε 20.000 δρχ. (€ 58,69) (Κ.Υ.Α. Ε5/1528/86 - Φ.Ε.Κ.133/τ.Β/27-3-86 και 456/τ.Β/17-7-86).

Πέραν της ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης, με την παράγραφο 1α) του άρθρου 12 του νόμου 1351/83, όσοι φοιτητές Τ.Ε.Ι. ασκούνται σε δημόσιους οργανισμούς, υπηρεσίες κ.λπ., ασφαλιζονται κατά ατυχημάτων και ασθενειών στο Ι.Κ.Α.. Ωστόσο οι ασφαλιστικές καλύψεις περιορίστηκαν στα ατυχήματα στον χώρο

²⁶ Φ.Ε.Κ. 61/τ.Α/8-5-1984

²⁷ Σύμφωνα με το άρθρο 12 του Ν. 1351/83 (Φ.Ε.Κ. 56/τ.Α/28-4-1983) για την εισαγωγή σπουδαστών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Δε συγκαταλέγονται οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι δημοτικές επιχειρήσεις.

²⁸ Παρ. 4β, άρθρο 71, Ν. 1566/85 (Φ.Ε.Κ. 167/τ.Α/30-9-1985)

εργασίας από την Κ.Υ.Α.Ε5/1258/86²⁹. Οι σχετικές εισφορές καλύπτονται είτε από την υπηρεσία στην οποία απασχολείται ο σπουδαστής, είτε από το Τ.Ε.Ι. στο οποίο υπάγεται το τμήμα του.

Στον ιδιωτικό τομέα, η Κ.Υ.Α. Ε5/1797/86 προσδιορίζει το ύψος της αμοιβής για την πρακτική άσκηση στο επάγγελμα στο 80% του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη, όπως αυτό καθορίζεται από την εκάστοτε Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας. Η επιχορήγηση του Ο.Α.Ε.Δ. στις επιχειρήσεις ανέρχεται στο 50% της καταβαλλόμενης αποζημίωσης³⁰. Η ισχύς των ρυθμίσεων για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις επεκτάθηκε στους Ο.Τ.Α. με την εγκύκλιο 94200/5-8-86 του Ο.Α.Ε.Δ.. Στην ίδια εγκύκλιο διευθετείται η διαδικασία απόδοσης της επιχορήγησης (απαιτούμενα δικαιολογητικά κ.λπ.), η οποία γίνεται από την υπηρεσία του Ο.Α.Ε.Δ. της έδρας της επιχείρησης κάθε τρίμηνο, με επιταγή στο όνομα του εργοδότη.

Σε ότι αφορά τα ασφαλιστικά δικαιώματα, ο εργοδότης είναι υπεύθυνος για την καταβολή των εισφορών κατά επαγγελματικού κινδύνου υπέρ του Ι.Κ.Α., η οποία ανέρχεται στο 1% επί της καταβαλλόμενης κάθε φορά αποζημίωσης στον σπουδαστή (Κ.Υ.Α. Ε5/1303/86, Φ.Ε.Κ. 168/τ.Β/10-4-86).

Ωστόσο, το ύψος της αμοιβής των ασκούμενων καθώς και η κάλυψη των ασφαλιστικών εισφορών, έχουν ρυθμιστεί έκτοτε και από τις δράσεις χρηματοδότησης της πρακτικής άσκησης των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των Β' και Γ' ΚΠΣ, καθώς και του ΕΣΠΑ 2007-2013, τα οποία αφορούν την παιδεία και την εκπαίδευση.

Οι σπουδαστές Τ.Ε.Ι. κατά τη διάρκεια της πρακτικής τους άσκησης, εκτός από τα δικαιώματα αποζημίωσης και ασφάλισής τους έναντι επαγγελματικού κινδύνου, δεν αποκτούν κανένα άλλο δικαίωμα εργασιακής ή συνταξιοδοτικής μορφής, βάσει του Ν. 1351/83 και της Κ.Υ.Α. Ε5/1797/86.

Κατά τη συνολική διάρκεια της πρακτικής άσκησης (οχτώ μήνες), ο ασκούμενος μπορεί να απουσιάσει πέντε εργάσιμες μέρες, δικαιολογημένα και για σοβαρούς λόγους. Οι απουσίες καταχωρούνται στο βιβλίο πρακτικής άσκησης, θεωρούνται και υπογράφονται από τον επόπτη εκπαιδευτικό, εγκρίνονται ή απορρίπτονται από τον προϊστάμενο του τμήματος.

²⁹ Φ.Ε.Κ. 133/τ.Β/27-3-1986

³⁰ Φ.Ε.Κ. 183/τ.Β/14-4-1983

2.2.5. Προγράμματα ενίσχυσης της πρακτικής άσκησης στα Τ.Ε.Ι. από κοινοτικούς πόρους

Η πρακτική άσκηση των φοιτητών Τ.Ε.Ι., όπως και η πρακτική άσκηση των φοιτητών των πανεπιστημιακών σχολών, υποστηρίχθηκε από κοινοτικούς πόρους κατά τη διάρκεια του Β' Κ.Π.Σ., του Γ' Κ.Π.Σ. και του Ε.Σ.Π.Α. 2007-2013, μέσω δράσεων των αντίστοιχων Επιχειρησιακών Προγραμμάτων. Αυτές οι δράσεις είτε αφορούσαν/ούν από κοινού Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι., είτε ήταν και εξακολουθούν να είναι παράλληλες. Σε αυτές καθορίζονται για την περίοδο ισχύος τους το απόλυτο ύψος της αμοιβής των ασκούμενων και της επιχορήγησής τους από το κράτος, καθώς και τα σχετικά με την κάλυψη των ασφαλιστικών τους εισφορών.

Κατά τη διάρκεια του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II (Γ' Κ.Π.Σ.), τα παραπάνω χαρακτηριστικά της πρακτικής άσκησης φοιτητών Τ.Ε.Ι. που επιδοτούταν από αυτό, καθορίστηκαν από τα ίδια έργα του Ε.Π. που αναφέρθηκαν προηγουμένως, στην ενότητα για τη χρηματοδότηση της πρακτικής άσκησης στα Α.Ε.Ι. από κοινοτικούς όρους. Το επίπεδο των μέγιστων αμοιβών και των επιχορηγήσεων των ασκούμενων σε κάθε δράση του Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ. II, ανά μήνα και για το σύνολο της διάρκειας της πρακτικής άσκησης, καθώς και ο βαθμός κάλυψης των ασφαλιστικών εισφορών τους από αυτή, ήταν κοινά για τους φοιτητές των Τ.Ε.Ι. και των Α.Ε.Ι..

Από την έναρξη του Ε.Σ.Π.Α. 2007-2013, τα προγράμματα για την επιχορήγηση της πρακτικής άσκησης φοιτητών και σπουδαστών είναι ενταγμένα στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση (Ε.Δ.Β.Μ.)». Η χρηματοδότησή της στα Τ.Ε.Ι. πραγματοποιείται μέσω της δράσης **«Δομή Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας (ΔΑΣΤΑ) Τ.Ε.Ι., Γραφεία Διασύνδεσης Τ.Ε.Ι., Πρακτική Άσκηση Τ.Ε.Ι., Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας Τ.Ε.Ι.»**³¹, που διήρκεσε παράλληλα με την αντίστοιχη για τα Α.Ε.Ι. η οποία επίσης παρουσιάστηκε παραπάνω («Δομή Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας (Δ.Α.ΣΤΑ.) Πανεπιστημίων, Γραφεία Διασύνδεσης Πανεπιστημίων, Πρακτική Άσκηση Πανεπιστημίων, Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίων»).

Σύμφωνα με αυτή, οι αποζημιώσεις των ασκούμενων σπουδαστών σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, οι οποίες επιχορηγούνται από προγράμματα του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.), θα καλυφθούν στο σύνολό τους μόνο από τον Ο.Α.Ε.Δ. Επομένως, σε αυτές τις περιπτώσεις το επίπεδό τους είναι αυτό που καθορίστηκε από την Κ.Υ.Α. Ε5/1797/86, δηλαδή 80% του ημερομισθίου

³¹ Αρχική δημοσίευση πρόσκλησης, 3-3-2009

του ανειδίκευτου εργάτη, όπως αυτό ορίζεται από την εκάστοτε Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (Ε.Γ.Σ.Σ.Ε.).

Όταν η άσκηση γίνεται σε άλλο φορέα, εκτός των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα που επιχορηγούνται από τον Ο.Α.Ε.Δ, τότε η ημερήσια αποζημίωσή του κατά τη διάρκεια της πραγματοποίησης της πρακτικής άσκησης, συνολικά από το Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ. και άλλες δημόσιες πηγές, δεν μπορεί να υπερβαίνει το 80% του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη, σύμφωνα με την ισχύουσα κάθε φορά Ε.Γ.Σ.Σ.Ε..

Στις περιπτώσεις που η πρακτική άσκηση διενεργείται στο εξωτερικό, σε κράτος-μέλος της Ε.Ε., ισχύουν τα ίδια ανώτατα όρια αμοιβών που έχουν καθοριστεί και για τους ασκούμενους των Α.Ε.Ι.: € 600 ανά μήνα πρακτικής άσκησης για το συνολικό χρόνο της πρακτικής άσκησης και μέγιστη συνολική επιχορήγηση € 3600 για όλη τη διάρκειά της.

Σε ό,τι αφορά την ασφάλιση των ασκούμενων σπουδαστών έναντι ατυχήματος κατά την πρακτική άσκηση, αυτή είναι υποχρεωτική καθ' όλη τη διάρκειά της και καλύπτεται από το Ε.Π.Ε.Δ.Β.Μ.. Στο κόστος της ασφάλισης του ασκούμενου σπουδαστή έναντι ατυχήματος δεν περιλαμβάνεται στο ποσό της προβλεπόμενης αποζημίωσής του³².

- Ειδικές Παροχές

Στους φοιτητές Τ.Ε.Ι. οι οποίοι εργάζονται κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, είτε στο δημόσιο είτε στον ιδιωτικό τομέα, παρέχονται ορισμένες διευκολύνσεις, μέσω του Π.Δ. 483/84³³. Η καθιέρωσή τους αποσκοπεί κατά κύριο λόγο στην εξυπηρέτησή τους στην παρακολούθηση των μαθημάτων ή/και των εργαστηρίων τους, αλλά και στη συμμετοχή τους σε εξεταστικές διαδικασίες. Σε ό,τι αφορά στην πρακτική άσκηση, προβλέπεται για την πραγματοποίησή της η υποχρεωτική τοποθέτηση εργαζόμενου σπουδαστή στο τμήμα ή στη θέση επιχείρησης/υπηρεσίας στην οποία απασχολούταν πριν ικανοποιηθούν οι προϋποθέσεις για την έναρξη της άσκησης στο επάγγελμα, εφόσον αυτή η θέση είναι σε επάγγελμα συναφές με το διδακτικό αντικείμενο του τμήματος.

³² Τα παραπάνω ισχύουν και με την πρώτη επικαιροποίηση της πρόσκλησης, 21-4-2010

³³ Φ.Ε.Κ. 173/τ.Α/13-11-1984

- Εργασιακές Υποχρεώσεις

Στο χώρο εργασίας του, ο ασκούμενος υποχρεούται να ακολουθεί τους κανονισμούς ασφαλείας και εργασίας, όπως επίσης και κάθε άλλη ρύθμιση που ισχύει για το προσωπικό της επιχείρησης ή της υπηρεσίας στην οποία πραγματοποιεί την πρακτική του άσκηση, όπως ορίζει το Π.Δ. 174/85. Αυθαίρετες απουσίες ή παραβίαση των κανονισμών του εργασιακού χώρου μπορούν να επιφέρουν διακοπή της απασχόλησης. Σε αυτή την περίπτωση, ο σπουδαστής υποχρεούται στο επόμενο εξάμηνο να επαναλάβει τη διαδικασία εξεύρεσης νέας θέσης για τη συμπλήρωση του υπολειπόμενου χρόνου μέχρι την κάλυψη των έξι μηνών που διαρκεί η πρακτική άσκηση.

Ειδικότερα για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις στις οποίες πραγματοποιούν την πρακτική τους εξάσκηση φοιτητές, εισαχθήκανε πρόσθετες ρυθμίσεις με την Κ.Υ.Α. Ε5/1797/86: για τη μη συμμόρφωση του ασκούμενου με τους παραπάνω κανονισμούς, ενημερώνεται σχετικά το τμήμα προέλευσής του, μέσω του επόπτη εκπαιδευτικού, προκειμένου να υπάρξει συμμόρφωσή του. Σε περίπτωση υποτροπής του ασκούμενου, η επιχείρηση ή Υπηρεσία μπορεί να καταγγείλει μονομερώς την ειδική σύμβαση και να διακόψει την απασχόλησή του. Η πρακτική άσκηση, και συνεπώς η ειδική σύμβαση, λήγει αυτομάτως, με το πέρας της υποχρέωσης του σπουδαστή για πρακτική άσκηση στο επάγγελμα.

Μετά την ολοκλήρωση της πρακτικής άσκησης, ο σπουδαστής υποβάλλει μέσω της γραμματείας της σχολής του στο τμήμα του Τ.Ε.Ι. στο οποίο φοιτά:

α) Το βιβλίο πρακτικής άσκησης, κατάλληλα συμπληρωμένο με τον αριθμό εβδομαδιαίων εκθέσεων, τη διάρκεια και το αντικείμενο απασχόλησης, τις ημέρες απουσίας και την επίδοσή του.

β) Κάθε άλλο στοιχείο που ενδεχομένως να ζητηθεί από το τμήμα σχετικά με το αντικείμενο απασχόλησης του ασκούμενου κατά την επαγγελματική εξάσκησή του.

Συνεκτιμώντας όλα τα δικαιολογητικά πρακτικής άσκησης, ο προϊστάμενος του τμήματος αποφασίζει για την αποδοχή ή την απόρριψή τους. Σε περίπτωση απόρριψης, το συμβούλιο του τμήματος αποφασίζει κατόπιν αίτησης του ενδιαφερόμενου σπουδαστή είτε την διάρκεια και το αντικείμενο της άσκησης που πρέπει να ασκηθούν συμπληρωματικά, είτε την ακύρωση της απόφασης του

προϊσταμένου του τμήματος, κάνοντας παράλληλα στην τελευταία περίπτωση δεκτά τα κατατεθειμένα δικαιολογητικά πρακτικής άσκησης.

Ανακεφαλαιώνοντας, το πεδίο των δικαιωμάτων – υποχρεώσεων κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης αποτελεί αυτό στο οποίο έχουν εκδοθεί οι περισσότερες ερμηνευτικές-τροποποιητικές Κ.Υ.Α., κυρίως στα θέματα της αμοιβής και των ασφαλιστικών καλύψεων των ασκούμενων σπουδαστών.

2.2.6. Προβλήματα /ατέλειες στην εφαρμογή του νομικού πλαισίου της πρακτικής άσκησης

Στην εγκύκλιο Ε5/3196/87, επισημαίνονται ατέλειες στην υλοποίηση του νομικού πλαισίου για την πρακτική άσκηση. Αφορούν τα παρακάτω ζητήματα:

- 1) **Πλημμελής ή ανύπαρκτη εποπτεία των ασκούμενων.** Για την κάλυψη των σχετικών κενών, προτείνεται η οργάνωση της εποπτείας με τη χρήση τακτικού αλλά και έκτακτου εκπαιδευτικού προσωπικού, όλων των βαθμίδων. Για τον ίδιο σκοπό, θα πρέπει στην κατάρτιση των προϋπολογισμών των ιδρυμάτων να γίνονται οι προβλέψεις για την αντιμετώπιση των σχετιζόμενων δαπανών του εκπαιδευτικού προσωπικού και του κόστους μετακίνησής του, κυρίως όταν πρόκειται για μετακινήσεις εκτός έδρας.
- 2) **Σημαντικές καθυστερήσεις στην έναρξη των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης, ιδίως στο δημόσιο τομέα, με ευθύνη των τμηματικών επιτροπών πρακτικής άσκησης.** Για τον περιορισμό/ αντιμετώπισή τους, καλούνται τα τμήματα να φροντίζουν ώστε η τοποθέτηση των σπουδαστών στις θέσεις πρακτικής εξάσκησής τους στο επάγγελμα να γίνεται έγκαιρα, δηλαδή πριν την έναρξη των περιόδων πρακτικής άσκησης που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Το συγκεκριμένο πρόβλημα εξακολουθεί να υφίσταται ακόμα και σήμερα. Ωστόσο, επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα που δέχονται φοιτητές Τ.Ε.Ι. για πρακτική εξάσκηση, το αποδίδουν στην εγγύτητα του χρονικού διαστήματος ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων των εξεταστικών περιόδων του Σεπτεμβρίου και του Φεβρουαρίου με τις ημερομηνίες εκκίνησης των περιόδων πρακτικής εξάσκησης. Αυτό το ζήτημα και οι τρόποι αντιμετώπισής του θα προσεγγιστούν στη συνέχεια της μελέτης, κατά τη διατύπωση των προτάσεων για τη βελτίωση της διαδικασίας πρακτικής άσκησης.

3) **Ελλείψεις παρατηρούνται και στο πεδίο της ενημέρωσης των σπουδαστών για την πρακτική εκπαίδευση.** Για αυτό, απευθύνεται στις επιτροπές πρακτικής άσκησης των τμημάτων η επισήμανση ότι στο πλαίσιο της λειτουργίας τους, θα πρέπει να παρέχουν κάθε πληροφορία και ενημέρωση σχετικά με την πρακτική άσκηση και ειδικότερα με:

- α) Το ύψος της προβλεπόμενης κατά περίπτωση αποζημίωσης
- β) το ασφαλιστικό καθεστώς που ισχύει κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης
- γ) Τις διατάξεις του Π.Δ. 174/85, το οποίο παρουσιάστηκε εκτενώς παραπάνω και αποτελεί το βασικό νομοθετικό κείμενο για την άσκηση στο επάγγελμα των σπουδαστών Τ.Ε.Ι..
- δ) Τον εφοδιασμό τους με όλα τα σχετικά έντυπα για τη διεξαγωγή της πρακτικής άσκησης.

Τα κενά στην ενημέρωση των σπουδαστών για την πρακτική άσκηση εξακολουθούν να υφίστανται. Δεν περιορίζονται μόνο σε τυπικά χαρακτηριστικά της πρακτικής άσκησης, στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις τους, όπως αυτά ορίζονται από τους ισχύοντες νόμους, υπουργικές αποφάσεις και εγκυκλίους οδηγίες. **Αφορούν και την ελλιπή επεξήγηση των στόχων της πρακτικής άσκησης.** Επιγραμματικά, μιας και τα συγκεκριμένα ζητήματα θα αναλυθούν στη συνέχεια της μελέτης, η πρακτική άσκηση δεν αποτελεί απλώς μια τυπική υποχρέωση για την ολοκλήρωση των σπουδών και ακολούθως για τη λήψη του πτυχίου. Αντιθέτως, συνιστά θεσμοθετημένη δυνατότητα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας, που όταν αξιοποιείται επαρκώς από αυτούς στους οποίους παρέχεται, αποτελεί το συνδετικό κρίκο ανάμεσα στην εκπαίδευση και τον εργασιακό βίο.

Πρακτική Άσκηση Τ.Ε.Ι.

- Υποχρεωτική, μετά το τελευταίο εξάμηνο σπουδών, εφόσον ο σπουδαστής έχει εξεταστεί επιτυχώς σε όλα τα μαθήματα εκτός τριών, τα οποία όμως δεν είναι μαθήματα ειδικότητας
- Επίσημα καθορισμένη, εξάμηνη διάρκεια
- Μηνιαίο επίπεδο αποζημίωσης επίσημα καθορισμένο για την πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα: 80% του ημερομισθίου του ανειδίκευτου εργάτη, σύμφωνα με την εκάστοτε Ε.Γ.Σ.Σ.Ε.
- Στο δημόσιο τομέα ρυθμίζεται με Υ.Α.
- Χορηγείται αμοιβή από τα προγράμματα στήριξης της πρακτικής άσκησης στα Τ.Ε.Ι., που υπάγονται στο εκάστοτε Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για την Παιδεία/Εκπαίδευση
- Υποχρεωτική ασφαλιστική κάλυψη έναντι κινδύνου ατυχήματος στο χώρο εργασίας στο Ι.Κ.Α., με εισφορές 1% επί της καταβαλλόμενης κάθε φορά αποζημίωσης στον σπουδαστή

2.3. Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.)

2.3.1. Εισαγωγή

Το Εθνικό Σύστημα Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Σ.Ε.Ε.Κ.) και η δημιουργία των Ι.Ε.Κ. στο πλαίσιο αυτού θεσμοθετήθηκαν με το Ν. 2009/92³⁴. Ειδικότερα για τα ιδιωτικά Ι.Ε.Κ., αρχική κανονιστική παρέμβαση αποτελεί η Υ.Α. Ζ'/3378/93³⁵. Η εκπαίδευση στα Ι.Ε.Κ. κατατάσσεται στη μετα-γυμνασιακή, μη τριτοβάθμια εκπαίδευση, που αντιστοιχεί στην τέταρτη βαθμίδα της διεθνούς ταξινόμησης της εκπαίδευσης (International Standard Classification of Education – ISCED) της UNESCO³⁶.

Στο Ν. 2009/92 υπάρχουν ορισμένες αναφορές στη διαδικασία της πρακτικής εξάσκησης, χωρίς όμως να ρυθμίζονται οι περισσότερες των παραμέτρων που σχετίζονται με αυτή. Πιο συγκεκριμένα, ορίζεται ότι με αποφάσεις του Δ.Σ. του Οργανισμού Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ο.Ε.Ε.Κ.), που συστήθηκε με το συγκεκριμένο νόμο και στον οποίο ανατέθηκε η οργάνωση και η εποπτεία της Ε.Ε.Κ., θα ρυθμίζεται η εκπαιδευτική διαδικασία στα Ι.Ε.Κ., δημόσια και ιδιωτικά. Σε αυτή περιλαμβάνονται η εκπαίδευση στην τάξη ή σε εργαστήρια ή εξ αποστάσεως, που γίνεται να πραγματοποιούνται με πλήρη ή μερική φοίτηση, καθώς και μέσω εναλλασσόμενων σταδίων εκπαίδευσης και ελεγχόμενης κατάρτισης στους χώρους εργασίας. **Τα κάθε είδους σχετικά με την πρακτική άσκηση των εκπαιδευομένων θέματα ρυθμίζονται με αποφάσεις του/της Υπουργού Παιδείας, οι οποίες εκδίδονται μετά από γνώμη του Δ.Σ. του Ο.Ε.Ε.Κ..** Στους στόχους του Ο.Ε.Ε.Κ. συγκαταλέγεται η ίδρυση και η λειτουργία Γραφείων Διασύνδεσης που αναλαμβάνουν την οργάνωση της πρακτικής άσκησης, δε διασαφηνίζεται όμως ο τρόπος λειτουργίας τους. Ειδική μέριμνα που λαμβάνεται από το νόμο για την άσκηση των εκπαιδευόμενων αποτελεί μόνο η ασφάλισή τους στο Ι.Κ.Α. κατά τη διάρκειά της, για την περίπτωση ατυχήματος το οποίο οφείλεται σε αυτή. Οι ασφαλιστικές εισφορές ορίζονται στο 1% του εκάστοτε τεκμαρτού ημερομισθίου της

³⁴ Φ.Ε.Κ. 18/τ.Α/14-02-1992

³⁵ Φ.Ε.Κ. 356/τ.Β/17-05-1993

³⁶ Σύμφωνα με την τελευταία αναθεώρησή της: International Standard Classification of Education, UNESCO, November 1997

VI ασφαλιστικής κλάσης του Ι.Κ.Α. και βαρύνουν τον Ο.Ε.Ε.Κ.. Δεν υπάρχει πάντως κάποια αναφορά για αμοιβή των ασκούμενων.

Σε ό,τι αφορά αποκλειστικά στα ιδιωτικά Ι.Ε.Κ., τόσο στην Υ.Α. Ζ'/3378/93, με την οποία ορίζονται οι προϋποθέσεις και οι διαδικασίες για την ίδρυση και λειτουργία τους, καθώς και στην επακόλουθη Υ.Α. Ζ'/4565/93³⁷, που ρυθμίζει ζητήματα προσωπικού των Ι.Ε.Κ., των ιδιοκτητών/εκπροσώπων τους, των εξεταστικών διαδικασιών σε αυτά και των αποδιδόμενων τίτλων κατάρτισης, δε γίνεται κάποια αναφορά στην πρακτική άσκηση των καταρτιζόμενων.

2.3.2. Βασικό Νομικό Πλαίσιο Πρακτικής Άσκησης³⁸

- Γενικά Χαρακτηριστικά

Πρώτη κανονιστική πράξη στο πεδίο της εξάσκησης σε εργασιακό περιβάλλον όσων φοιτούν σε Ι.Ε.Κ. αποτελεί η Υ.Α. Ζ'/1802/96. Με αυτή καθιερώνεται η προαιρετική πρακτική άσκηση ενός εξαμήνου των αποφοίτων Ι.Ε.Κ. στο Δημόσιο, σε Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου ή Ιδιωτικού Δικαίου και σε ιδιωτικές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με την Υ.Α., η πραγματοποίησή της συμβάλλει στη βελτίωση και συμπλήρωση της κατάρτισης των εκπαιδευόμενων στα Ι.Ε.Κ.. Για την πραγματοποίηση της εξάσκησης στο επάγγελμα απαιτείται η ολοκλήρωση του τελευταίου εξαμήνου σπουδών, ενώ αυτή πρέπει να λάβει χώρα πριν τις εξετάσεις Πιστοποίησης Επαγγελματικής Κατάρτισης.

- Υποχρεώσεις ασκούμενων

Προκειμένου ο καταρτιζόμενος είτε σε δημόσιο είτε σε ιδιωτικό Ι.Ε.Κ. να ξεκινήσει την πρακτική άσκηση, πρέπει να υποβάλλει αίτηση-δήλωση στο πλησιέστερο προς την κατοικία του δημόσιο Ι.Ε.Κ., με την οποία να δηλώνει την κρατική υπηρεσία ή την ιδιωτική επιχείρηση στην οποία έχει γίνει δεκτός για αυτό το σκοπό. Επίσης, οφείλει να καταθέσει βεβαίωση στην οποία ο εργοδότης βεβαιώνει ότι αποδέχεται τον καταρτιζόμενο για τη συγκεκριμένη διαδικασία, δηλώνοντας παράλληλα με σαφήνεια την έναρξη και τη λήξη της περιόδου πρακτικής άσκησης, το αντικείμενο εργασίας

³⁷ Φ.Ε.Κ. 438/τ.Β/18-06-1993

³⁸ Υ.Α. Ζ'/1802/96, Φ.Ε.Κ. 104/τ.Β/22-02-1996

της επιχείρησης και το αντικείμενο απασχόλησης του καταρτιζόμενου, καθώς και το ότι αποδέχεται τις ισχύουσες διατάξεις για την εποπτεία της πρακτικής άσκησης.

Κάθε ασκούμενος τηρεί βιβλίο Πρακτικής Άσκησης, στο οποίο αναγράφονται από αυτόν ανά εβδομάδα, οι εργασίες στις οποίες απασχολήθηκε, ενώ γίνεται και συνοπτική περιγραφή των καθηκόντων που του ανατέθηκαν στο χώρο εργασίας. Κάθε εβδομαδιαία καταχώρηση ελέγχεται και υπογράφεται από τον υπεύθυνο της επιχείρησης ή της δημόσιας υπηρεσίας για την παρακολούθηση των ασκούμενων. Μετά την ολοκλήρωση της πρακτικής άσκησης, το βιβλίο υποβάλλεται συμπληρωμένο από τον ασκούμενο (εβδομαδιαίες εκθέσεις, χρόνος και αντικείμενο απασχόλησης, επίδοση κ.λπ.). Επιπλέον, οι ασκούμενοι δε μπορούν να απουσιάσουν περισσότερες από 15 εργάσιμες ημέρες κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης. Παραπλήσιοι κανονισμοί για το βιβλίο Πρακτικής Άσκησης ισχύουν και στα Τ.Ε.Ι., όπως αναφέρεται στη σχετική ενότητα.

- Δικαιώματα ασκούμενων

Κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης, οι απόφοιτοι των δημόσιων και των ιδιωτικών Ι.Ε.Κ. δεν καταβάλλουν δίδακτρα ή τέλη εγγραφής ή παντός άλλου είδους εισφορές προς τα Ι.Ε.Κ. ή τον Ο.Ε.Ε.Κ.. Η (εξάμηνη) διάρκεια της εξάσκησης στο επάγγελμα θεωρείται ως αναγνωρισμένη προϋπηρεσία για τη χορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος. Κατά τη διάρκειά της, οι ασκούμενοι έχουν όλα τα δικαιώματα των καταρτιζόμενων, όπως αυτά απορρέουν από τις ισχύουσες ειδικότερες διατάξεις.

- Εποπτεία της πρακτικής άσκησης

Ο διευθυντής του δημόσιου Ι.Ε.Κ. στο οποίο έχει απευθυνθεί ο απόφοιτος ίδιου ιδιωτικού ή δημόσιου εκπαιδευτικού φορέα για την πρακτική του εξάσκηση, εγκρίνει το πρόγραμμα της και την έναρξή του, εάν, κατά την κρίση του:

- α) αυτό γίνεται σε δραστηριότητα συναφή με την ειδικότητά του,
- β) δεν θα ετεροαπασχολείται ο ασκούμενος στο πλαίσιο της άσκησής του στο επάγγελμα και
- γ) η επιχείρηση πληροί τις απαραίτητες προδιαγραφές για την απρόσκοπτη διεξαγωγή της πρακτικής άσκησης

Το δημόσιο Ι.Ε.Κ. οφείλει να τηρεί Ατομικό Φάκελο Πρακτικής Άσκησης για κάθε ασκούμενο, στον οποίο καταχωρούνται όλα τα έγγραφα, εκθέσεις και πρακτικά που σχετίζονται με την έναρξη, διεξαγωγή και περάτωσή της. Την εποπτική ευθύνη από την πλευρά του Ι.Ε.Κ. έχουν οι συντονιστές πρακτικής άσκησης. Στα καθήκοντά τους περιλαμβάνονται η πραγματοποίηση επισκέψεων στους χώρους της πρακτικής άσκησης³⁹, η εξακρίβωση της εκεί παρουσίας του εκπαιδευόμενου, του αντικειμένου στο οποίο εξασκείται και το εάν αυτό είναι σύμφωνο με τη δήλωση του εργοδότη, τον Ατομικό Φάκελο Άσκησης κ.λπ.. Η άσκηση εποπτείας και συντονισμού θεωρείται ως κανονική διδακτική απασχόληση και αντιστοιχεί σε τέσσερις ώρες διδακτικής απασχόλησης για κάθε επίσκεψη, επιπλέον του τυχόν λοιπού εκπαιδευτικού έργου των συντονιστών. Και στο πεδίο των καθηκόντων των συντονιστών και της αντιστοιχίας αυτής τους της δραστηριότητας με το διδακτικό τους έργο υπάρχουν πολλές ομοιότητες με όσα ισχύουν στα Τ.Ε.Ι. από το Π.Δ. 174/85.

Ο αριθμός των συντονιστών ανά Ι.Ε.Κ. καθορίζεται με απόφαση του προέδρου του Ο.Ε.Ε.Κ., ανάλογα με το πλήθος των ασκούμενων που αυτά εποπτεύουν και το πλήθος των φορέων που έχουν αναλάβει τη διεξαγωγή πρακτικής άσκησης αποφοίτων Ι.Ε.Κ.. Οι συντονιστές οφείλουν να εκθέτουν εγγράφως στη Διεύθυνση Κατάρτισης του Ο.Ε.Ε.Κ. τα όσα διαπιστώνουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

Ο διευθυντής του Ι.Ε.Κ. στο οποίο υποβάλλονται τα δικαιολογητικά της πρακτικής άσκησης, αποφασίζει για την αποδοχή ή την απόρριψη αυτών και κατ' επέκταση της πρακτικής άσκησης. Σε περίπτωση απόρριψης, οφείλει με σχετική πράξη του να δικαιολογήσει τη συγκεκριμένη απόφαση.

-Ειδικές Παροχές

Με απόφαση του Δ.Σ. του Ο.Ε.Ε.Κ. καθορίζεται ο ετήσιος αριθμός των αποφοίτων των Ι.Ε.Κ. των οποίων την πρακτική άσκηση και επιδοτεί ο Οργανισμός.. Η επιλογή των επιδοτούμενων γίνεται με απόφαση του προέδρου του Ο.Ε.Ε.Κ., μετά από γνώμη τριμελούς συμβουλευτικής επιτροπής, απαρτιζόμενης από το διευθυντή κατάρτισης και τους προέδρους των Περιφερειακών Εξεταστικών Επιτροπών Πιστοποίησης (Π.Ε.Ε.Π.) Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Για την επιλογή τους συνεκτιμώνται τα

³⁹ Χωρίς να έχει προηγηθεί ειδοποίηση

παρακάτω κριτήρια: α) η οικονομική κατάσταση του ασκούμενου, β) η οικογενειακή του κατάσταση και γ) η επίδοσή του κατά τη διάρκεια της κατάρτισής του. Το ποσό της επιδότησης δε μπορεί να είναι μεγαλύτερο από τη συνεισφορά του στο Ταμείο Μέριμνας, κατά τη διάρκεια της κατάρτισής του.

Οι παραπάνω ρυθμίσεις σχετικά με την πρακτική άσκηση στα Ι.Ε.Κ., αναμφίβολα βασίζονται σε και υλοποιούν το άρθρο του Ν. 2009/92 που αναφέρθηκε παραπάνω, σύμφωνα με το οποίο, με αποφάσεις του Υπουργού Παιδείας, που εκδίδονται μετά από γνώμη του Δ.Σ. του Ο.Ε.Ε.Κ., ρυθμίζονται όλα τα θέματα που σχετίζονται με την πρακτική άσκηση των εκπαιδευόμενων στα Ι.Ε.Κ.. Η ομοιότητα πολλών από τους κανόνες με εκείνους για τα Τ.Ε.Ι., όπως επισημάνθηκε κατά την παρουσίασή τους, αναδεικνύει την εγγύτητα μεταξύ των δύο πλαισίων για την πρακτική άσκηση. Από την άλλη πλευρά, η Υ.Α. Ζ'/1802/96 δεν καλύπτει ορισμένες βασικές παραμέτρους της πρακτικής άσκησης, κατά κύριο λόγο:

α) τις ευθύνες από της πλευρά της επιχείρησης ή της δημόσιας υπηρεσίας κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης. Οι συγκεκριμένες αρμοδιότητες αναθέτονται συνήθως στον υπεύθυνο πρακτικής άσκησης. Ωστόσο, δεν υπάρχει στην Υ.Α. κάποια αναφορά σε αυτό το θέμα, όπως είχε γίνει προγενέστερα στα Τ.Ε.Ι., με το Π.Δ. 174/85.

β) τον κεντρικό συντονισμό μεταξύ των σχολών των Ι.Ε.Κ. για την πρακτική άσκηση, για παράδειγμα κατά το πρότυπο των Τ.Ε.Ι., με τη θέσπιση Συντονιστικού Οργάνου Πρακτικής Άσκησης. Μέσω αυτού, θα μπορούσε να επιτευχθεί από κοινού, καλύτερη αντιμετώπιση προβλημάτων των Ι.Ε.Κ. από την πρακτική άσκηση.

γ) το εάν η πρακτική άσκηση είναι αμειβόμενη, ποιο είναι το επίπεδο της αμοιβής και ποιος την καταβάλλει.

δ) τις διαδικασίες συνέχισης/επανάληψης της πρακτικής άσκησης στις περιπτώσεις που αυτή θα διακοπεί/απορριφθεί μετά την ολοκλήρωσή της

Επιπρόσθετα, όπως επισημαίνει σε μελέτη του ο Β. Γραμματίκας (2011)⁴⁰, οι Υ.Α. μπορούν να ρυθμίζουν θέματα σχετικά με την πρακτική άσκηση, όχι όμως το ίδιο το αντικείμενο της πρακτικής άσκησης, καθώς κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται από τον Ν. 2009/92. Συνεπώς, το ρυθμιστικό πλαίσιο για την πρακτική άσκηση πρέπει να κατοχυρώνεται νομικά, ούτως ώστε να μην υπάρχει ενδεχόμενο νομικών προβλημάτων κατά την πρακτική άσκηση στο μέλλον, ιδίως αν ληφθεί υπόψη ότι αυτή χρηματοδοτείται από προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.3.3. Δευτερεύουσες νομικές παρεμβάσεις για την κατάρτιση στα Ι.Ε.Κ.

Με το νόμο 2817/00 καθιερώνεται η δυνατότητα επιδότησης της πρακτικής άσκησης από τον Ο.Ε.Ε.Κ.⁴¹. Πιο συγκεκριμένα, με απόφαση του/της Υπουργού Παιδείας, μετά από εισήγηση του Δ.Σ. του Ο.Ε.Ε.Κ., επιδοτούνται θέσεις απασχόλησης για την άσκηση των αποφοίτων των Ι.Ε.Κ., τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Ο καθορισμός του ύψους της επιδότησης, ο τρόπος της καταβολής της και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια προκύπτουν από κοινές αποφάσεις των Υπουργών Οικονομίας και Παιδείας, κατόπιν σχετικής εισήγησης του Δ.Σ. του Ο.Ε.Ε.Κ.. Με τον ίδιο νόμο, επιτρέπεται η πραγματοποίηση της πρακτικής άσκησης στα Σχολικά Εργαστηριακά Κέντρα (Σ.Ε.Κ.), σε εργαστήρια της δημόσιας εκπαίδευσης ή εργαστήρια Ι.Ε.Κ., καθώς και σε εργαστήρια, υπηρεσίες και παραγωγικές μονάδες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και εκτός αυτής. Επίσης, περιλαμβάνονται στους Οδηγούς Κατάρτισης, που είναι κοινοί σε δημόσια και ιδιωτικά Ι.Ε.Κ., η μορφή, η διάρκεια και οι όροι της πρακτικής άσκησης.

Η θεσμική δομή για τη διασύνδεση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης με την Απασχόληση διαμορφώνεται από το νόμο 3191 του 2003⁴². Με αυτόν καθιερώνεται το Εθνικό Σύστημα Σύνδεσης της Ε.Ε.Κ. με την Απασχόληση (Ε.Σ.Σ.Ε.Ε.Κ.Α.). Η δομή του, αποτελείται από έξι επί μέρους συστήματα, που εξειδικεύονται στις εξής περιοχές:

⁴⁰ «Έκθεση Αξιολόγησης της μέχρι σήμερα υλοποιούμενης πρακτικής άσκησης των σπουδαστών Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης των Ι.Ε.Κ. και υποβολή τεκμηριωμένων προτάσεων για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του θεσμού» - Βασίλειος Ε. Γραμματίκας, 2011

⁴¹ Φ.Ε.Κ. 78/τ.Α/14-03-2000

⁴² Φ.Ε.Κ. 258/τ.Α/07-11-2003

- 1^ο Σύστημα: Έρευνα των αναγκών της αγοράς εργασίας
- 2^ο Σύστημα: Τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση
- 3^ο Σύστημα: Αρχική επαγγελματική κατάρτιση
- 4^ο Σύστημα: Συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση
- 5^ο Σύστημα: Πιστοποίηση της επαγγελματικής κατάρτισης και των επαγγελματικών Προσόντων
- 6^ο Σύστημα: Συμβουλευτική, επαγγελματικός προσανατολισμός και σύνδεση με την αγορά εργασίας

Η αρχική Ε.Ε.Κ. αποτελεί το τρίτο Σύστημα και περιλαμβάνονται σε αυτή οι φορείς που υπάγονται στον Ο.Ε.Ε.Κ., η συσταθείσα από το συγκεκριμένο νόμο εταιρεία «Επαγγελματική Κατάρτιση Α.Ε.», στην οποία υπάχθηκαν τα Ι.Ε.Κ. αρμοδιότητας Ο.Α.Ε.Δ., τα Ι.Ε.Κ. του Ε.Κ.Α.Β. και του Οργανισμού Τουριστικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, και τέλος, τα ιδιωτικά Ι.Ε.Κ.. Ωστόσο, δεν καταγράφεται στις λειτουργίες του συγκεκριμένου συστήματος η οργάνωση και παρακολούθηση της πρακτικής άσκησης των εκπαιδευόμενων στους φορείς του. Από την άλλη πλευρά, βασική λειτουργία του έκτου Συστήματος αποτελεί η «υποστήριξη σύνδεσης των εκπαιδευόμενων, των καταρτιζόμενων και των αποφοίτων με την αγορά εργασίας και η παρακολούθηση της απασχολησιμότητάς τους». Όμως, δεν αναφέρονται πρωτοβουλίες και διαδικασίες προς αυτή την κατεύθυνση, οι οποίες να περιλαμβάνουν την πρακτική άσκηση. Δεδομένων των ελλείψεων στ ην οργάνωση και το συντονισμό της πρακτικής άσκησης μεταξύ των Ι.Ε.Κ., θα μπορούσαν να ενσωματωθούν, στο πλαίσιο των δύο συστημάτων, λειτουργίες τους και προς αυτή την κατεύθυνση. Πιο συγκεκριμένα, στο τρίτο σύστημα θα μπορούσε να ανατεθεί ο σχεδιασμός και η οργάνωση της πρακτικής άσκησης για τις προσφερόμενες ειδικότητες και εξειδικεύσεις, η αποτίμηση των αποτελεσμάτων τους, όπως επίσης και η δημιουργία Συντονιστικού Οργάνου για την Πρακτική Άσκηση, ενώ στο έκτο Σύστημα η τροφοδότηση του φορέα συντονισμού με πληροφόρηση από την αγορά εργασίας.

Αναφορές σε ζητήματα που σχετίζονται με την πρακτική άσκηση στα Ι.Ε.Κ. δεν εντοπίζονται στο νόμο 3369/05, για τη «Συστηματοποίηση της δια βίου μάθησης και

άλλες διατάξεις»⁴³. Ο συγκεκριμένος νόμος λειτουργεί, σύμφωνα με το άρθρο 1 § 1, συμπληρωματικά προς τις διατάξεις του Ν. 3191/03. Περιλαμβάνει στους φορείς δια βίου κατάρτισης τα Ι.Ε.Κ. που υπάγονται στον Ο.Ε.Ε.Κ. Θέτει τις προδιαγραφές για τα προγράμματα δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης, τις διαδικασίες αξιολόγησής τους, τις προϋποθέσεις για την παρακολούθησή τους και προσδιορίζει τα απονεμόμενα πιστοποιητικά σε όσους τα παρακολουθήσουν. Δεν καταπιάνεται όμως με την πρακτική εξάσκηση των καταρτιζόμενων.

Ανακεφαλαιώνοντας την παρουσίαση των νόμων 2817/00, 3191/03 και 3369/05, μόνο ο πρώτος εξ' αυτών περιλαμβάνει ορισμένες συμπληρωματικές ρυθμίσεις για την πρακτική άσκηση των αποφοίτων των Ι.Ε.Κ.. Σημαντικότερη είναι η απόφαση επιδότησης θέσεων απασχόλησης για την πρακτική άσκηση, ωστόσο οι λεπτομέρειες της μετακυλίνουν σε μελλοντική Υ.Α.. Οι δύο νομοθετικές παρεμβάσεις που ακολούθησαν, παρότι αναγνωρίζουν τη σημασία της διασύνδεσης της κατάρτισης με την αγορά εργασίας, δημιουργούν δομές και θεσμούς για την ενίσχυση και τη συνεχή ανατροφοδότηση της μεταξύ τους σχέσης, εντούτοις δεν αποδίδουν σημασία στο ρόλο που θα μπορούσε να διαδραματίσει στην επίτευξη αυτών των στόχων η πρακτική άσκηση, όχι μόνο στους φορείς της αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης, στους οποίους κατατάσσονται τα Ι.Ε.Κ., αλλά και στους φορείς της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, όπως επίσης και σε εκείνους της τεχνικής επαγγελματικής κατάρτισης. Επίσης, μετά και από τις παραπάνω παρεμβάσεις, παραμένουν αρρύθμιστα θέματα όπως των υπευθυνοτήτων των επιχειρήσεων/δημόσιων υπηρεσιών κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης, της αμοιβής των ασκούμενων κ.α..

2.3.4. Η μεταβίβαση της διαχείρισης-λειτουργίας των δημόσιων Ι.Ε.Κ. στις περιφέρειες της αυτοδιοικητικής δομής του «Καλλικράτη»

Στη χάραξη της νέας αυτοδιοικητικής δομής της χώρας από το πρόγραμμα «Καλλικράτης» περιλήφθηκε στις αρμοδιότητες επί θεμάτων παιδείας των νέων περιφερειών που συγκροτήθηκαν «η άσκηση λειτουργικού χαρακτήρα αρμοδιοτήτων, περιλαμβανομένης και της θεματικής εξειδίκευσης, για τα δημόσια Ινστιτούτα

⁴³ Φ.Ε.Κ. 171/τ.Α./06-07-2005

Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.), σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία» (άρθρο 186, Η' § 2, Ν. 3852/10⁴⁴).

Με το νόμο 3879/10⁴⁵, για την Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης, αλλάζει ο τρόπος διοίκησης των δημόσιων Ι.Ε.Κ. που ιδρύθηκαν κατ' εφαρμογή του Ν. 2009/92: καταργείται ο Ο.Ε.Ε.Κ. και η εποπτεία των Ι.Ε.Κ. που υπάγονταν σε αυτόν μεταφέρεται στη Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης (Γ.Γ.Δ.Β.Μ.), ενώ όσα Ι.Ε.Κ. ιδρύθηκαν από Υπουργεία εκτός του Υπουργείου Παιδείας, καθώς και από Ν.Π.Δ.Δ., εποπτεύονται ως προς το εκπαιδευτικό τους πλαίσιο από τη Γ.Γ.Δ.Β.Μ. και ως προς την οργάνωση και τη λειτουργία τους από τους φορείς που τα συνέστησαν. Η οργάνωση, λειτουργία και διαχείριση των δημόσιων Ι.Ε.Κ., που πλέον υπάγονται στη Γ.Γ.Δ.Β.Μ., **μεταβιβάζεται στις περιφέρειες**, μέσω προγραμματικών συμβάσεων οι οποίες προβλέπονταν από τον προγενέστερο Ν. 3852/10. Ωστόσο, **δε διασαφηνίζονται περαιτέρω οι αρμοδιότητες** με τις οποίες θα επιφορτιστούν οι περιφερειακές υπηρεσίες μέσω των συμφωνιών.

Εκτός αυτού, ιδρύονται με απόφαση του Περιφερειακού Συμβουλίου κάθε περιφέρειας, **«Περιφερειακές Επιτροπές Επαγγελματικής Κατάρτισης» (Π.Ε.Ε.Κ.)**, με αρμοδιότητα τη διατύπωση εισηγήσεων στο Περιφερειακό Συμβούλιο για θέματα επαγγελματικής κατάρτισης και για τη σύνδεσή της με την αγορά εργασίας, ιδίως για τη διερεύνηση και εκτίμηση των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων της αγοράς εργασίας της Περιφέρειας και την ιεράρχηση των επαγγελματικών ειδικοτήτων που πρέπει να λειτουργήσουν στα Ι.Ε.Κ., στα Κ.Ε.Κ. και γενικότερα στις σχολές επαγγελματικής κατάρτισης» (άρθρο 7 § 3, Ν. 3879/10). Είναι σημαντικό να υπογραμμισθεί πως στη **σύνθεση αυτών των επιτροπών, δεν περιλαμβάνονται εκπρόσωποι των Ι.Ε.Κ., δημόσιων και ιδιωτικών**. Ο ρόλος τους κρίνεται ζωτικής σημασίας, ιδίως στο πεδίο της παρουσίασης των δυνατοτήτων ανταπόκρισής τους στις μεταβολές που θα συζητούνται στην Π.Ε.Ε.Κ. στο περιεχόμενο των ήδη προσφερόμενων ειδικοτήτων και στην εισαγωγή καινούργιων.

Καθώς η δημιουργία, στελέχωση και προετοιμασία των αυτοδιοικητικών δομών του προγράμματος Καλλικράτη δεν ήταν δυνατό να έχουν ολοκληρωθεί με την ψήφιση του Ν. 3879/10, αφού η τελευταία έλαβε χώρα περίπου τρεις μήνες μετά από την έγκριση του Ν. 3852/10, προβλέφθηκε στον πρώτο νόμο για την Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης η σύναψη προγραμματικής συμφωνίας ανάμεσα στο Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ.

⁴⁴ Φ.Ε.Κ. 87/τ.Α/07-06-2010

⁴⁵ Φ.Ε.Κ. 163/τ.Α/21-09-2010

και στο νεοσύστατο από τον ίδιο νόμο **Εθνικό Οργανισμό Πιστοποίησης Προσόντων (Ε.Ο.Π.Π.)**, με την οποία μεταβιβάζονταν στον τελευταίο, μέχρι τις **30-06-2011**, οι αρμοδιότητες των Περιφερειών για τα **Ι.Ε.Κ.** Επειδή όμως και ο Ε.Ο.Π.Π. είναι ένας καινούργιος φορέας ο οποίος δημιουργήθηκε από το Ν.3879/10 και δεν αποτελεί εξέλιξη προηγούμενης αντίστοιχης υπηρεσίας, δεν ήταν δυνατή η σύσταση και πλήρης λειτουργία του σε μικρό χρονικό διάστημα από την ψήφιση του νόμου. Για αυτό το λόγο, το Υ.Π.Δ.Β.Μ.Θ., με την Απόφαση 722/22-12-2010 του Γενικού Γραμματέα της Δ.Β.Μ., **μεταβίβασε την εποπτεία των δημόσιων Ι.Ε.Κ. κατά τη μεταβατική περίοδο στο καθεστώς εποπτείας τους από τις περιφέρειες, στο Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Ι.Δ.ΕΚ.Ε.).**

Το Ι.Δ.ΕΚ.Ε. συστάθηκε από το Ν. 2327/95⁴⁶ και βασικό του αντικείμενο είναι η τεχνολογική και επιστημονική υποστήριξη των προγραμμάτων της Γ.Γ.Δ.Β.Μ. και η υλοποίηση ενεργειών που αφορούν στη δια βίου μάθηση. Με το νόμο για την Ανάπτυξη της Δια Βίου Μάθησης, το Ι.Δ.ΕΚ.Ε. ορίστηκε ως ο φορέας παροχής της δια βίου μάθησης. Πρόκειται συνεπώς για ένα φορέα με εμπειρία σε εκπαιδευτικά ζητήματα, ο οποίος κατέχει πλέον πρωτεύουσα θέση στο πεδίο της επαγγελματικής κατάρτισης.

Σχετικά με την πρακτική άσκηση στα Ι.Ε.Κ., ορίζεται ότι «με απόφαση του Υπουργού Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, που δημοσιεύεται στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ρυθμίζονται τα θέματα που αφορούν τη διαδικασία της αδειοδότησης και την εφαρμογή του συστήματος πιστοποίησης των Ι.Ε.Κ., την οργάνωση των σπουδών, το περιεχόμενο των οδηγιών κατάρτισης ανά ειδικότητα, τους όρους σχεδιασμού και εφαρμογής της πρακτικής άσκησης, τα μέσα της διδασκαλίας και των πρακτικών ασκήσεων...» (άρθρο 12 § 8, Ν. 3879/10). Η συγκεκριμένη ρύθμιση αντικαθιστά αυτή του νόμου 2817/00 που αναφέρθηκε προηγουμένως, βάσει της οποίας ο Υπουργός Παιδείας καθόριζε με προεδρικά διατάγματα τους Οδηγούς Κατάρτισης, στους οποίους περιλαμβάνονταν η μορφή, η διάρκεια και οι όροι εφαρμογής της πρακτικής άσκησης. Πάραυτα, όπως είχε επισημανθεί για την Υ.Α. Ζ'/1802/96, η ρύθμιση θεμάτων που αφορούν την οργάνωση και το αντικείμενο της πρακτικής άσκησης είναι προτιμότερο να γίνεται μέσω νόμου. Δεν περιλαμβάνεται στο νόμο 3879/10 κάποια άλλη παρέμβαση για την πρακτική άσκηση στα Ι.Ε.Κ.

⁴⁶ Φ.Ε.Κ. 156/τ.Α/31-06-95

2.3.5. Συμπεράσματα επί του νομικού πλαισίου της πρακτικής άσκησης στα Ι.Ε.Κ.

Μετά την πραγματοποίηση των δύο βασικών κανονιστικών παρεμβάσεων από την πλευρά της πολιτείας για την ίδρυση και λειτουργία των δημόσιων και των ιδιωτικών Ι.Ε.Κ., του Ν. 2009/92 και της Υ.Α. Ζ'/3378/93, έχει ψηφιστεί σειρά νομοθετημάτων για την παιδεία τα οποία αφορούσαν στα Ι.Ε.Κ., ενώ έχουν ληφθεί σχετικά και πολλές επίσημες αποφάσεις. **Η Υ.Α. Ζ'/1802/96 αποτελεί την κύρια ρυθμιστική πράξη για την πρακτική άσκηση στα Ι.Ε.Κ.. Παρουσιάζει όμως ορισμένες σημαντικές ελλείψεις, οι οποίες δεν καλύφθηκαν από τους μετέπειτα νόμους και αποφάσεις για τα Ι.Ε.Κ..**

Όπως τονίστηκε κατά την παρουσίαση της συγκεκριμένης Υ.Α., οι σημαντικότερες εξ' αυτών έγκεινται α) στον μη καθορισμό των αρμοδιοτήτων/υπευθυνοτήτων κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης για την πλευρά της επιχείρησης/δημόσιας υπηρεσίας στην οποία πραγματοποιείται, β) στην ανυπαρξία ενός εποπτικού/συντονιστικού οργάνου για την πρακτική άσκηση σε όλα τα Ι.Ε.Κ. γ) στη έλλειψη ρύθμισης για την αμοιβή όσων πραγματοποιούν πρακτική εξάσκηση δ) στο ότι δεν έχουν οριστεί οι διαδικασίες για όσους διέκοψαν ή πρέπει να επαναλάβουν την άσκησή τους.

Σύμφωνα με τον πλέον πρόσφατο νόμο για τη Δια Βίου Μάθηση (Ν.3879/10), η οργάνωση, λειτουργία και διαχείριση των δημόσιων Ι.Ε.Κ. μεταβιβάζεται στις περιφέρειες που δημιουργήθηκαν από το πρόγραμμα Καλλικράτης. Επιπλέον, συστήνεται σε κάθε περιφέρεια μια Περιφερειακή Επιτροπή Επαγγελματικής Κατάρτισης. **Καθώς η μετάβαση στο νέο καθεστώς δεν έχει ολοκληρωθεί, ενώ παράλληλα έχουν ληφθεί οι απαραίτητες πρόνοιες για τη μεταβατική περίοδο σε ό,τι αφορά τον έλεγχο των δημόσιων Ι.Ε.Κ., η οποία έχει ανατεθεί στο Ι.Δ.ΕΚ.Ε., δίνεται η ευκαιρία για την αντιμετώπιση ορισμένων εκ των παραπάνω ζητημάτων.**

Πρακτική Άσκηση Ι.Ε.Κ.

- Προαιρετική, μετά την ολοκλήρωση του τελευταίου εξαμήνου σπουδών και πριν τις εξετάσεις Πιστοποίησης Επαγγελματικής Κατάρτισης
- Επίσημα καθορισμένη, εξαμηνιαία διάρκεια
- Δεν έχει προσδιοριστεί επίσημα ύψος αποζημίωσης
- Υποχρεωτική ασφάλιση στο Ι.Κ.Α. έναντι κινδύνου ατυχήματος στο χώρο εργασίας, με εισφορές ύψους 1% του εκάστοτε τεκμαρτού ημερομισθίου της VI ασφαλιστικής κλάσης του Ι.Κ.Α.

2.4. ΕΠΑ.Λ.-ΕΠΑ.Σ.

Η δευτεροβάθμια, μεταγυμνασιακή, τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση καθιερώνεται με το Ν.576/77⁴⁷. Παρέχεται από τα Τεχνικά και Επαγγελματικά Λύκεια (Τ.Ε.Λ.) και τις Τεχνικές και Επαγγελματικές Σχολές (Τ.Ε.Σ.). Με το νόμο Ν.2640/98⁴⁸, ιδρύθηκαν τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια (Τ.Ε.Ε.), που διαδέχθηκαν τα Τ.Ε.Λ.-Τ.Ε.Σ.. Με τη σειρά τους, τα Τ.Ε.Ε. αντικαταστάθηκαν από τα Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑ.Λ.) και τις Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑ.Σ.), που θεσπίστηκαν με το Ν.3475/06⁴⁹.

Ο Ν. 1566/85⁵⁰ εισάγει την «άσκηση στο επάγγελμα» των μαθητών των Τ.Ε.Λ. και των Τ.Ε.Σ.. Ωστόσο χαρακτηριστικά της όπως η διάρκεια, ο τρόπος και ο χρόνος πραγματοποίησής της, αλλά και κάθε λεπτομέρεια σχετικά με αυτή αφήνονται να ρυθμιστούν με προεδρικό διάταγμα του Υπουργού Παιδείας και του κατά περίπτωση συναρμόδιου υπουργού. Στο συγκεκριμένο νόμο ορίζεται μόνο το ότι για την πρακτική άσκηση των μαθητών Τ.Ε.Λ. και Τ.Ε.Σ. θα λειτουργούν, ανάλογα με τις σχετικές ανάγκες, Σχολικά Επαγγελματικά Εργαστήρια (Σ.Ε.Κ.), καθώς και

⁴⁷ Φ.Ε.Κ. 102/τ.Α/03-04-77. Στο νόμο αποκαλείται «Μέση Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση»

⁴⁸ Φ.Ε.Κ. 206/τ.Α/03-09-98

⁴⁹ Φ.Ε.Κ. 146/τ.Α/13-07-06

⁵⁰ Φ.Ε.Κ. 167/τ.Α/30-09-85

ορισμένες λεπτομέρειες της δομής, της διοίκησης, του τρόπου ανακατανομής των μαθητών από τα Τ.Ε.Λ.-Τ.Ε.Σ. σε αυτά, όπως επίσης και της στελέχωσής τους από εκπαιδευτικούς.

Στο Ν. 2640/98, με τον οποίο καταργούνται τα Τ.Ε.Λ.-Τ.Ε.Σ. και ιδρύονται τα Τ.Ε.Ε., επαναλαμβάνεται ότι για την πρακτική άσκηση των μαθητών των Τ.Ε.Ε. μπορούν να συγκροτούνται και να λειτουργούν Σ.Ε.Κ.. Στο συγκεκριμένο νόμο καθιερώνεται για πρώτη φορά επίσημα η δυνατότητα σύναψης ανάμεσα στα Τ.Ε.Ε. και σε επιχειρήσεις του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα συμβάσεων για τις εργαστηριακές εφαρμογές και τις πρακτικές ασκήσεις εξειδίκευσης των μαθητών τους. Ο Ν. 2640/98 δεν περιλαμβάνει κάποια ρύθμιση σχετικά με τα χαρακτηριστικά της πρακτικής άσκησης (χρονικό σημείο των σπουδών που αυτή πραγματοποιείται, διάρκεια, τυχόν αποζημίωση, εποπτεία-ασφάλιση ασκούμενων).

Περαιτέρω ρυθμίσεις για την πρακτική άσκηση δεν υπάρχουν και στο Ν.3475/06, με τον οποίο τα Τ.Ε.Ε. αντικαταστάθηκαν από τα ΕΠΑ.Λ.-ΕΠΑ.Σ.. Σε αυτόν αναφέρεται μόνο ότι τα υφιστάμενα Σ.Ε.Κ. θα εξακολουθήσουν να λειτουργούν, για την πρακτική άσκηση των μαθητών των ΕΠΑ.Λ.-ΕΠΑ.Σ.

Πρακτική Άσκηση ΕΠΑ.Λ.-ΕΠΑ.Σ.

- Έχει θεσμοθετηθεί μόνο η ύπαρξή της.

3ο Κεφάλαιο:

Πρακτική Άσκηση/Μαθητεία στο Διεθνές Περιβάλλον: Η εμπειρία άλλων χωρών

Η εξέταση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, και πιο συγκεκριμένα των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης/μαθητείας, άλλων χωρών μπορεί να οδηγήσει σε χρήσιμα συμπεράσματα, όσον αφορά στη γενικότερη κατεύθυνση του αντίστοιχου θεσμού στην Ελλάδα. Το κεφάλαιο αυτό μπορεί να λειτουργήσει ως πρότυπο σύγκρισης με τις εγχώριες συνθήκες και να διευκολύνει την υιοθέτηση νέων πρακτικών.

Η επιλογή των χωρών των οποίων τα συστήματα παρουσιάζονται στηρίχθηκε στη μακρά τους εμπειρία στην πρακτική άσκηση/μαθητεία και την ευρεία επίδραση σε άλλες χώρες (π.χ. Γερμανία-Διπλό σύστημα) αλλά και στα καινοτόμα στοιχεία κάποιων εκπαιδευτικών συστημάτων (π.χ. Νορβηγία-σύστημα 2+2).

Η μελέτη των διαφορετικών εκπαιδευτικών συστημάτων υπό το πρίσμα του θεσμού της πρακτικής άσκησης οδηγεί στο συμπέρασμα ότι, η μάθηση μέσω εργασίας (work-based learning) αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ιδιαίτερα της τεχνικής/επαγγελματικής εκπαίδευσης τόσο της δευτεροβάθμιας, όσο και της μετα-δευτεροβάθμιας. Παρ' όλο που η μάθηση μέσω εργασίας λαμβάνει διάφορες μορφές -όπως αποκλειστική απασχόληση σε εργασιακό περιβάλλον για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (πρακτική άσκηση), παρακολούθηση θεωρητικών μαθημάτων για κάποιες μέρες της εβδομάδας και εργασία τις υπόλοιπες (μαθητεία), συνδυασμός των δύο αυτών μορφών κτλ- γίνεται προφανές πως, σε κράτη με προηγμένα και αποτελεσματικά εκπαιδευτικά συστήματα, η έννοια της μάθησης έχει πλέον υπερκεράσει τα όρια της απλής παρακολούθησης μέσα σε μια αίθουσα.

Ένα ακόμα κοινό χαρακτηριστικό των εκπαιδευτικών συστημάτων που επηρεάζει τον τρόπο ανάπτυξης της παρακάτω ανάλυσης είναι ότι, η ενσωμάτωση της εργασιακής εκπαιδευτικής εμπειρίας στα επίσημα προγράμματα (curricula) αφορά σχεδόν αποκλειστικά στην επαγγελματική/τεχνική εκπαίδευση. Οι υψηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες χαρακτηρίζονται από έλλειψη σχετικών νομοθετικών δεσμεύσεων και άρα, μεγαλύτερη ελευθερία επιλογής. Αντιθέτως, στις βαθμίδες της τεχνικής/επαγγελματικής δευτεροβάθμιας (εγχώρια ΕΠΑΛ/ΕΠΑΣ) και μεταδευτεροβάθμιας (εγχώρια ΙΕΚ) εκπαίδευσης, η μάθηση μέσω εργασίας είναι υποχρεωτική και ουσιαστικά προσδίδει σε αυτή τη μορφή της εκπαίδευσης την

ειδοποιό διαφορά της από την ακαδημαϊκή: την ανάπτυξη πρακτικών/τεχνικών δεξιοτήτων επί ενός συγκεκριμένου αντικειμένου.

Ως εκ τούτου, παρ' όλο που στα πλαίσια της παρούσας μελέτης ερευνήθηκαν όλες οι εκπαιδευτικές βαθμίδες, η ανάλυση εστιάζει κυρίως στην τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση.

3.1. Μορφές μάθησης μέσω εργασίας στην τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση

Δεδομένης της συμβολής της τεχνικής/επαγγελματικής εκπαίδευσης στην οικονομική ανάπτυξη, τη μείωση της ανεργίας και άρα την ευημερία μιας κοινωνίας, οι χώρες που χαρακτηρίζονται από προηγμένα εκπαιδευτικά συστήματα έχουν μεριμνήσει, εδώ και αρκετά χρόνια, για την ποιότητα αυτής της εκπαιδευτικής βαθμίδας. Έτσι, δεδομένης της φύσης/του γενικότερου αντικειμένου της τεχνικής/επαγγελματικής εκπαίδευσης, η μάθηση μέσω εργασίας αποτελεί αναπόσπαστο μέρος κάθε σχετικού εκπαιδευτικού προγράμματος.

Ο τρόπος, όμως, που υλοποιείται η τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση και κατ' επέκταση, οι μορφές της μάθησης μέσω εργασίας διαφέρουν σημαντικά. Επομένως, επιβάλλεται η επισκόπηση και ανάλυση των κυριότερων συστημάτων επαγγελματικής/τεχνικής εκπαίδευσης και των χωρών που τα υλοποιούν.

3.1.1. Γερμανία

Η Γερμανία εισήγαγε πρώτη το «**Διπλό Σύστημα**» (**dual system**) στα πλαίσια της τεχνικής/επαγγελματικής εκπαίδευσής της. Στο Διπλό Σύστημα, κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα συνδυάζει τη θεωρητική κατάρτιση που πραγματοποιείται σε ειδικά κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης («σχολείο»), και τη μάθηση μέσω εργασίας/πρακτική εκπαίδευση σε πραγματικούς χώρους εργασίας. Το σύστημα έχει υιοθετηθεί από πολλές χώρες (αναφορικά οι Αυστρία, Ελβετία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Δανία, Ολλανδία και Γαλλία), όπου έχει βέβαια προσαρμοστεί στις τοπικές δομές και ανάγκες. Μάλιστα, εδώ και κάποια χρόνια το Διπλό Σύστημα έχει υιοθετηθεί και από την Κίνα.

Στο «πρακτικό» μέρος του συστήματος, οι μαθητές/σπουδαστές εκπαιδεύονται στα πλαίσια μιας επιχείρησης για τρεις έως πέντε μέρες την εβδομάδα. Η επιχείρηση είναι υπεύθυνη για τη διασφάλιση της ποιότητας και της ποσότητας της εκπαίδευσης/κατάρτισης που θα λάβουν οι μαθητές/σπουδαστές. Ουσιαστικά, κάθε

επιχείρηση καλείται να πληροί τις προϋποθέσεις περί εκπαίδευσης/κατάρτισης που περιλαμβάνονται στα επαγγελματικά περιγράμματα για κάθε ειδικότητα.

Ο τρόπος υλοποίησης του συστήματος είναι απόλυτα συνυφασμένος με το, σχετικά σύνθετο, εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας. Για το λόγο αυτό, η σύντομη περιγραφή του γενικότερου εκπαιδευτικού συστήματος της Γερμανίας κρίνεται αναγκαία.

Όπως φαίνεται και στο παρακάτω Διάγραμμα, μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση, οι μαθητές επιλέγουν ανάμεσα σε τρεις διαφορετικές επιλογές: α) την επαγγελματική κατάρτιση (Διπλό Σύστημα), β) την εισαγωγή σε τεχνικό σχολείο που οδηγεί στην παρακολούθηση κύκλου μαθημάτων σε τεχνολογικό ίδρυμα και γ) το γενικό σχολείο, το οποίο ακολουθούν μαθητές που επιθυμούν να συνεχίσουν περαιτέρω τις σπουδές τους σε ακαδημαϊκό επίπεδο.

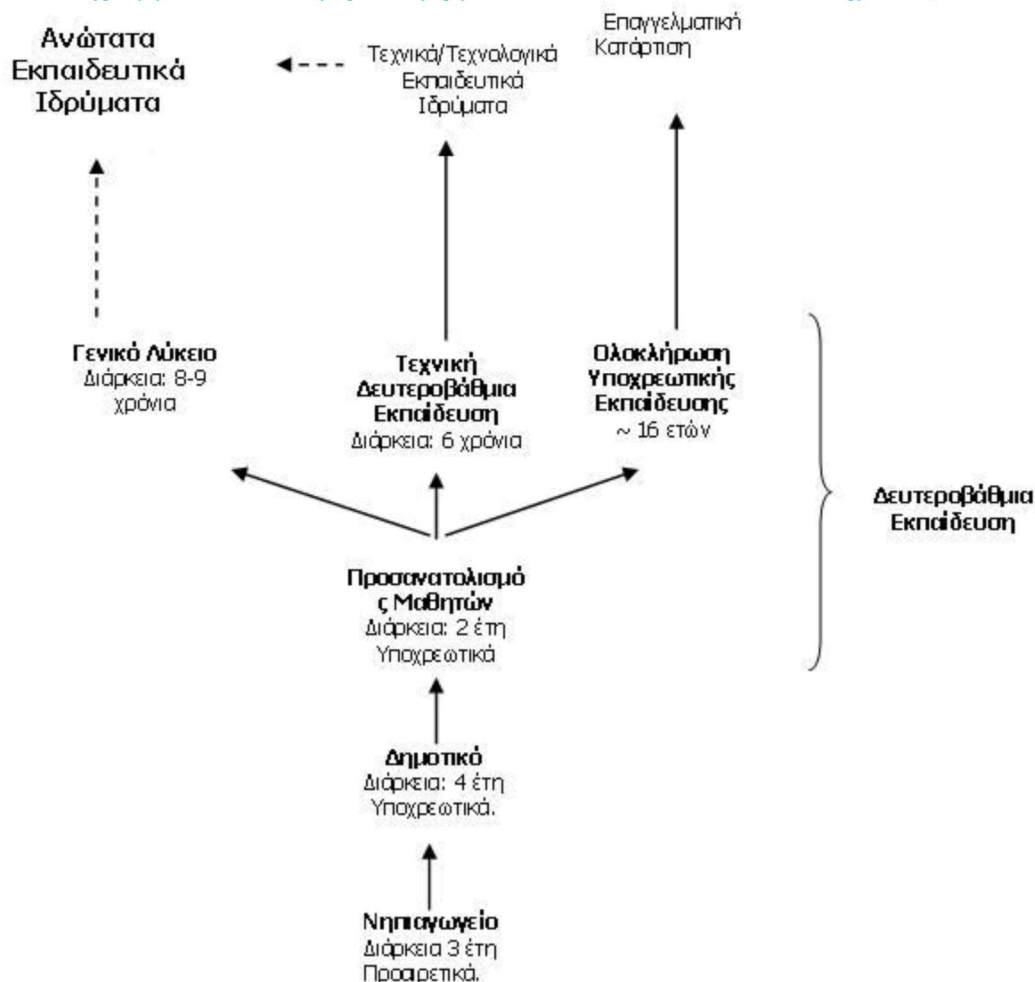
Στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η μεταπήδηση από τη μια επιλογή στην άλλη είναι θεσμικά εφικτή, ωστόσο ελάχιστοι είναι οι μαθητές που τελικά το πραγματοποιούν. Πρακτικά, οι γερμανοί μαθητές καλούνται σε ηλικία 13-14 ετών να αποφασίσουν για την πορεία που θα ακολουθήσουν στο μέλλον, χαρακτηριστικό που αποτελεί, κατά κάποιους ερευνητές⁵¹, ένα από τα σημαντικά μειονεκτήματα του γερμανικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Η τεχνική/επαγγελματική κατάρτιση απευθύνεται σε μαθητές 16 έως 18 ετών, οι οποίοι έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση. Το γερμανικό κράτος, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, δημιούργησε και στήριξε πιλοτικά προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, ενώ αργότερα ανέλαβε τη χρηματοδότηση και οργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων συγκεκριμένων ειδικοτήτων που παρουσίαζαν υψηλή ζήτηση στους χώρους εργασίας.

Η σημασία που αποδίδεται στην τεχνική εκπαίδευση αποδεικνύεται και από τη λειτουργία ενός κρατικού φορέα που ασχολείται ενεργά και αποκλειστικά με αυτό το είδος εκπαίδευσης. Το Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (BIBB) αποτελεί τον υπεύθυνο φορέα για την έρευνα και ανάπτυξη της επαγγελματικής/τεχνικής εκπαίδευσης στην Γερμανία και υπάγεται στο Υπουργείο Εκπαίδευσης και Επιστημών.

⁵¹ Tremblay D., 2003

Διάγραμμα 3.1. Η δομή του γερμανικού εκπαιδευτικού συστήματος

Πηγή: Steedman, 2010 Επεξεργασία Στοιχείων: IOBE

Στο πλαίσιο αυτό, κατέχει σημαντικό ρόλο στην παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών προς την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση, αλλά και τους εκπαιδευτές επαγγελματικής κατάρτισης. Παράλληλα, προετοιμάζει το θεσμικό πλαίσιο για την εκπαίδευση των μαθητών. Στόχος του BIBB είναι η ανάπτυξη της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης τόσο στη βιομηχανία, όσο και στον ευρύτερο τομέα των υπηρεσιών μέσα από ένα διαρκές σύστημα αναβάθμισης, εκσυγχρονισμού και προσαρμογής στις ανάγκες της εποχής⁵².

Παράλληλα, μέσα από τη δημιουργία σημαντικού αριθμού ειδικοτήτων (που το 2010 ξεπέρασε τις 400⁵³), το γερμανικό Διπλό Σύστημα εξασφαλίζει την παροχή γνώσεων για την ομαλή μετάβαση από το σχολείο και την υποχρεωτική εκπαίδευση στην πρακτική άσκηση, την επαγγελματική κατάρτιση και τελικά την αγορά εργασίας.

⁵² Trembley et al. 2003

⁵³ Adda J. et al, 2010

Σύμφωνα με στοιχεία του CEDEFOP που αφορούν στο έτος 2010, το Διπλό Σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης επιλέγεται από το 65% των μαθητών στην Γερμανία μετά την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής τους εκπαίδευσης. Κατά τη διάρκεια των τριών ετών της επαγγελματικής εκπαίδευσης, οι μαθητές φοιτούν σε ειδικά κέντρα επαγγελματικής εκπαίδευσης, όπου αποκτούν γενικές γνώσεις (βασικά μαθήματα γλώσσας, μαθηματικών, οικονομικών και άλλων ανάλογα με την ειδικότητα), αλλά και εξειδικευμένη γνώση σχετική με την ειδικότητα επιλογής. Τα περισσότερα ιδρύματα επαγγελματικής κατάρτισης είναι δημόσια, ενώ τα ιδιωτικά (22% του συνόλου) δέχονται μερική χρηματοδότηση από το γερμανικό κράτος.

Σημαντικό χαρακτηριστικό του γερμανικού συστήματος, αλλά και των υπόλοιπων κρατών που εφαρμόζουν το διπλό σύστημα, είναι η διαρκής υποστήριξη των μαθητών με στόχο την ελαχιστοποίηση του ενδεχομένου λανθασμένης επαγγελματικής επιλογής. Για παράδειγμα, στην αρχή της επαγγελματικής κατάρτισης, υπάρχει ειδική δοκιμαστική περίοδος στη διάρκεια της οποίας ο κάθε μαθητής έχει τη δυνατότητα να μεταπηδήσει σε άλλο επάγγελμα από αυτό που είχε αρχικά επιλέξει. Εντούτοις, παρά αυτή την ευελιξία του γερμανικού συστήματος, η αλλαγή εκπαιδευτικής κατεύθυνσης (δηλαδή από την επαγγελματική κατάρτιση στο γενικό λύκειο με σκοπό την είσοδο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση) δεν είναι τόσο εύκολη.

Στα πλαίσιο του διπλού συστήματος, η θεωρητική κατάρτιση συνήθως δε διαρκεί περισσότερο από 1-2 ημέρες την εβδομάδα, και πάντως όχι περισσότερες από 60 μέρες το χρόνο. Τις υπόλοιπες ημέρες, οι μαθητές βρίσκονται σε εργασιακά περιβάλλοντα όπου εκπαιδεύονται με τη βοήθεια ειδικού έμπειρου προσωπικού. Έτσι, το «Διπλό Σύστημα» είναι ουσιαστικά ένα σύστημα Μαθητείας, παρά πρακτικής άσκησης. Επιπλέον, η πρακτική εκπαίδευση μπορεί να συμπληρωθεί με περισσότερα «πρακτικά μαθήματα» σε σεμινάρια που παραδίδουν τεχνικά/εμπορικά επιμελητήρια. Στόχος αυτής της επιπρόσθετης εκπαίδευσης, είναι η άντληση ερεθισμάτων από περισσότερες από μια επιχειρήσεις, και ο σχηματισμός μιας, όσο το δυνατόν, πιο σφαιρικής εικόνας από τον εκπαιδευόμενο. Αυτά τα επιπλέον «πρακτικά μαθήματα» συνήθως διαρκούν συνολικά τρεις-τέσσερις εβδομάδες το χρόνο.

Ενδιαφέρον έχει ωστόσο το γεγονός πως, παρά την αποτελεσματικότητα του συστήματος αυτού, σύμφωνα με σχετικές έρευνες, η πλειοψηφία των γερμανικών επιχειρήσεων⁵⁴, οι εργοδότες θα προτιμούσαν τον πλήρη, χρονικό διαχωρισμό των περιόδων θεωρητικής και πρακτικής εκπαίδευσης, έτσι ώστε να βρίσκεται

⁵⁴ CEDEFOP, “Germany. VET in Europe - Country Report 2010”, 2010.

καθημερινά ο μαθητής στο χώρο εργασίας για καλύτερη ενσωμάτωση και πρακτική εκπαίδευση. Το γεγονός αυτό ενδυναμώνει το διάλογο σχετικά με το ποια μορφή μάθησης μέσω εργασίας (η *μαθητεία* ή η *πρακτική άσκηση*) είναι αποδοτικότερη και πιο επιθυμητή από τις επιχειρήσεις.

Η επιτυχής ολοκλήρωση του κύκλου σπουδών και η αξιολόγηση μέσα από εξετάσεις οδηγεί στη λήψη άδειας ασκήσεως επαγγέλματος. Κατόπιν, οι απόφοιτοι μπορούν να συνεχίσουν σε υψηλότερο επίπεδο επαγγελματικής κατάρτισης, μέσω των επιλογών που προσφέρει η δια βίου μάθηση⁵⁵ ή να εισέλθουν στην αγορά εργασίας. Παράλληλα, εξακολουθεί να παρέχεται η ευκαιρία εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μέσω της ολοκλήρωσης ενός έτους στο «κλασικό» σχολείο, για την απόκτηση των βασικών θεωρητικών γνώσεων. Φαίνεται, λοιπόν, πως παρά τις αυστηρές δομές του γερμανικού συστήματος που απαιτεί την επιλογή κατεύθυνσης σε μικρή ηλικία, υπάρχει η δυνατότητα ευελιξίας του μαθητή/απόφοιτου για μετάβαση από την επαγγελματική εκπαίδευση στην τριτοβάθμια.

Κόστος Επαγγελματικής Κατάρτισης

Το κόστος της πρακτικής άσκησης/μαθητείας στα πλαίσια της επαγγελματικής εκπαίδευσης/κατάρτισης αποτελεί ένα ζήτημα με πολλές προεκτάσεις. Στην Γερμανία, δεν έχει θεσπιστεί μέχρι σήμερα κάποιο σχετικό νομικό πλαίσιο χρηματοδότησης. Έτσι, ελλείψει κρατικής χρηματοδότησης, οι επιχειρήσεις καλύπτουν το σύνολο του κόστους. Ωστόσο σύμφωνα με έρευνες,⁵ μία στις τρεις γερμανικές επιχειρήσεις προτείνει τη **συγχρηματοδότηση της πρακτικής άσκησης/μαθητείας** από το **επιμελητήριο εμπορίου και βιομηχανίας** και την **κυβέρνηση**.

Αναλυτικότερα, το κόστος επαγγελματικής κατάρτισης μαθητών/σπουδαστών αποτελεί –κατά μέσο όρο– το 49% των ετησίων δαπανών εκπαίδευσης της κάθε επιχείρησης στην Γερμανία. Οι ετήσιες δαπάνες εκπαίδευσης εξαρτώνται, βέβαια, σε μεγάλο βαθμό από το μέγεθος και το είδος της επιχείρησης, τις ισχύουσες συλλογικές συμβάσεις (ανάλογα με την ειδικότητα των ασκούμενων) και άλλες παραμέτρους (χώρος εκπαίδευσης, συμμετοχή ή όχι στην παραγωγή κτλ). Η αμοιβή του εκπαιδευόμενου μαθητή διαπραγματεύεται μεταξύ συνδικάτων και εργοδοτών και καθορίζεται από συλλογικές συμβάσεις, με στόχο πάντα να αντικατοπτρίζει την

⁵⁵ Tremblay D., 2003.

προσφορά και τη ζήτηση της ειδικότητας. Ουσιαστικά, τα επαγγέλματα που παρουσιάζουν χαμηλή ζήτηση από τους μαθητές «επιδοτούνται» με υψηλότερες αμοιβές σε σχέση με τα υπόλοιπα, στα οποία η αμοιβή μπορεί να περιορισθεί μέχρι και στο 1/3 της αμοιβής του μέσου γερμανού εργαζόμενου της ίδιας ειδικότητας.

Η βαρύτητα που αποδίδουν οι γερμανικές επιχειρήσεις στην κατάρτιση συνολικά, γίνεται προφανής από το σημαντικό οικονομικό βάρος που επωμίζονται ετησίως: το 39% των ετησίων δαπανών εκπαίδευσης των επιχειρήσεων αποδίδονται στην εκπαίδευση προσωπικού (σεμινάρια υπαλλήλων και άλλα) ενώ το διαχειριστικό κόστος (χρόνος, εξετάσεις και απαιτούμενο υλικό και υποδομές) για την πρακτική άσκηση αγγίζει το 12% της συνολικής ετήσιας δαπάνης⁵⁶.

Γράφημα 3.1. Ενδοεταιρικό Κόστος Εκπαίδευσης⁰

Πηγή: Tremblay D., 2003

Η αναζήτηση θέσεων μαθητείας

Στην Γερμανία, η διαδικασία αναζήτησης θέσης σε επιχείρηση στα πλαίσια της μαθητείας ξεκινά τα δύο τελευταία έτη της υποχρεωτικής φοίτησης στα σχολεία (μέση ηλικία 14-16⁵⁷). Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι καθηγητές, εντός των σχολικών ωρών, παρέχουν την απαραίτητη πληροφορία και το σχετικό

⁵⁶ Tremblay D., 2003.

⁵⁷ Σε αντιστοιχία με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, η αναζήτηση ξεκινά όταν ο μαθητής βρίσκεται στη 2^η ή και 3^η τάξη του Γυμνασίου.

ενημερωτικό υλικό στους μαθητές. Την ίδια περίοδο, διοργανώνονται επισκέψεις σε κέντρα εκπαίδευσης, όπου οι μαθητές παροτρύνονται να ανακαλύψουν περισσότερες λεπτομέρειες για τους κλάδους που τους ενδιαφέρουν. Θα πρέπει να σημειωθεί πως αυτά τα κέντρα εκπαίδευσης ελέγχονται από τις τοπικές δημόσιες υπηρεσίες Διασύνδεσης Νέων με τις Επιχειρήσεις. Η αναζήτηση σχετικά με τις δυνατότητες επιλογής μαθητείας, μπορεί να πραγματοποιηθεί και από τον ίδιο τον μαθητή, μιας και υπάρχει πληθώρα πληροφοριών διαθέσιμη στις ιστοσελίδες των επιχειρήσεων, του BIBB, των σχετικών επιμελητηρίων κτλ. Συγκεκριμένα, στην ιστοσελίδα <http://www.bibb.de/en/> ο υποψήφιος μαθητευόμενος μπορεί να αντλεί πληροφορίες σχετικά με τις διαθέσιμες ειδικότητες αλλά και το ευρύτερο σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης. Στα κατά τόπους βιομηχανικά και εμπορικά επιμελητήρια (π.χ. της Φρανκφούρτης- <http://www.frankfurt-main.ihk.de/>), συχνά ανακοινώνονται οι θέσεις μαθητείας αλλά και γενικότερες πληροφορίες (στατιστικά μεγέθη, έρευνες) σχετικά με την επαγγελματική κατάρτιση.

Στην επόμενη φάση, λίγο πριν την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης στα σχολεία, οι ενδιαφερόμενοι μαθητές καλούνται να υποβάλλουν τις σχετικές αιτήσεις για την πλήρωση των θέσεων πρακτικής εκπαίδευσης στις αντίστοιχες επιχειρήσεις. Η συνεισφορά των εκπαιδευτικών είναι ιδιαίτερα σημαντική και σε αυτό το σημείο της προετοιμασίας, καθώς διοργανώνουν «εικονικές» συνεντεύξεις με σκοπό να προετοιμάσουν τους μαθητές για την πρώτη τους επαγγελματική συνάντηση. Επιπλέον, οι καθηγητές βοηθούν σημαντικά στη συμπλήρωση των αιτήσεων προς τις επιλεγμένες επιχειρήσεις.

Συμπερασματικά, παρατηρεί κανείς πως η τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση στην Γερμανία χαίρει της συστηματικής και συνεχούς υποστήριξης τόσο του ομοσπονδιακού κράτους (κυρίως μέσω του BIBB), όσο και των τοπικών φορέων. Το Διπλό Σύστημα έχει δομηθεί επί της ύπαρξης πρακτικού μέρους κατά τη διάρκεια των σπουδών, το οποίο μάλιστα έχει μεγαλύτερη διάρκεια από τη θεωρητική κατάρτιση. Η αποτελεσματικότητα του συστήματος είναι προφανής, μιας και αποτελεί σημαντικό πόλο έλξης για τους μαθητές, οι οποίοι απορροφώνται μετά την αποφοίτησή τους στην ειδικότητα που επιθυμούν, με σχετική ευκολία.

Το σημαντικότερο όμως χαρακτηριστικό της μαθητείας στο πλαίσιο του γερμανικού συστήματος είναι η συνεχής υποστήριξη και καθοδήγηση των μαθητών από τους καθηγητές τους, αλλά και από ειδικευμένα δημόσια κέντρα εκπαίδευσης που αναλαμβάνουν να λύσουν τυχόν απορίες των μαθητών, με σκοπό είτε την ομαλή

μετάβαση στην επαγγελματική εκπαίδευση είτε την προετοιμασία για τεχνική ή/και ανώτερη εκπαίδευση.

3.1.2. Αυστρία

Σε ηλικία 14 ετών, οι μαθητές στην Αυστρία εισάγονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπου έχουν τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ της συνέχισης της «γενικής» παιδείας (έως τα 19 έτη) ή κάποιου προγράμματος τεχνικής/επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Οι Αυστριακοί μαθητές συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους (κλασική ή επαγγελματική) σε ποσοστό 90%, μετά το πέρας της υποχρεωτικής. Ένας στους πέντε νέους άνω των 16 ετών φοιτεί σε κλασικό σχολείο (με σκοπό την είσοδο σε κάποιο πανεπιστημιακό ίδρυμα) ενώ τέσσερεις στους πέντε συνεχίζουν σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης. Το σημαντικό αυτό μέρος των μαθητών αποδεικνύει ότι τόσο οι μαθητές και οι γονείς τους, όσο και οι επιχειρήσεις εμπιστεύονται το σύστημα ως μέσο παροχής γνώσεων και δεξιοτήτων⁵⁸.

Δικαίωμα συμμετοχής σε τεχνικά σχολεία έχουν όλοι οι νέοι 15-18 ετών, με τη φοίτηση να κυμαίνεται μεταξύ 2-4 ετών (με μέσο όρο που δεν ξεπερνά τα 3 έτη), αναλόγως της ειδικότητας.

Η τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση στην Αυστρία ακολουθεί το μοντέλο του γερμανικού «Διπλού Συστήματος», από το οποίο, μάλιστα, διαφοροποιείται ελάχιστα. Έτσι, και στην Αυστρία, το Διπλό Σύστημα έχει τη μορφή της μαθητείας, καθώς συνδυάζει απασχόληση στο χώρο εργασίας και θεωρητική εκπαίδευση κατά την ίδια χρονική περίοδο. Ο καταμερισμός του χρόνου φοίτησης μεταξύ πρακτικής άσκησης (στον εργασιακό χώρο) και θεωρητικής εκπαίδευσης (στο σχολείο) είναι 75%/25% αντίστοιχα. Επομένως, τα $\frac{3}{4}$ της εκπαιδευτικής διαδικασίας στα πλαίσια της τεχνολογικής/επαγγελματικής εκπαίδευσης λαμβάνουν χώρα εκτός σχολικής αίθουσας.

Η ευθύνη για τη δόμηση του διαχειριστικού πλαισίου του συστήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης ανήκει στο Υπουργείο Οικονομίας και Εργασίας, το οποίο ενημερώνεται από το *Ομοσπονδιακό Συμβούλιο Εμπειρογνομόνων* όπου συμμετέχουν μέλη διάφορων συνδικάτων εργαζομένων, καθώς και καθηγητές επαγγελματικής εκπαίδευσης. Σημαντική ευθύνη στη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού πλαισίου επαγγελματικής κατάρτισης φέρουν και οι τοπικές αρχές καθώς

⁵⁸ Steedman, 2010.

υποχρεούνται για τη συντήρηση της εκπαιδευτικής υποδομής ενώ παράλληλα καλύπτουν το 50% των δαπανών (αμοιβές διδασκόντων, λοιπά έξοδα) του θεωρητικού μέρους του συστήματος επαγγελματικής κατάρτισης.

Σε αντίθεση, όμως, με την Γερμανία, στην Αυστρία δραστηριοποιούνται ειδικές ιδιωτικές εταιρείες που αναλαμβάνουν τις διαδικασίες ανεύρεσης/κάλυψης των θέσεων μαθητείας και τη σύναψη συμφωνητικών μεταξύ μαθητών και εργοδοτών.

Τα διαθέσιμα επαγγέλματα φτάνουν τα 250, καλύπτοντας χειρωνακτικές και μη ειδικότητες. Φαίνεται ότι διαχρονικά, οι πιο δημοφιλείς κλάδοι στα πλαίσια της επαγγελματικής/τεχνικής εκπαίδευσης είναι αυτοί των πωλήσεων (βιομηχανικών και μη), των υπηρεσιών γραφείου (διοικητική και γραμματειακή υποστήριξη και άλλα) και αυτός της συντήρησης των βαρέων οχημάτων⁵⁹.

Μετά το τέλος της μαθητείας, ακολουθεί σειρά γραπτών εξετάσεων με σκοπό την απόκτηση ειδικού πτυχίου/πιστοποιητικού. Το ποσοστό επιτυχίας των αυστριακών μαθητών στις εξετάσεις αυτές συνήθως ξεπερνά το 85%. Το εντυπωσιακό αυτό ποσοστό έλκεται και από το γεγονός ότι στην Αυστρία ο αριθμός των μαθητών που ολοκληρώνει την υποχρεωτική εκπαίδευση και δεν έχει αποκτήσει βασικές γνώσεις (ανάγνωση και κατανόηση κειμένου, μαθηματικά και επιστήμες) είναι εξαιρετικά περιορισμένος σε σχέση με το μέσο όρο των κρατών του ΟΟΣΑ⁶⁰.

Σημαντικό σημείο διαφοροποίησης του αυστριακού συστήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης από το αντίστοιχο γερμανικό είναι το γεγονός ότι δεν προβλέπεται η μεταπήδηση των μαθητών από την επαγγελματική στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.⁶¹

Επομένως, το εκπαιδευτικό σύστημα στην Αυστρία εμφανίζεται περισσότερο ανελαστικό από αυτό της Γερμανίας.

Κόστος Επαγγελματικής Κατάρτισης

Όπως προαναφέρθηκε, το κόστος του θεωρητικού μέρους της επαγγελματικής κατάρτισης καλύπτεται από το κράτος (Κυβέρνηση και Τοπικές Αρχές). Όσον αφορά στο κόστος της εκπαίδευσης στο χώρο εργασίας (μαθητεία), συνήθως καλύπτεται από τις επιχειρήσεις. Όπως και στην Γερμανία, το συνολικό κόστος της μαθητείας

⁵⁹ Steedman, 2010.

⁶⁰ OECD, 2010.

⁶¹ Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, εξετάζεται η δυνατότητα εισαγωγής στα πανεπιστήμια με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας των συμμετεχόντων στα προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης.

εξαρτάται από το είδος της επιχείρησης, το ποσοστό συμμετοχής του μαθητευόμενου στην παραγωγική διαδικασία, τη διάρκεια της κατάρτισης και το ύψος του ημερομισθίου στον κλάδο. Το τελευταίο διαφέρει ανά ειδικότητα, μιας και καθορίζεται από την εκάστοτε κλαδική συλλογική σύμβαση εργασίας, ενώ *αυξάνεται σταδιακά* μέχρι το τελευταίο έτος της μαθητείας, όπου και αναλογεί *στο 80% της αμοιβής ενός ειδικευμένου εργαζόμενου*. Το παραπάνω ποσοστό συνδέεται άμεσα με την παραγωγικότητα του μαθητευόμενου. Σύμφωνα με μελέτη του London School of Economics⁶², η παραγωγικότητα των μαθητών κατά την πρακτική άσκηση/μαθητεία θεωρείται εφάμιλλη του 15% κατά μέσο όρο, κατά το πρώτο έτος μαθητείας, ενώ δύναται να ξεπεράσει το 60% στο τελευταίο έτος της πρακτικής εκπαίδευσης, σε σχέση με την απόδοση ενός καταρτισμένου, μόνιμου απασχολούμενου.

Σύμφωνα με στοιχεία του 2009⁶³, η αμοιβή του μαθητευόμενου/εκπαιδευόμενου κατά τη διάρκεια της μαθητείας κυμαίνεται από €225-€790 για τον πρώτο χρόνο και δύναται να φτάσει τα €541-€1.468 κατά το τελευταίο έτος της εκπαίδευσης, ανάλογα με την επιλεγμένη ειδικότητα. Το κόστος της αμοιβής καλύπτεται από το κράτος και την επιχείρηση. Η εισφορά του κράτους μειώνεται σταδιακά κατά τη διάρκεια της τριετίας, στη βάση της συλλογιστικής ότι προϊόντος του χρόνου, αυξάνεται η αποδοτικότητα του μαθητή και άρα το όφελος για την επιχείρηση. Εντούτοις, θα πρέπει να υπογραμμισθεί πως στην Αυστρία, **οι μαθητευόμενοι δε θεωρούνται εργαζόμενοι από το κράτος, αλλά μαθητές**. Επομένως, απολαμβάνουν τις αντίστοιχες παροχές με τους μαθητές του «γενικού» σχολείου, δηλαδή μαθητικές εκπτώσεις σε Μέσα Μαζικής Μεταφοράς και λοιπές κοινωνικές παροχές, φορολογική ατέλεια κτλ.

Τα τελευταία 10 χρόνια, σημειώνεται σημαντική αύξηση των νέων που επιλέγουν συστήματα επαγγελματικής κατάρτισης με αποτέλεσμα, να μην είναι δυνατή η απορρόφησή τους σε θέσεις μαθητείας, εξαιτίας της περιορισμένης προσφοράς θέσεων από τις εταιρείες. Για την ισορροπία του συστήματος, απαιτείται η δημιουργία νέων θέσεων μαθητείας, αλλά και ορθής στελέχωσης των επιχειρήσεων από εξειδικευμένο προσωπικό, ικανό να φροντίζει για την εκπαίδευση των μαθητευομένων. Η αυστριακή κυβέρνηση, με στόχο την αντιμετώπιση του σημαντικού προβλήματος της περιορισμένης απορρόφησης των μαθητών από τις

⁶² Steedman, 2010

⁶³ IBS, 2010.

επιχειρήσεις, προχώρησε στη λήψη μέτρων και συγκεκριμένα, τη δημιουργία οικονομικών κινήτρων⁶⁴:

- Φορολογικές ελαφρύνσεις στις επιχειρήσεις που δημιουργούν περισσότερες θέσεις πρακτικής εκπαίδευσης κάθε χρόνο, ή στις επιχειρήσεις που δημιουργούν θέσεις για πρώτη φορά.
- Πρόσληψη ειδικών καταρτισμένων συμβούλων, οι οποίοι προσεγγίζουν και πείθουν τις επιχειρήσεις να δημιουργήσουν θέσεις πρακτικής εκπαίδευσης.
- Δημιουργία υποδομών για επιχειρήσεις που δεν πληρούν ακόμα τα απαραίτητα κριτήρια για την εκπαίδευση μαθητών.

3.1.3. Δανία

Ο μαθητής που επιθυμεί να ακολουθήσει την τεχνική / επαγγελματική εκπαίδευση στην Δανία έχει την ευχέρεια να επιλέξει μεταξύ δύο εκπαιδευτικών «οδών»: την παρακολούθηση μαθημάτων πλήρους φοίτησης σε ειδικά κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης ή τη συμμετοχή στο Διπλό Σύστημα, με πρότυπο την Γερμανία. Η δυνατότητα επιλογής του μαθητή μεταξύ των δύο «οδών» αποδίδει στο δανικό σύστημα το χαρακτηριστικό της ευελιξίας, το οποίο επιβεβαιώνεται και με την πιο ενδελεχή μελέτη των δομών του.

Όπως και στις δύο προηγούμενες χώρες που εξετάστηκαν, η συμβολή των καθηγητών στην υποστήριξη των μαθητών κατά την επιλογή «εκπαιδευτικής οδού», αλλά και συγκεκριμένης ειδικότητας είναι καθοριστική. Ο μαθητής επαγγελματικής / τεχνικής κατεύθυνσης, εκτός από τη δυνατότητα επιλογής εκπαιδευτικού συστήματος στην αρχή της φοίτησής του, έχει επίσης τη δυνατότητα να επιλέξει πού θα φοιτήσει την τελευταία χρονιά της επαγγελματικής / τεχνικής εκπαίδευσης: πριν το τελευταίο έτος της υποχρεωτικής φοίτησης (στην αντίστοιχη β' γυμνασίου του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος) ο υποψήφιος μπορεί να επιλέξει αν την επόμενη χρονιά θα συνεχίσει να παρακολουθεί μαθήματα σε «κλασικό» σχολείο ή σε σχολείο επαγγελματικής κατάρτισης. Αναλόγως της επιλεγόμενης κατεύθυνσης, ο μαθητής παρακολουθεί ανάλογα μαθήματα. Δηλαδή, και οι δύο κατευθύνσεις παρακολουθούν κάποια βασικά μαθήματα, με τους μαθητές που θα ακολουθήσουν τεχνική

⁶⁴ Steedman, 2010

εκπαίδευση να παρακολουθούν και τεχνικά μαθήματα. Έτσι, ο μαθητής προετοιμάζεται αρτιότερα για την εισαγωγή του στην τεχνική εκπαίδευση⁶⁵.

Το σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης στην Δανία απευθύνεται σε όλους τους νέους άνω των 16 ετών, χωρίς μάλιστα άνω ηλικιακό περιορισμό - γεγονός που υπογραμμίζει τη σύνδεση της επαγγελματικής / τεχνικής εκπαίδευσης με τη δια βίου μάθηση. Η επαγγελματική εκπαίδευση αποτελείται από 12 επιμέρους προγράμματα, στο σύνολο των οποίων έχουν ενταχθεί 216 ειδικότητες. Η διάρκεια των προγραμμάτων κυμαίνεται από 1,5 έως και 5 έτη, με πιο συνηθισμένη διάρκεια τα 3 έτη.

Όπως προαναφέρθηκε, πρόκειται για σύστημα που χαρακτηρίζεται από ευελιξία όσον αφορά τόσο στο σχεδιασμό του, όσο και στη διάρκεια και τη δομή του. Ίσως για το λόγο αυτό, αρκετοί ερευνητές των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης θεωρούν το σύστημα της Δανίας *ό,τι πιο προσαρμοσμένο στις γνώσεις και ανάγκες του εκάστοτε μαθητή*⁶⁶. Πράγματι, η επιλογή της ειδικότητας γίνεται με βάση αξιολογήσεις των γνώσεων του κάθε μαθητή, αλλά και των απαιτήσεων της συνεργαζόμενης εταιρείας που παρέχει πρόγραμμα πρακτικής άσκησης / μαθητείας.

Το πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης αποτελείται από ένα πρόγραμμα βασικής θεωρητικής εκπαίδευσης, η ολοκλήρωση του οποίου σημαίνει τη μετάβαση στο κύριο πρόγραμμα εκπαίδευσης.

Το βασικό πρόγραμμα θεωρητικής εκπαίδευσης διαρκεί από 10 έως και 60 εβδομάδων (μέσος χρόνος ολοκλήρωσης 20 εβδομάδες), και συνήθως λαμβάνει χώρα μέσα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα / κέντρα επαγγελματικής εκπαίδευσης / κολλέγια. Εκτός της ευελιξίας, το σύστημα της Δανίας χαρακτηρίζεται από την ουσιαστική πρόνοια για παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους μαθητές. Έτσι, οι μαθητευόμενοι με μαθησιακές δυσκολίες μπορούν να επιλέξουν να κάνουν τη βασική εκπαίδευση απευθείας σε κάποια συνεργαζόμενη επιχείρηση που πληροί συγκεκριμένα κριτήρια.

Μέσα από αυτό το πρόγραμμα, οι μαθητές λαμβάνουν πολλαπλά ερεθίσματα για όλες τις κατηγορίες επαγγελμάτων (για τις οποίες παρέχεται περαιτέρω πρακτική εκπαίδευση), ενώ δίνεται η δυνατότητα να εμβαθύνουν στα βασικά χαρακτηριστικά

⁶⁵ Nielsen and Rasmussen, 1997

⁶⁶ Factsheet on Apprenticeship, Denmark – Austria, Διαθέσιμο στο www.eng.uvm.dk

όλων των επαγγελματιών που ανήκουν στη σφαίρα του ενδιαφέροντός τους. Έτσι, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να σχηματίσουν μια πιο ολιστική εικόνα για τον κλάδο στον οποίο προτίθενται να εργαστούν. Οι πιο κατασταλαγμένοι ως προς την ειδικότητα που θέλουν να ακολουθήσουν μπορούν να επιταχύνουν την ολοκλήρωση του προγράμματος προετοιμασίας, ενώ στους υπόλοιπους παρέχεται περισσότερος χρόνος, ώστε να διασφαλιστεί η βέλτιστη επαγγελματική επιλογή. Γίνεται, επομένως, σαφές πως το σύστημα είναι ταυτόχρονα αρκετά δομημένο ώστε να προσφέρει συγκεκριμένες επιλογές στους μαθητές, αλλά και επαρκώς ευέλικτο, ώστε να προσαρμόζεται η εκπαιδευτική διαδικασία και το «μονοπάτι της μάθησης» στη συγκεκριμένη ειδικότητα, αλλά και τις ανάγκες του κάθε μαθητή. Η μαθητεία του ασκούμενου σε αυτό το στάδιο ολοκληρώνεται με προφορικές εξετάσεις ή με την εκπόνηση εργασίας σε πρακτικό θέμα.

Στη συνέχεια, οι μαθητές περνούν στην κυρίως τεχνική εκπαίδευση. Σε αυτό το στάδιο, παρέχονται δύο επιλογές: ο μαθητής μπορεί να επιλέξει τη συνέχιση της κατάρτισής του εντός του κέντρου επαγγελματικής κατάρτισης (50% - 30% του συνολικού χρόνου) ή να αναζητήσει θέση μαθητείας στον ιδιωτικό τομέα (50% - 70% του συνολικού χρόνου). Η μαθητεία, η οποία διαρκεί από 3 έως 3,5 έτη, περιλαμβάνει μικρές εναλλασσόμενες περιόδους θεωρητικής εκπαίδευσης όπου οι μαθητές θητεύουν σε κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης. Σημειώνεται ότι τα μαθήματα στα κολέγια πραγματοποιούνται ανάμεσα στις περιόδους άσκησης στην επιχείρηση και διαρκούν από 5 έως 10 εβδομάδες. Το πλήθος και η διάρκεια των περιόδων θεωρητικής εκπαίδευσης ποικίλλουν αναλόγως της ειδικότητας.

Με το πέρας του προγράμματος, ο μαθητευόμενος υποβάλλεται σε γραπτές εξετάσεις που πραγματοποιούνται στο χώρο εργασίας ή στο σχολείο και αφορούν συνολικά το θέμα της μαθητείας, περιλαμβάνοντας τόσο θεωρητικά, όσο και πρακτικά ζητήματα. Η επιτυχία στις εξετάσεις αυτές συνεπάγεται την απονομή ειδικού διπλώματος, με το οποίο ο μαθητευόμενος μπορεί είτε να αναζητήσει θέση απασχόλησης στην αγορά εργασίας είτε να εισαχθεί σε ένα από τα ακαδημαϊκά προγράμματα βραχείας εκπαίδευσης (~2,5 έτη).

Από το 2006 λειτουργεί ο θεσμός της Νέας Μαθητείας, ως εναλλακτικός τρόπος εισαγωγής στην επαγγελματική κατάρτιση. Σκοπός αυτού του θεσμού είναι να περιορίσει τη διαρροή των μαθητευόμενων που χάνουν το ενδιαφέρον τους παρακολουθώντας τη θεωρητική («βασική») κατάρτιση χωρίς να έχουν προηγούμενη επαφή με το αντικείμενο. Σε αυτό το πλαίσιο, τόσο το κολέγιο και η επιχείρηση από

το μία πλευρά, όσο και ο μαθητευόμενος από την άλλη καθορίζουν από κοινού το περιεχόμενο της πρακτικής άσκησης και το προσωπικό πρόγραμμα του ασκούμενου.

Ένα επιπλέον σημαντικό χαρακτηριστικό του γενικότερου εκπαιδευτικού συστήματος της Δανίας είναι ότι δεν υπάρχουν στεγανά μεταξύ των δύο βασικών εκπαιδευτικών «οδών», της γενικής εκπαίδευσης που οδηγεί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και της επαγγελματικής / τεχνικής εκπαίδευσης: ακόμα και αν ο μαθητής επιλέξει τη δεύτερη οδό, παρέχεται η δυνατότητα να επιλέξει μια σειρά εξετάσεων κατά τη διάρκεια της μαθητείας, η επιτυχία των οποίων συνεπάγεται άμεση εισαγωγή σε κάποιο ακαδημαϊκό πρόγραμμα. Επομένως, **στην Δανία προβλέπεται η μετάβαση από την επαγγελματική / τεχνική εκπαίδευση στην τριτοβάθμια, πάντα με γνώμονα τους στόχους και τις ικανότητες του μαθητή.**

Εντούτοις, ακόμα και σε αυτό το οργανωμένο και ελαστικό σύστημα τεχνικής / επαγγελματικής εκπαίδευσης που παρακολουθείται από εξειδικευμένους φορείς οργάνωσης και διαχείρισης, οι θέσεις πρακτικής απασχόλησης σε επιχειρήσεις είναι σημαντικά πιο περιορισμένες σε σχέση με τους υποψήφιους μαθητές.

Κόστος Επαγγελματικής Εκπαίδευσης

Ο εργοδότης είναι υπεύθυνος για την κάλυψη του κόστους εκπαίδευσης, το οποίο ρυθμίζεται από διάφορους παράγοντες όπως ο μέσος μισθός στον κλάδο, το είδος της επιχείρησης κτλ. Σημαντική διαφοροποίηση από τις άλλες χώρες αποτελεί το γεγονός ότι ο μαθητευόμενος αμείβεται και κατά τη διάρκεια των ενδιάμεσων περιόδων θεωρητικής εκπαίδευσης (στην επιχείρηση επιστρέφεται το ποσό που αντιστοιχεί στις περιόδους που οι μαθητευόμενοι παρακολουθούν μαθήματα στα κολέγια). Το κόστος για τις συγκεκριμένες περιόδους καλύπτεται από το πρόγραμμα «Αποζημίωσης Εργοδότη». Πρόκειται για κρατικό πρόγραμμα που αποζημιώνει τους εργοδότες για την απουσία των μαθητών κατά τη διάρκεια παρακολούθησης των θεωρητικών μαθημάτων στα κέντρα εκπαιδευτικής κατάρτισης. Αυτή η ρύθμιση υπονοεί πως, στην Δανία, ο μαθητής / σπουδαστής που πραγματοποιεί μαθητεία αντιμετωπίζεται πρωτίστως ως εκπαιδευόμενος σε επιχείρηση και δευτερευόντως ως μαθητής τεχνικού / επαγγελματικού σχολείου.

Ειδικότερα, η αμοιβή των μαθητών που συμμετέχουν σε προγράμματα μαθητείας αρχικά ξεκινά από το 40% του μισθού του αντίστοιχου εκπαιδευμένου εργαζόμενου (€1.230 περίπου), ενώ σταδιακά αγγίζει το 80% της αμοιβής του αντίστοιχου

απασχολούμενου (έως €1.800 ανάλογα με την ειδικότητα)⁶⁷. Η βαθμιαία αύξηση της αμοιβής των μαθητευόμενων υπογραμμίζει ότι, όπως και στην Αυστρία, λαμβάνεται υπ' όψη η αύξηση των ειδικών γνώσεων και δεξιοτήτων του μαθητευόμενου, και άρα η παραγωγικότητά του, στον ορισμό του ύψους της αμοιβής. Έτσι, κατά την ολοκλήρωση της περιόδου της μαθητείας, αποτελεί κοινή παραδοχή του κράτους – μέσω των σχολείων και των επιβλεπόντων φορέων- και της αγοράς εργασίας ότι ο μαθητευόμενος πλησιάζει σε δεξιότητες, και επομένως σε αμοιβή, τον μέσο εξειδικευμένο και πλήρους απασχόλησης εργαζόμενο στον κλάδο.

Διαχείριση του Θεσμού της Μαθητείας

Όσον αφορά στο διαχειριστικό σκέλος του θεσμού, τα όργανα που απαρτίζουν το επιτυχημένο δανέζικο μοντέλο προώθησης και εφαρμογής της επαγγελματικής κατάρτισης είναι τα εξής:

- το **Συμβούλιο Επαγγελματικής Κατάρτισης**, το οποίο διορίζεται από το Υπουργείο Παιδείας και μέλη του αποτελούν εκπρόσωποι των κοινωνικών εταίρων, των καθηγητών και των μαθητών. Το εν λόγω όργανο κατέχει συμβουλευτικό ρόλο σε εκπαιδευτικά θέματα της επαγγελματικής κατάρτισης.
- οι **Επαγγελματικές Επιτροπές**, που αποτελούνται από έναν αριθμό εργαζομένων και εργοδοτών, με στόχο τον λεπτομερή σχεδιασμό των προγραμμάτων κατάρτισης και την αναπροσαρμογή τους, σύμφωνα με τις επικρατούσες συνθήκες της αγοράς.
- οι **Τοπικές Εκπαιδευτικές Επιτροπές**, οι οποίες διορίζονται από τις Επαγγελματικές Επιτροπές και αποσκοπούν στην παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών σε κολέγια για το σχεδιασμό των προγραμμάτων μαθητείας, ανάλογα με τις ανάγκες της τοπικής αγοράς εργασίας / βιομηχανίας και την ενίσχυση της απασχόλησης
- οι **Επιτροπές Ανάπτυξης**, οι οποίες διερευνούν τις ανάγκες των νέων επαγγελματιών και σχεδιάζουν στοχευμένα εκπαιδευτικά προγράμματα.

3.1.4. Ελβετία

⁶⁷ IBS,2010

Στην Ελβετία, η επαγγελματική εκπαίδευση ξεκινά με την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και έχει ως στόχο την εκμάθηση επαγγελματικών δεξιοτήτων, αλλά και ευρύτερων γενικών ακαδημαϊκών γνώσεων⁶⁸. Το Ελβετικό σύστημα μαθητείας μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα «**τριπλό**» **σύστημα**, καθώς η επαγγελματική εκπαίδευση λαμβάνει χώρα στην επιχείρηση / εργοστάσιο (3 ή 4 μέρες την εβδομάδα), στο κολέγιο κατάρτισης (1 ή 2 ημέρες την εβδομάδα), καθώς και σε ειδικά κέντρα όπου διδάσκονται εισαγωγικά μαθήματα (συνήθως για 3 μήνες). Υπάρχει δυνατότητα για μαθητεία που διαρκεί 3-4 έτη αναλόγως της ειδικότητας, καθώς και μαθητεία που διαρκεί 2 έτη⁶⁹.

Η φοίτηση στα κολέγια επαγγελματικής κατάρτισης είναι δωρεάν, ενώ τα καντόνια είναι υπεύθυνα για την καταβολή μεγάλου μέρους της κρατικής χρηματοδότησης (μέσω του γραφείου επαγγελματικής κατάρτισης σε κάθε καντόνι). Παράλληλα, τα καντόνια αναλαμβάνουν το σχεδιασμό και την παρακολούθηση του προγράμματος σπουδών.

Κατόπιν εξετάσεων σε πρακτικές, θεωρητικές και γενικές γνώσεις, οι μαθητευόμενοι αποκτούν δίπλωμα το οποίο συνήθως αποτελεί μια καλή βάση για εύρεση εξειδικευμένης εργασίας στο εμπόριο ή σε συγκεκριμένο κλάδο, ενώ όσοι ενδιαφέρονται μπορούν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους σε ανώτερο στάδιο επαγγελματικής κατάρτισης (ακόμα και σε «πανεπιστήμια εφαρμοσμένων επιστημών»).

Από το 1993, όποτε και τέθηκαν οι βάσεις για το τρέχον σύστημα μαθητείας στην Ελβετία, μέχρι και το 2004 που εισήχθησαν οι τελευταίες μεταρρυθμίσεις, η επαγγελματική κατάρτιση συνεχώς μεταρρυθμίζεται έτσι ώστε να περιλαμβάνει μεγαλύτερο εύρος επαγγελμάτων και δεξιοτήτων, σε μια χώρα που καταγράφει χαμηλά ποσοστά εισαγωγής μαθητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η ενίσχυση του θεσμού της επαγγελματικής κατάρτισης έχει ξεχωρίσει την Ελβετία ως τη *χώρα με το μεγαλύτερο ποσοστό νέων που λαμβάνει σχετικό δίπλωμα εκπαίδευσης*. Παρ' όλα αυτά, τα τελευταία χρόνια καταγράφεται χαμηλή προσφορά θέσεων μαθητείας από τις επιχειρήσεις (μόλις το 30% των επιχειρήσεων προσφέρουν πλέον σχετικές ευκαιρίες),

⁶⁸ <http://www.about.ch/education/index.html>

⁶⁹ <http://www.aso.ch/en/consultation/education-in-switzerland/education-and-training/secondary-level-2/apprenticeship>

με αποτέλεσμα πολλοί νέοι να μην εισέρχονται απευθείας σε κολέγια επαγγελματικής κατάρτισης μετά το σχολείο.

3.1.5. Αγγλία

Στην Αγγλία, η πρακτική άσκηση κατέχει σημαντικό ρόλο στο ευρύτερο σύστημα επαγγελματικής/τεχνικής εκπαίδευσης/κατάρτισης. Ο τρόπος υλοποίησής της διαφέρει συγκριτικά με τον τρόπο που εφαρμόζεται στην Γερμανία και τις λοιπές χώρες που εφαρμόζουν το Διπλό Σύστημα. Πιο συγκεκριμένα:

Οι μαθητές, μετά την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (σε ηλικία περίπου 16 ετών) διαθέτουν τις εξής επιλογές:

- Συνέχεια της φοίτησης σε σχολείο «γενικής παιδείας».
- Εισαγωγή και παρακολούθηση μαθημάτων σε κολλέγιο.
- Εισαγωγή στην τεχνική/επαγγελματική κατάρτιση που περιλαμβάνει απασχόληση με ταυτόχρονη εκπαίδευση, έχει δηλαδή τη μορφή της **μαθητείας**
- Απασχόληση χωρίς εκπαίδευση (ανειδίκευτοι εργάτες).

Η τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση στην Αγγλία είναι λιγότερο δημοφιλής από ό,τι στις χώρες με «Διπλό Σύστημα», μιας και μόνο το 5% των μαθητών που ολοκληρώνουν την υποχρεωτική εκπαίδευση επιλέγει τη συνέχιση σε προγράμματα τεχνικής/επαγγελματικής κατάρτισης.

Παρ' όλ' αυτά, ο θεσμός της πρακτικής εκπαίδευσης και δη της μαθητείας αποτελεί πεδίο εστίασης και μέριμνας από το κράτος. Τούτο είναι πρόδηλο από την ύπαρξη της *Εθνικής Υπηρεσίας Μαθητείας* (National Apprenticeship Service), η οποία είναι υπεύθυνη για την οργάνωση του δικτύου εκπαίδευσης, τη διασφάλιση ποιότητας και τη διαχείριση των οικονομικών του συστήματος. Η επικοινωνία της υπηρεσίας με τους εργοδότες και τους μαθητευόμενους γίνεται μέσα από τον σχετικό ιστότοπο (www.apprenticeship.org.uk), όπου υπάρχει εκτενής βάση δεδομένων με τις διαθέσιμες θέσεις μαθητείας τόσο σε εθνικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, κατηγοριοποιημένες ανά κλάδο επαγγέλματος. Εκεί ο μαθητευόμενος ενημερώνεται για το σύστημα, τους κανόνες που το διέπουν και τις υποχρεώσεις του. Η υπηρεσία αυτή αποτελεί και το μέσο αντιστοίχισης των μαθητών με τις υπάρχουσες θέσεις μαθητείας: αφού ο μαθητής επιλέξει την επιχείρηση όπου επιθυμεί να πραγματοποιήσει την άσκησή του, πάντα με την καθοδήγηση των καθηγητών,

συμπληρώνει την απαραίτητη αίτηση που είναι διαθέσιμη στον ιστότοπο. Η Υπηρεσία είναι υπεύθυνη για τη διασταύρωση των αιτήσεων των μαθητών με τις αντίστοιχες αιτήσεις για πρόσληψη που κοινοποιούν οι εργοδότες.

Οι ευρύτερες προϋποθέσεις και απαιτήσεις που διέπουν τη σχέση εργοδοτών-μαθητών καθορίζονται από συγκεκριμένο πλαίσιο που ορίζει ο εξειδικευμένος οργανισμός SASE (Specification of Apprenticeship Standards for England), ενώ το σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης ρυθμίζεται από ειδική νομοθετική πράξη (Apprenticeships, Skills, Children and Learning ASCL Act, 2009).

Η μαθητεία, στα πλαίσια του αγγλικού συστήματος τεχνικής/επαγγελματικής εκπαίδευσης καλύπτει ένα ευρύ φάσμα ειδικοτήτων και χωρίζεται σε τρία επίπεδα: *βασική* (“Basic”), *προχωρημένη* (“Advanced”) και *ανώτερη* (“Higher Qualification”). Η διάρκεια ενός προγράμματος μαθητείας κυμαίνεται μεταξύ ενός και τριών ετών, αναλόγως της ειδικότητας και των στόχων και ικανοτήτων του μαθητή. Μάλιστα, η ολοκλήρωση της *ανώτερης* μαθητείας παρέχει τη δυνατότητα εισόδου σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά δεν την εξασφαλίζει: αναλόγως του είδους της ειδικότητας, απαιτούνται συγκεκριμένα προγράμματα προετοιμασίας ή ακόμα και συγκεκριμένες εξετάσεις. Επομένως, και στην Αγγλία, **η τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση συγκοινωνεί με την τριτοβάθμια.**

Η ολοκλήρωση του προγράμματος συνεπάγεται τη λήψη τεχνικού πτυχίου στη συγκεκριμένη ειδικότητα. Επιπλέον, ο απόφοιτος μπορεί να αποκτήσει και άλλα σχετικά διπλώματα, αναλόγως της βαθμίδας μαθητείας που ολοκλήρωσε και των προβλεπόμενων διπλωμάτων για κάποιες ειδικότητες:

- Εθνικό Δίπλωμα Επαγγελματικής Κατάρτισης (στο οποίο αναγράφεται το επίπεδο πρακτικής εκπαίδευσης που έχει ολοκληρωθεί)
- Δίπλωμα Ειδικών Δεξιοτήτων
- Πιστοποιητικό Τεχνικής Επάρκειας
- Λοιπά πιστοποιητικά που δεν εμπίπτουν στις άνω κατηγορίες και αφορούν συγκεκριμένες ειδικότητες.

Σύμφωνα με στοιχεία του CEDEFOP⁷⁰, το 2010 καταγράφονται 190 ειδικότητες σε 80 διαφορετικούς κλάδους της αγγλικής βιομηχανίας. Σχετικά με τα επίπεδα συμμετοχής, το 2009 καταγράφηκαν 300.000 θέσεις μαθητείας (αύξηση της τάξης

⁷⁰ CEDEFOP (UK), 2010.

του 28% σε σχέση με το προηγούμενο έτος), με το ποσοστό επιτυχημένης ολοκλήρωσης να βρίσκεται στο 70,9%.

Για τους νέους άνω των 18 ετών, δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής σε πρόγραμμα πρακτικής άσκησης/μαθητείας που έχει διάρκεια από ένα έως τρία έτη («Βασική Πρακτική») ή τουλάχιστον δύο ετών («Προχωρημένη Πρακτική»). Η τελευταία απαιτεί ολοκλήρωση του προγράμματος βασικής πρακτικής ή συγκεκριμένη βαθμολογία στις εξετάσεις GCSE⁷¹.

Κόστος πρακτικής άσκησης/μαθητείας

Στην Αγγλία, η αμοιβή των νέων που συμμετέχουν σε προγράμματα μαθητείας είναι θεσμοθετημένη και αφορά σε αμοιβή ανά ώρα εργασίας. Συγκεκριμένα, οι νέοι κάτω των 18 ετών δικαιούνται £2,5 (ήτοι περίπου €2,8) ανά ώρα, ενώ οι ενήλικες λαμβάνουν το παραπάνω ποσό μόνο για τον πρώτο χρόνο εκπαίδευσης. Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, ο μέσος όρος της εβδομαδιαίας αμοιβής δε μπορεί να ξεπερνά τις 170£ (περίπου €189). Επίσης, οι συμμετέχοντες δικαιούνται 20 μέρες άδειας μετ' αποδοχών⁷².

Για τους ανήλικους μαθητευόμενους, το κόστος της μαθητείας καλύπτεται εξ' ολοκλήρου από τις επιχειρήσεις. Όσον αφορά στους εκπαιδευόμενους άνω των 19 ετών, αυτούς δηλαδή που παρακολουθούν πρόγραμμα μεταδευτεροβάθμιας τεχνικής/επαγγελματικής κατάρτισης στα πλαίσια της δια βίου μάθησης, το κράτος συγχρηματοδοτεί το ήμισυ της αμοιβής τους.

3.1.6. Νορβηγία

Η Νορβηγία θεωρείται μία από τις χώρες με τα πλέον αποτελεσματικά εκπαιδευτικά συστήματα. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την οικονομική της ανάπτυξη και την ταυτόχρονη ουσιαστική κρατική πρόνοια για ανάπτυξη των πολιτών, καθιστά την εξέταση των τρόπων ενσωμάτωσης της μάθησης μέσω εργασίας στο εκπαιδευτικό της σύστημα εξαιρετικά ενδιαφέρονσα.

⁷¹ Το GCSE (General Certificate of Secondary Education) είναι το γενικό πιστοποιητικό εκπαίδευσης το οποίο λαμβάνουν οι μαθητές 14-16 ετών σε Αγγλία, Ουαλία και Βόρεια Ιρλανδία κατόπιν σχετικών εξετάσεων.

⁷² Steedman, 2010

Όπως και στις υπόλοιπες χώρες, η μάθηση μέσω εργασίας έχει κυρίαρχη θέση στην επαγγελματική εκπαίδευση/κατάρτιση, όπου το σύστημα συνδυάζει τη (θεωρητική) εκπαίδευση με την πρακτική. Το γενικότερο σύστημα οργάνωσης του κράτους, αλλά και η επικρατούσα νοοτροπία της συνευθύνης για την ανάπτυξη του δημόσιου αγαθού που ονομάζεται αποτελεσματική παιδεία καταφαίνεται από το γεγονός ότι, η οργάνωση του συστήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης στηρίζεται σε ένα τριμερές πλαίσιο συνεργασίας ανάμεσα στους εμπλεκόμενους φορείς: την κεντρική διοίκηση, τις τοπικές αρχές (επαρχίες) και τους εκπροσώπους της αγοράς. Η επιτυχία του συστήματος θεωρείται πως βασίζεται στο υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης ανάμεσα στους εμπλεκόμενους φορείς.

Τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης με πρακτική άσκηση απευθύνονται σε όλους τους νέους που έχουν ολοκληρώσει τη βασική εκπαίδευση και είναι τουλάχιστον 15 ετών κατά την υπογραφή της σύμβασης μαθητείας με τον εργοδότη. Δεν υπάρχει ανώτατο ηλικιακό όριο, καθώς ο θεσμός απευθύνεται σε όλους ανεξαιρέτως τους Νορβηγούς. Επομένως, όπως και στην Δανία, η επαγγελματική εκπαίδευση και η δια βίου μάθηση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες και στη διάθεση του κάθε πολίτη.

Η τεχνική/επαγγελματική –δευτεροβάθμια και μεταδευτεροβάθμια- εκπαίδευση στην Νορβηγία έχει σημαντικές διαφορές από τα συστήματα άλλων χωρών και δε μπορεί εύκολα να υπαχθεί σε κάποια από τις κατηγορίες πρακτικής άσκησης ή «Διπλού Συστήματος». Αντιθέτως, συνιστά ένα ιδιότυπο, μοναδικό σύστημα.

Πιο συγκεκριμένα, η τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση περιλαμβάνει αρχικά δύο χρόνια στο σχολείο, με πρακτική εκπαίδευση στα ενδοσχολικά εργαστήρια, αλλά και μερικές σύντομες περιόδους σε χώρους εργασίας. Σε δεύτερη φάση, οι μαθητές απασχολούνται για χρονικό διάστημα 2 ετών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις ή δημόσιους οργανισμούς με τη μορφή της πρακτικής άσκησης, χωρίς δηλαδή να έχουν σχολικές υποχρεώσεις κατά το ίδιο χρονικό διάστημα. Το μόρφωμα αυτό είναι γνωστό στη σχετική βιβλιογραφία ως το **μοντέλο εκπαίδευσης 2+2**.

Αναλόγως του είδους της κατεύθυνσης/ειδικότητας που επιλέγει ο κάθε υποψήφιος, το μοντέλο μπορεί να λάβει διαφορετικές μορφές (3+0 ή 1+3, καθώς και άλλες παραλλαγές). Σε περίπτωση όπου ο μαθητής δε μπορέσει να απορροφηθεί σε κάποιον χώρο εργασίας για τη πραγματοποίηση της πρακτικής άσκησης, το σχολείο παρέχει ένα μονοετές πρόγραμμα κατάρτισης.

Πέραν αυτών των καινοτομιών, η επαγγελματική εκπαίδευση στην Νορβηγία χαρακτηρίζεται και από την ευελιξία προσαρμογής του «μονοπατιού της μάθησης» στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του κάθε μαθητή: μέσω της δημιουργίας **εξειδικευμένου πλάνου εκπαίδευσης (στο οποίο συνυπολογίζονται οι προηγούμενες σπουδές/εργασιακή εμπειρία)** για τον κάθε υποψήφιο, ικανοποιούνται ταυτόχρονα και οι ανάγκες του εκάστοτε εργοδότη, γεγονός που αυξάνει τις πιθανότητες απορρόφησης του μελλοντικού απόφοιτου, βάσει και των αναγκών της τοπικής και εθνικής αγοράς εργασίας. Το γεγονός ότι το εξατομικευμένο πλάνο εκπαίδευσης διαμορφώνεται με βάση και τις προηγούμενες εκπαιδευτικές (θεωρητικές και πρακτικές) εμπειρίες του μαθητή υπογραμμίζει την ενσωμάτωση των *μαθησιακών αποτελεσμάτων* – και όχι των «στείρων» πιστοποιητικών/απολυτηρίων κτλ- στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Σήμερα, υπάρχουν εννέα γενικά προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης που καλύπτουν την πλειονότητα των εξειδικεύσεων (βιομηχανική παραγωγή, κατασκευές, τουριστικές υπηρεσίες, αγροτικά και αλιευτικά επαγγέλματα, επαγγέλματα υγείας, μέσα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας, μεταφορές και επικοινωνίες κτλ). Στο τέλος κάθε τέτοιου προγράμματος, ο εκπαιδευόμενος υπόκειται σε εξετάσεις και βαθμολογείται βάσει κλίμακας. Η επιτυχία στις εξετάσεις αυτές οδηγεί στη λήψη ειδικών διπλωμάτων/πτυχίων⁷³:

- Δίπλωμα συμμετοχής στην πρακτική εκπαίδευση: παρέχεται από τον εργοδότη, ενώ συμπεριλαμβάνονται και οι επιδόσεις των μαθητών στα θεωρητικά μαθήματα.
- Δίπλωμα επάρκειας δεξιοτήτων: αποδίδεται από το φορέα εκπαίδευσης ή από αρμόδια επιτροπή (Qualification Committee).

Βάσει νόμου, οι μαθητές που απασχολούνται σε επιχείρηση στα πλαίσια της τεχνικής/επαγγελματικής εκπαίδευσης *θεωρούνται εργαζόμενοι* και απολαμβάνουν τα αντίστοιχα δικαιώματα, αλλά και *υποχρεώσεις* με τους υπόλοιπους υπαλλήλους. Κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης, ο εκπαιδευόμενος λαμβάνει προσυμφωνημένη αμοιβή (η οποία ξεκινά το πρώτο έτος από το 30% της αμοιβής ενός ειδικευμένου υπαλλήλου, ενώ δύναται να φτάσει το 80% της αμοιβής). Ο εργοδότης δεν

⁷³ FNBE, 2008

υποχρεούται να καλύπτει τα έξοδα της εκπαίδευσης εκτός χώρου εργασίας και έτσι το κόστος της θεωρητικής κατάρτισης καλύπτεται από το κράτος⁷⁴.

Αξίζει να σημειωθεί πως, για να διασφαλισθεί η ποιότητα του συστήματος επαγγελματικής εκπαίδευσης, κάθε επιχείρηση που επιθυμεί να απασχολήσει μαθητές στα πλαίσια πρακτικής άσκησης/μαθητείας πρέπει να προβεί σε πιστοποίηση των ικανοτήτων της μέσα από σχετικούς ελέγχους που διενεργούνται από τη νορβηγική κυβέρνηση.

3.1.7. Κύπρος

Στην Κύπρο, μετά την ολοκλήρωση των υποχρεωτικών σπουδών, οι μαθητές έχουν το δικαίωμα επιλογής μεταξύ συνέχισης της φοίτησής τους στο Γενικό Λύκειο ή παρακολούθησης προγραμμάτων μαθητείας. Δικαίωμα συμμετοχής στα προγράμματα αυτά έχουν όλοι οι μαθητές 14-18 ετών.

Το υφιστάμενο σύστημα μαθητείας χαρακτηρίζεται από την εναλλαγή μεταξύ θεωρητικής εκπαίδευσης (ή «ιδρυματική κατάρτιση») και πρακτικής (ή ενδοεπιχειρησιακής) κατάρτισης. Κατά τη διάρκεια των 2 ετών του συστήματος μαθητείας, οι μαθητευόμενοι απασχολούνται 3 ημέρες την εβδομάδα σε επιχειρήσεις, ενώ τις υπόλοιπες παρακολουθούν ειδικά μαθήματα σε τεχνικά σχολεία. Η **ιδρυματική κατάρτιση** περιλαμβάνει: 1) γενική εκπαίδευση (ανάπτυξη βασικών ικανοτήτων), 2) τεχνική κατάρτιση (ανάπτυξη επαγγελματικών γνώσεων), 3) εργαστηριακή τεχνική κατάρτιση (ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων), 4) συμμετοχή των μαθητευομένων σε διεργασίες επαγγελματικού προσανατολισμού. Σημειώνεται ωστόσο ότι η μεγαλύτερη έμφαση του θεσμού της μαθητείας και της επαγγελματικής κατάρτισης δίνεται στην **ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση**, η οποία αποτελεί ουσιαστικά ένα είδος πρακτικής άσκησης και έναν τρόπο βιωματικής μάθησης, με σκοπό την παροχή των απαραίτητων εκείνων μέσων για μάθηση και ανάπτυξη των δεξιοτήτων, μέσα από την ενεργή εμπλοκή του ασκούμενου στην παραγωγική διαδικασία. Η ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση περιλαμβάνει: 1) την επιλογή της επιχείρησης / οργανισμού και την τοποθέτηση του μαθητευόμενου, 2) την επεξεργασία και την εφαρμογή του προγράμματος κατάρτισης, και 3) την παρακολούθηση, έλεγχο και αξιολόγηση της εφαρμογής του προγράμματος.

⁷⁴ CEDEFOP (Norway), 2010

Σε διαχειριστικό επίπεδο, το σύστημα μαθητείας ελέγχεται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης. Ωστόσο, το Υπουργείο Εκπαίδευσης είναι αρμόδιο για τον καθορισμό των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών του συστήματος μαθητείας, όπως η διδακτέα ύλη και ο χρόνος εκπαίδευσης, ενώ οι αποφάσεις του Υπουργείου οφείλουν να εφαρμόζονται από τα τεχνικά σχολεία επαγγελματικής κατάρτισης. Όπως σε όλες τις εξεταζόμενες χώρες, ο μαθητευόμενος στην Κύπρο συνάπτει συμφωνητικό μαθητείας με τον εργοδότη, στο οποίο αναφέρονται αναλυτικά οι υποχρεώσεις των εμπλεκόμενων μερών.

Κατόπιν ολοκλήρωσης του προγράμματος μαθητείας, οι μαθητευόμενοι λαμβάνουν το πιστοποιητικό συμπλήρωσης μαθητείας το οποίο είναι αναγνωρισμένο από την κυβέρνηση, αλλά και την αγορά εργασίας.

Το νέο, σύγχρονο σύστημα μαθητείας⁷⁵

Στα τέλη του 2007, εγκρίθηκε νομοθετικά το *νέο, σύγχρονο σύστημα μαθητείας*, το οποίο εξακολουθεί να παρέχει εναλλασσόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση, παρουσιάζοντας σημαντικές ομοιότητες με άλλα συστήματα (τύπου Διπλού Συστήματος). Σκοπός του νέου συστήματος είναι η παροχή χορηγιών προς επιχειρήσεις προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσληψη μαθητευόμενων, καθώς και η παροχή υψηλού επιπέδου ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης. Το νέο σύστημα, το οποίο βρίσκεται υπό ενσωμάτωση στο ισχύον, παρουσιάζει τις εξής διαφορές με το προηγούμενο:

- α. Η διάρκεια της μαθητείας επεκτάθηκε στα 3 από 2 έτη.
- β. Δέχεται νέους 14-25 ετών.
- γ. Λειτουργεί σε τρία επίπεδα, ανάλογα με το υπόβαθρο των μαθητευομένων:
 - Το **προπαρασκευαστικό** επίπεδο, με μέγιστη διάρκεια το ένα έτος. Απευθύνεται σε μαθητές που εγκατέλειψαν τη δευτεροβάθμια υποχρεωτική εκπαίδευση χωρίς να ολοκληρώσουν το 3^ο έτος σπουδών (παιδιά 14-16 ετών). Ο σκοπός του επιπέδου αυτού είναι να προσφερθούν οι απαραίτητες γνώσεις στους μαθητευόμενους, ώστε όλοι να έχουν παρόμοιο γνωστικό υπόβαθρο.

⁷⁵ Christodoulides, G. 2008

- Το **κύριο τμήμα** της εκπαίδευσης, τριετούς διάρκειας, που απευθύνεται στους μαθητές που ολοκλήρωσαν την υποχρεωτική εκπαίδευση ή/και εγκατέλειψαν το Λύκειο (νέοι 15-20 ετών). Στόχος του κύριου τμήματος της μαθητείας είναι η απόκτηση δεξιοτήτων για άμεση επαγγελματική αποκατάσταση και περιλαμβάνει ιδρυματική και ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση. Οι απόφοιτοι αναγνωρίζονται ως εξειδικευμένοι τεχνίτες. Οι μαθητευόμενοι που ολοκληρώνουν το κύριο τμήμα της μαθητείας, αναγνωρίζονται πλήρως από τα εργατικά συνδικάτα ως εξειδικευμένοι τεχνίτες και δύνανται να ενσωματωθούν άμεσα στην αγορά εργασίας.
- Η **μεταδευτεροβάθμια** μαθητεία, με μέγιστη διάρκεια το ένα έτος. Απευθύνεται σε μαθητευόμενους 17-25 ετών που ολοκλήρωσαν το κύριο τμήμα της εκπαίδευσης, καθώς και σε αυτούς που αποφοίτησαν από τεχνικά επαγγελματικά σχολεία. Στη μεταδευτεροβάθμια μαθητεία μπορούν να συμμετάσχουν και άτομα που διέκοψαν για οποιοδήποτε λόγο την τριτοβάθμια εκπαίδευση (πανεπιστήμια).

δ. Η **επιχορήγηση** θα καλύπτει ένα ποσοστό του μηνιαίου μισθού του στελέχους της επιχείρησης που αναλαμβάνει την ευθύνη της ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης του μαθητευόμενου (10% στην περίπτωση ενός μαθητευόμενου, μέχρι 15% στην περίπτωση 2 ή περισσότερων, με μέγιστο μηνιαίο ύψος χορηγίας €171 και €257 αντίστοιχα), καθώς και ολόκληρη την εισφορά για τον μαθητευόμενο στα κοινωνικά ταμεία.

ε. Σε επίπεδο διαχείρισης του νέου συστήματος Νέας Σύγχρονης Μαθητείας, προβλέπονται τα ακόλουθα θεσμικά όργανα:

- το **Κέντρο Παραγωγικότητας**, που θα λειτουργεί ως φορέας διαχείρισης του πρώτου σταδίου του συστήματος μαθητείας,
- το **Συμβούλιο Μαθητείας**, το οποίο θα ενεργεί ως όργανο χάραξης της πολιτικής που σχετίζεται με την επαγγελματική κατάρτιση και τον θεσμό της μαθητείας θα παρακολουθεί την εφαρμογή των σχετικών αποφάσεων,
- η **Μονάδα Διαχείρισης**, η οποία θα αναλάβει την υλοποίηση της στρατηγικής για την ομαλή μετάβαση στο νέο σύστημα μαθητείας, ενώ παράλληλα θα παρακολουθεί διοικητικά την υλοποίηση της επαγγελματικής κατάρτισης και θα προωθεί την εφαρμογή των προγραμμάτων πληροφόρησης,

- το **Κέντρο Έρευνας & Ανάπτυξης**, που θα διασφαλίζει τη συνεχή ανανέωση και προσαρμογή των προγραμμάτων μαθητείας στις απαιτήσεις της οικονομίας. Συγκεκριμένα, ο καινοτόμος αυτός μηχανισμός: 1) θα επεξεργάζεται πιλοτικά προγράμματα, θα αναπτύσσει νέες εκπαιδευτικές μεθοδολογίες και θα καταρτίζει ενημερωμένο εκπαιδευτικό υλικό, βασιζόμενο στις νέες τεχνολογίες, 2) θα διεξάγει έρευνες αναγκών της αγοράς εργασίας σε επαγγέλματα, 3) θα διεξάγει έρευνες αξιολόγησης των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, στο πλαίσιο συνεχούς βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών, και 4) θα προβαίνει σε προτάσεις βελτίωσης του συστήματος.

3.1.8. Φινλανδία

Η Φινλανδία φημίζεται για το ευέλικτο, μαθητοκεντρικό και αποτελεσματικό εκπαιδευτικό της σύστημα. Μετά την ολοκλήρωση της βασικής εκπαίδευσης (μαθητές 7-16 ετών), ο μαθητής μπορεί να επιλέξει μεταξύ της γενικής, ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και της απόκτησης επαγγελματικού πτυχίου. Η επαγγελματική εκπαίδευση πραγματοποιείται σε ιδρύματα επαγγελματικής κατάρτισης, σχολές ενηλίκων και σχολές μαθητείας. Οι κάτοχοι επαγγελματικού πτυχίου μπορεί να μεταβεί στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, δηλαδή στα πανεπιστήμια ή στα λεγόμενα *polytechnics*.

Η ανάπτυξη της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης βασίζεται σε ποσοτικές προβλέψεις για τη μακροχρόνια ζήτηση σε ανθρώπινο δυναμικό και τις αντίστοιχες εκπαιδευτικές ανάγκες, καθώς και σε ποιοτικές εκτιμήσεις των αναγκαίων δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού σε εθνικό επίπεδο. Αυτές οι προσπάθειες για πρόβλεψη/εκτίμηση παρέχουν πληροφόρηση για τις απαιτούμενες μελλοντικά δεξιότητες, με στόχο την εκτίμηση των προσαρμογών που θα απαιτηθούν κατ'επέκταση στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. Τα αποτελέσματα των προβλέψεων χρησιμοποιούνται και για την ανάπτυξη αντίστοιχων πλαισίων προσόντων (qualifications frameworks). Με τον τρόπο αυτό διαμορφώνεται το Εθνικό Βασικό Πρόγραμμα για τα Επαγγελματικά Προσόντα στην Ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (National Core Curricula for Upper Secondary Vocational Qualifications).

Χαρακτηριστικό της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Φινλανδία είναι το γεγονός ότι οι προσπάθειες βελτίωσής της είναι συνεχείς, με τη σύμπραξη των υπεύθυνων κρατικών, εκπαιδευτικών φορέων σε εθνικό επίπεδο, εκπροσώπων της αγοράς εργασίας, παρόχους επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθηγητές και μαθητές. Η Φινλανδία είναι από τις πρώτες χώρες που ενσωμάτωσε στην εθνική της εκπαιδευτική πολιτική τις προσπάθειες αναγνώρισης προηγούμενης μάθησης, την ποιοτική βελτίωση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, το συγκερασμό των συνεχώς μεταβαλλόμενων απαιτήσεων της αγοράς εργασίας με τις προσφερόμενες γνώσεις και δεξιότητες στην εκπαίδευση κτλ.

Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στην Φινλανδία αφορά στην ανώτερη δευτεροβάθμια και στη συνεχή. Μέσω αυτών των δύο οδών, η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση στοχεύει τόσο στους νέους που επιθυμούν να εισέλθουν στην αγορά εργασίας, όσο και τους ενήλικες που είναι ήδη εργαζόμενοι ή βρίσκονται εκτός του εργασιακού στίβου.

Το σύστημα των προσόντων βάσει ικανοτήτων (Competence-based qualifications system)

Στην Φινλανδία, η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση ενηλίκων βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στο σύστημα προσόντων βάσει ικανοτήτων. Σημαντικό πλεονέκτημα αυτού του συστήματος είναι ότι παρέχει τη δυνατότητα αναγνώρισης των επαγγελματικών ικανοτήτων ενός ατόμου, ανεξαρτήτως εάν αυτές προέρχονται από σπουδές, προϋπηρεσία ή άλλες δραστηριότητες.

Πριν την έναρξη ενός τέτοιου προγράμματος εκπαίδευσης και κατάρτισης, οι υποψήφιοι αξιολογούνται, όσον αφορά στις ικανότητές τους, με ειδικό τεστ, το οποίο αξιολογείται με γνώμονα τα Απαιτούμενα Προσόντα που έχουν οριστεί ανά ειδικότητα. Επίσης ενδιαφέρον στοιχείο του φινλανδικού εκπαιδευτικού συστήματος είναι το γεγονός ότι αναπτύσσεται για κάθε μαθητή/σπουδαστή ένα προσωπικό πλάνο ανάπτυξης, στο οποίο λαμβάνονται υπ' όψη η πρότερη γνώση επί του αντικειμένου, οι δεξιότητές του, αλλά και οι επαγγελματικοί του στόχοι.

Τα τεστ ικανοτήτων οργανώνονται από τις Επιτροπές Προσόντων (Qualification Committees) ανά κλάδο/ειδικότητα που ορίζει το Εθνικό Συμβούλιο Εκπαίδευσης (National Board of Education-NBE). Κάθε τέτοια επιτροπή απαρτίζεται από εκπροσώπους εργοδοτών του εν λόγω κλάδου, εργαζόμενους και καθηγητές, καθώς

και νέους επιχειρηματίες εάν αυτό κρίνεται απαραίτητο. Παράλληλα, παρέχεται η δυνατότητα στον σπουδαστή να παρακολουθήσει προ-παρασκευαστικά μαθήματα σχετικά με την ειδικότητα που επιθυμεί να ακολουθήσει, έτσι ώστε να διευκολυνθεί η μετάβαση στην επαγγελματική του κατάρτιση.

Ανώτερη δευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση

Το 2010, ήταν διαθέσιμοι 52 τύποι προσόντων (qualification) σε αυτή τη βαθμίδα, που περιελάμβαναν 120 διαφορετικά προγράμματα σπουδών. Κάθε επαγγελματικό προσόν περιλαμβάνει 120 μονάδες (credits) για τρία χρόνια σπουδών, όπου τουλάχιστον οι 20 (μισό έτος) αφορούν σε μάθηση μέσω εργασίας σε πραγματικούς εργασιακούς χώρους. Τα επαγγελματικά προσόντα στην ανώτερη δευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση περιλαμβάνουν μαθήματα ειδικότητας (90 μονάδες) και βασικά μαθήματα για ενίσχυση των επαγγελματικών ικανοτήτων του μαθητή (20 μονάδες), οι οποίες μπορεί να είναι υποχρεωτικές ή κατ' επιλογή, καθώς και 10 μονάδες από μαθήματα ελεύθερης επιλογής.

Μάθηση σε περιβάλλον εργασίας/Πρακτική άσκηση

Στην ανώτερη δευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, την ευθύνη για την οργάνωση της πρακτικής άσκησης έχει ο πάροχος εκπαίδευσης, δηλαδή το εκπαιδευτικό ίδρυμα, ο οποίος και υπογράφει τη σχετική σύμβαση με τον εργοδότη. Οι μαθητές συνήθως δε θεωρούνται ότι έχουν εργασιακή σχέση με τον εργοδότη, το οποίο συνεπάγεται πως διατηρούν την ιδιότητα του μαθητή και τις παρελκόμενες κοινωνικές παροχές. Επιπλέον, οι εργοδότες δε λαμβάνουν κάποιας μορφής αποζημίωση. Τα προγράμματα μάθησης σε εργασιακό περιβάλλον μπορεί να λαμβάνουν χώρα και στο εξωτερικό. Οι καθηγητές και οι εκπαιδευτές στο χώρο εργασίας –οι οποίοι είναι εργαζόμενοι της επιχείρησης- σχεδιάζουν τη χρονική περίοδο που θα πραγματοποιηθεί η πρακτική άσκηση και θέτουν τους μαθησιακούς στόχους του προγράμματος μαζί με τον μαθητή.

Προγράμματα μαθητείας

Η μαθητεία βασίζεται σε δεδομένης διάρκειας σύμβαση μεταξύ του εργοδότη και του μαθητευόμενου, ο οποίος πρέπει να είναι τουλάχιστον 15 ετών. Σε αυτά τα

προγράμματα μπορούν να λάβουν μέρος και δημόσιοι υπάλληλοι και επιχειρηματίες (entrepreneurs).

Περίπου 70-80% της μαθητείας πραγματοποιείται στο χώρο εργασίας, όπου η κατάρτιση του μαθητευόμενου εμπίπτει στις αρμοδιότητες του εκπαιδευτή. Η μαθητεία συμπληρώνεται με θεωρητική κατάρτιση που παρέχεται από τα ινστιτούτα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Τα προγράμματα μαθητείας αποτελούν περίπου το 17% της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Ο εργοδότης αποζημιώνει το μαθητευόμενο βάσει της σχετικής συλλογικής σύμβασης. Κατά την περίοδο των θεωρητικών σπουδών, ο μαθητής έχει πρόσβαση σε κοινωνικά προνόμια, όπως κάλυψη εξόδων διαμονής, μετακίνησης και ημερήσιων εξόδων. Ο εργοδότης λαμβάνει αποζημίωση, με στόχο την κάλυψη του κόστους παροχής κατάρτισης στο χώρο του.

Από την άλλη πλευρά, η ολοκλήρωση των προγραμμάτων επαγγελματικών προσόντων στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν περιλαμβάνει δίδακτρα. Οι μαθητές λαμβάνουν επίσης ένα δωρεάν γεύμα ημερησίως και έχουν τη δυνατότητα κάλυψης του κόστους μετακίνησής τους. Εντούτοις, οι μαθητές αναμένονται να καλύψουν κάποια από τα έξοδα φοίτησής τους, όπως είναι τα εγχειρίδια/βιβλία και τα εργαλεία, ο εξοπλισμός και τα υλικά που αφορούν σε προσωπική χρήση κατά την περίοδο των σπουδών τους.

Χρηματοδότηση

Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση χρηματοδοτείται κατά κύριο λόγο από το Υπουργείο Εκπαίδευσης και Κουλτούρας. Η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση αποτελεί μέρος της χρηματοδότησης της κεντρικής κυβέρνησης προς τις τοπικές κυβερνήσεις. Το Υπουργείο Εργασίας και Οικονομίας συμβάλλει επίσης στη χρηματοδότηση. Η χρηματοδότηση δίδεται αμέσως στους παρόχους επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Το ύψος της ετήσιας χρηματοδότησης στον κάθε πάροχο βασίζεται στον αριθμό των μαθητών ή άλλους δείκτες οικονομικής απόδοσης. Ο κάθε πάροχος έχει τη δυνατότητα να διοχετεύσει τη χρηματοδότηση που λαμβάνει όπως κρίνει ορθότερα.

Το μοντέλο χρηματοδότησης της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης αναγνωρίζει το στόχο ικανοποίησης των αναγκών διαφορετικών πεδίων στον εργασιακό στίβο, καθώς οι τιμές που αποδίδονται ανά εκπαιδευτική μονάδα/μάθημα

(unit) καθορίζονται στη βάση του κόστους εργασίας και κατάρτισης σε διαφορετικούς τομείς. Το μοντέλο λαμβάνει υπ' όψη εκπαιδευτικές ανάγκες σε τομείς όπου το εκπαιδευτικό κόστος είναι υψηλότερο από το μέσο όρο, καθώς επίσης και τους τομείς που θεωρούνται ιδιαίτερης σημασίας για την εθνική οικονομία.

Το κόστος της ανώτερης δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης συγχρηματοδοτείται από το κράτος και τους δήμους. Το κράτος καλύπτει περίπου το 42% του λειτουργικού κόστους και το υπόλοιπο 58% καλύπτεται από τους δήμους.

Η κυβέρνηση ορίζει σε ετήσια βάση το μέσο κόστος ανά εκπαιδευτική μονάδα/μάθημα (unit), και τα κόστη για συγκεκριμένα πεδία/ειδικότητες υπολογίζονται βάσει αυτού το μέσου κόστους. Συγκεκριμένα για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση λαμβάνονται υπ' όψη και ειδικές συνθήκες, όπως ο αριθμός των μαθητών στους οποίους παρέχεται στέγη από το εκπαιδευτικό ίδρυμα, ειδικότητες όπου η κατάρτιση είναι περισσότερο κοστοβόρα κτλ. Μάλιστα, το κόστος ανά μονάδα μάθησης (unit) για τα προγράμματα μαθητείας είναι περίπου κατά 63% υψηλότερο από ό,τι το μέσο κόστος για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, ενώ για τα αντίστοιχα προγράμματα ατόμων με ειδικές ανάγκες, το κόστος (και άρα η χρηματοδότηση) είναι ακόμα υψηλότερο.

Διαχείριση ποιότητας

Για τη διασφάλιση της ποιότητας στην επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση ενεργεί αντίστοιχη, εθνική επιτροπή, η οποία ασχολείται με το χειρισμό των θεμάτων ποιότητας σε εθνικό επίπεδο, με την αξιολόγηση των παρόχων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, καθώς και με την οργάνωση εξωτερικών αξιολογήσεων των τελευταίων. Η διαρκής βελτίωση της ποιότητας των προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης αποτελεί βασική προτεραιότητα του κράτους. Για το λόγο αυτό, η διαδικασία διαχείρισης και διασφάλισης της ποιότητας λαμβάνει υπ' όψη της και τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη θεσμοθέτηση του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Αναφοράς Διασφάλισης Ποιότητας της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (EQARF).

Εκτός της σχετικής νομοθεσίας, η διαχείριση της ποιότητας αφορά και σε άλλα όργανα, όπως το Αναπτυξιακό Πλάνο για την Εκπαίδευση και την Έρευνα (Development Plan for Education and Research), τον κρατικό προϋπολογισμό, τις

Επιτροπές Προσόντων κ.ά.. Στην ίδια κατεύθυνση αναπτύσσονται και τα διάφορα κριτήρια ελέγχου για αδειοδότηση παρόχου επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, απαιτήσεις ελάχιστων προσόντων για τους διδάσκοντες, χρηματοδότηση παρόχων βάσει απόδοσης κτλ.

Οι πάροχοι επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι υποχρεωμένοι βάσει νόμου να πραγματοποιούν αυτο-αξιολόγηση των πεπραγμένων τους, όπως και να δημοσιεύουν τα βασικά τους αποτελέσματα δημοσίως. Η ποιότητα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ελέγχεται και από εξωτερικές αξιολογήσεις, στις οποίες οι πάροχοι είναι υποχρεωμένοι να λάβουν μέρος. Υπεύθυνος φορέας για αυτές τις αξιολογήσεις είναι το Φινλανδικό Συμβούλιο Αξιολόγησης της Εκπαίδευσης (Finnish Education Evaluation Council). Επιπλέον, μια επίσης διαδεδομένη μέθοδος αξιολόγησης είναι αυτές που πραγματοποιούνται από άλλους παρόχους επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (peer assessment) που λαμβάνουν χώρα σε εθνικό επίπεδο.

Από την άλλη πλευρά, οι πάροχοι επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ενθαρρύνονται να διαχειρίζονται και να βελτιώνουν την ποιότητα της λειτουργίας τους μέσω των εθνικών Συστάσεων για Διαχείριση Ποιότητας της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Quality Management Recommendations for Vocational Education and Training). Στο πλαίσιο αυτό, απονέμονται ετησίως βραβεία ποιότητας, ως μέρος της χρηματοδότησης βάσει απόδοσης.

3.1.9. Συμπεράσματα

Η παράθεση των τρόπων με τους οποίους η πρακτική άσκηση/μαθητεία πραγματοποιείται στις εξεταζόμενες χώρες υπογραμμίζει πρωτίστως τον κεντρικό ρόλο που διαδραματίζει η μάθηση μέσω εργασίας στο πλαίσιο της τεχνικής/επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Τα συστήματα που εξετάστηκαν φέρουν κοινά χαρακτηριστικά, αλλά και διαφοροποιήσεις, μιας και κάθε χώρα έχει προσαρμόσει την πρακτική άσκηση/μαθητεία στις τοπικές ανάγκες.

Όσον αφορά στο σύνολο των χωρών, υπογραμμίζονται τα εξής:

- Ο σημαντικός ρόλος των **καθηγητών** στην παροχή συμβουλευτικής στους μαθητές/σπουδαστές καθ' όλη τη διάρκεια της προγράμματος πρακτικής άσκησης/μαθητείας

- Οι **επιχειρήσεις** που λειτουργούν ως υποδοχείς των ασκούμενων υπόκεινται σε **έλεγχο**, αρχικά σχετικά με τη δυνατότητά τους να παρέχουν άρτια κατάρτιση, αλλά και περιοδικά, υπό το πρίσμα της διατήρησης αυτής τους της δυνατότητας
- Η **συνεργασία, η συμμετοχή και άρα η συνευθύνη όλων των εμπλεκόμενων φορέων** στην ανάπτυξη της πρακτικής άσκησης/μαθητείας: η επιτυχία αυτών των συστημάτων θεωρείται πως βασίζεται σε σημαντικό βαθμό στην κοινή εμπιστοσύνη των κοινωνικών εταίρων, των σχετικών κρατικών υπηρεσιών, των γονέων, και των μαθητών.
- Η ύπαρξη **ενδιάμεσων φορέων** που είναι είτε ιδιωτικοί είτε δημόσιοι/τοπικής αυτοδιοίκησης. Ο ρόλος των φορέων είναι να διαμεσολαβούν, δηλαδή να λειτουργούν ως δίαυλος επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών και των επιχειρήσεων, σχετικά με την ενημέρωση των μαθητών για τις προσφερόμενες θέσεις πρακτικής άσκησης/μαθητείας και, σε κάποιες χώρες, την αντιστοίχιση των μαθητών στις κατάλληλες θέσεις.

Αντίστοιχα παραδείγματα *ενδιάμεσων φορέων* λειτουργούν, εκτός από τις χώρες που εξετάστηκαν στην Ολλανδία και την Αυστραλία μεταξύ άλλων. Οι φορείς αυτοί, εκτός από *fora* επικοινωνίας των διαφόρων εμπλεκομένων, στοχεύουν ουσιαστικά στο συγκερασμό των κοινωνικών και οικονομικών αναγκών, και τη βελτίωση γενικότερα του θεσμού της πρακτικής άσκησης/μαθητείας.

Συμπερασματικά, παρατίθενται τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά των συστημάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης που εξετάστηκαν:

Γερμανία:

- Το Διπλό Σύστημα επαγγελματικής εκπαίδευσης που συνδυάζει θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση.
- Τη δημιουργία και στήριξη πιλοτικών προγραμμάτων πρακτικής εκπαίδευσης από το κράτος, ήδη από τη δεκαετία του 1980.
- Το Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (BIBB), με καθοριστικό ρόλο στη διασφάλιση ποιότητας των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης.

- Τη σημαντική υποστήριξη που λαμβάνουν από τους καθηγητές οι μαθητές πριν την επιλογή της ειδικότητας προς εκμάθηση.
- Το σημαντικό ποσοστό των εταιρικών προϋπολογισμών που αποδίδεται στην πρακτική απασχόληση νέων.

Αυστρία:

- Το σχετικά υψηλό ποσοστό συμμετοχής σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης (4 στους 5).
- Η μετάθεση εύρεσης θέσης πρακτικής σε ιδιωτικές εταιρείες απασχόλησης, αμειβόμενες από το κράτος.
- Το υψηλό ποσοστό επιτυχίας των υποψηφίων στα ποικίλα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης (85%).

Δανία:

- Η ύπαρξη δύο διαφορετικών συστημάτων επαγγελματικής κατάρτισης.
- Η επιλογή της «οδού» της επαγγελματικής κατάρτισης αρκετά νωρίς (ήδη από το τελευταίο έτος υποχρεωτικής φοίτησης).
- Η προσαρμογή του συστήματος στις γνώσεις των υποψηφίων και τις απαιτήσεις των επιχειρήσεων.

Ελβετία:

- Το «**τριπλό**» **σύστημα**, καθώς η επαγγελματική εκπαίδευση λαμβάνει χώρα στην επιχείρηση (3 ή 4 μέρες την εβδομάδα), στο κολέγιο κατάρτισης (1 ή 2 ημέρες την εβδομάδα), καθώς και σε ειδικά κέντρα όπου διδάσκονται εισαγωγικά μαθήματα (συνήθως για 3 μήνες).
- Η προσαρμογή της διάρκειας της μαθητείας στις απαιτήσεις της ειδικότητας: η μαθητεία μπορεί να διαρκεί 3-4 έτη ή 2 έτη.

Αγγλία:

- Την ύπαρξη ειδικής υπηρεσίας (National Apprenticeship Service) μέσα από την οποία ενημερώνονται τόσο οι υποψήφιοι, όσο και οι επιχειρήσεις για τη διαθεσιμότητα του συστήματος.

- Την ύπαρξη κρατικών φορέων που διασφαλίζουν τα χαρακτηριστικά των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης/μαθητείας, όπως το SASE (Specification of Apprenticeship Standards in England).
- Τη λήψη διαφόρων διπλωμάτων, ανάλογα με την ειδικότητα, κατά το πέρας της επαγγελματικής εκπαίδευσης, πολλά από τα οποία λειτουργούν σαν «εισιτήρια» σε προγράμματα ακαδημαϊκής εκπαίδευσης.

Από την **Νορβηγία**, με το ιδιαίτερα αναπτυγμένο εκπαιδευτικό σύστημα, ξεχωρίζουν τα εξής:

- Το σύστημα «2+2» όπου συνδυάζονται 2 έτη θεωρητικής με 2 έτη πρακτικής εκπαίδευσης ανάλογα με την ειδικότητα.
- Την ελαστικότητα/ευελιξία του συστήματος ανάλογα με τις απαιτήσεις μαθητών και εργοδοτών.
- Το γεγονός ότι οι μαθητές που εργάζονται σε εταιρείες υπό το καθεστώς πρακτικής άσκησης θεωρούνται εργαζόμενοι, απολαμβάνοντας όλες τις τυπικές παροχές.
- Την απαραίτητη προϋπόθεση πιστοποίησης των εργοδοτών από το κράτος, ώστε να είναι σε θέση να προσλάβουν μαθητευόμενους.

Από την **Κύπρο** ξεχωρίζουμε τα εξής:

- Την ύπαρξη συστήματος που στηρίζεται στο Διπλό Σύστημα.
- Το γεγονός ότι το νέο σύστημα μαθητείας ψηφίστηκε το 2007, ωστόσο βρίσκεται υπό ενσωμάτωση στο υφιστάμενο σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης.
- Τα διαφορετικά επίπεδα εκπαίδευσης του νέου συστήματος αναλόγως του επιπέδου των μαθητευομένων.
- Το γεγονός ότι το νέο σύστημα επιτρέπει και σε άτομα που διακόπτουν τη φοίτηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση να συμμετάσχουν στην επαγγελματική εκπαίδευση, δημιουργώντας έτσι δίοδο μετάβασης μεταξύ των δύο συστημάτων.

Αναφορικά με την **Φινλανδία**, αξίζει να σημειωθούν:

- Η προσαρμογή της εκπαιδευτικής πορείας βάσει εξατομικευμένου εκπαιδευτικού πλάνου

- Ο κύριος ρόλος των καθηγητών
- Η συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων στον ορισμό των απαιτούμενων προσόντων/δεξιοτήτων ανά κλάδο και ειδικότητα
- Η διαμόρφωση της εκπαιδευτικής πολιτικής βάσει των αναγκών της αγοράς εργασίας και με γνώμονα την ανάπτυξη της εγχώριας οικονομίας
- Η μεταβλητότητα της εκπαιδευτικής πολιτικής, με στόχο την άμεση ανταπόκριση στις απαιτήσεις των ρευστών παγκόσμιων εξελίξεων
- Η έμφαση στη διασφάλιση ποιότητας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης

Πίνακας 3.1. Συνοπτικός συγκριτικός πίνακας πρακτικής εκπαίδευσης των προαναφερθέντων συστημάτων επαγγελματικής κατάρτισης.

	Γερμανία	Αυστρία	Δανία	Ελβετία	Αγγλία	Νορβηγία	Κύπρος	Φινλανδία
Διάρκεια Πρακτικής Εκπαίδευσης	3 έτη	2-4 έτη	3-3,5 έτη	2 έτη ή 3-4 έτη	1-3 έτη	4 έτη	3 έτη	3 έτη
Ηλικία Υποψηφίων	16+ (χωρίς άνω περιορισμό)	15-18	16+ (χωρίς άνω περιορισμό).	15+	16+ (χωρίς άνω περιορισμό)	15+ (χωρίς άνω περιορισμό).	14-25	15 ή 16+
Αριθμός εξειδικευμένων ειδικοτήτων	400	250	216	Μη διαθέσιμο	190	Μη διαθέσιμο	Καθορίζονται κάθε χρόνο ανάλογα της ζήτησης	52 τύποι προσόντων, 120 διαφορετικά προγράμματα σπουδών
Αμοιβή Μαθητή	Κυμαινόμενη ανάλογα με τη ζήτηση της ειδικότητας. Έως το 1/3 της μέσης αμοιβής ειδικευμένου εργαζομένου	Κυμαινόμενη ανάλογα με τη ζήτηση της ειδικότητας €225 - €1800	€1.230-€1.800 μηνιαία (μικτά και ανάλογα με το έτος και το είδος της πρακτικής).		Περίπου €2,8/ώρα ενώ στο σύνολο δεν μπορεί να ξεπεράσει τα €189 ανά εβδομάδα	Εξαρτάται από την παραγωγικότητα του μαθητή, και λοιπούς παράγοντες	N/A	Στη μαθητεία, βάσει της σχετικής συλλογικής σύμβασης
Εξετάσεις	NAI	NAI	NAI	NAI	OXI	NAI	OXI	NAI
Λήψη Πιστοποιητικών/ Διπλωμάτων	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI
Είσοδος στην τριτοβάθμια	NAI	NAI	NAI	NAI	NAI	N/A	N/A	NAI

Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

3.2. Μορφές μάθησης μέσω εργασίας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Η πρωτογενής έρευνα επί των προγραμμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που ενσωματώνουν κάποιας μορφής πρακτική άσκηση κατέδειξε την απουσία σαφούς νομοθετικού πλαισίου σε όλες τις παραπάνω χώρες. Κοινό χαρακτηριστικό αποτελεί, επομένως, η ελευθερία των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ακόμα και συγκεκριμένων σχολών, να ενσωματώσουν ή όχι στα προγράμματά τους την πρακτική άσκηση.

Πιο συγκεκριμένα, στην **Γερμανία**⁷⁶, το κάθε ίδρυμα διαμορφώνει το δικό του σύστημα εκπαίδευσης. Τα 353 ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης λειτουργούν 687 προγράμματα «διπλής επιμόρφωσης», τα οποία διενεργούνται μεταξύ πανεπιστημιακών και πολυτεχνικών σχολών, σχολών υγείας και ακαδημιών επαγγελματικής εκπαίδευσης⁷⁷. Η εκπαίδευση σε κάθε μια από τις παραπάνω περιπτώσεις διέπεται από διαφορετικούς κανόνες (εναλλαγή θεωρητικής και πρακτικής φάσης, διάρκεια προγράμματος, αμοιβές, αρμοδιότητες), ενώ σε κάθε περίπτωση υπάρχει στενή παρακολούθηση από τα ιδρύματα με σκοπό να διασφαλιστεί η συνάφεια της θεωρητικής κατάρτισης του φοιτητή με την εκπαίδευσή του.

Στην **Δανία**, σημαντικός είναι ο αριθμός των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων που παρέχει προγράμματα πρακτικής εκπαίδευσης (των οποίων η διάρκεια κυμαίνεται από 2 μήνες ως και ένα εξάμηνο) σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο. Για παράδειγμα, το πανεπιστήμιο του Aarhus⁷⁸ έχοντας αναπτύξει ισχυρούς δεσμούς με τις τοπικές επιχειρήσεις, διαθέτει οργανωμένο σύστημα πρακτικής άσκησης ενώ συνηθισμένες είναι οι περιπτώσεις όπου οι φοιτητές συγγράφουν τη (μετα)πτυχιακή τους εργασία υπό το καθεστώς πρακτικής εκπαίδευσης σε ιδιωτικούς ή δημόσιους φορείς.

Ωστόσο, δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη πολιτική περί της πρακτικής εκπαίδευσης φοιτητών, γεγονός που συνεπάγεται πως η υλοποίησή της μάλλον αποτελεί προϊόν πρωτοβουλίας και οργάνωσης του κάθε ιδρύματος.

⁷⁶ CEDEFOP Germany, 2010

⁷⁷ Σε αντιστοιχία με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, πρόκειται για τα Ανώτερα Τεχνολογικά Ιδρύματα (ATEI).

⁷⁸ <http://www.au.dk/en/about/organisation/index/4/40/historisk/au10/>

Παρόμοια είναι η εικόνα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση της **Νορβηγίας**: δεν υπάρχει κάποιο σχετικό νομοθετικό πλαίσιο, κι έτσι κάθε ίδρυμα ή και κάθε σχολή κινείται ελεύθερα. Εντούτοις, η σημασία που αποδίδεται στην τριβή των φοιτητών με την αγορά εργασίας γενικότερα ή/και την ειδικότητά τους ειδικότερα είναι πρόδηλη: και σε αυτή τη χώρα, οι σχολές/το πανεπιστήμιο καλλιεργεί δεσμούς με τοπικούς ή μη φορείς κι επιχειρήσεις, και δρα έτσι ώστε να διευκολυνθεί η υλοποίηση προγραμμάτων πρακτικής εκπαίδευσης. Μάλιστα, συχνά κάποιοι φοιτητές (κυρίως μεταπτυχιακών προγραμμάτων) συγγράφουν τη κατά τη διάρκεια της πρακτικής εργασίας σε κάποιο ιδιωτικό οργανισμό/επιχείρηση ή ακόμα και εκπαιδευτικό ινστιτούτο⁷⁹, ολοκληρώνουν ένα project ή ένα πείραμα, και ο τρόπος εκτέλεσης, τα συμπεράσματα κτλ αποτελούν το σώμα της διπλωματικής τους εργασίας. Δηλαδή, η διπλωματική εργασία απαιτεί κάποιας μορφής πρακτική άσκηση. Τέτοιας μορφής προγράμματα απαντώνται και σε άλλες χώρες, όπως στην Αγγλία και την Σουηδία⁸⁰.

Η **Αγγλία** αποτελεί σημαντικό πόλο έλξης φοιτητών, ιδιαίτερα από την Ελλάδα. Όπως και στις προαναφερθείσες χώρες, τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι υπεύθυνα για τη διαμόρφωση του εκπαιδευτικού προγράμματος, και άρα, για την ενσωμάτωση μαθημάτων (courses) με τη μορφή εργασίας. Συγκρίνοντας κανείς τις δυνατότητες ενός φοιτητή όσον αφορά στην πραγματοποίηση πρακτικής εκπαίδευσης σε διάφορα αγγλικά πανεπιστήμια, οδηγείται στο συμπέρασμα πως η εκπαίδευση μέσω εργασίας λαμβάνει περισσότερο τη μορφή της πρακτικής άσκησης. Τούτο σημαίνει πως κατά τη διάρκεια των σπουδών ο φοιτητής απασχολείται για περιορισμένο χρονικό διάστημα σε δημόσια/ιδιωτική επιχείρηση, χωρίς να έχει για το διάστημα αυτό υποχρεώσεις παρακολούθησης, εξετάσεων κτλ στο πανεπιστήμιο.

Πιο συγκεκριμένα, σε προπτυχιακό επίπεδο (BSc, BA, BEd) κάποια τμήματα προβλέπουν προγράμματα πρακτικής άσκησης. Κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση της σχετικής πολιτικής από τα πανεπιστήμια διαδραματίζει το αντικείμενο/η εστίαση των σπουδών: για ορισμένες ειδικότητες (π.χ. Μηχανικοί), καταγράφονται περισσότερα προγράμματα πρακτικής εκπαίδευσης από ό,τι σε άλλες σχολές που οργανώνονται από αρκετά μεγάλο αριθμό Πανεπιστημίων (π.χ. University of Nottingham,

⁷⁹ <http://www.fidetia.es/docs/noticias/ErasmusPracticalTraining2010.pdf>

⁸⁰ http://career.scania.com/students/thesis_projects/, <http://www.vestas.com/en/jobs/education-and-research/master-thesis-programme.aspx>

University of Surrey και άλλα). Τα προγράμματα αυτά είναι συνήθως περιορισμένης διάρκειας (τρεις μήνες) και πάντως δεν ξεπερνούν το εξάμηνο.

Για την εύρεση θέσεων πρακτικής άσκησης, τα ίδια τα πανεπιστήμια ή/και τα τμήματα σπουδών καλλιεργούν συνεργασίες με επιχειρήσεις/ερευνητικά κέντρα/σχετικούς φορείς όπου μπορούν να απασχοληθούν για κάποιο χρονικό διάστημα οι φοιτητές τους.

3.2.1. Προγράμματα Placement Learning ή Professional Training και Sandwich Placement

Αρκετά πανεπιστήμια στην Αγγλία παρέχουν τη δυνατότητα στα πλαίσια προπτυχιακών, αλλά και μεταπτυχιακών προγραμμάτων για **επαγγελματική κατάρτιση (placement learning ή professional training)**. Το placement learning θα μπορούσαν να οριστούν ως «μια προγραμματισμένη περίοδος μαθητείας/ άσκησης εκτός Πανεπιστημίου, όπου τα προσδοκώμενα αποτελέσματα της εκπαίδευσης του φοιτητή από τη διαδικασία αυτή αξιολογούνται και αποτελούν μέρος του προγράμματος σπουδών του Πανεπιστημίου»⁸¹. Η κύρια διαφορά του placement learning και της πρακτικής άσκησης που πραγματοποιείται στα πλαίσια της ελληνικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αφορά στη διάρκεια: το placement learning συνήθως αναφέρεται σε πιο **εκτεταμένες περιόδους πρακτικής άσκησης**, συνήθως ένα ακαδημαϊκό έτος. Έτσι, στο αγγλικό εκπαιδευτικό σύστημα όπου οι προπτυχιακές σπουδές διαρκούν τρία χρόνια, τα προγράμματα σπουδών που ενσωματώνουν placement learning διαρκούν περί τα τέσσερα χρόνια. Έτσι, ο απόφοιτος εισέρχεται στην αγορά εργασίας με ένα χρόνο προϋπηρεσίας.

Αυτός είναι και ο κύριο λόγος που τα προγράμματα σπουδών με διάρκεια τεσσάρων ετών που προβλέπουν συνήθως ένα έτος επαγγελματικής μαθητείας γίνονται όλο και πιο δημοφιλή. Τούτο σημαίνει πως όλο και περισσότεροι εργοδότες (από μικρές επιχειρήσεις μέχρι τη «βαριά» βιομηχανία) προσφέρουν ανάλογες ευκαιρίες στους φοιτητές, πάντα σε συνεργασία με το εκάστοτε πανεπιστημιακό ίδρυμα.

Πολλά βρετανικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όπως το Imperial College, το University of Bath, University of Surrey κ.α., παρέχουν προγράμματα placement learning, διέπονται από συγκεκριμένο και αυστηρά δομημένο σχετικό κανονισμό,

⁸¹ Imperial College of London. Placement Learning Policy

βάσει του οποίου δεσμεύονται έναντι των φοιτητών και των φορέων υποδοχής. Μάλιστα, κάποια τμήματα διαθέτουν ειδική Διεύθυνση που ασχολείται με την υποστήριξη των σχετικών διαδικασιών. Βασική μέριμνα των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων στο πλαίσιο αυτό είναι η διασφάλιση της παροχής ευκαιριών *placement learning* υψηλής ποιότητας που να ανταποκρίνονται στους στόχους και τα προσδοκώμενα εκπαιδευτικά αποτελέσματα και να παρέχουν προστιθέμενη αξία στον φοιτητή στην αλυσίδα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Η πραγματοποίηση του *placement learning* δεν είναι υποχρεωτική για τον φοιτητή. Όσοι όμως επιλέγουν να ενταχθούν σε ένα τέτοιο πρόγραμμα, πραγματοποιούν ουσιαστικά πρακτική άσκηση σε ιδιωτικό ή δημόσιο φορέα, ή ακόμα και εντός των υπηρεσιών ή των εργαστηρίων/ερευνητικών κέντρων του Πανεπιστημίου. Στα πλαίσια του *placement learning*, ο φοιτητής ολοκληρώνει ένα έργο/project ή συμβάλλει στην ολοκλήρωση αυτού, με άξονα ένα συγκεκριμένο μάθημα του προγράμματος σπουδών. Στο τέλος της περιόδου αυτής, ο φοιτητής αξιολογείται με βαθμό, ο οποίος προσμετράται στη γενική βαθμολογία του. Εξάλλου, κατά τη διάρκεια του *placement*, ο φοιτητής εξακολουθεί να υπόκειται στους κανονισμούς του πανεπιστημίου, θεωρείται δηλαδή μαθητής και όχι εργαζόμενος.

Η *επαγγελματική κατάρτιση* πραγματοποιείται στο πλαίσιο μιας προσυμφωνημένης περιόδου, η οποία συνήθως κυμαίνεται μεταξύ έξι και δώδεκα μηνών. Η διάρκεια και το περιεχόμενο της κατάρτισης συμφωνείται ανάμεσα στον φοιτητή, το Πανεπιστήμιο και τον υποδοχέα/φορέα. Μάλιστα, κάποια πανεπιστήμια (π.χ. University of Bath) παρέχουν τη δυνατότητα *placement learning* σε άλλο Πανεπιστημιακό ίδρυμα, ακόμα και εκτός Ην. Βασιλείου.

Καθότι μη υποχρεωτικό, το *placement learning* αναπτύσσεται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε πανεπιστήμιο όσον αφορά στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του προγράμματος.

Η επαγγελματική κατάρτιση, σε προπτυχιακό κυρίως επίπεδο, αναφέρεται στα αγγλικά πανεπιστήμια και ως “**Sandwich placement**” και διακρίνεται σε μικρής ή μεγάλης περιόδου (“thin sandwich”, “thick sandwich”), η οποία και στις δύο περιπτώσεις υπόκειται σε προκαθορισμένους κανόνες αξιολόγησης. Η μικρής περιόδου επαγγελματική μαθητεία είναι συνήθως **εξάμηνη** και αναφέρεται σε μία ή και περισσότερες τοποθετήσεις του φοιτητή, διάρκειας 3-6 μηνών η κάθε μία και πάντα σε σύνδεση με το πρόγραμμα σπουδών. Η μεγαλύτερης διάρκειας επαγγελματική κατάρτιση διαρκεί συνήθως **ένα ακαδημαϊκό έτος**. Ανεξαρτήτως

χρονικής διάρκειας, η επαγγελματική κατάρτιση μπορεί να είναι «**τυπική**» ή «**ενισχυμένη**» (standard or enhanced), αναλόγως του τρόπου αξιολόγησης και βαθμολόγησης, αλλά και του βαθμού ελέγχου και υποστήριξης του φοιτητή. Έτσι, στην «τυπική» της μορφή, η επαγγελματική κατάρτιση περιλαμβάνει ένα μηχανισμό αξιολόγησης του φοιτητή βάσει του οποίου κρίνεται η επιτυχία του προγράμματος, η οποία οδηγεί και στην απόδοση των σχετικών πιστωτικών μονάδων. Στην «ενισχυμένη» της μορφή, η αξιολόγηση διέπεται συνήθως από αυστηρότερους κανόνες και ο βαθμός του ασκούμενου προσμετράται στην τελική βαθμολογία των μαθημάτων του.

Σε σχέση με την υποστήριξη που παρέχεται προς τον φοιτητή, στην *τυπική* της επαγγελματική κατάρτιση, ο επόπτης δεν είναι υποχρεωμένος να επισκέπτεται τακτικά το σχετικό χώρο άσκησης. Η τακτική επαφή με τον φοιτητή στην περίπτωση αυτή διατηρείται κυρίως με άλλα μέσα (ηλεκτρονική αλληλογραφία κλπ). Αντιθέτως, στην περίπτωση της «ενισχυμένης» επαγγελματικής κατάρτισης, η επίσκεψη στο χώρο εργασίας του φοιτητή και ο συστηματικός έλεγχός του πραγματοποιούνται υποχρεωτικά από τον πανεπιστημιακό επόπτη.

Ενδιαφέρον έχει να σημειωθεί πως τα προγράμματα αυτά μπορούν να πραγματοποιηθούν και στο πλαίσιο μεταπτυχιακών προγραμμάτων. Η διάρκεια των placement learning αυτών κυμαίνεται από ένα μήνα έως και ένα έτος, αναλόγως του προγράμματος, των απαιτήσεων αυτού κτλ.

Κατά τη διάρκεια του placement learning, η εποπτεία/αξιολόγηση του φοιτητή πραγματοποιείται από εκπρόσωπο του υποδοχέα (άμεση εποπτεία), από το πανεπιστήμιο, με συστηματικούς ή μη ελέγχους, όπως προαναφέρθηκε. Το τρίτο εποπτεύον μέρος θα πρέπει, σύμφωνα με τον κανονισμό, να μην προέρχεται από το πανεπιστήμιο, να ανήκει δηλαδή σε σώμα επιλεγμένων εξωτερικών αξιολογητών.

Το πανεπιστημιακό ίδρυμα φροντίζει για την παροχή υποστήριξης και πληροφόρησης, για τον προγραμματισμό, τις συνθήκες πραγματοποίησης της άσκησης και την ομαλή επιστροφή των φοιτητών στο πανεπιστήμιο μετά το πέρας της μαθητείας. Επίσης, εξασφαλίζει, στο μέτρο του δυνατού, την πρόσβαση στα προγράμματα αυτά μαθητών με ειδικές ανάγκες, σύμφωνα με τον Κώδικα Πρακτικής για Φοιτητές με Αναπηρία. Σε σχέση με τους παρόχους θέσεων για τα προγράμματα αυτά, το πανεπιστήμιο φροντίζει να επιλέγονται εκείνοι οι οργανισμοί/φορείς που *κατανοούν το ρόλο τους* στην παροχή των ευκαιριών πρακτικής άσκησης και μπορούν

να καλύψουν όλες τις υποχρεώσεις τους όταν φιλοξενούν έναν φοιτητή, ιδίως όσον αφορά στην ασφάλεια και την υγεία του ασκούμενου.

Το πανεπιστημιακό ίδρυμα οφείλει επίσης να βελτιώνει τα μέσα στήριξης, παρακολούθησης και αξιολόγησης της επαγγελματικής μαθητείας, διευρύνοντας το φάσμα των ευκαιριών στους φοιτητές και ενθαρρύνοντας τα επιμέρους πανεπιστημιακά τμήματα να αναπτύξουν ανάλογες δράσεις. Το πανεπιστημιακό ίδρυμα οφείλει συνήθως να εξασφαλίσει ότι οι φοιτητές που διαθέτουν τα κατάλληλα προσόντα (υψηλότερη βαθμολογία κλπ) θα πρέπει να προηγούνται. Τα ιδρύματα θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι κάθε φοιτητής που συμμετέχει σε μια ανάλογη δράση, λαμβάνει την κατάλληλη καθοδήγηση και υποστήριξη (πριν, κατά τη διάρκεια και ανάλογα με την περίπτωση, μετά την τοποθέτηση) από την εκάστοτε Διεύθυνση για placement learning του τμήματός του.

4ο Κεφάλαιο:

Τρόποι Χρηματοδότησης της Πρακτικής Άσκησης/Μαθητείας

Η εύρυθμη χρηματοδότηση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες για την πραγματοποίηση προγραμμάτων πρακτικής άσκησης. Επίσης, οι τρόποι με τους οποίους παρέχεται η χρηματοδότηση αυτή επηρεάζει τη μορφή και την επιτυχία αυτών των προγραμμάτων. Εντούτοις, και παρά την κοινή παραδοχή για τη χρησιμότητα της πρακτικής άσκησης, το ύψος και ο τρόπος χρηματοδότησής της – αλλά και της εκπαίδευσης όλων των βαθμίδων και μορφών γενικότερα- συνιστούν σημαντικές προκλήσεις, ιδιαίτερα σε περιόδους ύφεσης, οπότε και συρρικνώνονται οι κρατικές δαπάνες και οι διαθέσιμοι πόροι.

Οι δυσκολίες στην εύρεση κατάλληλων και βιώσιμων τρόπων χρηματοδότησης, ιδιαίτερα της Επαγγελματικής/Τεχνικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης, έχουν αναγνωριστεί τόσο από τη Διαδικασία της Κοπεγχάγης (The Copenhagen Declaration), όσο και από το Ανακοινωθέν του Ελσίνκι (2006) (Helsinki communiqué) όπου υπογραμμίζεται η ανάγκη εξισορρόπησης του κόστους μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, μέσω μηχανισμών χρηματοδότησης/επένδυσης⁸². Η φύση της εκπαίδευσης/κατάρτισης ορίζει το εξής: ενώ το κόστος πρέπει να έχει διασφαλισθεί πριν την έναρξή της (ιδιαίτερα όσον αφορά στην πρακτική άσκηση), τα οφέλη, ιδιαίτερα τα μακροοικονομικά, επέρχονται μετά από την έλευση κάποιου χρονικού διαστήματος. Εντούτοις, η αξία ενός αποδοτικού εκπαιδευτικού συστήματος είναι αδιαμφισβήτητη, ενώ η ζήτηση για εργαζόμενους με εξειδικευμένες δεξιότητες κι εκπαιδευμένους σε τεχνικά επαγγέλματα αναμένεται να είναι πολύ σημαντική τα επόμενα χρόνια (*Δες Κεφάλαιο για Κρίσιμα Επαγγέλματα*).

Όπως έγινε σαφές κατά την εξέταση του εγχώριου θεσμικού πλαισίου, τα προγράμματα πρακτικής άσκησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση χρηματοδοτούνται είτε από τον εργοδότη, ο οποίος αποζημιώνεται από τον ΟΑΕΔ είτε μέσω του ΕΣΠΑ (των σχετικών Προσκλήσεων, δηλαδή, στις οποίες έχει ενταχθεί η πρακτική άσκηση του τμήματος/σχολής φοίτησης του εκπαιδευόμενου) και του εργοδότη. Ταυτόχρονα, αναγνωρίζεται έλλειμμα αποτελεσματικών προγραμμάτων στα ΙΕΚ, ενώ

⁸²CEDEFOP, Individual Learning Accounts, 2009

απουσιάζουν από τα ΕΠΑ.Λ.. Το γεγονός ότι στις βαθμίδες της εκπαίδευσης που έχουν κατά βάση τεχνικό/επαγγελματικό προσανατολισμό η πρακτική άσκηση δεν υφίσταται καλεί για την ανάπτυξη σχετικών προγραμμάτων. Τούτο αυτομάτως απαιτεί την εύρεση βιώσιμων χρηματοδοτικών μοντέλων.

Υπό αυτό το πρίσμα, στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι η εξέταση εναλλακτικών, σε σχέση με τους ισχύοντες, τρόπων χρηματοδότησης της πρακτικής άσκησης/μαθητείας.

4.1. Χρηματοδότηση πρακτικής άσκησης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: Προκλήσεις και Προοπτικές

Κομβικό ρόλο στην ανάπτυξη της πρακτικής άσκησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έχουν διαδραματίσει τα ευρωπαϊκά επιχειρησιακά προγράμματα. Όπως αναφέρεται και στο Κεφάλαιο για το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, το ΕΠΕΑΕΚ Ι δεν προέβλεπε αποζημίωση του φοιτητή που πραγματοποιούσε πρακτική άσκηση, σε αντίθεση με τα επόμενα επιχειρησιακά προγράμματα. Εντούτοις, τόσο στο ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ, όσο και στο ΕΣΠΑ 2007-2013 γινόταν εξαρχής σαφές πως η κοινοτική χρηματοδότηση είναι βραχυχρόνιου χαρακτήρα και ως εκ τούτου, τα *«Ιδρύματα καλούνταν να μεριμνήσουν εγκαίρως για την εύρεση πηγών (χρηματοδότησης)»*.

Ταυτόχρονα, η Ελλάδα βρίσκεται σε ένα δυσμενές μακροοικονομικό περιβάλλον με άμεσες κοινωνικές προεκτάσεις και δυσκολίες χρηματοδότησης της οικονομίας τουλάχιστον μέχρι το 2015. Η συνέχιση του ΕΣΠΑ και της σχετικής χρηματοδότησης μετά το τέλος του θεωρείται από κάποιους αβέβαιη.

Βάσει της παρούσας κατάστασης της χώρας, η οποιαδήποτε πρόταση για πλήρη χρηματοδότηση της πρακτικής άσκησης/μαθητείας από το Υπουργείο Παιδείας, μετά την ολοκλήρωση του ΕΣΠΑ, θα ήταν παρακινδυνευμένη. Επιπλέον, το Υπουργείο και οι εμπλεκόμενοι φορείς θα πρέπει να προετοιμαστούν καταλλήλως για περίπτωση, οι κρατικοί πόροι να είναι ακόμα πιο περιορισμένοι απ' ό,τι σήμερα και άρα η επανεφεύρεση του θεσμού της Πρακτικής Άσκησης και της χρηματοδότησής της να είναι, σε ένα βαθμό, επιβαλλόμενη και υπό το πρίσμα της χρηματοδότησης.

ΕΣΠΑ 2014-2020:

Εντούτοις, η συνέχιση του ΕΣΠΑ και η συμβολή του στη χρηματοδότηση προγραμμάτων πρακτικής άσκησης δε θα πρέπει να θεωρείται απίθανη. Βάσει των εκτιμήσεων στο προσχέδιο του Προϋπολογισμού για την εξέλιξη του ΑΕΠ το 2011 και το 2012, το ύψος του στο τέλος του δεύτερου έτους δεν θα ξεπερνά τα € 158,4 δισεκ. σε σταθερές τιμές 2000. Αυτό επίπεδο είναι χαμηλότερο από εκείνο του ΑΕΠ το 2004 (€ 162,4 δισεκ.). Σε εκείνο το χρονικό σημείο, το ΑΕΠ της ΕΕ27, θα έχει ξεπεράσει για πρώτη φορά το επίπεδό του του 2008 (€ 10,877 τρισεκ. έναντι € 10,757 τρισεκ.), δηλαδή του τελευταίου έτους πριν την πλήρη εξάπλωση και εκδήλωση των επιπτώσεων της χρηματοπιστωτικής κρίσης, που είναι και το υψηλότερο διαχρονικά⁸³.

Συνεπώς, κατά τη διαπραγμάτευση για την Ε΄ Προγραμματική Περίοδο (2014-2020), και δεδομένων των ήπιων πληθυσμιακών μεταβολών στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η διάσταση ανάμεσα στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ πολλών ελληνικών περιφερειών και στο μέσο όρο της ΕΕ θα διευρυνθεί, όπως επίσης και ανάμεσα στο Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα της χώρας και στο αντίστοιχο μέσο επίπεδο της ΕΕ⁸⁴.

Ως αποτέλεσμα, η Ελλάδα θα βρεθεί και πάλι κάτω από το 90% του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος της ΕΕ, που είχε τεθεί ως όριο προκειμένου χώρες μέλη της να μπορούν να λάβουν πόρους από το Ταμείο Συνοχής κατά τη Δ΄ Προγραμματική Περίοδο (2007-2013). Επίσης, σε περισσότερες ελληνικές περιφέρειες από ό,τι στη Δ΄ Προγραμματική Περίοδο το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δε θα ξεπερνά το 75% του ΑΕΠ της ΕΕ, επίπεδο που αποτελούσε το «κατώφλι» για τη λήψη χρηματοδοτήσεων υπό το Στόχο Σύγκλισης (Convergence Objective). Ήδη το 2010, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Eurostat, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα βρισκόταν στο 89% αυτού στην ΕΕ27, από 94% το 2008.

Σε ό,τι αφορά στο Στόχο Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας και Απασχόλησης (Regional Competitiveness and Employment Objective), εντάσσονταν σε αυτόν και χρηματοδοτούνταν οι περιφέρειες χωρών οι οποίες ήταν επιλέξιμες για τη άντληση χρηματικών πόρων από το Ταμείο Συνοχής, αλλά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ τους δεν ήταν χαμηλότερο του 75% της ΕΕ, ούτως ώστε να μπορούν να ενταχθούν στο Στόχο Σύγκλισης. Στην περίπτωση της Ελλάδας, αυτές οι περιφέρειες ήταν εκείνες της Στερεάς Ελλάδας και του Νοτίου Αιγαίου. Ενδεχομένως, να τεθεί κριτήριο και για αυτές τις χρηματοδοτήσεις στην Ε΄ Προγραμματική Περίοδο (2014-2020).

Επομένως, παρουσιάζεται η δυνατότητα σημαντικής συμμετοχής της Ελλάδας και στις χρηματοδοτήσεις της Ε΄ Προγραμματικής Περιόδου (2014

2020). Η τρέχουσα εγχώρια οικονομική κρίση, που θα διαρκέσει σύμφωνα με όλες τις επίσημες προβλέψεις διεθνών και εγχώριων οργανισμών και φορέων τουλάχιστον τέσσερα χρόνια, έως και το 2012, παρέχει μια δυνατότητα για ταχύτερη έξοδο από αυτή μέσω της συνέχισης ροής σημαντικού ύψους κοινοτικών πόρων μετά τη λήξη του ΕΣΠΑ 2007-2013.

⁸³ Πηγή: Eurostat

Παρ' όλ' αυτά, η βελτίωση του θεσμού της πρακτικής άσκησης που υπαγορεύει και την ενεργοποίησή του στις εκπαιδευτικές βαθμίδες όπου απουσιάζει καλεί για την εξεύρεση τρόπων χρηματοδότησης και γενικότερα οργάνωσης ανεξάρτητα από τη συνέχιση του ΕΣΠΑ. Μόνο με την ανάπτυξη βιώσιμων και αυτοσυντηρούμενων προγραμμάτων μπορεί να διατηρηθεί η πρακτική άσκηση ως εκπαιδευτικό πρόγραμμα, χωρίς δηλαδή να εξαρτάται από την ύπαρξη ευρωπαϊκών κονδυλίων, τη ροή και το χρονικό ορίζοντά τους κτλ.

Εξερευνώντας, λοιπόν, το πλέον αποδοτικό και συναφές με την ελληνική πραγματικότητα χρηματοδοτικό μοντέλο για τις διάφορες μορφές πρακτικής άσκησης/μαθητείας, θα πρέπει να υπενθυμίζεται διαρκώς πως, η επιβίωση κάποιων θεσμών, πόσω μάλλον η βελτίωσή τους, επιβάλλουν τον επαναπροσδιορισμό κάποιων εννοιών:

-η μάθηση σε εργασιακό χώρο/work-based learning (πρακτική άσκηση/μαθητεία) πρέπει να ειδικωθεί από τους εμπλεκόμενους ως ένας δρόμος προς την εξειδίκευση και την ουσιαστική επιμόρφωση, όχι ένα ακόμη «πρέπει» στα πλαίσια κάποιου εκπαιδευτικού προγράμματος, ούτε ένας τρόπος άντλησης αποζημίωσης από τον/την εκπαιδευόμενο/η.

-η χρηματοδότηση από το Υπουργείο δε συνεπάγεται αναγκαστικά την κάλυψη όλου του κόστους

- και, το κυριότερο, θεσμοί και διαδικασίες που ωφελούν μακροχρόνια το σύνολο της κοινωνίας, θα πρέπει να αποτελούν αντικείμενα *έμπρακτης μέριμνας* από το σύνολο των εμπλεκόμενων φορέων.

Ως εκ τούτου, και στο πλαίσιο της γενικότερης αναμόρφωσης που λαμβάνει χώρα στο εκπαιδευτικό σύστημα, θα πρέπει εγκαίρως, δηλαδή πριν τη ολοκλήρωση του ΕΣΠΑ, να ληφθούν αποφάσεις αναφορικά με τον τρόπο που θα χρηματοδοτηθεί η πρακτική άσκηση/μαθητεία, σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Επομένως, η διερεύνηση εναλλακτικών πηγών χρηματοδότησης, του ύψους αυτής και των διαδικασιών καταβολής και υλοποίησης δεν πρέπει να καθυστερήσει περαιτέρω.

⁸⁴ Κατά την περίοδο κατανομής των πόρων για Δ' Προγραμματική Περίοδο 2007-2013, τα μεγέθη-κριτήρια σε επίπεδο ΕΕ αφορούσαν στην ΕΕ-25. Η ένταξη έκτοτε νέων μελών στην ΕΕ, πιθανότατα θα καθιστά τα κριτήρια για την επόμενη Προγραμματική Περίοδο σε επίπεδο μεγεθών που αφορούν την ΕΕ-27.

4.2. Επιμερισμός κόστους πρακτικής άσκησης/μαθητείας

Η ανάλυση κόστους-οφέλους από την πρακτική άσκηση έχει απασχολήσει πλήθος ερευνών. Σε σχετική του έρευνα, ο ΟΟΣΑ (Cost and Benefits in Vocational Education and Training⁸⁵), παραθέτει τα κόστη και τα οφέλη των εμπλεκόμενων σε προγράμματα πρακτικής άσκησης, με εστίαση στην επαγγελματική εκπαίδευση/κατάρτιση. Εντούτοις, κρίνεται πως τα κόστη ενός τέτοιου προγράμματος της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης δε διαφέρουν σημαντικά.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, οι τρεις κύριοι εμπλεκόμενοι φορείς σε προγράμματα πρακτικής άσκησης είναι ο ασκούμενος, ο εργοδότης και το κράτος, οι οποίοι φέρουν έμμεσα και άμεσα κόστη.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3.1, το κόστος της πρακτικής άσκησης μπορεί να διαχωριστεί σε **άμεσα κόστη** που περιλαμβάνουν την αμοιβή του σπουδαστή/μαθητή, τα εργαλεία και τον εξοπλισμό της επιχείρησης που τυχόν θα χρησιμοποιήσει, τις αναγκαίες υλικές υποδομές (εργαστήρια κτλ) και σε **έμμεσα κόστη**, όπως κρατικές επιδοτήσεις και φοροαπαλλαγές, κόστη ευκαιρίας που προκύπτουν από τη χρήση του εξειδικευμένου προσωπικού της επιχείρησης για την εκπαίδευση και την αρωγή προς τους εκπαιδευόμενους κτλ.

⁸⁵ Παρ' ότι η εν λόγω μελέτη του ΟΟΣΑ εστιάζει στην ΕΕΚ, θεωρείται ως δεδομένο πως τα κόστη που ενέχει η πρακτική άσκηση/μαθητεία δε διαφοροποιούνται σημαντικά ανάμεσα στις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Σημαντικότερες αποκλίσεις μπορούν να αναγνωριστούν ανάμεσα σε διαφορετικές ειδικότητες/κατευθύνσεις.

Πίνακας 4.1. Κατηγορίες Κόστους Πρακτικής Άσκησης ανά Εμπλεκόμενο Φορέα

Φορέας κόστους	Εκπαίδευση/Κατάρτιση στο Σχολείο/Τμήμα/Σχολή κτλ	Εκπαίδευση/Κατάρτιση σε χώρο εργασίας (πρακτική άσκηση/μαθητεία)
Ασκούμενος	Αγορά σχολικού εξοπλισμού, γραφική ύλη, άλλα έξοδα	Αποδοχή χαμηλότερης αμοιβής από το ισχύον ημερομίσθιο
Εργοδότης	-	<ul style="list-style-type: none"> - Πληρωμή αποζημίωσης και εργασιακών εισφορών, επένδυση πόρων και χρόνου (εκπαιδευμένου προσωπικού) για την εκπαίδευση του σπουδαστή/μαθητή - Άλλα κόστη (απαιτούμενοι εμβολιασμοί, στολές εργασίας, γραφειοκρατία κτλ)
Κράτος	<ul style="list-style-type: none"> - Επιχορήγηση/Χρηματοδότηση εκπ. ιδρυμάτων - Υποτροφίες, εκπαιδευτικά κουπόνια, χορηγίες, δάνεια 	<ul style="list-style-type: none"> - Επιδοτήσεις στα εκπαιδευτικά ιδρύματα - Οικονομικές ελαφρύνσεις προς τις επιχειρήσεις-εργοδότες και τους ιδιώτες (π.χ. φοροαπαλλαγές)

Πηγή: OECD Επεξεργασία: IOBE

Η κάλυψη της χρηματοδότησης μπορεί εκπορεύεται από την πλευρά της «προσφοράς», να είναι δηλαδή θεσμική ή να καθορίζεται από τη ζήτηση, δηλαδή τον αριθμό των ατόμων που επιθυμούν να συμμετέχουν σε πρόγραμμα πρακτικής άσκησης. Στην πρώτη περίπτωση, η χρηματοδότηση κατευθύνεται από τον χρηματοδότη (συνήθως το κράτος) προς το εκπαιδευτικό ίδρυμα. Από την άλλη

πλευρά, όταν η ζήτηση καθορίζει την ένταση της χρηματοδότησης, τότε αυτή ρέει κατευθείαν από τον χρηματοδότη στον εκπαιδευόμενο (τον «πελάτη») και από αυτόν στο εκπαιδευτικό ίδρυμα/φορέα. Η τελευταία μορφή χρηματοδότησης έχει συνήθως τη μορφή «κουπονιών» (*vouchers*). Η χρηματοδότηση που καθορίζεται από τη ζήτηση θεωρείται πως ενδυναμώνει τον αποδέκτη, δηλαδή τον μαθητή/σπουδαστή/φοιτητή όσον αφορά στην ποιότητα και το εύρος των προγραμμάτων, τη διάρκειά τους κτλ.

Υπό αυτό το πρίσμα, οι διεθνείς πρακτικές έχουν αναπτυχθεί γύρω από τρεις γενικούς άξονες:

- **«Πληρωμή κατά τη χρήση»/“pay-as-you-use”:** ο πρώτος άξονας αφορά στην ιδέα της ίσης ανταλλαγής, δηλαδή όποιος επωφελείται από τη μάθηση σε εργασιακό χώρο (μαθητεία ή πρακτική άσκηση) θα πρέπει και να πληρώνει. Εντούτοις, κάτι τέτοιο δημιουργεί στρεβλώσεις στο σύστημα, μιας και ουσιαστικά, αυτοί που έχουν τη δυνατότητα να πληρώνουν, είναι και αυτοί που επωφελούνται από την εκπαίδευση, σε οποιαδήποτε μορφή της. Η αρχή αυτή αποκλείει την πρόσβαση στην εκπαίδευση σε όσους δεν έχουν επαρκώς υψηλό εισόδημα για να πληρώσουν το σχετικό κόστος. Όμως, έχοντας ως γνώμονα την αρχή των ίσων ευκαιριών, ακριβώς όσοι δεν έχουν τους απαιτούμενους χρηματικούς πόρους είναι αυτοί που θα έπρεπε να στηρίζονται.
- **Κρατική Χρηματοδότηση:** Η κρατική χρηματοδότηση της πρακτικής άσκησης/μαθητείας έλκεται από διάφορες πηγές, αναλόγως της πολιτειακής δομής της κάθε χώρας: εκτός του τακτικού προϋπολογισμού, τα σχετικά κρατικά έσοδα συλλέγονται μέσω *ειδικών παράβολων εκπαίδευσης* που συλλέγονται για γενικότερους εκπαιδευτικούς σκοπούς και επομένως απαιτούν αποφάσεις ως προς τη διανομή τους ανάμεσα στις διάφορες βαθμίδες και εκπαιδευτικές ανάγκες. Στην Ελλάδα, τα ειδικά αυτά παράβολα θα μπορούσαν να κατευθύνονται αποκλειστικά στην εκπαίδευση μέσω μάθησης, δηλαδή σε μορφές μαθητείας ή πρακτικής άσκησης.
- **Μεικτό μοντέλο/Συγχρηματοδότηση:** Εντούτοις, η κρατική χρηματοδότηση μπορεί να είναι μερική- δηλαδή, να συμπληρώνεται από άλλους χρηματοδότες. Στην περίπτωση αυτή, η άμεση συμβολή του κράτους σημαίνει

την κάλυψη μέρους του κόστους της πρακτικής άσκησης/μαθητείας. Το κράτος έχει όμως τη δυνατότητα και έμμεσης συνεισφοράς, κινητοποιώντας άλλους χρηματοδότες μέσω φοροαπαλλαγών ή άντλησης δανείων με ευνοϊκούς όρους, όπου αυτό είναι εφαρμόσιμο. Οι υπόλοιποι χρηματοδότες μπορεί να είναι ιδιωτικοί φορείς, οι επιχειρήσεις/υποδοχείς των σπουδαστών ή/και το ίδιο το άτομο που συμμετέχει.

Δεδομένων των στρεβλώσεων που επιφέρει η «πληρωμή κατά τη χρήση», η εστίαση της ανάλυσης δίνεται στα άλλα δύο μοντέλα χρηματοδότησης. Λαμβάνοντας υπ' όψη, βέβαια, τις δυσχερείς οικονομικές συνθήκες της Ελλάδας, η συμμετοχή και άλλων εμπλεκόμενων πλην του κράτους –δηλαδή ένα μεικτό μοντέλο χρηματοδότησης- θεωρείται ως το πιο κατάλληλο και βιώσιμο στις παρούσες συνθήκες.

4.3. Κόστος πρακτικής άσκησης και χρηματοδοτικά μοντέλα – Οι διεθνείς πρακτικές

Η ανάλυση των πλέον αποτελεσματικών ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων στο Κεφάλαιο 3 υπογράμμισε τη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων (κράτος, επιχειρήσεις, ασκούμενοι) στη χρηματοδότηση των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης. Εντούτοις, κρίνεται χρήσιμη η εξέταση άλλων, πιο στοχευμένων χρηματοδοτικών εργαλείων και μοντέλων που έχουν κατά καιρούς πραγματοποιηθεί σε διάφορες χώρες. Πολλά από αυτά τα μοντέλα αφορούν στη χρηματοδότηση γενικότερα της εκπαίδευσης ή στοχεύουν σε επιμέρους βαθμίδες και μορφές, κυρίως στην τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση. Μολαταύτα, μπορούν να προσαρμοστούν στις ανάγκες της πρακτικής άσκησης και να εξυπηρετήσουν τις συγκεκριμένες ανάγκες του εγχώριου εκπαιδευτικού συστήματος και της εγχώριας αγοράς εργασίας κατ' επέκταση.

Βασικοί άξονες ανάλυσης τόσο των πιθανών χρηματοδοτικών μοντέλων, όσο και άλλων ειδών προτάσεων για τη βελτίωση της πρακτικής άσκησης (που αναλύονται σε επόμενο κεφάλαιο), αποτελούν οι έννοιες της *ευελιξίας* και της *προσαρμοστικότητας*. Δηλαδή, όπως θα φανεί και στην παρακάτω ανάλυση, υπάρχουν χρηματοδοτικά μοντέλα που μπορεί να αφορούν στη γενικότερη εκπαιδευτική πορεία ενός ατόμου στην Ελλάδα και επομένως να ικανοποιήσουν το κόστος της πρακτικής άσκησης σε διάφορες βαθμίδες. Εντούτοις, δεδομένων των διαφορών ανάμεσα στις βαθμίδες,

αλλά και σε ειδικότητες που ανήκουν στην ίδια βαθμίδα, το οποίο χρηματοδοτικό μοντέλο θα πρέπει να προσαρμόζεται καταλλήλως στις ιδιαιτερότητες της κάθε ειδικότητας ή στο είδος/περιβάλλον/απαιτήσεις του κάθε προγράμματος πρακτικής άσκησης.

4.3.1. Φορολογικά κίνητρα σε επιχειρήσεις και ιδιώτες (ασκούμενοι και οικογένειές τους)

Η παροχή φορολογικών κινήτρων αποτελεί μία από τις πλέον συνήθεις πρακτικές παγκοσμίως, με στόχο την κινητοποίηση των ιδιωτών και των επιχειρήσεων να επενδύσουν στην εκπαίδευση και κατάρτιση. Παρά την αναγνώριση της σημασίας ενός εκπαιδευμένου και σωστά καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού, η Ευρωπαϊκή Ένωση υστερεί σε σχέση με τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία στο θέμα των ιδιωτικών επενδύσεων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση.

Σίγουρα, η οικονομική κρίση στην Ελλάδα έχει επιφέρει σοβαρούς δημοσιονομικούς περιορισμούς. Εντούτοις, το κόστος της πρακτικής άσκησης/μαθητείας μπορεί να καλυφθεί από το ΕΣΠΑ, το οποίο προβλέπεται να επεκταθεί χρονικά μέχρι το 2014-15, ωστόσο δηλαδή η Ελλάδα πρέπει να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος. Όπως προαναφέρθηκε, ως παρελκόμενο της έντονης ύφεσης, κάποιες από τις περιφέρειες της χώρας ενδεχομένως να συμπιεστούν τόσο πολύ εισοδηματικά, ώστε να συμπεριληφθούν σε ένα νέο, αναπτυξιακό πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Περιφέρειες Στόχου 1 κτλ).

Πέραν όμως της χρονικής περιόδου που καλύπτει το ΕΣΠΑ και δεδομένου ότι το 2015 αναμένεται η μείωση του ελλείμματος στο 3%, το ελληνικό κράτος θα πρέπει να βρει τρόπους συγχρηματοδότησης της πρακτικής άσκησης/μαθητείας. Εάν όντως η ανάπτυξη του εγχώριου ανθρώπινου δυναμικού είναι επιθυμητή και η αναμόρφωση της χώρας σε οικονομία που βασίζεται στη γνώση αποτελεί κύριο στόχο της Πολιτείας, η αναμόρφωση του εκπαιδευτικού προγράμματος και η ρεαλιστική εκτίμηση των απαιτήσεων της οικονομίας, σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, πρέπει να οδηγήσει, πρωτίστως σε ορθολογική κατανομή των σχολών και ειδικοτήτων –και άρα και του κόστους- με τρόπο που να ικανοποιεί και την αδήριτη ανάγκη για πρακτική άσκηση/μαθητεία, ιδίως στην τεχνική εκπαίδευση.

Επομένως, μέχρι το 2014-15, οπότε και αναμένεται να ολοκληρωθεί το ΕΣΠΑ, οποιαδήποτε παροχή θέσης πρακτικής άσκησης/μαθητείας από ιδιωτική επιχείρηση/οργανισμό θα πρέπει να μπορεί να είναι επιλέξιμη υπό το ΕΣΠΑ, να

αναγνωρίζεται δηλαδή ως ερευνητική/εκπαιδευτική δαπάνη της επιχείρησης. Σε αυτή τη χρονική περίοδο, οπότε και το κράτος βασίζεται στα συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα, μπορεί να λάβει η χώρα η αναγκαία αναδιοργάνωση και επαναδόμηση, σε αρκετές περιπτώσεις, των επιμέρους εκπαιδευτικών βαθμίδων. Κι αυτό γιατί, όπως έχει προαναφερθεί στη μελέτη, είναι αδύνατο να εφαρμοστεί ένα λειτουργικό, αξιοκρατικό και συναφές με τις ανάγκες της οικονομίας και της κοινωνίας πρόγραμμα πρακτικής άσκησης/μαθητείας στο σημερινό πλαίσιο.

Μετά το πέρας αυτής της περιόδου αναδιοργάνωσης, μπορούν να επιλεχθούν κάποια χρηματοδοτικά μοντέλα που ήδη εφαρμόζονται με επιτυχία στο εξωτερικό, αναπροσαρμοσμένα στις εγχώριες συνθήκες. Επιπλέον, η αντιστάθμιση στα φορολογικά κίνητρα που αναμένεται να επέλθει από την προσέλκυση περισσότερων μαθητών/φοιτητών (ιδιαίτερα στην τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση) μπορεί να υπερκεράσει τους όποιους ενδοιασμούς. Λαμβάνοντας πάντα υπ' όψη τις συγκεκριμένες δυσχερείς οικονομικές συνθήκες στην Ελλάδα, αξίζει να αναφερθούν τα διάφορα κίνητρα που παρέχουν άλλα ευρωπαϊκά κράτη με στόχο την άντληση ιδεών.

Σε σχετική μελέτη του Cedefop (2009b) σε έξι χώρες (Γερμανία, Ιρλανδία, Γαλλία, Ολλανδία, Αυστρία και Φινλανδία) αποτυπώνονται οι διαφορές ανάμεσα στις σχετικές φορολογικές πολιτικές. Γενικότερα, στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα φορολογικά κίνητρα που αφορούν στο φόρο προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ), το φόρο εισοδήματος εταιρειών και το φόρο εισοδήματος ιδιωτών δεν είναι τυποποιημένα, παρ' ότι χρησιμοποιούνται ευρέως.

Κατά την εξέταση των φορολογικών κινήτρων που χρησιμοποιούνται σε άλλες χώρες της Ευρώπης, δε θα πρέπει να λησμονηθεί πως τα κίνητρα αυτά απαιτούν ενδεχομένως υψηλού βαθμού προσαρμογή στο εγχώριο σύστημα, λόγω του χαρακτήρα της δημόσιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα που δεν προσομοιάζει με τη μορφή της εκπαίδευσης στις εξεταζόμενες χώρες.

4.3.1.1. Φόρος προστιθέμενης αξίας

Όσον αφορά στα κίνητρα μέσω του φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) αξίζει να σημειωθεί πως σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, οι ιδιώτες (εκπαιδευόμενοι ή γονείς) που εμπιστεύονται ιδιωτικούς παρόχους εκπαίδευσης (κάθε βαθμίδας) χαίρουν φορολογικών ατελειών. Στο πλαίσιο της κατάρτισης και δη της πρακτικής άσκησης

στην Ελλάδα, το μέτρο αυτό θα μπορούσε να αφορά στα ιδιωτικά ΙΕΚ: ακολουθώντας το παράδειγμα των εταίρων μας, η αγορά «υπηρεσίας» από ιδιωτικό ΙΕΚ θα μπορούσε να απαλλάσσεται από καταβολή ΦΠΑ, αν και μόνο αν, το ΙΕΚ αυτό πληροί αυστηρώς προϋποθέσεις που θέτει το Υπουργείο. Εντούτοις, αυτό το μέτρο προάγει την κατάρτιση γενικότερα και μόνο εμμέσως την πρακτική άσκηση.

Πίνακας 4.2. Τύποι φορολογικών κινήτρων

Τύπος	Όφελος
Φορολογική ατέλεια	Ποσό το οποίο αφαιρείται από το ακαθάριστο εισόδημα ώστε να μειωθεί το φορολογητέο εισόδημα
Φοροαπαλλαγή	Ορισμένα συγκεκριμένα εισοδήματα εξαιρούνται από τη φορολογική βάση
Έκπτωση φόρου	Ποσά τα οποία αφαιρούνται από τον οφειλόμενο φόρο
Φορολογική ελάφρυνση	Ορισμένες κατηγορίες φορολογουμένων ή δραστηριοτήτων απολαμβάνουν χαμηλότερων συντελεστών
Μεταφορά φόρου	Αναβολή πληρωμής φόρων

Πηγή: CEDEFOP

4.3.1.2. Φόρος εισοδήματος εταιρειών

Ένα από τα συνηθέστερα φορολογικά κίνητρα αναφορικά με την εκπαίδευση/κατάρτιση σχετίζεται με το φόρο εισοδήματος των επιχειρήσεων. Οι δαπάνες κατάρτισης θεωρούνται επιχειρηματικό έξοδο και έτσι εκπίπτουν κατά 100% από το φορολογητέο εισόδημα.

Ωστόσο, ο ορισμός των επιχειρηματικών δαπανών ερμηνεύεται διαφορετικά στις διάφορες χώρες. Για παράδειγμα, στην Φινλανδία, τα έξοδα κατάρτισης για τη διατήρηση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων στην παρούσα θέση απασχόλησης είναι εκπεστέα. Αντίθετα, τα έξοδα βασικής εκπαίδευσης ή κατάρτισης υπαλλήλων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την απονομή διπλώματος ή πιστοποιητικού, δεν είναι εκπεστέα.

Εξάλλου, εκτός από την τυποποιημένη αφαίρεση των εξόδων κατάρτισης ως επιχειρηματικών εξόδων, η Γαλλία, η Ολλανδία και η Αυστρία διαθέτουν και άλλα φορολογικά κίνητρα για την ενθάρρυνση των επενδύσεων στην κατάρτιση (Πίνακας 4.3). Ορισμένα από αυτά ενθαρρύνουν την κατάρτιση γενικά, ενώ άλλα προωθούν συγκεκριμένους τύπους κατάρτισης, όπως **τη μαθητεία**.

Πίνακας 4.3. Παραδείγματα φορολογικών κινήτρων εκπαίδευσης και κατάρτισης για επιχειρήσεις

Χώρα	Φορολογικό κίνητρο	Κύριοι Στόχοι
Γαλλία	Έκπτωση φόρου για έξοδα κατάρτισης για επιχειρηματίες	Ενθαρρύνει τις δραστηριότητες κατάρτισης επιχειρηματιών που δεν είναι μισθωτοί
	Έκπτωση φόρου για την ενθάρρυνση της μαθητείας	Ενθαρρύνει την απασχόληση και την εκπαίδευση μαθητευομένων
	Έκπτωση φόρου για έξοδα κατάρτισης υπαλλήλων στην επιχειρηματική οικονομία και τη χρηματοδοτική συμμετοχή	Υποστηρίζει τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις στους συγκεκριμένους τομείς
Ολλανδία	Μείωση πληρωμών για την εκπαίδευση	Ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να αναλάβουν δραστηριότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης για τους υπαλλήλους τους
Αυστρία	Φορολογική ατέλεια για την κατάρτιση	Ενθαρρύνει τις επενδύσεις των επιχειρήσεων σε ανθρώπινους πόρους
	Έκπτωση φόρου για την κατάρτιση	

	Φορολογική ατέλεια για τη μαθητεία	Ενθαρρύνει την απασχόληση και την εκπαίδευση μαθητευομένων
	Έκπτωση φόρου για τη μαθητεία	Ορισμένες κατηγορίες φορολογουμένων ή δραστηριοτήτων απολαμβάνουν χαμηλότερων συντελεστών
Σημείωση: Τα ως άνω φορολογικά κίνητρα αφορούν στους φόρους εισοδήματος ιδιωτών ή εταιρειών (ανάλογα με το νομικό καθεστώς της επιχείρησης), με εξαίρεση το φορολογικό κίνητρο στην Ολλανδία, το οποίο μειώνει το φόρο μισθωτών υπηρεσιών που καταβάλλουν οι επιχειρήσεις.		

Πηγή: CEDEFOP

4.3.1.3. Φορολογικά κίνητρα για ιδιώτες (ασκούμενους ή/και τις οικογένειές τους)

Και τα έξι κράτη-μέλη που εξετάστηκαν παρέχουν κίνητρα, τα οποία ελαφρύνουν τον φόρο εισοδήματος των ιδιωτών, έτσι ώστε οι τελευταίοι να ενθαρρυνθούν να δαπανήσουν χρήματα σε διάφορα είδη εκπαίδευσης και κατάρτισης (Πίνακας 4.4).

Τα κίνητρα επιδιώκουν πολύ διαφορετικούς στόχους. Η Αυστρία και η Φινλανδία **παρέχουν φορολογικά κίνητρα για την κατάρτιση που σχετίζεται με την εργασία**. Η Γερμανία, παρότι υιοθετεί επίσης την προσέγγιση αυτή, παρέχει **φορολογικές ατέλειες στο εισόδημα των φοιτητών**. Η Γερμανία επιτρέπει επίσης το **συμψηφισμό και άλλων εξόδων εκπαίδευσης και κατάρτισης με φόρους**, όπως και η Ολλανδία. Η Ιρλανδία παρέχει γενική φορολογική ελάφρυνση στα δίδακτρα, ενώ η Γαλλία διαθέτει διάφορα κίνητρα, τα οποία αφορούν τους μαθητευομένους και τους σπουδαστές στη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Σημαντικό είναι να σημειωθεί πως τα οφέλη αυτά δεν απευθύνονται μόνο σε εκείνους που συμμετέχουν στην εκπαίδευση και κατάρτιση. Στην Γερμανία και την Ιρλανδία, οι γονείς/κηδεμόνες ανηλίκων που συμμετέχουν σε κάποια εκπαιδευτική διαδικασία μπορούν να διεκδικήσουν φορολογική ελάφρυνση.

Ενδιαφέρουσα είναι και η ποικιλομορφία των δαπανών που μπορούν να εκπέσουν: σε κάποιες χώρες τα φορολογικά κίνητρα αφορούν μόνο στα δίδακτρα, ενώ σε άλλες περιλαμβάνονται το μαθησιακό υλικό, οι τυχόν μετακινήσεις κτλ.

Για παράδειγμα, η έκπτωση φόρου στην Γαλλία για τα έξοδα της τριτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης συνίσταται σε ένα πάγιο ποσό ανά σπουδαστή, ανεξάρτητα από το πραγματικό ύψος των δαπανών.

Πίνακας 4.4. Παραδείγματα φορολογικών κινήτρων εκπαίδευσης και κατάρτισης για ιδιώτες

Χώρα	Φορολογικό κίνητρο	Κύριοι Στόχοι
Γερμανία	Αφαίρεση εξόδων εκπαίδευσης και κατάρτισης ως εξόδων σχετικών με το εισόδημα	Ενθαρρύνει τις δαπάνες των ιδιωτών σε δραστηριότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης
	Αφαίρεση εξόδων εκπαίδευσης και κατάρτισης ως ειδικών εξόδων	Ενθαρρύνει τις δαπάνες των ιδιωτών σε δραστηριότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης
	Αφαίρεση διδάκτρων για την εγγραφή των παιδιών σε ιδιωτικά σχολεία	Υποστηρίζει τους φορολογουμένους των οποίων τα παιδιά φοιτούν σε ορισμένα αναγνωρισμένα ιδιωτικά σχολεία
Γαλλία	Έκπτωση φόρου στους τόκους των δανείων που λαμβάνουν φοιτητές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για τη χρηματοδότηση των σπουδών τους	Υποστηρίζει φοιτητές οι οποίοι χρηματοδοτούν τις σπουδές τους στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με τραπεζικό δάνειο
	Απαλλαγή φόρου εισοδήματος επί των μισθών των μαθητευομένων	Προωθεί τη μαθητεία, βελτιώνει την αγοραστική δύναμη των νέων
	Απαλλαγή φόρου εισοδήματος επί των μισθών μαθητών και σπουδαστών που εργάζονται κατά τη διάρκεια σχολικών ή πανεπιστημιακών διακοπών	Βελτιώνει την οικονομική κατάσταση σπουδαστών που εργάζονται ενώ σπουδάζουν
	Απαλλαγή φόρου εισοδήματος επί των μισθών των μαθητευομένων	Βελτιώνει την οικονομική κατάσταση μαθητευομένων που εργάζονται ενώ σπουδάζουν
Ιρλανδία	Φορολογική ελάφρυνση για δίδακτρα	Παρέχει οικονομικό κίνητρο στους

		ιδιώτες ώστε να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες κατάρτισης
Ολλανδία	Αφαίρεση εκπαιδευτικών δαπανών	Αυξάνει τη συμμετοχή των ενηλίκων στη διά βίου μάθηση μειώνοντας το κόστος εκπαίδευσης και κατάρτισης
Αυστρία	Αφαίρεση εξόδων κατάρτισης ως εξόδων σχετικών με το εισόδημα	Ενθαρρύνει τις δαπάνες των ιδιωτών σε εκπαίδευση και κατάρτιση σχετική με την απόκτηση εισοδήματος
Φινλανδία	Ατέλεια δαπανών που σχετίζονται με τα έξοδα που αναλαμβάνονται για τη διατήρηση επαγγελματικών ή τεχνικών δεξιοτήτων	Βοηθά τους ιδιώτες να διατηρήσουν τις επαγγελματικές/τεχνικές τους δεξιότητες
	Ατέλεια δανείου για σπουδές	Ενθαρρύνει τους φοιτητές να λάβουν δάνεια για τις σπουδές τους, αντί να εργάζονται, ώστε να μπορέσουν να αποφοιτήσουν συντομότερα

Πηγή: CEDEFOP

4.3.1.4. Αξιολόγηση των φορολογικών κινήτρων για την εκπαίδευση και κατάρτιση

Η ανάλυση των έξι χωρών υπογραμμίζει τις προσπάθειες προώθησης διαφόρων μορφών εκπαίδευσης και κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένης της πρακτικής άσκησης/μαθητείας.

Παρ' ότι προβλέπονται κίνητρα τόσο για τις επιχειρήσεις, όσο και τους ιδιώτες, και τα έξι φορολογικά συστήματα φαίνονται πιο γενναιόδωρα απέναντι στις επιχειρήσεις που επενδύουν στη μάθηση, παρά στους ασκούμενους ή/και τις οικογένειές τους.

Οι φορολογικές πολιτικές για τις εταιρείες επιτρέπουν στις επιχειρήσεις να μεταχειρίζονται τις δαπάνες για εκπαίδευση και κατάρτιση ως εκπεστέα επιχειρηματικά έξοδα και παρέχουν πρόσθετους τρόπους μείωσης των φόρων, ενώ οι φορολογικές πολιτικές για τους ιδιώτες είναι πιο περιοριστικές: οι ιδιώτες που μπορούν να αφαιρέσουν τα έξοδα της εκπαίδευσης/κατάρτισής τους από τους φόρους τους επιλέγονται με αυστηρά και συγκεκριμένα κοινωνικά κριτήρια.

Πάντως, θα πρέπει να σημειωθεί πως, σύμφωνα με τις υπάρχουσες ενδείξεις, η αξιοποίηση των φορολογικών κινήτρων από τους ιδιώτες στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης, όπου προβλέπονται, είναι σχετικά χαμηλή, ενώ έχει ταυτόχρονα αναγνωριστεί ένα κενό ενημέρωσης σχετικά με τις διαθέσιμες δυνατότητες. Αντικίνητρο ενδέχεται να αποτελεί επίσης η πολυπλοκότητα ορισμένων συστημάτων.

Οποσδήποτε υπάρχει έλλειψη στοιχείων όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα της χρησιμοποίησης του φορολογικού συστήματος για την ενθάρρυνση της συμμετοχής στην εκπαίδευση και κατάρτιση. Ωστόσο, παρά τις δυσκολίες αυτές, η αξιοποίηση των φορολογικών παραχωρήσεων από τις επιχειρήσεις είναι αρκετά υψηλή.

Παρά τα προβλήματα στην εφαρμογή τους, τα φορολογικά κίνητρα μπορούν να ενθαρρύνουν επιχειρήσεις και ιδιώτες να επενδύσουν πόρους στη μάθηση. Ταυτόχρονα, η συνολική κοινωνική ωφέλεια θα διευρυνθεί, εάν τα φορολογικά μέσα είναι συγκεκριμένα και στοχεύουν τις ομάδες που έχουν την τάση να υποβάλλονται/συμμετέχουν λιγότερο σε κατάρτιση/προγράμματα πρακτικής άσκησης (μικρές επιχειρήσεις, ιδιώτες με χαμηλό εισόδημα και χαμηλή εξειδίκευση).

Ωστόσο, οι «δυνατότητες» αυτών των φορολογικών μέτρων δε θα πρέπει να υπερτιμώνται. Τα φορολογικά κίνητρα λειτουργούν απλώς συμπληρωματικά σε σχέση με την πολιτική εκπαίδευσης και κατάρτισης. Τα εμπλεκόμενα χρηματικά ποσά είναι σχετικά μικρά, αλλά ενδέχεται να αποδειχθούν πολύ πιο αποτελεσματικά όταν συνδυάζονται με άλλα μέτρα πολιτικής, παρά από μόνα τους. Πρόβλημα φαίνεται να αποτελεί το γεγονός ότι δεν αποδίδεται αρκετή προσοχή στην παρακολούθηση και στην αξιολόγηση των φορολογικών μηχανισμών, ώστε να διαπιστωθεί εάν επιτυγχάνουν τους στόχους τους.

Εν ολίγοις, για να θεωρηθούν επιτυχημένα, τα φορολογικά κίνητρα πρέπει να παρέχουν απτά χρηματικά οφέλη, να συνοδεύονται από χαμηλά επίπεδα γραφειοκρατίας και να συνδυάζονται με άλλες, παραπλήσιες πολιτικές. Τα φορολογικά κίνητρα για την εκπαίδευση και κατάρτιση μπορούν να συμβάλουν στην επίτευξη κατάλληλης ισορροπίας μεταξύ εταιρικών επενδύσεων σε κεφάλαιο και επενδύσεων σε ανθρώπινο δυναμικό, υπογραμμίζοντας τη σημασία του δεύτερου.

4.3.2. Μικτά μοντέλα χρηματοδότησης

4.3.2.1. Κουπόνια εκπαίδευσης (Training vouchers)

Η χρηματική υποστήριξη των μαθητών/σπουδαστών/φοιτητών, αλλά και μικρών και μικρομεσαίων επιχειρήσεων μπορεί να λάβει διάφορες μορφές: τα κουπόνια εκπαίδευσης, οι λογαριασμοί μάθησης ή κατάρτισης, τα bonus κατάρτισης και οι Επιταγές Κατάρτισης (Training Cheques), είναι κάποιες από αυτές.

Παρά τη διαφορετική τους ονομασία, τα παραπάνω χρηματοδοτικά εργαλεία έχουν κοινό το εξής χαρακτηριστικό: υποστηρίζουν όσους λαμβάνουν μέρος σε κάποιο είδος κατάρτισης μέσω της άμεσης καταβολής χρημάτων από το κράτος. Δηλαδή, αποτελούν άμεσες εκροές χρημάτων από έναν κρατικό Λογαριασμό που αφορά συγκεκριμένα στη μάθηση μέσω εργασίας ή γενικότερα στην εκπαίδευση/κατάρτιση μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση.

Η βασική υπόθεση στην οποία βασίζονται αυτού του είδους τα χρηματοδοτικά μοντέλα, είναι ότι η (συγ)χρηματοδότηση των ευκαιριών εκπαίδευσης/κατάρτισης (οποιασδήποτε μορφής) των πολιτών αποτελεί ελάχιστη υποχρέωση του κράτους, εφόσον ο/η πολίτης δε μπορεί να βασιστεί εξ ολοκλήρου στις δικές του/της οικονομικές δυνατότητες.

Αντί να κατανέμονται κονδύλια απευθείας στους «παρόχους» της πρακτικής άσκησης/μαθητείας, δηλαδή στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, το κράτος μπορεί να κατευθύνει τα χρήματα που αφορούν στον εν λόγω θεσμό σε εκείνα τα άτομα που ενδιαφέρονται να συμμετάσχουν. Η χρηματοδότηση προς το άτομο έχει τη μορφή «κουπονιών». Τα άτομα αυτά, θα έχουν τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τα κουπόνια τους στο εκπαιδευτικό ίδρυμα που επιλέγουν. Το γεγονός αυτό, δίνει στο άτομο την ισχύ που ενέχει η έννοια της επιλογής: σε γεωγραφικές περιοχές ή/και σε ειδικότητες όπου υπάρχουν περισσότερα από ένα εκπαιδευτικά ιδρύματα του ενδιαφέροντος του ατόμου, το κουπόνι θα αποτελεί όχι μόνο ένα μέσο κάλυψης του κόστους, αλλά και μια «ψήφος εμπιστοσύνης» προς το ίδρυμα που επιλέγει τελικά ο καταρτιζόμενος/εκπαιδευόμενος. Ως εκ τούτου, τα ιδρύματα θα πρέπει να προσφέρουν προγράμματα (όχι μόνο πρακτικής άσκησης, αλλά και θεωρητικής κατάρτισης) που θα θεωρούνται ανταγωνιστικά και θα ικανοποιούν τις ανάγκες των καταρτιζομένων/εκπαιδευομένων. Επομένως, σε αυτό το μοντέλο χρηματοδότησης,

το κράτος χρησιμοποιεί μέρος του σχετικού προϋπολογισμού του για να καλλιεργήσει άμιλλα ανάμεσα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της ίδιας περιφέρειας ή ειδικότητας.

Η επιλογή ενός ιδρύματος από ένα σημαντικό αριθμό σπουδαστών/φοιτητών δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την **ανάπτυξη δεικτών αποδοτικότητας**, στους οποίους θα βασίζεται η γενικότερη στήριξη του κάθε ιδρύματος από το κράτος. Κάτι τέτοιο βέβαια επιβάλλει τη δημιουργία κι εφαρμογή ενός σαφούς θεσμικού πλαισίου και τον καθορισμό των δεικτών αυτών με τη συμμετοχή των εκπροσώπων των ιδρυμάτων.

Όπως προαναφέρθηκε, το σύστημα των κουπονιών θεωρείται πως προάγει την *ατομική επιλογή και ευθύνη*, ως καθοριστικό παράγοντα εξέλιξης του ατόμου στο «μονοπάτι» μάθησης που επιλέγει. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται πρωτίστως πως το άτομο (ή/και η οικογένειά του, εάν μιλάμε για ανήλικους μαθητές Τεχνολογικού Λυκείου) θα έχει στη διάθεσή του **υπηρεσίες συμβουλευτικής και καθοδήγησης**, όσον αφορά στην επιλογή κατεύθυνσης μετά την υποχρεωτική εκπαίδευση ή επιλογής σχολής/ειδικότητας ή επιλογής πραγματοποίησης πρακτικής άσκησης, φορέα υποδοχής του ως ασκούμενου κτλ.

Γίνεται σαφές πως η χρήση «κουπονιών» και γενικότερα ο επαναπροσδιορισμός του τρόπου χρηματοδότησης της πρακτικής άσκησης είναι συνώνυμα a priori αλλαγών στο γενικότερο εκπαιδευτικό σύστημα: ο τρόπος υλοποίησης της πρακτικής άσκησης/μαθητείας θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από **συστήματα αξιολόγησης, διαφάνειας και διάχυσης των πληροφοριών**. Με άλλα λόγια, ο τρόπος και οι τόποι διεξαγωγής του, η ύπαρξη δομημένης διαδικασίας εντός της επιχείρησης/φορέα που να αφορά στην υποστήριξη των εκπαιδευόμενων, η ύπαρξη εκπαιδευμένου καθηγητή/υπεύθυνου για την πρακτική άσκηση, στατιστικά στοιχεία περί απορρόφησης των αποφοίτων από την εν λόγω ειδικότητα/σχολή, το επίπεδο της υλικοτεχνικής υποδομής της επιχείρησης/του φορέα, αξιολογήσεις των επιχειρήσεων/φορέων από προηγούμενους εκπαιδευόμενους κτλ θα πρέπει να είναι πληροφορίες διαθέσιμες στον εκπαιδευόμενο, έτσι ώστε να χρησιμοποιηθούν ως κριτήρια επιλογής της επιχείρησης/του φορέα.

4.3.2.2. Λογαριασμοί μάθησης (*learning accounts*)

Οι λογαριασμοί μάθησης βασίζονται σε συγκέντρωση χρηματικού κεφαλαίου για εκπαιδευτικούς σκοπούς (ή κατάρτισης) που χρηματοδοτείται μέσω φορολογίας. Η πιο γνωστή σχετική προσπάθεια υλοποιήθηκε στην Σουηδία.

Στο σουηδικό παράδειγμα, η κρατική χρηματοδότηση των λογαριασμών σχετιζόταν με το φόρο εισοδήματος και δεν είχε τη μορφή απευθείας κατάθεσης ποσού. Οι πληρωμές ήταν φορολογικά εκπεστέες ως ένα ύψος. Με στόχο να κινητοποιήσει τους εργοδότες να πραγματοποιούν πληρωμές στους λογαριασμούς, οι πληρωμές αυτές επίσης εξέπιπταν από τη φορολόγηση της επιχείρησης.

Ένα διαφορετικής νοοτροπίας μέτρο εφαρμόζεται από το 2005 στην Αυστρία. Η πρόταση αφορούσε στη δημιουργία προσωπικών, αποταμιευτικών λογαριασμών μάθησης. Τα χρήματα που επένδυε το άτομο μπορούσαν να επενδυθούν μόνο σε εκπαιδευτικής φύσης δραστηριότητα- έτσι, στην περίπτωση της Ελλάδας, θα μπορούσε να καλύπτει τα έξοδα της περιόδου πρακτικής άσκησης. Δύο πολύ ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά του λογαριασμού αυτού είναι ότι το κράτος επιδοτεί από 3 έως 8% τους λογαριασμούς (βάσει κοινωνικών κριτηρίων των υπόχρεων των λογαριασμών) μέχρι ένα ποσό. Το άτομο οφείλει να επενδύσει τουλάχιστον ένα σημαντικό ποσοστό του λογαριασμού μέσα σε έξι χρόνια. Το σπουδαιότερο όμως, είναι ότι οι λογαριασμοί αυτοί μεταβιβάζονται στις επόμενες γενιές.

4.3.2.3. Άλλοι μέθοδοι

Άλλα παραδείγματα κρατικών παρεμβάσεων και πρωτοβουλιών που στόχο έχουν την προώθηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης κυρίως, αρχικής και συνεχιζόμενης, είναι:

- Ταμεία Εργοδοτών (Employers' Funds), Δανία⁸⁶: Παρά τις αρχικές αντιστάσεις των επιχειρήσεων, η Δανία κατάφερε να θεσμοθετήσει Συλλογικά Ταμεία Εργοδοτών, μέσω των οποίων προσπάθησε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα των περιορισμένων προσφορών θέσεων πρακτικής άσκησης. Έτσι, όταν εμφανίζονται ελλείψεις στις θέσεις πρακτικής άσκησης, ο αριθμός τους μπορεί να αυξηθεί μέσω χρηματικής υποστήριξης από το ταμείο. Επίσης, τα δίδακτρα και άλλα κόστη με τα οποία επιβαρύνεται ο μαθητής/φοιτητής κατά

⁸⁶ Costs and Benefits in VET, OECD

τη φοίτησή του στη σχολή (θεωρητική κατάρτιση) μπορεί να καλύπτονται έως και 90% από το συλλογικό ταμείο εργοδοτών, υπό τη μορφή *υποτροφίας*.

- Πλήρη και Στοχευμένα Μοντέλα χρηματοδότησης: Τα *πλήρη μοντέλα* αφορούν σε εκείνα που επιδοτούν την πρακτική άσκηση ή/και προγράμματα δια βίου μάθησης για όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες. Το αγγλικό ILA αφορούσε στη δημιουργία Λογαριασμών Μάθησης και θεωρείται το ευρύτερο μέχρι στιγμής, μιας και οδήγησε στο «άνοιγμα» 2.6 εκατ. Λογαριασμών.

Από την άλλη πλευρά, τα *Στοχευμένα Μοντέλα* απευθύνονται σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού που κρίνονται ως κοινωνικά και οικονομικά ευάλωτες ή χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου (Ουαλία, Σκωτία), ιδιαίτερων χαρακτηριστικών (άνεργοι για επανακατάρτιση, σε περιοχές της Γερμανίας) κτλ.

4.4. Προτάσεις χρηματοδοτικών μοντέλων για την πρακτική άσκηση στην Ελλάδα

Η μελέτη των διεθνών πρακτικών στη χρηματοδότηση προγραμμάτων πρακτικής άσκησης ή άλλων μορφών εκπαίδευσης (κυρίως αρχικής/συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης) καταδεικνύουν ότι, παρά τις διαφορές τους, οι περισσότερες χώρες αντιμετωπίζουν προβλήματα χρηματοδότησης ή/και κινητοποίησης των επιχειρήσεων για παροχή θέσεων πρακτικής άσκησης. Ο τρόπος ανάπτυξης του κάθε χρηματοδοτικού σχήματος έχει τόσο έντονο τοπικό χαρακτήρα, όπως και οι αντίστοιχοι λόγοι αποτυχίας ή επιτυχίας.

Η δυσκολία διαμόρφωσης προτάσεων χρηματοδοτικών μοντέλων για την πρακτική άσκηση/μαθητεία στην Ελλάδα έγκειται στο συγκερασμό των *de facto* περιορισμών και της αβεβαιότητας που έλκονται από την εγχώρια οικονομική ύφεση από τη μία πλευρά και της άμεσης ανάγκης βελτίωσης του τρόπου παροχής της πρακτικής άσκησης και εισαγωγής της στην τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση από την άλλη.

Έτσι, λαμβάνοντας υπ' όψη ότι το κράτος επωμίζεται την αναγκαία αναδιοργάνωση και την άρση των στρεβλώσεων που επιδρούν αρνητικά στην αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος, ο υγιής ιδιωτικός τομέας θα πρέπει να συμπράξει με το κράτος και να στερήσει σε αυτή την προσπάθεια.

Τούτο σημαίνει πως, στην παρούσα φάση, η μεγάλη αλλαγή για την Ελλάδα θα ήταν η στροφή σε ένα λιγότερο *κρατικο-κεντρικό σύστημα χρηματοδότησης*, με μεγαλύτερη

συμμετοχή των εμπλεκόμενων φορέων (επιχειρήσεις, περιφέρειες, επιμελητήρια κτλ) στην υπερπήδηση των εμποδίων.

Προσαρμόζοντας τις παραπάνω διεθνείς πρακτικές στην ελληνική πραγματικότητα, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε τις παρακάτω προτάσεις χρηματοδότησης για προγράμματα πρακτικής άσκησης:

- **Τριτοβάθμια εκπαίδευση:** Όσον αφορά στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση, ο νέος νόμος του 2010 προβλέπει τη δημιουργία Ν.Π.Ι.Δ. τα οποία θα μπορούσαν να συνεισφέρουν τόσο στην εύρεση επιχειρήσεων/οργανισμών υποδοχής για πρακτική άσκηση, όσο και χρηματοδότησης. Ειδικότερα σε σχολές/τμήματα θετικής κατεύθυνσης ή/και ερευνητικού ενδιαφέροντος, οι πατέντες και τα spin-offs που ενθαρρύνονται από το νέο θεσμικό πλαίσιο μπορούν να βελτιώσουν όλες τις πτυχές της πρακτικής άσκησης/μαθητείας στο τμήμα/σχολή τους.

Ειδικότερα στα ΤΕΙ, που τα προγράμματα αυτά λειτουργούν εδώ και αρκετά χρόνια, προτείνεται η διατήρηση της συνεργασίας με τον ΟΑΕΔ ως πηγή χρηματοδότησης, συμπληρωματικά των πόρων που θα αντληθούν μέσω των Ν.Π.Ι.Δ.

Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα μπορούν να διασφαλίζουν επιπλέον χρηματοδότηση για προγράμματα πρακτικής άσκησης από το ΥΠΔΒΜ βάσει συγκεκριμένων δεικτών αξιολόγησης και μέχρι ενός ορισμένου ποσού.

- **ΙΕΚ και ΕΠΑΛ:** Η πρακτική άσκηση στα ΙΕΚ, ειδικότερα για τις ειδικότητες με τεχνικό προσανατολισμό και τα ΕΠΑ.Λ. πρέπει να ενεργοποιηθεί. Ο τρόπος ενεργοποίησής της αναλύεται στο σχετικό κεφάλαιο. Δεδομένου του υψηλού κόστους που ενέχουν αυτές οι νέες δράσεις και των περιορισμένων κρατικών πόρων, προτείνεται ένα μεικτό μοντέλο χρηματοδότησης. Η συμβολή του Υπουργείου μπορεί να είναι έμμεση, μέσω δηλαδή της χρήσης *κουπονιών, λογαριασμών μάθησης και της παροχής φοροαπαλλαγών των επιχειρήσεων-υποδοχέων*, ειδικότερα των μικρών επιχειρήσεων. Η Πρόσκληση⁸⁷, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση, «Υποτροφίες Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης» κινείται σε αυτή την κατεύθυνση. Επίσης ενθαρρυντικό είναι και το γεγονός

⁸⁷ http://www.espa.gr/Lists/Proclamations/Attachments/1718/epedvm_110829_a_1h_Tropop_Voucher.pdf

ότι υπογραμμίζεται στα πλαίσια της Πρόσκλησης η προτεραιότητα σε ειδικότητες που άπτονται αναπτυσσόμενων κλάδων της οικονομίας. Η ανάγκη προσαρμογής της πρακτικής άσκησης, αλλά και της εκπαίδευσης γενικότερα, στους αναπτυσσόμενους οικονομικούς κλάδους αναλύεται διεξοδικά στο σχετικό κεφάλαιο.

➤ **Ο ρόλος του κράτους:** Εφόσον η δημιουργία μιας οικονομίας της γνώσης αποτελεί στόχο της Πολιτείας, η χρηματοδότηση της πρακτικής άσκησης δε μπορεί να μην αποτελεί, έστω εν μέρει, μέλημά της. Στο πλαίσιο αυτό, προτείνονται:

- Η υιοθέτηση κάποιων φορολογικών κινήτρων, όπως αυτά παρουσιάστηκαν προηγουμένως. Σαφώς, το είδος και το εύρος εφαρμογής των κινήτρων θα πρέπει να προσαρμοστεί στη συνολική φορολογική πολιτική.
- Στο πλαίσιο της ανάγκης για βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας, η προώθηση της μάθησης σε εργασιακούς χώρους (πρακτική άσκηση/μαθητεία) δε μπορεί να παρεκκλίνει από τις αρχές της κοινωνικής πρόνοιας. Συνεπώς, σε περιόδους δεινής οικονομικής κατάστασης, το κράτος θα πρέπει να μεριμνά πρωτίστως για τις κοινωνικές ομάδες που δεν έχουν τους οικονομικούς πόρους ή που αντιμετωπίζουν οποιοδήποτε άλλο πρόσκομμα στην προσπάθειά τους να συνεχίσουν την εκπαιδευτική τους διαδρομή ή/και να την εμπλουτίσουν με πρακτική άσκηση/μαθητεία.

Έτσι, ένας αριθμός κουπονιών θα μπορούσε να δίνεται σε κάθε απόφοιτο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης που θα πληροί συγκεκριμένα κοινωνικά κριτήρια. Με τα κουπόνια αυτά, το άτομο θα μπορεί σε οποιαδήποτε ηλικία και φάση της ζωής του – δεδομένου, πάντα, ότι υφίστανται συγκεκριμένες καταστάσεις- να τα «εξαργυρώσει» για την εκπαίδευση/κατάρτισή του.

Κυρίως όσον αφορά στα ΙΕΚ, δεδομένου ότι αποτελούν φορείς αρχικής επαγγελματικής κατάρτισης, οι πιο ευπαθείς οικονομικά κοινωνικές ομάδες θα μπορούν, ενεργοποιώντας τα κουπόνια, να εξελιχθούν και κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής, μέσω επανακατάρτισης. Προς επίρρωση του τελευταίου επιχειρήματος, έρευνες του Cedefop αναφορικά με την εξέλιξη των επαγγελματιών στην Ευρώπη το 2020, κατέληξε στο ότι, τα άτομα με τα χαμηλότερα προσόντα –που συνήθως προέρχονται από κοινωνικές ομάδες που αντιμετωπίζουν διάφορες

προκλήσεις- είναι αυτά που όχι μόνο θα αντιμετωπίσουν εντονότερη ανεργία, αλλά και –στατιστικά- δεν έχουν το έναυσμα και την ώθηση να επανακαταρτιστούν.

Όσον αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τα κουπόνια μπορούν να στοχεύουν αποκλειστικά στην πρακτική άσκηση/μαθητεία, καλύπτοντας τουλάχιστον σημαντικό ποσοστό του κόστους, της ασφάλισης του ατόμου, μετακινήσεις κτλ.

Το ύψος της αξίας του κουπονιού θα πρέπει να είναι ανάλογο της οικονομικής επιφάνειας του σπουδαστή ή της οικογένειάς του, εάν δεν είναι οικονομικά ανεξάρτητος. Με βάση στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, μπορούν να δημιουργηθούν κλίμακες εισοδημάτων που να αντιστοιχούν σε συγκεκριμένο ύψος ποσού για τα κουπόνια. Με τον τρόπο αυτό, το κράτος θα στηρίζει εμπράκτως αυτούς που πραγματικά στερούνται πόρων.

Επίσης, το ύψος της αξίας του κουπονιού θα πρέπει να ικανοποιεί τις συγκεκριμένες ανάγκες κάθε ειδικότητας/σχολής. Πιο συγκεκριμένα, σε σχολές όπου απαιτείται επιπλέον ειδικός ρουχισμός, η πραγματοποίηση ιατρικών εξετάσεων/εμβολίων κτλ, το κουπόνι θα πρέπει να καλύπτει τουλάχιστον αυτά τα κόστη. Ως εκ τούτου, το εν λόγω κουπόνι θα είναι υψηλότερης αξίας από το αντίστοιχο που απευθύνεται σε πρακτική άσκηση σε χώρο γραφείου. Ο ορισμός της αξίας του κάθε κουπονιού θα πρέπει να συμφωνηθεί με εκπροσώπους των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων/κλαδικών φορέων όπου θα πραγματοποιηθεί η πρακτική άσκηση. Κι αυτό γιατί, μόνο με τη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων φορέων μπορεί να αποτυπωθούν οι πραγματικές χρηματικές ανάγκες για κάθε ειδικότητα.

Όσον αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τα κουπόνια μπορούν να στοχεύουν αποκλειστικά στην πρακτική άσκηση/μαθητεία, καλύπτοντας τουλάχιστον σημαντικό ποσοστό του κόστους, της ασφάλισης του ατόμου, μετακινήσεις κτλ.

- *Δημιουργία Λογαριασμών Μάθησης*: Επίσης, στο πλαίσιο κυρίως της κοινωνικής αλληλεγγύης, μπορούν να ενεργοποιηθούν *λογαριασμοί μάθησης* για την πρακτική άσκηση για συγκεκριμένες ομάδες που χρήζουν κοινωνικής μέριμνας. Μάλιστα, οι λογαριασμοί αυτοί μπορούν να εμπλουτίζονται με ένα μικρό ποσοστό επί της χιλίους από τις επιστροφές φόρων άλλων συμπολιτών. Οι λογαριασμοί αυτοί θα έχουν στόχο να διασφαλίσουν πως, ακόμα και στις δυσμενέστερες των οικονομικών συνθηκών, το βασικό κόστος ενός προγράμματος πρακτικής άσκησης θα μπορεί να καλυφθεί από άτομα που πραγματικά χρήζουν στήριξης.

Οι λογαριασμοί αυτοί θα μπορούσαν να δημιουργούνται σε τράπεζες κρατικών συμφερόντων, οι οποίες θα επωφελούνταν από την παρεχόμενη ρευστότητα. Στους λογαριασμούς αυτούς δυνατότητα συμμετοχής θα έχουν οι επιχειρήσεις/υποδοχείς πρακτικής άσκησης και ενδεχομένως το κράτος, για τις ευπαθείς ομάδες που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Μάλιστα, όσον αφορά στη συμμετοχή των εργοδοτών, αυτή θα μπορούσε να εκπίπτει φορολογικά, μέχρι ενός ύψους.

Τέτοιου είδους «ατομικοί εκπαιδευτικοί λογαριασμοί» προβλέπονται στο αρ.18 παρ.γ του ν.3879/2010 ως κίνητρα για την ανάπτυξη της δια βίου μάθησης. Παρ' όλο που η πρακτική άσκηση στις εκπαιδευτικές βαθμίδες υπό εξέταση δεν αποτελεί πρόγραμμα δια βίου μάθησης, μπορούν οι ήδη θεσμοθετημένοι *λογαριασμοί* να αφορούν και σε πρακτική άσκηση, διευκολύνοντας και απλοποιώντας έτσι τις όποιες απαιτούμενες διαδικασίες δημιουργίας διακριτών λογαριασμών για την πρακτική άσκηση.

Μίας και δεν υπάρχει εμπειρία του τρόπου λειτουργίας των λογαριασμών αυτών στην Ελλάδα, θα μπορούσε αρχικά, και σε ό,τι αφορά στην πρακτική άσκηση να εφαρμοστεί πιλοτικά **σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές**, όπου για παράδειγμα καταγράφονται μεγάλα ελλείμματα σε θέσεις πρακτικής άσκησης ή υψηλά ποσοστά ατόμων που εγκαταλείπουν το σχολείο ή για ειδικότητες που είναι ανάγκη να ενισχυθούν, υπό το πρίσμα των κλάδων και των επαγγελματιών που αναμένεται να είναι *κρίσιμα* για την ελληνική οικονομία τις επόμενες δεκαετίες.

- Η ύπαρξη μέριμνας σχετικά με τις περιπτώσεις όπου απαιτείται μετακίνηση εκτός του τόπου μόνιμης κατοικίας του εκπαιδευόμενου, καθώς και στέγαση. Κάτι τέτοιο προβλέπεται να έχει εφαρμογή σε συγκεκριμένες περιφέρειες –δη **νησιωτικές**: οι τοπικές αρχές, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα και οι τοπικές επιχειρήσεις που θα δέχονται εκπαιδευόμενους, να συνεργάζονται με στόχο την εύρεση οικονομικών λύσεων για εκπαιδευόμενους που χρήζουν κοινωνικής πρόνοιας και οι οποίοι πρέπει να μετακινηθούν προς χάρη της πρακτικής άσκησης διότι α) προέρχονται από μέρη όπου δεν υπάρχουν δυνατότητες πρακτικής άσκησης ή β) επιθυμούν να ακολουθήσουν μια ειδικότητα που δεν αναπτύσσεται/καλύπτεται στον τόπο τους. Οι ξενώνες των Δήμων, τα Κοινωφελή Ιδρύματα και άλλες πηγές χρηματοδότησης μπορούν να κινητοποιηθούν και να χρησιμοποιηθούν προς όφελος αυτών των εκπαιδευόμενων.

- Επίσης, θα πρέπει να διερευνηθεί η δυνατότητα δημιουργίας ΣΔΙΤ μέσω πόρων των Περιφερειακών Ταμείων, μεταξύ του κράτους και επιχειρήσεων που θα δεσμευτούν μέσω του προγράμματος να δέχονται σημαντικό αριθμό εκπαιδευομένων ή/και για συναπτά έτη.

➤ Ενίσχυση του ρόλου των ιδιωτικών επιχειρήσεων/οργανισμών

Η παραπάνω ανάλυση υπογραμμίζει τη σημασία του ρόλου των επιχειρήσεων. Ειδικότερα, στο πλαίσιο αναζήτησης χρηματικών πόρων για την ικανοποίηση των αναγκών που προκύπτουν κατά την περίοδο πρακτικής άσκησης/μαθητείας, προτείνεται η εντατικοποίηση του ρόλου της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Ιδιαίτερα οι μεσαίες και οι μεγάλες επιχειρήσεις που μπορούν να απορροφήσουν και ευρύτερο αριθμό ασκουμένων από διάφορες ειδικότητες, μπορούν να εντάξουν την κάλυψη του κόστους της πρακτικής άσκησης (άμεσου και έμμεσου) σε ένα εταιρικό *Πρόγραμμα Κοινωνικής Προσφοράς* στα πλαίσια της *Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης*⁸⁸ (ΕΚΕ).

Η ΕΚΕ έχει αναπτυχθεί ιδιαίτερα στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, γεγονός που κρίνεται ενθαρρυντικό για την ανταπόκριση των επιχειρήσεων στην παροχή αρωγής προς τους μαθητές/σπουδαστές. Ακόμα πιο σημαντικό είναι να τονιστεί πως, σύμφωνα με το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ, αυτή δεν αφορά μόνο στις μεγάλες επιχειρήσεις, αλλά και τις μικρομεσαίες, οι οποίες μπορούν να δράσουν με τρόπο που όχι μόνο δε θα ζημιώνει, αλλά θα ωφελεί την τοπική κοινωνία.

Σχετικά με την κάλυψη του κόστους της πρακτικής άσκησης και της αμοιβής του εκπαιδευόμενου, οι μικρές επιχειρήσεις θα πρέπει κατ' εξαίρεση να χαίρουν σχετικής κρατικής επιχορήγησης. Ο λόγος έγκειται στο ότι οι επιχειρήσεις αυτές συχνά απαρτίζονται ακόμα και από ένα ή δύο άτομα. Ως εκ τούτου, ο απαιτούμενος χρόνος για την εκπαίδευση και παρακολούθηση της εξέλιξης του εκπαιδευόμενου είναι σαφώς πιο κοστοβόρος από ό,τι σε μία μεγαλύτερη επιχείρηση.

Δεδομένης, όμως, της πληθώρας των ΜΜΕ στην ελληνική αγορά (το 95% περίπου των επιχειρήσεων στην ελληνική αγορά είναι μικρές), θα ήταν ρεαλιστικότερο να προταθεί η επιχορήγηση του κόστους/αμοιβής της πρακτικής άσκησης στις μικρές επιχειρήσεις και στις μεσαίες που θα δεχθούν για πρώτη φορά να συμμετάσχουν σε τέτοιο πρόγραμμα.

⁸⁸ Σύμφωνα με το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ, η «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι η οικειοθελής δέσμευση των επιχειρήσεων για ένταξη στις επιχειρηματικές τους πρακτικές κοινωνικών και περιβαλλοντικών δράσεων που είναι πέρα από όσα επιβάλλονται στη νομοθεσία και έχουν σχέση με όλους όσοι άμεσα ή έμμεσα επηρεάζονται από τις δραστηριότητές τους» http://www.csrhellas.org/portal/images/stories/files/Guide_definitive.pdf

Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι οι επιχειρήσεις⁸⁹ είναι θετικές όσον αφορά τη συμβολή στην κάλυψη του κόστους της πρακτικής άσκησης, καθότι κρίνουν πως έτσι αυξάνεται και η ικανοποίηση του εκπαιδευόμενου για τη νέα διαδικασία εκμάθησής του και άρα για τον εργοδότη που τον απασχολεί.

Ούτως ή άλλως, οι διεθνείς πρακτικές κι εμπειρίες υπογραμμίζουν πως η εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα στη χρηματοδότηση αναγνωρίζεται ως ένα από τα χαρακτηριστικά ποιότητας ενός προγράμματος πρακτικής άσκησης/μαθητείας⁹⁰.

Θα πρέπει, όμως, σε αυτό το σημείο, να γίνει η εξής επισήμανση: η πρακτική άσκηση/μαθητεία αποτελεί κατά βάση μια **εκπαιδευτική διαδικασία**. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να υπάρξει διαφοροποίηση μεταξύ μιας συμβολικής αμοιβής που θα μπορούσαν να παρέχουν οι επιχειρήσεις στους εκπαιδευόμενους και της αμοιβής που παρέχεται στα πλαίσια της «πραγματικής» εργασίας. Η πρακτική άσκηση δεν αποτελεί μορφή εξαρτημένης εργασίας, μιας και δεν υφίσταται διευθυντικό δικαίωμα επί του εκπαιδευόμενου- γι' αυτό και στερείται πρωτίστως κάποιων χαρακτηριστικών της δεύτερης: **Σύμβαση εξαρτημένης εργασίας** υπάρχει, όταν, κατά τους όρους της σχετικής συμφωνίας, οι συμβαλλόμενοι αποβλέπουν στην παροχή της συμφωνημένης εργασίας του μισθωτού, οι δε οδηγίες του εργοδότη ως προς τον τρόπο, τον χρόνο και τον τόπο παροχής της εργασίας είναι δεσμευτικές για τον μισθωτό, ο οποίος έχει υποχρέωση να τις ακολουθεί και να δέχεται την άσκηση εργοδοτικού ελέγχου για τη διαπίστωση της συμμόρφωσής του προς τις οδηγίες αυτές. Στη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας κύριος σκοπός είναι η παροχή εργασίας από το μισθωτό και σ' αυτόν αποβλέπουν οι συμβαλλόμενοι.

Αντιθέτως, ως **σύμβαση μαθητείας** ορίζεται η σύμβαση, κατά την οποία ο ένας από τους συμβαλλόμενους αναλαμβάνει την υποχρέωση να μεταδώσει στον άλλο τις αναγκαίες εμπειρικές γνώσεις για την άσκηση από τον τελευταίο **ορισμένου επαγγέλματος ή ορισμένης τέχνης**.

Ως εκ τούτου, ακόμα και ο όρος «εργοδότης» στα πλαίσια της πρακτικής άσκησης μπορεί να θεωρηθεί καταχρηστικός: θα πρέπει να γίνεται αναφορά στον «υποδοχέα» (*host*) ή στην *επιχείρηση υποδοχής κι εκπαίδευσης του ατόμου*.

⁸⁹ Στα πλαίσια της μελέτης πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις/προσωπικές συνεντεύξεις με επιχειρήσεις με μακροχρόνια εμπειρία στην απορρόφηση εκπαιδευόμενων.

⁹⁰ Linderholm and Parker, 2000 (σελ. 5)

Από τους παραπάνω ορισμούς προκύπτει πως η πρακτική άσκηση/μαθητεία δε θα πρέπει να συγχέεται με την εξαρτημένη εργασία, ούτε ως προς τις υποχρεώσεις ούτε ως προς τα δικαιώματα του μαθητευόμενου, μιας και είναι αμφότερα μικρότερης ευρύτητας από τα αντίστοιχα ενός εργαζόμενου που έχει σχέση εξαρτημένης εργασίας. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, στα πλαίσια της πρακτικής άσκησης/ μαθητείας, δεν είναι υποχρεωτική η καταβολή αμοιβής στον εκπαιδευόμενο, μιας και πρωταρχικός στόχος είναι η παροχή εκπαίδευσης. Ακόμα και στην ισχύουσα κατάσταση όπου οι εκπαιδευόμενοι λαμβάνουν κάποια αποζημίωση, αυτή είναι και θα πρέπει να είναι πολύ χαμηλότερη από την αμοιβή ενός εργαζόμενου στην ίδια επιχείρηση, ο οποίος όμως έχει άλλες υποχρεώσεις κι έτσι, άλλα δικαιώματα.

Η χρηματική αμοιβή, όπου υπάρχει και όπου συνεχίσει να υπάρχει, δε θα πρέπει να αποτελεί το κύριο κίνητρο για τη συμμετοχή σε πρόγραμμα πρακτικής άσκησης/μαθητείας. Αντιθέτως, θα πρέπει οι μαθητές/σπουδαστές, οι καθηγητές, αλλά και οι επιχειρήσεις να αναγνωρίσουν τη σημασία και τα γενικότερα οφέλη από μια τέτοια, ποιοτική εκπαιδευτική διαδικασία και να εστιάσουν τις προσπάθειές τους στην ουσιαστική διεύρυνση και βελτίωση του θεσμού. Δεδομένων των παραπάνω, θα πρέπει να ελεγχθεί κατά πόσο θα προβλέπεται αποζημίωση στα πλαίσια της μαθητείας, και με ποιο τρόπο θα πρέπει να καλύπτεται η ασφάλιση του εκπαιδευόμενου. Η ασφάλιση έναντι «εργασιακού κινδύνου» θα πρέπει απαρεγκλίτως να παρέχεται. Επιπλέον, ενδεχομένως η επιχείρηση θα μπορούσε να εντάξει τον εκπαιδευόμενο στο σύστημα ιδιωτικής ασφάλισης που έχουν σε ισχύ πολλές επιχειρήσεις, και το συγκεκριμένο κόστος να άπτεται κρατικής επιδότησης.

Επομένως, στο πλαίσιο της διασφάλισης της ποιότητας της εκπαίδευσης, κύριο μέλημα και ευθύνη του κράτους θα πρέπει να είναι η θέσπιση κανόνων, έτσι ώστε η πρακτική άσκηση/μαθητεία να μη συγχέεται με εξαρτημένη εργασία, δηλαδή *οι συμβάσεις μαθητείας δε θα πρέπει να είναι, αλλά ούτε και να υποκρύπτουν συμβάσεις εξαρτημένης εργασίας*. Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, κρίνεται απαραίτητη η θεσμοθέτηση νέου πλαισίου αξιολογήσεων, ελεγκτικών μηχανισμών και αντίστοιχων κυρώσεων που αναλύονται σε επόμενο κεφάλαιο.

5ο Κεφάλαιο:

Προτάσεις βελτίωσης του θεσμού της πρακτικής άσκησης στο εγχώριο εκπαιδευτικό σύστημα

5.1. Πρακτική Άσκηση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Όπως αναλύθηκε στο Κεφάλαιο 2, ο τρόπος υλοποίησης της πρακτικής άσκησης στους δύο πυλώνες της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ, διαφέρει σημαντικά. Η βασική αιτία αυτών των διαφοροποιήσεων έγκειται στο ότι τα δύο είδη ιδρυμάτων διαφέρουν πρωτίστως στην κατεύθυνσή τους, όπως δηλώνουν και οι τίτλοι τους: τα μεν Πανεπιστήμια έχουν περισσότερο ακαδημαϊκό προσανατολισμό, ενώ τα ΤΕΙ εστιάζουν σε τεχνολογικές/πρακτικές προσεγγίσεις. Ενδεχομένως αυτός να ήταν και ο λόγος που ο νομοθέτης έχει καταστήσει υποχρεωτική την πραγματοποίηση πρακτικής άσκησης στα ΤΕΙ, και την έχει οριοθετήσει με πολύ συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο.

Παρά την πολυετή πραγματοποίηση προγραμμάτων πρακτικής άσκησης στα ΤΕΙ, αλλά και σε ορισμένα Πανεπιστήμια, αναγνωρίζονται στρεβλώσεις, περιοχές προς βελτίωση, και μελλοντικές προκλήσεις. Αναλυτικότερα:

5.1.1. Πανεπιστήμια

Όπως έχει προαναφερθεί, κατά την πρακτική άσκηση ο φοιτητής αναπτύσσει δεξιότητες που συνήθως δε μπορούν να καλλιεργηθούν στα πλαίσια της θεωρητικής εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα εξελίσσεται σε μια συγκεκριμένη ειδικότητα ή επάγγελμα. Μέσω της πρακτικής άσκησης, παρέχεται η δυνατότητα στο φοιτητή να ανακαλύψει κλίσεις και ικανότητές του που ενδεχομένως αγνοούσε, πέρα από τα στενά όρια του επιστημονικού πεδίου στο οποίο αφορά η πρακτική άσκηση. Αυτή η διαδικασία αυτο-αξιολόγησης μπορεί να αποδειχθεί εξαιρετικά βοηθητική στην επιλογή καριέρας.

Η πρακτική άσκηση είναι πρωτίστως συνδεδεμένη με τη διευκόλυνση εισόδου στην αγορά εργασίας. Η σχέση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, ιδιαίτερα όσον αφορά στα πανεπιστήμια, έχει απασχολήσει πολλές φορές το δημόσιο διάλογο, όντας ένα εξαιρετικά διαμφισβητούμενο πεδίο. Οι δύο αντιθετικές τάσεις είναι οι εξής: Στη μια μεριά, αναπτύσσονται απόψεις που υποστηρίζουν ότι τόσο οι «ειδικότητες» των πανεπιστημιακών τμημάτων, όσο και το περιεχόμενο των σπουδών πρέπει να έχουν άμεση ανταπόκριση στις «απαιτήσεις» της αγοράς εργασίας. Ο διαμετρικά αντίθετος

πόλος συγκεντρώνει απόψεις και τάσεις που υποστηρίζουν την απόλυτη «ανεξαρτησία» της εκπαίδευσης από την αγορά εργασίας και τον αποκλειστικό καθορισμό των πεδίων και του περιεχομένου σπουδών από τις επιστημονικές εξελίξεις.

Η βέλτιστη οδός είναι, συνήθως, η μέση. Σαφώς, η τριτοβάθμια εκπαίδευση και δη τα πανεπιστήμια δε θα πρέπει να υποκαταστήσουν την επαγγελματική κατάρτιση. Γι' αυτό και σε προπτυχιακό επίπεδο, ο βαθμός εξειδίκευσης πρέπει να είναι χαμηλός και ο απόφοιτος να αποκομίζει βάσεις επί μιας επιστήμης, ενώ ταυτόχρονα δομεί έναν τρόπο σκέψης. Επιπλέον, το θεματικό αντικείμενο των περισσότερων πανεπιστημιακών τμημάτων μπορεί να ειπωθεί μόνο από τη σκοπιά της παροχής γενικότερης μόρφωσης ή/και ικανοποίησης του ατόμου για εμβάθυνση γνώσεων στο αντικείμενο ενδιαφέροντός του. Επομένως, οι πανεπιστημιακές σπουδές δεν έχουν πάντα ως στόχο τη μετέπειτα απορρόφηση στην (ιδιωτική) αγορά εργασίας και ως εκ τούτου, ένα πρόγραμμα πρακτικής άσκησης ως αναπόσπαστο μέρος του προγράμματος σπουδών, μάλλον δε θα προσέθετε αναγκαστικά σημαντική αξία στην επίτευξη των προσωπικών στόχων όλων των φοιτητών.

Από την άλλη πλευρά, η πλήρης αποσύνδεση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας συνιστά μάλλον απαρχαιωμένη οπτική γωνία και δεν ικανοποιεί τη (δεδομένη) ανάγκη των νέων για επιλογή καριέρας μετά την αποφοίτηση. Επιπλέον, η Ελλάδα, *πολύ πριν την κρίση*, εμφάνιζε σημαντικές ιδιαιτερότητες συγκριτικά με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες αναφορικά με τη σχέση ανεργίας και βαθμίδας εκπαίδευσης: Ενώ σχεδόν σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. το επίπεδο εκπαίδευσης συσχετίζεται κατά βάση αρνητικά με το ποσοστό ανεργίας, στην Ελλάδα όχι μόνο δεν καταγράφεται αυτή η σχέση, αλλά τα ποσοστά ανεργίας δε διαφοροποιούνται ανάμεσα στις βαθμίδες εκπαίδευσης. Έτσι, το ποσοστό ανεργίας των αποφοίτων της εγχώριας τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι, διαχρονικά, υψηλότερο απ' ό,τι στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες⁹¹.

Υπό αυτό το πρίσμα, η πρακτική άσκηση στα Πανεπιστήμια δε θα πρέπει να είναι υποχρεωτική, όπως ισχύει και σήμερα. Τα Πανεπιστήμια θα πρέπει να έχουν την ελευθερία, αλλά και την ευθύνη, να σχεδιάζουν το πρόγραμμα σπουδών των σχολών/τμημάτων τους και επομένως, τη συμπερίληψη ή όχι της πρακτικής άσκησης.

Μολαταύτα, η ελευθερία επιλογής δε σημαίνει πως δε θα πρέπει να υπάρχουν γενικότεροι κανόνες υλοποίησης ενός προγράμματος πρακτικής άσκησης, ειδικότερα

⁹¹ IOBE, Η Απασχολησιμότητα των Αποφοίτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, 2007

στην τωρινή χρονική συγκυρία που η ανεργία των νέων πτυχιούχων κινείται σε υψηλότερα ποσοστά.

5.1.1.1. Σημερινό status quo- Συνεντεύξεις με ιδρυματικούς υπεύθυνους Πρακτικής Άσκησης⁹²

Το γεγονός ότι η πρακτική άσκηση αναπτύσσεται με πρωτοβουλία της/του κάθε Σχολής/Τμήματος, έχει προσδώσει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στον τρόπο με τον οποίο διεξάγεται σήμερα. Διαφοροποιήσεις υφίστανται ακόμα και σε σχολές ίδιου τίτλου/ακαδημαϊκού περιεχομένου που ανήκουν σε άλλο Πανεπιστήμιο.

Από την πρωτογενή έρευνα μπορούν να αναφερθούν συμπερασματικά τα εξής:

- Στις σχολές όπου κρίνεται αναγκαίο, η πρακτική άσκηση **θα πρέπει να διατηρηθεί**. Μάλιστα, υπογραμμίζεται ότι, ιδιαίτερα για «εργαστηριακά τμήματα», η πρακτική σε πραγματικές συνθήκες εργασίας/εργαστηρίου και πρακτικής εφαρμογής των θεωρητικών γνώσεων πρέπει να αποτελεί **αναπόσπαστο τμήμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας**.
- Η **διάρκεια** της πρακτικής άσκησης κυμαίνεται από 2-4 μήνες, με συνηθέστερη διάρκεια τους τρεις. Η διάρκεια αυτή προτιμάται και από τους φορείς/ υποδοχείς ασκουμένων, καθώς σε περίπτωση μεγαλύτερης διάρκειας, η δέσμευση πόρων (κυρίως χρόνου) που απαιτείται από την επιχείρηση ξεπερνά, συχνά, τις δυνατότητες της τελευταίας.
- Συνάρτηση της διάρκειας αποτελεί και ο **χρόνος πραγματοποίησης** της πρακτικής άσκησης: στα προγράμματα σπουδών όπου η πρακτική άσκηση είναι ενταγμένη ως **μάθημα**, δηλαδή η ολοκλήρωσή της ισοδυναμεί με την πρόσθεση πιστωτικών μονάδων, τότε ο φοιτητής πρέπει να απουσιάσει από το Πανεπιστήμιο κατά τη διάρκεια που προβλέπεται στο πρόγραμμα σπουδών. Κάτι τέτοιο όμως, αφορά σε σχολές όπου η παρακολούθηση είναι εξ ολοκλήρου επιλεκτική. Αντιθέτως, σε σχολές με περισσότερο τεχνολογικό/εργαστηριακό προσανατολισμό, όπου τουλάχιστον μέρος των παρακολουθήσεων είναι υποχρεωτικό, ο φοιτητής ουσιαστικά αποδεσμεύεται

⁹² Για την αποσαφήνιση των σημερινών συνθηκών διεξαγωγής της πρακτικής άσκησης πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με καθηγητές Πανεπιστημίου, υπεύθυνων για την πρακτική άσκηση σε Πανεπιστήμια με μεγάλο αριθμό τμημάτων/σχολών.

των ακαδημαϊκών του υποχρεώσεων μόνο κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, οπότε και πραγματοποιεί την πρακτική του άσκηση.

- **Επίδραση πρακτικής άσκησης στο πρόγραμμα σπουδών:** Απόδειξη της θετικής επίδρασης που μπορεί να έχει το πρόγραμμα πρακτικής άσκησης στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης αποτελεί το γεγονός ότι αρκετά τμήματα (σχεδόν το 22% σε ένα Πανεπιστημιακό ίδρυμα) **έχουν αναμορφώσει το πρόγραμμα σπουδών τους με βάση τα αποτελέσματα της πρακτικής άσκησης.** Μπορεί επομένως να υποστηριχθεί πως μέσω της πρακτικής άσκησης, το Πανεπιστήμιο αφουγκράζεται σε πραγματικό χρόνο τις ανάγκες της αγοράς. Έτσι, το πρόγραμμα σπουδών μπορεί να εμπλουτιστεί, για παράδειγμα, με ένα μάθημα επιλογής που εστιάζει σε κάποιες νέες τάσεις/επιστημονικές εξελίξεις. Αντιστοίχως, οι τεχνολογικές εξελίξεις αυτές ορίζουν την αδρανοποίηση κάποιων εξειδικεύσεων στην αγορά εργασίας, γεγονός που επίσης απαιτεί τον επαναπροσδιορισμό του προγράμματος σπουδών.
- Οι ασκούμενοι πραγματοποιούν πρακτική άσκηση τόσο στον **ιδιωτικό**, όσο και στο **δημόσιο τομέα.** Εντούτοις, στις περισσότερες σχολές, οι φοιτητές επιθυμούν να απορροφηθούν σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, μιας και α) υπάρχει η πεποίθηση πως στους δημόσιους φορείς η πρακτική άσκηση δεν υλοποιείται τόσο αποτελεσματικά και β) επιδιώκεται η μετά την αποφοίτηση απορρόφησή τους από τις ίδιες επιχειρήσεις.
- Η προώθηση φοιτητών για πραγματοποίηση της **πρακτικής τους άσκησης στο εξωτερικό** είναι μικρού βαθμού, αν και υπάρχουν καθηγητές που βρίσκονται σε προσωπική επαφή και συνεργασία με βιομηχανίες, εργαστήρια και φορείς του εξωτερικού για αυτόν ακριβώς το σκοπό. Φαίνεται, όμως, πως η δυνατότητα πρακτικής άσκησης στο εξωτερικό όχι μόνο δεν είναι επαρκώς διαδεδομένη, αλλά αναγνωρίζεται **κενό ενημέρωσης** τόσο του ακαδημαϊκού προσωπικού, όσο και των φοιτητών.
- **Τρόπος επιλογής φορέων:** Ο τρόπος που επιλέγονται οι φορείς υποδοχής χρήζει βελτίωσης, σύμφωνα με τις συνεντεύξεις. Γενικότερα, οι φορείς προσεγγίζονται είτε από τον υπεύθυνο για την πρακτική άσκηση είτε από τον ίδιο το φοιτητή. Η δεύτερη περίπτωση αξιολογείται ως στρέβλωση του συστήματος, μιας και με τον τρόπο αυτόν προωθούνται η οικογενειοκρατία και οι διαπροσωπικές σχέσεις. Έτσι, όχι μόνο αδικούνται οι φοιτητές που δεν

τυγχάνει να έχουν προσωπικές γνωριμίες και δεσμούς με επιχειρηματίες/επιχειρήσεις, αλλά εγείρονται ερωτήματα και για την ποιότητα της πρακτικής άσκησης σε τέτοιες συνθήκες.

- **Κριτήρια επιλογής φοιτητών:** Καθότι πολύ συχνά ο αριθμός των ενδιαφερόμενων φοιτητών ξεπερνά τις δυνατότητες χρηματοδότησης, ο υπεύθυνος πρακτικής άσκησης αναγκάζεται να επιλέξει τους φοιτητές που θα πραγματοποιήσουν πρακτική άσκηση. Στα περισσότερα πανεπιστήμια, τα κριτήρια αφορούν συνήθως στις ακαδημαϊκές επιδόσεις του φοιτητή, όπως ο μέσος όρος της μέχρι τότε βαθμολογίας, ή/και το έτος σπουδών ή/και το σύνολο των πιστωτικών μονάδων που έχει «συλλέξει» ο φοιτητής μέσω των μαθημάτων στα οποία έχει επιτύχει.
- **Χρηματοδότηση:** Η χρηματοδότηση των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης έλκεται από τις σχετικές δράσεις του ΕΣΠΑ 2007-2013. Σύμφωνα με τους υπεύθυνους πρακτικής άσκησης, η χρηματοδότηση κρίνεται χαμηλή, μιας και καλούνται να καλύψουν μέσω αυτής ένα ευρύ φάσμα εξόδων. Μια χαρακτηριστική κατανομή της χρηματοδότησης κάνει προφανείς αυτές τις δυσκολίες: περίπου το 74% της χρηματοδότησης κατευθύνεται στην αποζημίωση των φοιτητών, 8% απορροφάται από τον Ειδικό Λογαριασμό του Πανεπιστημίου, ενώ με το υπόλοιπο 18% πρέπει να καλυφθούν τα λοιπά έξοδα του φοιτητή (π.χ. απαιτούμενο υλικό, χαρτική ύλη για αξιολογήσεις κτλ), η αποζημίωση του επόπτη, οι τυχόν μετακινήσεις του επόπτη (για τις περιπτώσεις που η πρακτική άσκηση πραγματοποιείται εκτός της έδρας του Τμήματος) και η αποζημίωση του επιστημονικού υπεύθυνου. Έτσι, σύμφωνα με τους συνεντευξιζόμενους, η μικρή χρηματοδότηση οδηγεί σε εκπτώσεις στην ποιότητα της πρακτικής άσκησης, ειδικά όσον αφορά στον έλεγχο και την αξιολόγηση του προγράμματος (δηλαδή του φοιτητή, αλλά και του φορέα υποδοχής) από τον επόπτη.

Ταυτόχρονα, υπογραμμίζεται μία ακόμα στρέβλωση αναφορικά με τη χρηματοδότηση: Η απουσία ενιαίας πολιτικής ανάμεσα στα τμήματα του ίδιου πανεπιστημίου στο θέμα της πληρωμής του επόπτη και του φοιτητή οδηγούν σε ανισορροπίες, όπως το φαινόμενο απόκλισης μεταξύ των αμοιβών δύο φοιτητών που προέρχονται από το ίδιο Πανεπιστήμιο, αλλά από άλλο τμήμα, και τυγχάνει να πραγματοποιούν πρακτική άσκηση στην ίδια επιχείρηση.

Επίσης, αναφέρθηκε πως συχνά η χρηματοδότηση δεν επαρκεί για να καλυφθεί πλήρως η ζήτηση από την πλευρά των φοιτητών. Έτσι, καλούνται οι τμηματικοί υπεύθυνοι να συγκεράσουν τη χρηματοδότηση με τη ζήτηση, είτε περιορίζοντας αναλόγως την αμοιβή του φοιτητή ή τον αριθμό των φοιτητών που μπορούν να λάβουν μέρος.

- Μολαταύτα, είναι σημαντικό να σημειωθεί πως μέρος της ακαδημαϊκής κοινότητας δηλώνει πως η πρακτική άσκηση είναι μια εκπαιδευτική διαδικασία και η συμβολή της στην περαιτέρω ανάπτυξη του φοιτητή μπορεί να είναι τόσο καθοριστική που το ύψος της αποζημίωσης του φοιτητή δεν αποτελεί το σημαντικότερο τμήμα της όλης διαδικασίας. Αντιθέτως, **πρωταρχική σημασία έχει η άριστη ποιότητα του προγράμματος**, που διασφαλίζεται από τον τρόπο επιλογής φορέα/επιχείρησης και φοιτητή, αντιστοίχισης των δύο αυτών πόλων και από την ουσιαστική επίβλεψη της πρακτικής άσκησης από τον επόπτη, την αξιολόγηση του φοιτητή και του φορέα μετά το πέρας του προγράμματος, καθώς και την αξιοποίηση των στοιχείων που θα προκύπτουν από την αξιολόγηση για την περαιτέρω βελτίωση του προγράμματος της πρακτικής άσκησης. Σε αυτό το πλαίσιο, υπογραμμίζεται η ανάγκη ανάπτυξης **ενιαίας πολιτικής τμημάτων για καταμερισμό χρηματοδότησης**.
- Επίσης, έντονη φαίνεται να είναι η ανάγκη απευθείας **δικτύωσης των πανεπιστημίων με ιδιωτικούς φορείς**, έτσι ώστε να αυξηθούν οι προσφερόμενες θέσεις πρακτικής άσκησης.
- **Γραφειοκρατία και έλλειψη υποστηρικτικού προσωπικού**: Ένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι υπεύθυνοι πρακτικής άσκησης, τόσο σε επίπεδο τμήματος, όσο και ιδρύματος γενικότερα, είναι οι χρονοβόρες γραφειοκρατικές απαιτήσεις στα πλαίσια των δράσεων του ΕΣΠΑ. Το πρόβλημα οξύνει και η κατά τόπους έλλειψη υποστηρικτικού προσωπικού, με αποτέλεσμα, όλες οι ενέργειες να βαρύνουν συχνά τον υπεύθυνο πρακτικής άσκησης που πολλές φορές έχει πρωτίστως την ιδιότητα (και τις υποχρεώσεις) του ακαδημαϊκού.
- Δε θα πρέπει να παραλειφθεί το γεγονός ότι υπογραμμίστηκε η **έλλειψη μακροχρόνιων στατιστικών στοιχείων** σχετικά με την επαγγελματική εξέλιξη των αποφοίτων σε αρκετά τμήματα/ιδρύματα. Τα στοιχεία αυτά θα μπορούσαν να συλλεχθούν μέσω της παρακολούθησης των ασκούμενων μετά την αποφοίτηση και θα συνεπικουρούσαν κάθε προσπάθεια αξιολόγησης και

κυρίως βελτίωσης της ποιότητας των παρεχόμενων προγραμμάτων πρακτικής άσκησης.

5.1.2. T.E.I.

Όπως αναλύθηκε και στο σχετικό κεφάλαιο, η πρακτική άσκηση στα TEI είναι πλήρως θεσμοθετημένη εδώ και αρκετά χρόνια. Μάλιστα, τα TEI αποτελούν τα μοναδικά εκπαιδευτικά ιδρύματα που διαθέτουν σαφές θεσμικό πλαίσιο και όπου η ολοκλήρωση της πρακτικής άσκησης αποτελεί προαπαιτούμενο για την απόκτηση πτυχίου.

Μολαταύτα, η έρευνα και οι συνεντεύξεις με εμπλεκόμενους στη διαδικασία της πρακτικής άσκησης (εκπροσώπους TEI, αλλά και επιχειρήσεις-υποδοχείς) υπογράμμισαν περιοχές προς βελτίωση και σε αυτή την περίπτωση. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός πως οι περιοχές αυτές συνάδουν σε μεγάλο βαθμό με τα αντίστοιχα προβλήματα που εντοπίστηκαν στα Πανεπιστήμια:

- Η **στενότητα σε όρους προσωπικού** που απαιτείται για την υλοποίηση των προγραμμάτων -ειδικά όσον αφορά στην απορρόφηση των σχετικών κονδυλίων από Προσκλήσεις μέσω του ΕΣΠΑ- φαίνεται πως αποτελεί πρόσκομμα στην ολοκλήρωση των διαδικασιών των προγραμμάτων αυτών.
- **Εποπτεία των ασκούμενων:** Δυσκολίες φαίνεται να προκύπτουν αναφορικά με την εποπτεία των ασκούμενων, ειδικότερα όταν η πρακτική άσκηση πραγματοποιείται σε φορέα εκτός της έδρας του Ιδρύματος. Οι δυσκολίες αφορούν τόσο σε έλλειψη προσωπικού (επόπτες), όσο και στη χρηματοδότηση των εξόδων μετακίνησης και διαμονής των εποπτών.

5.1.3. Κοινές διαπιστώσεις

Παρά τις διαφοροποιήσεις στα προγράμματα πρακτικής άσκησης των Πανεπιστημίων και των TEI, υπάρχουν αρκετά κοινά σημεία, τάσεις και προκλήσεις, όπως προκύπτει από την ανάλυση σχετικών στοιχείων⁹³. Πιο συγκεκριμένα:

⁹³ Η ανάλυση που ακολουθεί, βασίζεται σε επεξεργασία στοιχείων που αφορούν στην πρακτική άσκηση όλων των TEI και Πανεπιστημίων. Στο πλαίσιο του έργου της, η Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση ζήτησε από όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης συγκεκριμένα στοιχεία, με στόχο την αξιολόγησή τους και την απορρέουσα από τυχόν ευνοϊκή αξιολόγηση, επιπλέον χρηματοδότηση. Μετά από σχετικό αίτημα του

- **Συνεργασία με Γραφείο Διασύνδεσης:** Η συντριπτική πλειοψηφία των ιδρυμάτων υπογραμμίζει την αગαστή συνεργασία των Γραφείων Πρακτικής Άσκησης και Διασύνδεσης. Πιο συγκριμένα, οι ασκούμενοι σπουδαστές λαμβάνουν υπηρεσίες συμβουλευτικής από το Γραφείο Διασύνδεσης σχετικά με τις τάσεις που επικρατούν στην αγορά εργασίας, τη σύνταξη βιογραφικού σημειώματος, το σχεδιασμό σταδιοδρομίας, την υποστήριξη στη διαδικασία λήψης εκπαιδευτικών κι επαγγελματικών αποφάσεων, τη διερεύνηση επαγγελματικών δεξιοτήτων και ενδιαφερόντων κτλ. Τούτο υπογραμμίζει το γεγονός ότι ειδικότερα σε θέματα συμβουλευτικής, τα δύο Γραφεία αλληλοεξαρτώνται και μπορούν να αλληλοσυμπληρώνονται.
- **Απορρόφηση ασκουμένων σε ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς:** Από τα στοιχεία που δηλώνουν τα ιδρύματα γίνεται σαφές πως το είδος του φορέα όπου απορροφώνται ασκούμενοι άπτεται του αντικειμένου/πεδίου του κάθε τμήματος/σχολής. Έτσι, παρουσιάζονται τμήματα όπου όλοι οι ασκούμενοι πραγματοποιούν πρακτική άσκηση σε δημόσιους φορείς (π.χ. ένα Τμήμα Ψυχολογίας) ή αποκλειστικά σε ιδιωτικούς (π.χ. ένα Τμήμα Οικονομικών Επιστημών). Ενδιαφέρουσες είναι οι προτάσεις των Γραφείων Πρακτικής Άσκησης των ιδρυμάτων αναφορικά με πιθανούς δημόσιους φορείς όπου οι φοιτητές τους θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν πρακτική άσκηση με στοχευμένο αντικείμενο.

Επίσης, δεν είναι αμελητέο το ποσοστό των φοιτητών που πραγματοποιούν πρακτική άσκηση σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, με αντίστοιχα έντονο ενδιαφέρον και των σχετικών φορέων.

- **Αμοιβή επόπτη ιδιωτικής επιχείρησης/φορέα υποδοχής:** Τα Γραφεία Πρακτικής Άσκησης δηλώνουν πως το κόστος της πρακτικής άσκησης αφορά και στην αμοιβή των εποπτών/υπαλλήλων του ιδιωτικού φορέα που δέχεται ασκούμενους σπουδαστές. Οι αμοιβές

IOBE, η Υπηρεσία παρείχε τα εν λόγω στοιχεία που δίνουν τη δυνατότητα άντλησης συμπερασμάτων τόσο για την επικρατούσα κατάσταση στα ιδρύματα, όσο και τις προβλέψεις τους για επιπλέον ανάγκες και μελλοντικές προκλήσεις.

αυτές δεν προβλέπονται από νόμο, αλλά από τα δύο σχετικά έργα του ΕΠΑΔΒΜ⁹⁴. Η μέγιστη αμοιβή μπορεί να φτάνει τα €100 ανά μήνα και ανά σπουδαστή. Εδώ να σημειωθεί πως, το αντίστοιχο ποσό για τον επιβλέποντα πρακτικής άσκησης του τμήματος όπου φοιτά ο ασκούμενος δε μπορεί να ξεπερνά τα €50 μηνιαίως ανά φοιτητή και σε κάθε περίπτωση δε μπορεί να ξεπερνά τα €400 για το σύνολο των επιβλεπόμενων μαθητών.

- Ενθαρρυντικές είναι οι επικρατούσες τάσεις για **πρακτική άσκηση στο εξωτερικό**. Περίπου το 3% των φοιτητών Πανεπιστημίων και ΤΕΙ έχει ήδη ενταχθεί σε αντίστοιχο πρόγραμμα και φαίνεται πως η ζήτηση συνεχώς αυξάνεται, δεδομένων και των δυσμενών συνθηκών στο εσωτερικό της χώρας.

5.1.4. Πρακτική Άσκηση στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση: Οι απόψεις των ιδιωτικών επιχειρήσεων/υποδοχέων

Οι φορείς που δέχονται φοιτητές/σπουδαστές για πρακτική άσκηση αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους «κρίκους της αλυσίδας». Οι κύριες επισημάνσεις των επιχειρήσεων σχετικά με τον τρόπο υλοποίησης των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι τα εξής⁹⁵:

- Καταγράφονται **σημαντικές καθυστερήσεις στην έναρξη των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης**. Το γεγονός αυτό αποδίδεται **στην εγγύτητα του χρονικού διαστήματος ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων των εξεταστικών περιόδων του Σεπτεμβρίου και του Φεβρουαρίου με τις ημερομηνίες εκκίνησης των περιόδων πρακτικής εξάσκησης**. Αναφέρεται πως, ειδικά τα ΤΕΙ δε δέχονται να μετατεθεί χρονικά η έναρξη της πρακτικής άσκησης, ενώ η σύμβαση μαθητείας οφείλει να φέρει ως ημερομηνία εκκίνησης αυτή που ορίζει το Ίδρυμα (π.χ. 1/10). Έτσι, όταν υπάρχουν

⁹⁴ «Δομή Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας (Δ.Α.ΣΤΑ.) Πανεπιστημίων, Γραφεία Διασύνδεσης Πανεπιστημίων, Πρακτική Άσκηση Πανεπιστημίων, Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας Πανεπιστημίων» και

«Δομή Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας (ΔΑΣΤΑ) Τ.Ε.Ι., Γραφεία Διασύνδεσης Τ.Ε.Ι., Πρακτική Άσκηση Τ.Ε.Ι., Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας Τ.Ε.Ι.».

⁹⁵ Στο πλαίσιο της μελέτης, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με εκπροσώπους επιχειρήσεων που συμμετέχουν ενεργά στα προγράμματα πρακτικής άσκησης.

καθυστερήσεις στις βαθμολογίες των εξετάσεων, δημιουργούνται προβλήματα στη διαδικασία. Για τον περιορισμό και την αντιμετώπιση αυτών των ανακολουθιών, καλούνται τα τμήματα να φροντίζουν ώστε η τοποθέτηση των σπουδαστών στις θέσεις πρακτικής εξάσκησής τους στο επάγγελμα να γίνεται έγκαιρα, δηλαδή πριν την έναρξη των περιόδων πρακτικής άσκησης που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

- **Ελλείψεις παρατηρούνται και στο πεδίο της ενημέρωσης των σπουδαστών για την αξία της πρακτικής άσκησης:** Οι εκπρόσωποι των επιχειρήσεων αναφέρουν πως πολλοί φοιτητές φαίνεται να μην έχουν ενημερωθεί για τα οφέλη που μπορούν να αποκομίσουν από την πρακτική άσκηση. Αντ' αυτού, αντιμετωπίζουν την όλη διαδικασία ως «άλλο ένα μάθημα», και μάλιστα χωρίς εξετάσεις, η ολοκλήρωση του οποίου οδηγεί και στην ολοκλήρωση των σπουδών τους. Εκτός όμως από το έλλειμμα «ποιοτικής» ενημέρωσης, αναγνωρίζονται επίσης ελλείψεις στις γνώσεις των φοιτητών αναφορικά με το διαδικαστικό μέρος της πρακτικής άσκησης, δηλαδή για το ύψος της αποζημίωσης, το ασφαλιστικό καθεστώς που ισχύει κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης, τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά τους κτλ. Γίνεται, βέβαια, σαφές, πως οι ελλείψεις αυτές αφορούν σε ορισμένους φοιτητές και Γραφεία Πρακτικής Άσκησης και επουδενί στο σύνολο των εμπλεκομένων.
- Όσον αφορά στην πρακτική άσκηση **φοιτητών από Πανεπιστημιακά τμήματα**, το κύριο πρόβλημα που φαίνεται να αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις είναι οι **καθυστερήσεις στην αποστολή συμβάσεων** από κάποια Γραφεία Πρακτικής Άσκησης, λόγω επιβαρυνμένης γραφειοκρατικά διαδικασίας (η σύμβαση πρέπει να ελεγχθεί από το Πρωτόκολλο, τον Ειδικό Λογαριασμό Διαχείρισης Κονδυλίων και μετά τη Γραμματεία). Μάλιστα, σε κάποιες περιπτώσεις, η σύμβαση φτάνει ολοκληρωμένη στην επιχείρηση λίγο πριν τη λήξη της πρακτικής άσκησης του φοιτητή.
- Επίσης χρονοβόρο είναι για τις επιχειρήσεις το σύστημα κοινοποίησης των προσφερόμενων θέσεων πρακτικής άσκησης: ειδικότερα στα μεγάλα αστικά κέντρα όπου ενδεχομένως να λειτουργούν αρκετά πανεπιστημιακά τμήματα (ή/και ΤΕΙ), λόγω έλλειψης κοινού μέσου πληροφόρησης των τμημάτων/ιδρυμάτων, οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να επικοινωνούν με το κάθε Γραφείο Πρακτικής Άσκησης χωριστά.

- Έχει σημασία να αναφερθεί πως, σύμφωνα με τις επιχειρήσεις, μόνο κάποια Γραφεία Πρακτικής Άσκησης τους ζητούν να στείλουν πληροφορίες/αξιολόγηση (feedback) μετά το τέλος της πρακτικής άσκησης, πέρα από τις τυποποιημένες φόρμες που προβλέπονται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα.

5.1.5. Προτάσεις βελτίωσης του θεσμού της πρακτικής άσκησης στα ΑΕ.Ι. (Πανεπιστήμια και Τ.Ε.Ι.)

Παρ' όλο που τα ΤΕΙ και τα Πανεπιστήμια ανήκουν στην ίδια εκπαιδευτική βαθμίδα, οι διαφορές στον προσανατολισμό των σπουδών που προσφέρουν ορίζουν τη διαφοροποίηση και στον τρόπο υλοποίησης των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης.

Έτσι, με στόχο τη βελτίωση του θεσμού, προτείνονται ανά βαθμίδα τα εξής:

5.1.5.1. Πανεπιστήμια

Η ύπαρξη προγράμματος πρακτικής άσκησης θα πρέπει να παραμείνει στην κρίση του κάθε Τμήματος/Σχολής, μιας και, όπως προαναφέρθηκε, υπάρχουν Τμήματα με καθαρά ακαδημαϊκό προσανατολισμό. Εντούτοις, θεωρείται απαραίτητη η ανάπτυξη ενός **κοινού κώδικα δεοντολογίας και η συνεργασία ανάμεσα στα Ιδρύματα/Τμήματα.**

Ο περισσότερος ακαδημαϊκός/θεωρητικός προσανατολισμός των Πανεπιστημίων δίνει τη δυνατότητα ανάπτυξης προγραμμάτων πρακτικής άσκησης που να υπηρετούν αυτόν τον προσανατολισμό και να χαρακτηρίζονται ταυτόχρονα από ευελιξία. Η αναβάθμιση της πρακτικής άσκησης στα Πανεπιστήμια συνδέεται με το γεγονός ότι πλέον, δεν είναι απαραίτητη η απόλυτη σύνδεση του τίτλου σπουδών/εξειδίκευσης του πτυχίου με τη μετέπειτα και δια βίου καριέρα του απόφοιτου. Με άλλα λόγια, η αγορά εργασίας βρίθει παραδειγμάτων επιτυχημένων επαγγελματιών σε τομέα πολύ διαφορετικό από αυτόν που σπούδασαν. Κατά περιπτώσεις, τούτο οφείλεται στην έλλειψη θέσεων εργασίας σε κάποιον τομέα/κλάδο, γεγονός που ωθεί τους απόφοιτους να αναζητήσουν εργασία σε άλλο κλάδο.

Ταυτόχρονα όμως, θα πρέπει να αναγνωρισθεί ότι εκτός συγκεκριμένων γνώσεων επί ενός ακαδημαϊκού αντικειμένου, η πανεπιστημιακή εκπαίδευση αναπτύσσει ένα συγκεκριμένο τρόπο σκέψης, ο οποίος ως εκ τούτου μπορεί να βοηθήσει τον απόφοιτο σε επαγγελματικές οδούς διαφορετικές από το στενό ορισμό του εν λόγω πτυχίου. Δεν είναι λίγα τα παραδείγματα μηχανικών που απασχολούνται στον τομέα

των οικονομικών/διοίκησης επιχειρήσεων, αποφοίτων σχολών θετικών επιστημών που έχουν εξειδικευτεί στα logistics, αποφοίτων θεωρητικών/κοινωνικών επιστημών στη διοίκηση ανθρώπινων πόρων, αποφοίτων διαφόρων σχολών που διαπρέπουν στον τομέα των πωλήσεων ή της συμβουλευτικής (consulting). Ως εκ τούτου, *ο φοιτητής κάθε σχολής θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση, εάν το επιθυμεί*, σε μια ιδιωτική ή δημόσια επιχείρηση που αναπτύσσεται σε κλάδο/τομέα του ενδιαφέροντός του.

Έτσι, ένα ευέλικτο πρόγραμμα πρακτικής άσκησης θα συνεπάγεται τη δυνατότητα ο φοιτητής να πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση σε επιχείρηση που συνεργάζεται με άλλο Τμήμα από αυτό της φοίτησής του. Επιπλέον, τούτο σημαίνει τη διεύρυνση των επαφών του Γραφείου Πρακτικής Άσκησης με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς που δε δραστηριοποιούνται αναγκαστικά στο στενό επιστημονικό/τεχνικό αντικείμενο του τμήματος. Ένα τέτοιο σύστημα, που θα επέτρεπε τη **διατμηματική ανάπτυξη της πρακτικής άσκησης**, επιβάλλει τη συνεργασία ανάμεσα στα τμήματα ενός Πανεπιστημίου, αλλά και τμημάτων ίδιου αντικειμένου διαφορετικών πανεπιστημίων. Για παράδειγμα, η έννοια της ευελιξίας ορίζει τη δυνατότητα επιλογής ενός προγράμματος πρακτικής άσκησης από φοιτητή που σπουδάζει στην Αθήνα σε επιχείρηση που αναπτύσσεται σε άλλη πόλη και συνεργάζεται ενδεχομένως, με Πανεπιστήμιο/Τμήμα άλλης πόλης⁹⁶.

Τέτοιου είδους σύνδεση ανάμεσα σε ομοειδή ή όχι τμήματα/ιδρύματα, σε συνδυασμό με την απόδοση πιστωτικών μονάδων, οδηγεί υποχρεωτικά στην ανάπτυξη κάποιων κοινών κριτηρίων και δομών ανάμεσα στα Τμήματα, όσον αφορά στον τρόπο επιλογής των επιχειρήσεων/υποδοχέων, τους τρόπους αξιολόγησης των εμπλεκόμενων μερών κτλ.

Για να λειτουργήσει, όμως, ένα τέτοιο σύστημα επιβάλλεται **η απόδοση πιστωτικών μονάδων στο πρόγραμμα πρακτικής άσκησης**: Έτσι, στην περίπτωση που ο φοιτητής γίνει δεκτός από την επιχείρηση και ολοκληρώσει επιτυχώς την πρακτική άσκηση, θα πρέπει να προσαυξάνονται αντίστοιχα οι πιστωτικές μονάδες που συλλέγει για την επιτυχή ολοκλήρωση της φοίτησής του.

Επίσης, προτείνεται η **ενσωμάτωση της πτυχιακής εργασίας σε πρόγραμμα πρακτικής άσκησης**. Με άλλα λόγια, για πτυχιακές εργασίες που άπτονται

⁹⁶ Σημειώνεται πως αυτή η δυνατότητα ήδη παρέχεται σε κάποια Ιδρύματα, όπως για παράδειγμα το Εθνικό Μετσόβιο Πανεπιστήμιο.

πρακτικού μέρους ανάλυσης, θα πρέπει να ωθηθεί η άντληση πληροφοριών/εμπειριών από τη συνέχιση της φοίτησης σε εργασιακό περιβάλλον/εργαστήριο κτλ. Κατάλληλος/η για να κρίνει την αναγκαιότητα «σύμπτυξης» πρακτικής άσκησης και πτυχιακής εργασίας είναι πρωτίστως ο/η υπεύθυνος/η καθηγητής/καθηγήτρια.

- Επωφελής για την ποιοτική υλοποίηση των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης θα είναι και ο καθορισμός συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της πρακτικής άσκησης, όπως:

- Οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληροί ο φοιτητής για να μπορεί να αιτηθεί θέση σε πρακτική άσκηση
- Η διάρκεια της πρακτικής άσκησης
- Ο τρόπος εποπτείας, τόσο από την πλευρά των Α.Ε.Ι., όσο και από την πλευρά των επιχειρήσεων.
- Άλλα ζητήματα που δεν έχουν καθοριστεί νομοθετικά ή με άλλη επίσημη πράξη (και συνήθως ρυθμίζονται από τις δράσεις στο πλαίσιο του εκάστοτε Επιχειρησιακού Προγράμματος κάθε Προγραμματικής Περιόδου που αφορά στην παιδεία/εκπαίδευση) είναι το (μέγιστο) ύψος της επιχορήγησης ή της αποζημίωσης του φοιτητή (μηνιαίο και για το σύνολο της πρακτικής άσκησης), όπως και η κάλυψη ή όχι των ασφαλιστικών εισφορών.

5.1.5.2. TEI

Λόγω του τεχνικού προσανατολισμού των TEI, κρίνεται αναγκαία η **διατήρηση της υποχρεωτικότητας** της πρακτικής άσκησης. Επίσης, μιας και ο θεσμός λειτουργεί στα TEI εδώ και τρεις δεκαετίες περίπου, υπάρχει μεγαλύτερη εμπειρία στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που ενσκήπτουν. Ακόμα και αν διακοπούν τα κοινοτικά προγράμματα που προφέρουν χρηματοδότηση σε δράσεις πρακτικής άσκησης, στα TEI προβλέπεται νομοθετικά και η χρηματοδότηση μέσω ΟΑΕΔ/εργοδότη, η οποία και μπορεί να διατηρηθεί.

Ειδικότερα όσον αφορά στην εποπτεία των ασκουμένων που υπογραμμίστηκε ως προβληματική σε αρκετά τμήματα, προτείνεται η οργάνωσή της με τη χρήση ακαδημαϊκού προσωπικού, όλων των βαθμίδων. Οι επόπτες αυτοί θα είναι υπεύθυνοι για ένα μέγιστο αριθμό φοιτητών, ο οποίος θα ορισθεί από τα ίδια τα TEI, βάσει των

συγκεκριμένων απαιτήσεων της κάθε ειδικότητας και του αριθμού των φοιτητών των ΤΕΙ. Για τον ίδιο σκοπό, θα πρέπει στην κατάρτιση των προϋπολογισμών των ιδρυμάτων να γίνονται οι **προβλέψεις για την αντιμετώπιση των σχετιζόμενων δαπανών** του εκπαιδευτικού προσωπικού και του **κόστους μετακίνησής του**, κυρίως όταν πρόκειται για μετακινήσεις εκτός έδρας.

Στο πλαίσιο των ΤΕΙ, η πτυχιακή εργασία και τα προγράμματα πρακτικής άσκησης θα έπρεπε να είναι άρρηκτα συνδεδεμένα στην πλειοψηφία των Τμημάτων, κάτι που εφαρμόζεται εξάλλου σε αρκετές χώρες του εξωτερικού, με πρωτοστατούσα την Γερμανία (στα ονομαζόμενα *Fachhochschulen*). Η δυνατότητα αυτή θα πρέπει να προβλέπεται από το πρόγραμμα σπουδών του τμήματος και να συμφωνείται με τον υπεύθυνο καθηγητή. Μάλιστα, ο συνδυασμός των δύο θα μπορούσε να αναπτυχθεί στα πλαίσια κάποιου project/έργου σε επιχείρηση. Με άλλα λόγια, μέσω ανάπτυξης δομημένων συνεργασιών των υπευθύνων τμημάτων με συγκεκριμένες επιχειρήσεις, θα μπορούσε να συμφωνηθεί η ολοκλήρωση ενός Project σε μια επιχείρηση, τα αποτελέσματα του οποίου να αποτελέσουν το υλικό της πτυχιακής εργασίας του ασκούμενου. Δεδομένου, μάλιστα, πως η ολοκλήρωση ενός Project απαιτεί συνεργασία, η συμφωνία με του ΤΕΙ/Τμήματος με την επιχείρηση θα μπορούσε να αφορά σε ομάδα φοιτητών, οι οποίοι θα ολοκληρώσουν το project στο πλαίσιο της εξαμήνης πρακτικής τους άσκησης.

5.1.6. Προτάσεις βελτίωσης της πρακτικής άσκησης στο σύνολο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης

- Δικτύωση και Συνεργασία των Ιδρυμάτων/Τμημάτων ΤΕΙ και Πανεπιστημίων

Η αναγνώριση των περιοχών προς βελτίωση της πρακτικής άσκησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπογραμμίζει την ανάγκη να αποτελεί η πρακτική άσκηση δίοδο σύνδεσης μεταξύ του φοιτητή και των μελλοντικών επαγγελματικών του επιλογών, και ενδεχομένως εφιαλτήριο προς τη μετέπειτα καριέρα του. Ως εκ τούτου, οι δομές και οι στόχοι της πρακτικής άσκησης ενός Τμήματος/Ιδρύματος θα πρέπει να συνδέονται με τις αντίστοιχες δομές για επαγγελματική διασύνδεση των φοιτητών μετά την αποφοίτησή τους.

Επιπλέον, η ανάγκη για ευέλικτα προγράμματα πρακτικής άσκησης υπογραμμίζει τη σημασία σύνδεσης και άρα επικοινωνίας των Ιδρυμάτων και των επιμέρους Τμημάτων. Οι συνέργιες αυτής της σύνδεσης θα δημιουργήσει αυτομάτως οικονομίες

κλίμακας, με θετικά αποτελέσματα τόσο στην **ποιότητα** των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης, όσο και στο **κόστος** που απαιτεί η οργάνωσή τους.

Στο πλαίσιο αυτό, η συμβολή του Υπουργείου Παιδείας μπορεί να είναι καθοριστική. Ο Ν.4009/2011 στο αρ. 60 προβλέπει τη δημιουργία ειδικού *Γραφείου Καινοτομίας και Διαμεσολάβησης*, στο πλαίσιο του ΝΠΙΔ που δύναται να αναπτύξει κάθε ίδρυμα, οι αρμοδιότητες του οποίου συνδυάζουν την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών στους φοιτητές σχετικά με τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό, την πρακτική άσκηση και την ανάπτυξη καινοτομικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η αναγνώριση της πρακτικής άσκησης ως αναπόσπαστο τμήμα της εξέλιξης του φοιτητή ως προς την επιλογή της μελλοντικής του πορείας, αλλά και ως πιθανός προπομπός επιχειρηματικών/καινοτόμων δράσεων είναι ενθαρρυντική και αναμένεται να αποτελέσει τη βάση για ένα αποτελεσματικό σύστημα διασύνδεσης των ιδρυμάτων με την αγορά εργασίας.

Ως εκ τούτου, το Γραφείο Διασύνδεσης, το Γραφείο Πρακτικής Άσκησης και η Μονάδα Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας (ΜΟΚΕ) που προβλέπονται στο εν λόγω άρθρο θα πρέπει να αναπτυχθούν το συντομότερο (όπου δεν υπάρχουν οι αντίστοιχες δομές) και τα Ιδρύματα να διασφαλίσουν τη μεταξύ τους αποδοτική συνεργασία.

Βέβαια, οι συνέργειες ανάμεσα σε αυτά τα Γραφεία προωθούνται μέσω της ανάπτυξης των Δομών Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας (ΔΑΣΤΑ), πρωτοβουλία του ΥΠΔΒΜΘ που θεσμοθετείται, ουσιαστικά, μέσω του άρ.60.

Στα πλαίσια των ΔΑΣΤΑ αναμένεται να αναπτυχθούν:

- Ενιαία ηλεκτρονική πλατφόρμα για την υποστήριξη της Πρακτικής Άσκησης

Η εν λόγω πλατφόρμα θα διευκολύνει την επικοινωνία ανάμεσα στα Ιδρύματα και άρα, αναμένεται να βελτιώσει τις σχετικές, παρεχόμενες υπηρεσίες στους φοιτητές. Ταυτόχρονα, μπορεί να αποτελέσει τη μήτρα ανάπτυξης **δεικτών αξιολόγησης**, βάσει των οποίων τα ΑΕΙ θα αντλούν επιπλέον χρηματοδότηση από το Υπουργείο.

Η πλατφόρμα αυτή ενδεχομένως να λειτουργήσει επικουρικά όσον αφορά στην οργάνωση και τη διασφάλιση ποιότητας των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης στο κάθε τμήμα/ίδρυμα, αλλά και στο σύνολο της κοινότητας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, μέσω της διασύνδεσης των αυτόνομων πλατφορμών.

Πιο συγκεκριμένα, αναμένεται i) να αναπτυχθεί **μητρώο επιχειρήσεων** που έχουν επιλεγεί βάσει κριτηρίων ως κατάλληλοι υποδοχείς για πρακτική άσκηση. Τα

κριτήρια επιλογής των επιχειρήσεων μπορεί να διαφέρουν ανά ίδρυμα, με στόχο την κάλυψη τυχόν ιδιαίτερων απαιτήσεων (αντικείμενο τμήματος, γεωγραφικές προκλήσεις κ.α.), αλλά θα πρέπει να γίνονται γνωστά μέσω της πλατφόρμας. Η δημιουργία ενός τέτοιου μητρώου διασφαλίζει ότι οι φοιτητές ωθούνται σε φορείς που πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια. Ταυτόχρονα, μέσω της επικοινωνίας των Γραφείων Πρακτικής Άσκησης και της διάχυσης πληροφοριών θα δημιουργείται αυτομάτως μια «μαύρη λίστα» με επιχειρήσεις ή/και δημόσιους φορείς όπου η εμπειρία των ασκουμένων ορίζει τη διαγραφή/μη εισαγωγή τους στο μητρώο.

Μέσω της πλατφόρμας θα πραγματοποιείται και η αντιστοίχιση των φοιτητών στις κατάλληλες θέσεις πρακτικής άσκησης που ενδέχεται να βρίσκονται σε άλλη πόλη από την έδρα του ιδρύματος. Προωθείται, επομένως, και η κινητικότητα (mobility) των ασκουμένων.

Συμπερασματικά, μέσω της διευκόλυνσης που προσφέρουν οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) γενικότερα, η πλατφόρμα αναμένεται να λειτουργήσει υποστηρικτικά αναφορικά με τη διαφάνεια και την αξιοκρατία, ενδυναμώνοντας τους δεσμούς των ιδρυμάτων με τον υγιή ιδιωτικό τομέα και τους φορείς του δημοσίου που έχουν τη δυνατότητα και την ανάγκη να απορροφήσουν ασκούμενους. Η διαφάνεια που διασφαλίζεται από την ύπαρξη κάποιων κοινών κριτηρίων, κοινών μεθόδων/μέσων αξιολόγησης, αλλά και σεβασμού κοινής δεοντολογίας ανάμεσα στα Ιδρύματα αποτελεί τη βάση για την εξαγωγή δεικτών αξιολόγησης. Οι καλές αποδόσεις στους δείκτες αυτούς θα συνδέονται, όπως έχει ήδη θεσμοθετηθεί στο Ν. 4009/2011, αρ. 63 παρ.2, με τη δυνατότητα παροχής περαιτέρω χρηματοδότησης των Ιδρυμάτων από το Υπουργείο.

- Η δημιουργία του μητρώου επιχειρήσεων θα πρέπει να ωθήσει τα Γραφεία Πρακτικής Άσκησης των ιδρυμάτων να δικτυωθούν με τις τοπικές επιχειρήσεις και τους τοπικούς φορείς. Η ανάπτυξη τέτοιων δεσμών και συνεργασιών αναμένεται να αυξήσει τη δεκτικότητα των τοπικών επιχειρήσεων σχετικά με την απορρόφηση ασκουμένων.

-Μιας και η εύρεση θέσεων πρακτικής άσκησης αποτελεί μία από τις σημαντικότερες προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν, προτείνεται η δημιουργία δεσμών με τους νέους επιχειρηματίες (entrepreneurs) της χώρας. Η ανάπτυξη συνεργασίας με φορείς όπως η *Hellenic Start-up Association* αναμένεται να αυξήσει τις προσφερόμενες θέσεις πρακτικής άσκησης (και μάλιστα, **για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης**, αναλόγως των αναγκών της επιχείρησης). Με τον τρόπο αυτό, α) οι

εκκολαπτόμενες ή νέες επιχειρήσεις θα αντλούσαν με ευκολία και μέσω μιας δομημένης διαδικασίας νέους βοηθούς, β) οι δυνατότητες απορρόφησης των ασκούμενων μετά την αποφοίτησή τους στις επιχειρήσεις που θα πραγματοποιήσουν πρακτική άσκηση αυξάνονται, σε ένα ταχέως αναπτυσσόμενο επιχειρηματικό περιβάλλον, ενώ ταυτόχρονα γ) οι ασκούμενοι θα έρχονται σε επαφή με την ουσιαστική έννοια της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, στην οποία βασίζονται πολλές νέες, ελληνικές επιχειρήσεις.

- Γενικότερα, η πρακτική άσκηση ως μέσο εκπαίδευσης και κατάρτισης θα πρέπει να διαμορφώνεται και από τις προτάσεις των κοινωνικών εταίρων. Δεδομένων των πλεονεκτημάτων που προσφέρει η πρακτική άσκηση σε διάφορους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας κρίνεται εξαιρετικά σημαντική η ανάπτυξη συνεργασίας, μέσω διαλόγου, του Γραφείου Πρακτικής Άσκησης με επιμελητήρια/επαγγελματικές ενώσεις, εργοδοτικούς φορείς, εκπροσώπους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης κτλ. Μια τέτοια «σύμπραξη» θα ήταν στο πνεύμα που ορίζεται για το *Συμβούλιο Δια Βίου Μάθησης και Σύνδεσης με την Απασχόληση*⁹⁷. Μάλιστα, για λόγους συρρίκνωσης του κόστους και την αποφυγή δημιουργίας πολλών νέων οργάνων, θα μπορούσε να εξεταστεί η συγχώνευση της Πρακτικής Άσκησης ως μέλημα του παραπάνω Συμβουλίου, στα πλαίσια της διασύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας «σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο».

- Οργάνωση δυνατότητας Πρακτικής Άσκησης στο εξωτερικό:

Η πραγματοποίηση της πρακτικής άσκησης στο εξωτερικό αποτελεί μια εξαιρετική εμπειρία για τον ασκούμενο, καθώς συνδυάζει τα de facto οφέλη της πρακτικής άσκησης, όπως έχουν ήδη αναλυθεί, με την εμπειρία και τα ερεθίσματα που προσφέρει πάντα η διαμονή σε μια χώρα του εξωτερικού. Η διεύρυνση των οριζόντων του εκπαιδευόμενου αφορά όχι μόνο το αντικείμενο των σπουδών του, αλλά και γενικότερα την τριβή με μια άλλη κουλτούρα, την ανάπτυξη δικτύου/γνωριμιών εκτός της Ελλάδας-γεγονός που έχει αποδειχθεί βοηθητικό στην περίπτωση που ο φοιτητής αποφασίσει να αναζητήσει εργασία ή να συνεχίσει τις σπουδές του στο εξωτερικό μετά την αποφοίτηση.

Έτσι, τα πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ θα πρέπει να προχωρήσουν στην ανάπτυξη ή στην εμβάθυνση, αν έχουν ήδη κάποιες συνεργασίες, με εκπαιδευτικά ιδρύματα,

⁹⁷ Ν.4009/2011, αρ.5 παρ.2-4.

επιχειρήσεις, οργανισμούς και φορείς άλλων κρατών, προκειμένου να προσφέρεται αυτή η δυνατότητα στους φοιτητές.

Στο πλαίσιο αυτό, μπορούν να ενεργοποιηθούν ή να επεκταθούν σχετικές διακρατικές συμφωνίες που έχει συνάψει η Ελλάδα, κυρίως με χώρες της Ε.Ε. Επιπλέον, υπάρχουν πολλά και σημαντικά εκπαιδευτικά Ευρωπαϊκά Προγράμματα στα οποία θα μπορούν να ενταχθούν τα Πανεπιστήμια/ΤΕΙ που το επιθυμούν.

- ❖ Ήδη, αρκετά πανεπιστημιακά τμήματα και ΤΕΙ έχουν ενεργοποιηθεί σε αυτήν την κατεύθυνση και έχουν ενταχθεί στο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης LLP/ ERASMUS για την **Πρακτική Άσκηση στο εξωτερικό**. Το Πρόγραμμα απευθύνεται σε Προπτυχιακούς αλλά και Μεταπτυχιακούς φοιτητές, καθώς και Υποψήφιους Διδάκτορες.
- ❖ Στην ίδια κατεύθυνση αναπτύσσονται και προγράμματα πρακτικής άσκησης μέσω **διεθνών, φοιτητικών οργανώσεων** που διατηρούν γραφεία στα περισσότερα ελληνικά πανεπιστήμια. Οι πιο γνωστές οργανώσεις είναι η **IAESTE⁹⁸** και η **AIESEC**.

Η **IAESTE** είναι μια μη κυβερνητική οργάνωση ανταλλαγής φοιτητών για πρακτική άσκηση στο εξωτερικό. Δραστηριοποιείται σε 81 χώρες, και στην Ελλάδα εκπροσωπείται κυρίως σε 4 πανεπιστήμια (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ξάνθη, Κοζάνη). Σκοπός της είναι να δώσει τη δυνατότητα σε φοιτητές Πολυτεχνείου αλλά και θετικών επιστημών να αποκτήσουν έμμισθη πρακτική εμπειρία στο εξωτερικό και να βελτιώσουν τις επαγγελματικές τους ικανότητες. Τα χαρακτηριστικά της πρακτικής άσκησης, όπως διάρκεια, χώρα, χρονική περίοδο, τα επιλέγει ο φοιτητής. Ενδεικτικά, οι περισσότερες πρακτικές είναι τους καλοκαιρινούς μήνες και κρατάνε κατά μέσο όρο 2 μήνες. Στα προγράμματα μπορούν να συμμετάσχουν φοιτητές τεχνικών κλάδων ή θετικών επιστημών 2ου έτους ή μεγαλύτερου. Κριτήρια επιλογής είναι οι ακαδημαϊκές σου επιδόσεις και το έτος σπουδών, αλλά κάθε διαφορετική θέση μπορεί να έχει τα δικά της προαπαιτούμενα (π.χ. γλώσσες προγραμματισμού, πακέτα εφαρμογών όπως photoshop, autocad κλπ).

Ομοίως η **AIESEC⁹⁹** συντονίζει τη μετακίνηση και πραγματοποίηση πρακτικής άσκησης στο εξωτερικό για πάνω από 6.000 φοιτητές κάθε χρόνο. Οι

⁹⁸ <http://www.gapyear.gr/iaeste.html> και <http://www.aiesec.org/AI>

⁹⁹ http://www.aiesec.org/cms/aiesec/AI/Western%20Europe%20and%20North%20America/GREECE/AIESEC%20ATHENS/Meet_Us/#X_1

ακαδημαϊκοί/εργασιακοί τομείς που καλύπτει η AIESEC είναι διοίκηση/management (χρηματοοικονομικά, σε λογιστική, marketing, διαχείριση έργων, οργανωσιακή διοίκηση ή διαχείριση ανθρωπίνων πόρων), πληροφορική και πληροφοριακές τεχνολογίες, κοινωνική ανάπτυξη (ανθρώπινα δικαιώματα, περιβαλλοντικά θέματα, εκπαίδευση και επιχειρηματικότητα), εκπαίδευση (γλωσσική διδασκαλία, διδασκαλία μαθήματος σε ξένη γλώσσα, επαγγελματικό προσανατολισμό, πολιτισμική κατανόηση και προσωπική ανάπτυξη) κ.α. Το χρονικό διάστημα της πρακτικής μέσω της AIESEC κυμαίνεται από 1,5 μήνα έως 1 χρόνο.

- ❖ Επιπλέον σχετικά προγράμματα τόσο για προπτυχιακούς, όσο και μεταπτυχιακούς φοιτητές παρέχονται από διάφορους διεθνείς οργανισμούς και οργανώσεις για θέσεις αμειβόμενης ή μη πρακτικής άσκησης στην Ευρώπη, αλλά και σε άλλες χώρες. Ενδεικτικά αναφέρονται¹⁰⁰:

- *Capcampus*: Δυνατότητα πρακτικής άσκησης στη Γαλλία (www.capcampus.com/emploi/stage/)

- *United Nations University*: Internships (για μεταπτυχιακούς φοιτητές)

<http://unu.edu/administration/hr/internships>

- *InternAbroad*: Πηγή για διεθνείς προσφορές πρακτικής άσκησης. Ψάξτε για αμειβόμενες και εθελοντικές, ακαδημαϊκές και μη ακαδημαϊκές σειρές πρακτικής άσκησης και προγράμματα εργασίας σε όλο τον κόσμο. (<http://www.internabroad.com/search.cfm>)

- *UNICEF*: Πρόγραμμα πρακτικής άσκησης της UNICEF για πτυχιακούς και μεταπτυχιακούς σπουδαστές στην έδρα και σε γραφεία της UNICEF στις διάφορες χώρες, για μια περίοδο 6 έως 16 εβδομάδες.

(http://www.unicef.org/about/employ/index_internship.html)

- *InternshipUSA*: Δυνατότητα συμμετοχής σε ένα πρόγραμμα κατάρτισης σε μια αμερικανική εταιρία, σε θέση που σχετίζεται με το πεδίο σπουδών (<http://www.ciee.org/trainee/>)

- Επιπλέον προγράμματα παρέχονται από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ενώσεων Σπουδαστών συγκεκριμένων τομέων (π.χ. Ευρωπαϊκή Ένωση Σπουδαστών Νομικής (<http://www.elsa.org>))

¹⁰⁰ http://europa.eu/youth/working/traineeships/index_eu_el.html

- Βάσεις Δεδομένων- Σύλλογοι Αποφοίτων:

Η σημασία της πρακτικής άσκησης απαιτεί εγρήγορση από τους εμπλεκόμενους και συνεχή προσπάθεια αξιολόγησης και βελτίωσης. Σε αυτή την κατεύθυνση θα συντελούσε σημαντικά η καταγραφή και παρακολούθηση των αποτελεσμάτων της πρακτικής άσκησης, έτσι ώστε να υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σε βάθος χρόνου. Μέσω της παρακολούθησης των αποφοίτων, αναφορικά με την επαγγελματική τους εξέλιξη και την εκτίμησή τους για την επίδραση της πρακτικής άσκησης σε αυτή θα μπορούσε να αναπτυχθεί σταδιακά μια βάση δεδομένων με στοιχεία για τα χαρακτηριστικά της πρακτικής άσκησης ανά ακαδημαϊκό έτος/τμήμα/σχολή/ίδρυμα.

Γενικότερα, η έννοια του *απόφοιτου* δεν είναι αναπτυγμένη στην εγχώρια τριτοβάθμια εκπαίδευση, σε αντίθεση με τις χώρες του εξωτερικού. Έτσι, η παράλληλη ανάπτυξη (όπου δεν υπάρχει) ή η *ενδυνάμωση των Συλλόγων Αποφοίτων* θεωρείται ότι θα λειτουργήσει επικουρικά στην υλοποίηση προγραμμάτων πρακτικής άσκησης. Σε προχωρημένη μορφή, οι Σύλλογοι Αποφοίτων λειτουργούν ως εκπρόσωποι των πανεπιστημίων, παρέχουν οικονομικές συνεισφορές, απορροφούν οι ίδιοι οι απόφοιτοι –όταν είναι επιχειρηματίες- ασκούμενους κτλ.

- Διασφάλιση επαρκούς προσωπικού για το Γραφείο Πρακτικής Άσκησης:

Όλες οι παραπάνω αρμοδιότητες καθιστούν σαφές πως ο ρόλος του Γραφείου Πρακτικής Άσκησης αναμένεται να διευρυνθεί. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να δοθούν άμεσα λύσεις στις περιπτώσεις όπου υπάρχει πραγματική έλλειψη προσωπικού. Επίσης, όσον αφορά στο προσωπικό του Γραφείου Πρακτικής Άσκησης, προτείνεται να οριστεί ένα άτομο με αρμοδιότητες *δημοσίων σχέσεων* του Γραφείου: το άτομο αυτό θα είναι υπεύθυνο για την ανάπτυξη σχέσεων με τις τοπικές επιχειρήσεις, τον έλεγχο των φυσικών χώρων των επιχειρήσεων, την παροχή συνεχούς ενημέρωσης/αναφοράς προς το Γραφείο για τα θέματα που άπτονται στο δίκτυο συνεργασίας με την τοπική αγορά εργασίας. Αντίστοιχες θέσεις έχουν δημιουργηθεί ad hoc σε κάποια Ιδρύματα, με εξαιρετικά αποτελέσματα.

-Στο πλαίσιο των όσων προβλέπει ο Ν.4009/2011 για τη διάρκεια και την ευελιξία των σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, τα ιδρύματα θα μπορούσαν να εξετάσουν τη χρησιμότητα και τη δυνατότητα ανάπτυξης *practice placements* ή

sandwich courses, στο πρότυπο των αγγλικών πανεπιστημίων. Μιας και αυτές οι μορφές μάθησης σε εργασιακό χώρο είναι πολύ μεγαλύτερης διάρκειας από την ισχύουσα πρακτική άσκηση, θα μπορούσε να εξεταστεί η πιλοτική ενσωμάτωσή τους σε συγκεκριμένες σχολές/ειδικότητες όπου παρουσιάζεται σημαντική έλλειψη αποφοίτων, όπως οι σχολές Νοσηλευτικής.

5.1.7. Δείκτες Αποδοτικότητας και Χρηματοδότηση Πρακτικής Άσκησης

Όλες οι παραπάνω ή και άλλες προτάσεις βελτίωσης του θεσμού της πρακτικής άσκησης στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση δε μπορούν να είναι βιώσιμες χωρίς τη σύνδεσή τους με διαρκή αξιολόγηση των αντίστοιχων Γραφείων Πρακτικής Άσκησης. Ειδικά στην περίπτωση που τα ιδρύματα –δη τα Πανεπιστήμια, απ' όπου απουσιάζει το δομημένο δίκτυο πρακτικής άσκησης των ΤΕΙ- επιθυμούν επιπλέον, στοχευμένη στην πρακτική άσκηση χρηματοδότηση από το ΥΠΔΒΜΘ, η ανάπτυξη δεικτών αξιολόγησης και η επιβράβευση των βέλτιστων πρακτικών δε μπορεί παρά να αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος του νέου συστήματος.

Πιο συγκεκριμένα, μέσω της πλατφόρμας που αναμένεται να δημιουργηθεί στα πλαίσια των ΔΑΣΤΑ, τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ μπορούν να αξιολογούνται μέσω των αντίστοιχων Γραφείων Πρακτικής Άσκησης στους παρακάτω **Δείκτες Αποδοτικότητας**:

- **Ποσοστό απορρόφησης αποφοίτων:** μέσω προσέγγισης των αποφοίτων σε ετήσια βάση, μπορούν να συλλεχθούν στοιχεία αναφορικά με την επαγγελματική τους πορεία. Στο δείκτη αυτό μπορεί να εμπίπτει και ένας υποδείκτης που θα καταγράφει το ποσοστό των αποφοίτων που απορροφήθηκαν στην επιχείρηση που πραγματοποίησαν την πρακτική τους άσκηση.
- **Αριθμός θέσεων πρακτικής άσκησης που έχει βρει το Γραφείο Πρακτικής Άσκησης:** Τα Γραφεία Πρακτικής Άσκησης, μαζί με τα Γραφεία Διασύνδεσης θα πρέπει να λειτουργούν ως γέφυρες επικοινωνίας του Πανεπιστημίου/ΤΕΙ με την αγορά εργασίας. Στο πλαίσιο αυτό και ιδιαίτερα αναφορικά με την τοπική/περιφερειακή αγορά, το Γραφείο Πρακτικής Άσκησης οφείλει να καλύπτει το μεγαλύτερο δυνατόν αριθμό φοιτητών που επιθυμούν να λάβουν μέρος σε πρόγραμμα πρακτικής άσκησης. Έτσι, το Γραφείο οφείλει να δημιουργήσει και να επεκτείνει δεσμούς και συνεργασία

με επιχειρήσεις της περιφέρειας, στοχεύοντας στην αύξηση των προσφερόμενων θέσεων πρακτικής άσκησης. Θα πρέπει να σημειωθεί πως υπάρχουν ήδη Γραφεία Πρακτικής Άσκησης που έχουν αρμόδιο υπάλληλο για την ανάπτυξη δημόσιων σχέσεων, ελέγχου των χώρων/εργασιακού περιβάλλοντος κτλ.

- **Αξιολόγηση της διαδικασίας από τις επιχειρήσεις/υποδοχείς:** Η αξιολόγηση μπορεί να λειτουργήσει ευεργετικά για τη συνεχή βελτίωση του θεσμού μόνο εάν αφορά σε όλα τα εμπλεκόμενα μέρη. Μέσα από την έρευνά μας, υπογραμμίσθηκαν ατέλειες στις διαδικασίες συντονισμού μεταξύ επιχείρησης και Γραφείου Πρακτικής Άσκησης που, εφόσον δομηθούν στα πλαίσια μιας αξιολόγησης, μπορούν να οδηγήσουν σε βελτιωτικές δράσεις.
- **Ανώνυμη αξιολόγηση της διαδικασίας από τους φοιτητές:** Στο ίδιο πνεύμα με την αξιολόγηση από τις επιχειρήσεις, οι φοιτητές που ολοκληρώνουν ένα πρόγραμμα πρακτικής άσκησης θα πρέπει να συμπληρώσουν υποχρεωτικά μια αξιολόγηση για τις υπηρεσίες που προσέφερε το Γραφείο Πρακτικής Άσκησης. Η ανωνυμία αναμένεται να διευκολύνει την ελευθερία έκφρασης παραπόνων.

Όλες αυτές οι αξιολογήσεις θα συμπληρώνονται **ηλεκτρονικά**, προς αποφυγή της επιβάρυνσης όλων των εμπλεκόμενων με γραφειοκρατικές διαδικασίες. Οι αξιολογήσεις αυτές θα έχουν τυποποιημένη μορφή για όλα τα Γραφεία Πρακτικής Άσκησης της χώρας. Η ταχύτητα συμπλήρωσής τους και η ποσοτικοποίηση των αποτελεσμάτων θα διασφαλίζεται από πλευράς σχεδιασμού από τη μορφή των ερωτήσεων/απαντήσεων που θα είναι πολλαπλής επιλογής ή απόδοσης κλίμακας.

Τα αποτελέσματα για κάθε ίδρυμα θα αναρτώνται στη σχετική πλατφόρμα και στον ιστότοπο του Υπουργείου και θα είναι *δημοσίως ορατά*. Με τον τρόπο αυτό, αναμένεται να προωθούνται η **διαφάνεια** και η **αξιολόγηση**.

Διοργάνωση Δραστηριοτήτων Διάχυσης Ενημέρωσης και Ευαισθητοποίησης των εμπλεκόμενων μερών

Παρά την αδιαμφισβήτητη ωφέλεια από την ανάπτυξη στοιχείων/δεικτών αξιολόγησης, το πρώτο βήμα ενός νέου προγράμματος πρακτικής άσκησης πρέπει να αφορά στην ενημέρωση των εμπλεκόμενων μερών για την πρακτική άσκηση και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της. Δεν είναι τυχαίο ότι, πολλές επιχειρήσεις ή/και

ενώσεις επιχειρήσεων δηλώνουν πως επικρατεί σχετική άγνοια ή παραπληροφόρηση σε αρκετές επιχειρήσεις για τα οφέλη της πρακτικής άσκησης, τις υποχρεώσεις τους, τα μέσα στήριξής τους κτλ. Μάλιστα, το έλλειμμα ενημέρωσης θεωρείται πως είναι εντονότερο στις μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες λόγω του τεράστιου αριθμού τους στην εγχώρια οικονομία πρέπει οπωσδήποτε να ενταχθούν σε αυτό το νέο σχήμα Διασύνδεσης των φοιτητών με την αγορά.

Ως εκ τούτου, προτείνεται η διοργάνωση εκδηλώσεων με τη μορφή ημερίδων, σεμιναρίων ή/και συνεδρίων, κυρίως σε τοπικό επίπεδο, με στόχο τη διάχυση πληροφοριών στην κοινή γνώμη και τους εκπροσώπους των κοινωνικών φορέων για τις ωφέλειες της πρακτικής άσκησης και την ανάγκη κινητοποίησής τους.

Ελλείψεις ενημέρωσης έχουν αναγνωριστεί και στους φοιτητές. Στοχευμένες δράσεις ως προς τη διεύρυνση των γνώσεων και της κατανόησής τους για τις δυνατότητες που παρέχει ένα τέτοιο πρόγραμμα, αλλά και συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (*πώς-πού-πότε*) αναμένεται να αυξήσουν το ενδιαφέρον των φοιτητών. Στο πλαίσιο των ΔΑΣΤΑ, η ενημέρωση των φοιτητών για τα προγράμματα πρακτικής άσκησης θα πρέπει να συνοδεύονται από την παροχή γενικότερης συμβουλευτικής για ζητήματα επαγγελματικού προσανατολισμού, αλλά και ανάπτυξης επιχειρηματικότητας.

- Δε θα πρέπει να παραγνωριστεί το γεγονός ότι η επιτυχία οποιουδήποτε νέου συστήματος/τρόπου ανάπτυξης ενός εκπαιδευτικού προγράμματος βασίζεται σε σημαντικό βαθμό και στις ικανότητες και τις γνώσεις του προσωπικού που εμπλέκεται. Έτσι, θα πρέπει εγκαίρως να πραγματοποιηθούν σεμινάρια κατάρτισης στο προσωπικό των Γραφείων των ΔΑΣΤΑ, αλλά και στους ακαδημαϊκούς υπεύθυνους/επόπτες του κάθε τμήματος. Η επιμόρφωση των ατόμων αυτών θα πρέπει να βαραίνει το Ίδρυμα, μιας και η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού συνιστά από τα σημαντικότερα ίσως συγκριτικά πλεονεκτήματα ενός οργανισμού εντάσεως γνώσης, όπως ένα Πανεπιστήμιο ή ΤΕΙ.

5.2. Αρχική Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα:

Προτάσεις βελτίωσης του θεσμού της πρακτικής άσκησης

Η σφοδρή οικονομική κρίση έχει επιταχύνει την ανάγκη για μεταρρυθμίσεις, καθώς αποκάλυψε δομικές αδυναμίες στον τρόπο οργάνωσης και ανάπτυξης της

Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (EEK) σε όλη την Ευρώπη¹⁰¹. Η αύξηση της ανεργίας, ιδιαίτερα των νέων, καλεί για άμεσες παρεμβάσεις, λόγω και των κοινωνικών επιπτώσεων που έπονται της ανεργίας. Ο κεντρικός ρόλος της EEK στη διαδικασία αναμόρφωσης κι εμπλουτισμού των δεξιοτήτων και ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού υπογραμμίζεται και από την εστίαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της EEK¹⁰². Η δέσμευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των επιμέρους οργάνων της στην ανάπτυξη όλων των βαθμίδων και μορφών της EEK γίνεται προφανής από την προώθηση της συνεργασίας ανάμεσα στα κράτη-μέλη, όπως αυτή εκφράζεται από τη *Διαδικασία της Κοπεγχάγης* ("Copenhagen process", 2002) και το *Ανακοινωθέν της Μπρυζ* (Bruges communiqué, 2010), με στόχο την αντιμετώπιση της ανεργίας και των αυξημένων απαιτήσεων σε τεχνικές δεξιότητες που αναμένονται μέχρι το 2020, καθώς και την ενίσχυση της κινητικότητας των αποφοίτων/εργαζομένων.

Δεν είναι τυχαίο ότι η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για το 2020 (Europe's strategy for 2020) που υιοθέτησε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Ιούνιο του 2010 περιλαμβάνει στόχους πολύ στενά συνδεδεμένους με την ανάπτυξη της EEK, όπως και άλλες ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες που αφορούν στην κινητικότητα των νέων (Youth on the move) και τις νέες δεξιότητες και ικανότητες που θα απαιτούν οι (νέες, αλλά και ήδη υπάρχουσες) θέσεις εργασίας στο εγγύς μέλλον (Agenda for new skills and jobs).

Η ιδιαίτερη σημασία της EEK για την Ελλάδα έχει υπογραμμισθεί και σε άλλα σημεία της παρούσας μελέτης. Ο παραγκωνισμός αυτού του «εκπαιδευτικού δρόμου» προς όφελος της «γενικής» εκπαίδευσης αποτελεί μια από τις σημαντικότερες στρεβλώσεις του εγχώριου εκπαιδευτικού συστήματος, με προεκτάσεις από τον τρόπο παραγωγής και διάρθρωσης της οικονομίας μέχρι την κουλτούρα και το αξιακό σύστημα.

Έτσι, η δυσχερής συγκυρία στην οποία βρίσκεται συγκεκριμένα η Ελλάδα υπογραμμίζει, μεταξύ άλλων, την ανάγκη για αλλαγή του αναπτυξιακού προτύπου της χώρας. Όχι για αυτή την αλλαγή οφείλει να αποτελέσει η βελτίωση της εκπαίδευσης και κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού. Κι αυτό γιατί, πέρα από την ανάπτυξη νέων, άρτια καταρτισμένων επαγγελματιών, το εκπαιδευτικό σύστημα και ιδιαίτερα η EEK θα κληθεί να υπηρετήσει τη μετακίνηση ποσοστού του ήδη ενεργού

¹⁰¹ CEDEFOP, Medium-Term Priorities 2012-14

¹⁰² The Council conclusions on enhanced cooperation for VET 2011-20

εργατικού δυναμικού σε παραγωγικούς τομείς άλλους από τη σημερινή τους απασχόληση. Γίνεται, επομένως, σαφές πως πέρα από την αδιαμφισβήτητη ανάγκη για αποτελεσματικές δομές τεχνικής/επαγγελματικής κατάρτισης, ο ρόλος της ΕΕΚ στην ανέλιξη του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας δε μπορεί παρά να είναι κεντρικός. Πέραν τούτου, τα οφέλη της ΕΕΚ θεωρούνται ότι διατρέχουν πολλές πτυχές της οικονομίας και της κοινωνίας, με τις ωφέλειες να διαχέονται αναλόγως: δεδομένου ότι η συμβολή της στη συρρίκνωση της ανεργίας είναι σημαντική, τα οφέλη της ΕΕΚ μπορούν να λάβουν και μακρο-κοινωνικό χαρακτήρα, ωφελώντας – μέσω της διεύρυνσης των ικανοτήτων/δεξιοτήτων/προσόντων του ατόμου τη γενικότερη κοινωνική του θέση- ποικιλοτρόπως το ευρύτερο σύνολο¹⁰³.

5.2.1. Αρχική Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση στην Ελλάδα: ΙΕΚ

Η ΕΕΚ διακρίνεται σε αρχική (initial vocational training) και συνεχιζόμενη (continuing vocational training). Στην Ελλάδα, η Αρχική Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση αφορά, στα πλαίσια του εγχώριου εκπαιδευτικού συστήματος, τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ). Τα ΙΕΚ λειτουργούν κυρίως υπό την εποπτεία του ΥΠΔΒΜΘ, άλλων παραγωγικών Υπουργείων, αλλά και ιδιωτών.

Όπως έχει αναλυθεί προηγουμένως, η δημοσιονομική κρίση στην Ελλάδα, εκτός από αποκαλυπτική των στρεβλώσεων, μπορεί να αποτελέσει την κατάλληλη χρονική συγκυρία για εξυγίανση και ανάπτυξη με τρόπο που να εξυπηρετεί τις ανάγκες της ελληνικής κοινωνίας. Στο πλαίσιο αυτό, αξίζει να ερευνηθούν και οι τρόποι σύνδεσης της Αρχικής ΕΕΚ με την αγορά εργασίας, βασικός πυλώνας των οποίων αποτελεί η πρακτική άσκηση.

Σύμφωνα με το Ν.3879/2010, τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) αποτελούν φορείς παροχής αρχικής ή συμπληρωματικής επαγγελματικής κατάρτισης που εφαρμόζουν αντίστοιχα πιστοποιημένα προγράμματα, τα οποία και αντιστοιχούν σε συγκεκριμένα επαγγελματικά περιγράμματα, εφόσον αυτά υπάρχουν (αρ.12).

Έτσι, σκοπός των Ι.Ε.Κ. είναι η παροχή κάθε είδους επαγγελματικής κατάρτισης, αρχικής ή συμπληρωματικής, καθώς και η εξασφάλιση των ανάλογων προσόντων στους καταρτιζόμενους, μέσω της παροχής επιστημονικών, τεχνικών,

¹⁰³ CEDEFOP Vocational education and training for the common good. The macrosocial benefits of VET

επαγγελματικών και πρακτικών γνώσεων και της καλλιέργειας των αντίστοιχων δεξιοτήτων, για την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας και τη διασφάλιση της προσαρμογής τους στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της παραγωγικής διαδικασίας.

Στα Ι.Ε.Κ. γίνονται δεκτοί απόφοιτοι Ενιαίου Λυκείου ή Επαγγελματικών Λυκείων ΕΠ.ΑΛ (πρώην Τ.Ε.Ε.) ή ΕΠ.ΑΣ. Η κατάρτιση για τους κατόχους Απολυτηρίου Ενιαίου Λυκείου διαρκεί 4 εξάμηνα. Κάθε έτος κατάρτισης αποτελείται από δυο αυτοτελή εξάμηνα κατάρτισης (14 πλήρεις εβδομάδες κατάρτισης ανά εξάμηνο). Οι κάτοχοι Πτυχίου ΕΠΑ.Λ.-ΕΠΑ.Σ. φοιτούν στα Ι.Ε.Κ. απευθείας στο 3ο εξάμηνο στην αντίστοιχη ειδικότητα (συνολική διάρκεια φοίτησης 1 έτους), ή επιλέγουν οποιαδήποτε άλλη ειδικότητα των Ι.Ε.Κ., φοιτώντας κανονικά 4 εξάμηνα. Οι παραπάνω σπουδαστές με την αποφοίτησή τους είναι κάτοχοι διπλώματος επαγγελματικής κατάρτισης επιπέδου Μεταδευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης/επαγγελματικής κατάρτισης. Σε ορισμένα Ι.Ε.Κ. λειτουργούν Τμήματα συγκεκριμένων ειδικοτήτων που δέχονται και αποφοίτους Γυμνασίου, ηλικίας άνω των 18, οι οποίοι φοιτούν μέχρι 2 εξάμηνα και λαμβάνουν δίπλωμα επαγγελματικής κατάρτισης Επιπέδου.

Ως προς τη γεωγραφική κατανομή, τα Ι.Ε.Κ. διακρίνονται σε 13 περιφέρειες, όπου σήμερα λειτουργούν 93 Δημόσια ΙΕΚ. Όπως είναι αναμενόμενο, μεγάλη συγκέντρωση σπουδαστικού δυναμικού παρουσιάζουν τα δημόσια Ι.Ε.Κ. στην Αττική (23%) και στην Κεντρική Μακεδονία (20%). Ακολουθούν τα δημόσια Ι.Ε.Κ. στις περιοχές της Δυτικής Ελλάδας, Κρήτης και Θεσσαλίας με περίπου 5% το καθένα. Στις υπόλοιπες περιοχές το σπουδαστικό δυναμικό κυμαίνεται σε ποσοστά 1% - 3,5% περίπου¹⁰⁴.

5.2.2. Η πρακτική άσκηση στα Ι.Ε.Κ. σήμερα

Όπως αναλύθηκε και στο Κεφάλαιο 2, η πρακτική άσκηση στα ΙΕΚ δεν είναι υποχρεωτική. Οι προσπάθειες πραγματοποίησης πρακτικής άσκησης στα ΙΕΚ υπογραμμίζουν τα κύρια σημεία προβληματισμού¹⁰⁵:

¹⁰⁴ <http://cert.gsae.edu.gr/web/index.php/dokimigraph-2-2/dokimigraph-2>

¹⁰⁵ Στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις/συνεντεύξεις με εκπροσώπους του ΥΠΔΒΜΘ με εμπειρία στα ΙΕΚ, του ΙΔΕΚΕ καθώς και του ΕΟΠΠ.

- Το γεγονός ότι η της πρακτική άσκηση **δεν είναι υποχρεωτική** αποτελεί σαφώς ένα σημαντικό πρόβλημα, μιας και ο,τιδήποτε άπτεται στην επιλογή του σπουδαστή θα πρέπει να προσφέρει ξεκάθαρα οφέλη στον τελευταίο και να διέπεται από δομημένο σύστημα ανάπτυξης και υλοποίησης.
- **Συντονισμός:** Το γεγονός ότι υπεύθυνος για την Πρακτική Άσκηση σε κάθε ΙΕΚ είναι συνήθως ο Διευθυντής του δημιουργεί προβλήματα παρακολούθησης και συνέχειας: Ο Διευθυντής είναι ήδη επιφορτισμένος με σημαντικές αρμοδιότητες και συχνά δε μπορεί να καταμερίσει επαρκή χρόνο στη διεκπεραίωση των ζητημάτων που προκύπτουν κατά την πρακτική άσκηση των σπουδαστών. Επίσης, το διδακτικό προσωπικό των ΙΕΚ δεν είναι μόνιμο, όπερ σημαίνει πως οι τακτικές εναλλαγές προσώπων-υπεύθυνων πρακτικής άσκησης δεν επιτρέπουν τη συγκέντρωση εμπειρίας στις απαιτήσεις και τις ιδιαιτερότητες της πρακτικής άσκησης στα ΙΕΚ.
- **Τρόπος προσέγγισης επιχειρήσεων/φορέων:** Ελλείπει συντονιστικού οργάνου, η διαδικασία που ακολουθείται για την εύρεση θέσης πρακτικής άσκησης βασίζεται στη πρωτοβουλία και τις διασυνδέσεις του υποψήφιου ασκούμενου, όπως αναλύθηκε στο Θεσμικό Πλαίσιο. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την έλλειψη συγκεκριμένης διαδικασίας εύρεσης επιχειρήσεων και αντιστοίχισης με σπουδαστές που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν πρακτική άσκηση, ευνοεί αυτούς που έχουν προσωπικές σχέσεις με εργοδότες. Έτσι, όχι μόνο δεν προάγεται η αρχή των ίσων ευκαιριών, αλλά εγείρονται ερωτήματα για την ποιότητα μιας τέτοιας πρακτικής άσκησης.
- Καταγράφονται **δυσκολίες εύρεσης θέσεων** πρακτικής άσκησης: Οι δυσκολίες απορρόφησης των σπουδαστών που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν πρακτική άσκηση εδράζεται κυρίως α) στην έλλειψη δομημένης διαδικασίας ανάπτυξης δεσμών με επιχειρήσεις/δημόσιους φορείς, β) στην έλλειψη παρεχόμενων κινήτρων στις επιχειρήσεις και γ) στο έλλειμμα επικοινωνίας των ΙΕΚ με την (τοπική) αγορά εργασίας.
- Στην περίπτωση που ο σπουδαστής επιθυμεί να πραγματοποιήσει πρακτική άσκηση, αλλά δεν απορροφάται από κάποιον φορέα, μπορεί να πραγματοποιήσει **πρακτική άσκηση στα εργαστήρια** του ΙΕΚ. Εντούτοις, τα εργαστήρια αυτά είναι συχνά παλαιάς τεχνολογίας και επομένως, η

επιπρόσθετη κατάρτιση που υποτίθεται ότι παρέχουν είναι πολλές φορές ελλιπής και απαρχαιωμένη τεχνολογικά.

- Σημαντικό «ανταγωνιστή» των ΙΕΚ αποτελούν οι σχολές μαθητείας του ΟΑΕΔ, μιας και θεωρούνται περισσότερο δομημένες και με σαφέστερο προσανατολισμό. Ως εκ τούτου, οι απόφοιτοι των ΕΠΑΣ του ΟΑΕΔ θεωρούνται από τους εργοδότες αρτιότερα καταρτισμένοι. Επιπλέον, η δεδομένη παροχή αποζημίωσης στο σπουδαστή κατά την περίοδο της μαθητείας αποτελεί σημαντικό θύλακτρο.
- Έχει διαπιστωθεί επίσης η **έλλειψη ουσιαστικής αξιολόγησης**, στις περιπτώσεις όπου πραγματοποιείται πρακτική άσκηση. Πριν τη σημερινή δομή, είχε θεσμοθετηθεί η θέση του Συντονιστή Πρακτικής Άσκησης. Η μετακύληση των αρμοδιοτήτων του τελευταίου στους Διευθυντές των ΙΕΚ κατέστησε, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, πολύ δυσχερή την παρακολούθηση των αποφοίτων κατά την πρακτική άσκηση και άρα, την ουσιαστική αξιολόγησή τους.

Από τις παραπάνω επισημάνσεις, και σε συνάρτηση με την εξέταση του σχετικού θεσμικού πλαισίου, θα μπορούσαν να προταθούν τα παρακάτω αναφορικά με τη βελτίωση της πρακτικής άσκησης στα ΙΕΚ:

- Δεδομένου ότι η τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση που δεν περιλαμβάνει κάποιας μορφής τριβή με τις πραγματικές συνθήκες εργασίας θεωρείται a priori ελλιπής, η πρακτική άσκηση στα ΙΕΚ θα πρέπει να ενισχυθεί. Εντούτοις, οι παρούσες συνθήκες δεν καθιστούν εφικτή τη συλλήβδην ενσωμάτωση της πρακτικής άσκησης ως υποχρεωτικό σκέλος της κατάρτισης σε όλες τις ειδικότητες. Ως εκ τούτου, προτείνεται η **ενσωμάτωση υποχρεωτικής πρακτικής άσκησης σε μικρό αριθμό επιλεγμένων ειδικοτήτων με αμιγώς πρακτικό/τεχνικό χαρακτήρα**¹⁰⁶. Οι ειδικότητες αυτές θα πρέπει να αφορούν σε οικονομικούς κλάδους που θεωρούνται

¹⁰⁶ Η λίστα με τις ειδικότητες που προσφέρονται στα δημόσια ΙΕΚ είναι διαθέσιμη στο <http://cert.gsae.edu.gr/web/index.php/2011-03-18-16-58-432>

κρίσιμοι για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας τα επόμενα χρόνια¹⁰⁷, έτσι ώστε η πρακτική άσκηση να συμβάλλει καθοριστικά στη διαμόρφωση καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού σε ανταγωνιστικούς κλάδους.

Ούτως ή άλλως, στο πλαίσιο του εκσυγχρονισμού του εκπαιδευτικού συστήματος, απαιτείται ο επαναπροσδιορισμός των ειδικοτήτων που κρίνονται ως κρίσιμες, με την έννοια ότι το αντικείμενό τους στοχεύει σε συγκεκριμένους αναπτυξιακούς τομείς και άρα οι εν λόγω απόφοιτοι δύνανται να απορροφηθούν με ευκολία από την τοπική αγορά. Η κατάργηση/ περιορισμός της προσφοράς των ειδικοτήτων που παρουσιάζουν χαμηλή ζήτηση ή που χαρακτηρίζονται από υπερπληθώρα αποφοίτων, μπορεί να εξισορροπηθεί από την εισαγωγή νέων ειδικοτήτων, με πραγματικό αντίκρισμα σε όρους απασχόλησης και δυναμικής. Το ΥΠΔΒΜΘ θα πρέπει να διασφαλίζει την επικράτηση του εθνικού και τοπικού συμφέροντος ανάπτυξης έναντι του τοπικισμού ή προσωπικών συμφερόντων κάποιων εμπλεκόμενων που έχουν λειτουργήσει ως τροχοπέδη ως σήμερα στην εξέλιξη των ΙΕΚ. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι το ΙΔΕΚΕ αναμένεται να προχωρήσει σύντομα στην πρόσκληση υποβολής αιτήσεων για σπουδαστές δημοσίων και ιδιωτικών ΙΕΚ μέσω της χρήσης *εκπαιδευτικών επιταγών (κουπονιών)*, όπου προβλέπεται επιπλέον μοριοδότηση (20 μόρια) για *ειδικότητες αναπτυξιακού χαρακτήρα*¹⁰⁸.

Οι νέες αυτές ειδικότητες θα πρέπει να σχεδιαστούν σε συνδυασμό με τις ειδικότητες στα ΕΠΑ.Λ./ΕΠΑ.Σ., τα οποία και αποτελούν τον προθάλαμο των Ι.Ε.Κ. και σίγουρα έπειτα από προσεκτικό σχεδιασμό και συνεργασία των Υπουργείων Παιδείας, Απασχόλησης, Ανάπτυξης, αλλά και τοπικών φορέων.

- Η σημασία της **σύνδεσης της ΕΕΚ με τις τοπικές ανάγκες** έχει εξάλλου υπογραμμισθεί από τον ορισμό των **Περιφερειακών Επιτροπών Επαγγελματικής Κατάρτισης (Π.Ε.Ε.Κ.)** ως υπεύθυνων φορέων για τα ΙΕΚ από το Ν.3879/2010. Ο εν λόγω νόμος υπογραμμίζει γενικότερα την ανάγκη ένταξης όλων των εμπλεκόμενων φορέων στις διαδικασίες ανάπτυξης της Δια Βίου Μάθησης και της Σύνδεσής της με την Απασχόληση, σε συνάφεια με τις εθνικές και τοπικές αναπτυξιακές και κοινωνικές ανάγκες, μέσω του σχετικού Συμβουλίου Δια Βίου Μάθησης και της Σύνδεσης με την Απασχόληση.

¹⁰⁷ Οι κλάδοι αυτοί και παραδείγματα συναφών ειδικοτήτων που δυνητικά θα μπορούσαν να επιλεγθούν, αναφέρονται σε κεφάλαιο της μελέτης.

¹⁰⁸ <http://www.voucher-iek-ggdvm.gr/>

Επομένως, δεδομένης της οικονομικής δυσχέρειας της χώρας στην παρούσα φάση, προτείνεται η ένταξη της πρακτικής άσκησης των σπουδαστών ΙΕΚ στις αρμοδιότητες του Συμβουλίου, υπό τις ΠΕΕΚ. Στην παρούσα δυσχερή συγκυρία της Ελλάδας, η ανάπτυξη με κάθε τρόπο του επιπέδου κατάρτισης επί συγκεκριμένων, *κρίσιμων* ειδικοτήτων θα πρέπει να συγκαταλέγεται στις προτεραιότητες της εκπαιδευτικής πολιτικής.

- Ο ρόλος των Π.Ε.Ε.Κ. οφείλει να είναι καθοριστικός, μιας και η ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας και των τοπικών φορέων μπορεί πραγματικά να συμβάλλει στην ανάπτυξη όχι μόνο ουσιαστικής πρακτικής άσκησης, με αντίκρισμα στην αγορά εργασίας, αλλά και γενικότερα βελτίωσης της ΕΕΚ. Αντίστοιχα παραδείγματα *ενδιάμεσων φορέων* λειτουργούν με επιτυχία στην Φινλανδία, την Νορβηγία, την Ολλανδία και την Αυστραλία μεταξύ άλλων.
- Για το λόγο αυτό, καλείται **η επίσπευση της δραστηριοποίησης των Π.Ε.Ε.Κ.**, με στόχο την ολοκλήρωση της μεταβίβασης των αρμοδιοτήτων που τους έχουν ανατεθεί με το Ν. 3879/10. Ταυτόχρονα, ο εποπτικός ρόλος στα ΙΕΚ του Ε.Ο.Π.Π. ή καλύτερα της Γ.Γ.Δ.Β.Μ. (όπως ορίζει ο Ν. 3879/10) θα πρέπει να διατηρηθεί, αλλά και να διασφαλιστεί η ουσιαστική άσκησή του.
- Επιπλέον, αναγνωρίζεται έλλειψη εκπροσώπησης των Ι.Ε.Κ. στις Π.Ε.Ε.Κ. Η συμμετοχή τους κρίνεται αναγκαία και ως εκ τούτου προτείνεται η θεσμοθέτησή της, μιας και σε οποιοδήποτε θέμα αφορά στα Ινστιτούτα θα πρέπει να συμμετέχει εκπρόσωπός τους, με στόχο τη διασφάλιση της βιωσιμότητας και της εφαρμογής των αποφάσεων.
- Εντούτοις, αναγνωρίζεται ότι δε μπορεί να αναπτυχθεί επιτυχώς ο θεσμός της πρακτικής άσκησης, έστω και σε επιλεγμένο αριθμό ειδικοτήτων, χωρίς τον καθορισμό *υπεύθυνου πρακτικής άσκησης*. Έτσι, προτείνεται να επανέλθουν οι *Συντονιστές Πρακτικής Άσκησης*, οι οποίοι θα προσλαμβάνονται με σύμβαση έργου, για 3-5 χρόνια, με δυνατότητα ανανέωσης. Η ανανέωση της σύμβασης εργασίας θα εξαρτάται από δείκτες αξιολόγησης του έργου του. Οι δείκτες αυτοί πρέπει να οριστούν από την ΠΕΕΚ, με εμπλοκή των εκπροσώπων των ΙΕΚ και να εγκριθούν από το Υπουργείο.

Η χρονική διάρκεια της σύμβασης θα εξασφαλίζει μια ελάχιστη συνέχεια στη διαχείριση της πρακτικής άσκησης, ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του θεσμού στα ΙΕΚ. Οι Συντονιστές αυτοί θα λειτουργούν ως γενικότεροι σύνδεσμοι των ΙΕΚ με την αγορά εργασίας, θα είναι σε επαφή με τις τοπικές ιδιωτικές επιχειρήσεις και τους δημόσιους φορείς, λειτουργώντας ουσιαστικά ως προωθητές της απασχόλησης των σπουδαστών.

- Η εύρεση θέσεων για πρακτική άσκηση μπορεί να αντιμετωπιστεί μέσω της **ανάπτυξης δομών επικοινωνίας** των εργοδοτών με τους σπουδαστές των ΙΕΚ. Για το σκοπό αυτό, προτείνεται η διοργάνωση σχετικών ημερίδων σε τακτά χρονικά διαστήματα, όπου θα καλούνται κατά βάση οι τοπικοί επιχειρηματίες και θα έρχονται σε επαφή και γνωριμία με το διδακτικό προσωπικό και τους σπουδαστές των ΙΕΚ. Η προσπάθεια δικτύωσης των ΙΕΚ με τους μελλοντικούς εργοδότες μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη συμβολή του Γραφείου Διασύνδεσης, όπου υπάρχει και λειτουργεί, μέσω των κατά τόπους/ανά κλάδο Επιμελητηρίων και Επαγγελματικών Ενώσεων.
- **Ενεργοποίηση των Επιμελητηρίων/Επαγγελματικών Ενώσεων:** Τα Επιμελητήρια και οι επαγγελματικές ενώσεις θα μπορούσαν να λειτουργήσουν καταλυτικά στην προώθηση της πρακτικής άσκησης κάθε βαθμίδας, κυρίως όμως στο πλαίσιο της ΕΕΚ, όπου οι ελλείψεις/στρεβλώσεις είναι εντονότερες απ' ό,τι στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ενθαρρυντικό είναι το γεγονός ότι τα επιμελητήρια που προσεγγίστηκαν στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης θεωρούν πως όχι μόνο θα μπορούσαν, αλλά οφείλουν να λειτουργήσουν ως δίοδοι επικοινωνίας και συνεργασίας των φοιτητών/σπουδαστών με τις επιχειρήσεις, μιας και ο ρόλος τους είναι η παροχή επικοινωνίας και πληροφόρησης στα μέλη τους.
- Εκτός από την οργάνωση σχετικών εκδηλώσεων σε περιοδική βάση, τα Επιμελητήρια μπορούν να παρέχουν έναν ηλεκτρονικό κόμβο που να διευκολύνει ακόμα περισσότερο την απορρόφηση των σπουδαστών για πρακτική άσκηση. Για παράδειγμα, το Επιμελητήριο Κυκλάδων έχει αναπτύξει μια εφαρμογή ζήτησης-προσφοράς εργασίας, η οποία λειτουργεί στα πλαίσια της δικτυακής πύλης www.e-kyklades.gr. Αυτή η πύλη –και οι αντίστοιχες άλλων επιμελητηρίων- θα μπορούσαν να αποτελέσουν εργαλείο επικοινωνίας και ενημέρωσης των φοιτητών/σπουδαστών, αλλά και των επιχειρήσεων-μελών: Αποκαθιστώντας πρώτα τη σύνδεση επιχειρήσεων-ΙΕΚ

μέσω συναντήσεων/επισκέψεων, οι επιχειρήσεις θα μπορούσαν, μετά από προτροπή του Επιμελητηρίου τους, να αναρτούν θέσεις πρακτικής άσκησης στην εν λόγω δικτυακή πύλη.

Τα Επιμελητήρια λειτουργούν, εν πολλοίς, ως ο σύνδεσμος με την αγορά, συλλέγοντας συνεχώς πληροφόρηση για την τρέχουσα κατάσταση και τις επικρατούσες συνθήκες, αλλά και γνωρίζοντας τις ιδιαιτερότητες κάθε τοπικής αγοράς. Με γνώμονα τα παραπάνω, τα Επιμελητήρια είναι οι καθ' ύλην αρμόδιοι φορείς για να παρέχουν έγκυρη πληροφόρηση και ανάδραση (feedback) στα εκπαιδευτικά ιδρύματα σχετικά με τις ειδικές ανάγκες, τάσεις και αλλαγές της αγοράς της περιφέρειάς τους.

- Με γνώμονα τη **διαφάνεια**, αλλά και την **εύκολη πρόσβαση των σπουδαστών** σε θέματα που αφορούν στην πρακτική άσκηση, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η ενιαία διαδικτυακή πύλη που θεσμοθετείται στο αρ.9 του ν.3879/2010 για αυτό το σκοπό. Ο κάθε σπουδαστής ΙΕΚ, έχοντας προσωπικό όνομα χρήστη και κωδικό θα μπορεί να έχει προνομιακή πρόσβαση σε μέρος αυτής της πύλης, όπου θα αναρτώνται πληροφορίες για την πρακτική άσκηση, οι διαθέσιμες θέσεις πρακτικής άσκησης στην έδρα του Ινστιτούτου που φοιτούν, αλλά και όλων των θέσεων της ειδικότητάς τους σε όλα τα δημόσια ΙΕΚ της χώρας.
- Η διασφάλιση της ποιότητας της πρακτικής άσκησης απαιτεί την **αξιολόγηση** των διαδικασιών, του ασκούμενου, της επιχείρησης και του Συντονιστή. Έτσι, προτείνεται η διαμόρφωση σχετικών προτύπων αξιολόγησης τα οποία θα συμπληρώνονται υποχρεωτικά και θα κωδικοποιούνται σε κλίμακες απόδοσης. Σε τακτά χρονικά διαστήματα, η ΠΕΕΚ θα είναι υπεύθυνη για την επανεξέταση της καταλληλότητας κάθε επιχείρησης που χρησιμοποιείται ως υποδοχέας και για την απόδοση του Συντονιστή Πρακτικής Άσκησης. Μάλιστα, η ανανέωση της σύμβασης του Συντονιστή θα βασίζεται σε σημαντικό βαθμό σε αυτές τις αξιολογήσεις.
- Δεδομένου ότι οι ειδικότητες των ΙΕΚ στις οποίες θα εφαρμοστεί αρχικά το πρόγραμμα υποχρεωτικής πρακτικής άσκησης θα είναι κυρίως τεχνικής κατεύθυνσης, η **αξιολόγηση του σπουδαστή** μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω σχετικού τεστ δεξιοτήτων ή/και, αναλόγως του αντικειμένου, μπορεί να πραγματοποιηθεί στα εργαστήρια του Ινστιτούτου.

- Η πρακτική άσκηση στα ΙΕΚ θα μπορούσε να έχει σημαντικό ρόλο και υπό το πρίσμα της Δια Βίου Μάθησης. Δηλαδή, εφόσον πλέον τα ΙΕΚ αποτελούν φορείς παροχής της Δια Βίου Μάθησης, θα έχουν κεντρικό ρόλο στην επανακατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού που θεωρείται αναγκαία για την απορρόφηση των κραδασμών της κρίσης. Το ανθρώπινο δυναμικό που θα επιλέξει τα ΙΕΚ με στόχο τη μετάβασή του σε άλλο κλάδο ή/και άλλο επάγγελμα, θα έχει πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά, και άρα ανάγκες, από τους σπουδαστές που εισέρχονται αμέσως μετά την αποφοίτηση από Γενικό Λύκειο ή ΕΠΑΛ/ΕΠΑΣ. Επομένως, προτείνονται τα εξής:
- Το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων παρέχει τη δυνατότητα αναγνώρισης και της άτυπης μάθησης, στην οποία εμπίπτει και η προηγούμενη εργασιακή εμπειρία ενός ατόμου. Οι εξελίξεις στην ελληνική οικονομία αναμένεται να απαιτήσουν τη μετακίνηση ανάμεσα σε οικονομικούς κλάδους ή/και διακριτά επαγγέλματα περί του 10% του ενεργού ανθρώπινου δυναμικού. Στο πλαίσιο των εξελίξεων αυτών, η πρακτική άσκηση στα ΙΕΚ μπορεί να διαδραματίσει σημαντικότατο ρόλο, μέσω *ευέλικτων μονοπατιών μάθησης*. Στις περιπτώσεις επανακατάρτισης που συνοδεύεται με αλλαγή καριέρας, θα απαιτείται η παρακολούθηση και των τεσσάρων εξαμήνων φοίτησης, με υποχρεωτική πρακτική άσκηση. Στην περίπτωση όμως που η κατάρτιση αφορά σε εμπλουτισμό ή στοχεύει στην άσκηση του ίδιου επαγγέλματος αλλά σε άλλο κλάδο, ενδεχομένως να είναι περισσότερο ωφέλιμη η χρήση ενός προγράμματος πρακτικής άσκησης, διάρκειας τουλάχιστον 6 μηνών. Τα μαθησιακά αποτελέσματα αυτής της πρακτικής άσκησης θα πιστοποιούνται με σχετικές εξετάσεις, οδηγώντας τον απόφοιτο στην κατοχή πτυχίου επιπέδου 4 στην εν λόγω ειδικότητα.
- Με άλλα λόγια, σε αυτή την κρίσιμη περίοδο για την ελληνική οικονομία, τα ΙΕΚ, σε συνδυασμό με τα ΚΕΚ, οφείλουν να λειτουργήσουν ως οχήματα αποτελεσματικής επανακατάρτισης και γενικότερα παροχής Δια Βίου Μάθησης, μέσω *ευέλικτων «μονοπατιών» μάθησης, προσαρμοσμένες στις ανάγκες του κάθε εκπαιδευόμενου*. Στο πλαίσιο αυτό, η **πρακτική άσκηση** μπορεί να είναι **«πολλών ταχυτήτων»**, με την έννοια ότι η διάρκειά της, οι εξετάσεις πιστοποίησης, ακόμα και οι προϋποθέσεις επιλογής ενός καταρτιζόμενου σε αυτήν κτλ θα προσαρμόζονται στις προσωπικές,

μαθησιακές ανάγκες του εκπαιδευόμενου, με στόχο να εξυπηρετήσουν τις επαγγελματικές του βλέψεις.

- Στα πλαίσια του ρόλου των ΙΕΚ στη Δια Βίου Μάθηση, τα εγχώρια Ινστιτούτα μπορούν να αναπτύξουν **συνεργασίες με αντίστοιχους φορείς του εξωτερικού**, ενεργοποιώντας έτσι τις ανταλλαγές σπουδαστών τους για πρακτική άσκηση. Η κινητικότητα σπουδαστών στα πλαίσια της ΕΕΚ έχει αναγνωριστεί ως μια από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους ανάπτυξης των καταρτιζόμενων, της εμπιστοσύνης και της συνεργασίας ανάμεσα σε διαφορετικά συστήματα ΕΕΚ κτλ.
- Το πρόγραμμα Leonardo da Vinci της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁰⁹ στοχεύει ακριβώς στην ανταλλαγή σπουδαστών σε όλο το φάσμα της Δια Βίου Μάθησης, περιλαμβάνοντας την αρχική ΕΕΚ. Ιδιαίτερα στην αρχική, πιλοτική εφαρμογή της υποχρεωτικής πρακτικής άσκησης στα εγχώρια ΙΕΚ, η ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών με εκπαιδευτικούς οργανισμούς και επαγγελματικούς φορείς του εξωτερικού με σημαντική εμπειρία, θα βοηθήσει σημαντικά στην εξέλιξη του θεσμού.
- Η ανάπτυξη της κινητικότητας μέσω του Leonardo da Vinci ή άλλων προγραμμάτων υπαγορεύει την ανάπτυξη του **Ευρωπαϊκού Συστήματος Πιστωτικών Μονάδων για την Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση (ECVET)**, που αποτελεί ουσιαστικά μέρος του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Επαγγελματιών Προσόντων (EQF). Η ECVET έχει αναπτυχθεί ως ένα μέσω εύκολης πρόσβασης και μετάβασης σε συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης άλλων χωρών, αλλά και εντός του πλαισίου του εθνικού συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης. Παρ' όλο που η ECVET είχε αρχικά σχεδιαστεί για να εφαρμοστεί στη σφαίρα της αρχικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, ένα σύστημα που βασίζεται στα μαθησιακά αποτελέσματα μπορεί να βοηθήσει στη διαφάνεια των αποτελεσμάτων της Δια Βίου Μάθησης γενικότερα¹¹⁰.

¹⁰⁹ http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc82_en.htm

¹¹⁰ ECVET Reflector

Ευρωπαϊκό Σύστημα πιστωτικών μονάδων για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ECVET)

Το ευρωπαϊκό σύστημα πιστωτικών μονάδων για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ECVET) είναι ένα από τα ευρωπαϊκά εργαλεία που έχουν στόχο να κάνουν πιο κατανοητά και ευέλικτα τα συστήματα απόκτησης επαγγελματικών

προσόντων που ισχύουν στις διάφορες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τον τρόπο αυτό διευκολύνεται η κινητικότητα, τόσο των εργαζόμενων όσο και των καταρτιζόμενων.

Το ευρωπαϊκό σύστημα πιστωτικών μονάδων για την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (ECVET) βασίζεται σε έννοιες και διαδικασίες για τη θέσπιση μιας κοινής, φιλικής προς τον χρήστη γλώσσας για τη διαφάνεια, τη μεταφορά και την αναγνώριση των μαθησιακών αποτελεσμάτων.

Το ECVET βασίζεται στα εξής:

- Μαθησιακά αποτελέσματα, δηλαδή δεδηλωμένες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες που μπορούν να αποκτηθούν σε διάφορα μαθησιακά περιβάλλοντα.
- Ενότητες/ψηφίδες μαθησιακών αποτελεσμάτων που αποτελούν συνιστώσες των επαγγελματικών προσόντων. Οι εν λόγω ενότητες/ψηφίδες μπορούν να αξιολογηθούν, να επικυρωθούν και να αναγνωριστούν.
- Βαθμοί ECVET, οι οποίοι παρέχουν επιπλέον πληροφορίες σχετικά με τις ενότητες/ψηφίδες και τα επαγγελματικά προσόντα σε αριθμητική μορφή.
- Μονάδες για τα αξιολογηθέντα και τεκμηριωμένα μαθησιακά αποτελέσματα του εκπαιδευόμενου. Οι μονάδες μπορούν να μεταφερθούν σε διαφορετικό μαθησιακό περιβάλλον και να συσσωρευτούν ώστε ο ενδιαφερόμενος να αποκτήσει το σχετικό προσόν.
- Η αμοιβαία εμπιστοσύνη και σύμπραξη μεταξύ των συμμετεχόντων οργανισμών εκφράζεται σε μνημόνια συναντίληψης και συμφωνίες μάθησης.

Κατά τις προπαρασκευαστικές εργασίες για το ECVET εξετάζεται η χρήση της μεταφοράς μονάδων, τόσο για την κινητικότητα μεταξύ κρατών όσο και για τη δυνατότητα μετακίνησης εντός μιας χώρας και μεταξύ διαφορετικών σταδίων των συστημάτων τυπικής εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης (π.χ. μεταξύ γενικών και επαγγελματικών προ- γραμμάτων σπουδών.)

Το κέρδος που θα αποκομιστεί από την επιτυχή υλοποίηση του ECVET, ενσωματωμένη στα εθνικά συστήματα κατάρτισης, και σε συνδυασμό με άλλα ευρωπαϊκά εργαλεία,

απορρέει και από την εδραίωση ενός πολιτικού και θεσμικού πλαισίου θεμελιωμένου σε κοινές αρχές. Αυτές θα επιτρέψουν σε διαφορετικά εθνικά πρότυπα και μεθόδους αξιολόγησης να αλληλοεπηρεαστούν. Έτσι θα δημιουργηθούν νέες ευκαιρίες, ώστε νέοι και ενήλικες να αποκτήσουν πρόσβαση στη μάθηση με νέους τρόπους και σε διαφορετικά περιβάλλοντα, ακόμη και σε διαφορετικά κράτη μέλη, και να συνεχίσουν να αποκτούν νέα επαγγελματικά προσόντα σε όλη τη διάρκεια της ενεργού ζωής τους.

Πηγή: CEDEFOP, *Εν κινήσει: μάθηση και κινητικότητα συγκλίνουν*, Ενημερωτικό Σημείωμα, Δεκέμβριος 2009

- Μέσω του ECVET μπορεί να αναγνωριστεί η πρότερη επαγγελματική εμπειρία ενός ατόμου που επιθυμεί να επανακαταρτιστεί ή να εξειδικευτεί στο γνωστικό του αντικείμενο. Δεδομένου ότι η αναγνώριση αφορά και σε μαθησιακά αποτελέσματα που έχουν αποκτηθεί σε άλλες χώρες της Ε.Ε., μπορεί να υποστηριχθεί πως το ECVET προωθεί τη μετακίνηση ανάμεσα στις χώρες, αλλά και την *κάθετη και οριζόντια διαπερατότητα* (vertical and horizontal permeability) των αποτελεσμάτων αυτών ανάμεσα στα εγχώρια ιδρύματα/φορείς επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης.
- Ταυτόχρονα, οι δυνατότητες «ανταλλαγής» σπουδαστών μέσω των προγραμμάτων Leonardo da Vinci, αλλά και μονομερών συνεργασιών με φορείς ΕΕΚ του εξωτερικού, θα προσελκύσουν ασκούμενους από το εξωτερικό σε ανταγωνιστικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας, όπως ο Τουρισμός και η Ναυτιλία. Η κινητικότητα των ασκούμενων αναμένεται να τονώσει, επομένως, και τις τοπικές οικονομίες.
- Επιπλέον, η μελέτη του θεσμικού πλαισίου υπογράμμισε την έλλειψη σχετικών ρυθμίσεων αναφορικά με όσους διέκοψαν ή πρέπει να επαναλάβουν την άσκησή τους. Μια δικλείδα ασφαλείας σχετικά με το ποσοστό των σπουδαστών που αδυνατούν να ολοκληρώσουν επιτυχώς την πρακτική τους άσκηση είναι ο καθορισμός προϋποθέσεων βάσει των οποίων οι σπουδαστές των ΙΕΚ θα μπορούν να πραγματοποιήσουν πρακτική άσκηση. Οι

προϋποθέσεις αυτές θα καθορίζονται από τις ΠΕΕΚ και κατά κύριο λόγο θα πρέπει να αφορούν στις επιδόσεις των σπουδαστών, αλλά και να λαμβάνουν υπ' όψη τις επαγγελματικές βλέψεις τους.

- Όσον αφορά στη **χρηματοδότηση** της πρακτικής άσκησης, όπως αναπτύχθηκε και στο σχετικό κεφάλαιο, προτείνεται η **χρήση κουπονιών** για την αντιμετώπιση του κόστους. Το σύστημα των κουπονιών λειτουργεί και ως μέσο αξιολόγησης των εκπαιδευτικών φορέων. Ως εκ τούτου, στα πλαίσια της επιβαλλόμενης αναδιαμόρφωσης των ΙΕΚ, υπογραμμίζεται η ανάγκη σύνδεσης τυχόν επιπλέον χρηματοδότησης από το Υπουργείο ή και τις Περιφέρειες με σχετικούς **δείκτες αποδοτικότητας**. Οι ΠΕΕΠ θα πρέπει να έχουν τον κεντρικό ρόλο και σε αυτόν τον τομέα, λειτουργώντας ως διάυλος ροής χρηματοδότησης, αξιολογώντας χρηματοδοτικές προτάσεις κτλ.
- Η ύπαρξη και το ύψος της αμοιβής του ασκούμενου θα πρέπει να προσδιοριστεί μετά τον καθορισμό της ζήτησης και της προσφοράς θέσεων.

Σημαντικό είναι να υπογραμμισθεί το εξής: Όλες οι μορφές της επαγγελματικής εκπαίδευσης/κατάρτισης, είτε στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (νέο Τεχνολογικό Λύκειο), είτε στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση (ΙΕΚ) και τις ΕΠΑΣ του ΟΑΕΔ, θα πρέπει να ειδικωθούν ως μέρη του ίδιου συνόλου. Με άλλα λόγια, ένας από τους λόγους απαξίωσης της τεχνικής εκπαίδευσης συνολικά τα τελευταία χρόνια υπήρξε και η έλλειψη κατανόησης εκ μέρους των μαθητών, των γονέων, αλλά και της αγοράς εργασίας για τους διακριτούς ρόλους αυτών των ιδρυμάτων.

Το νέο πλαίσιο που εισάγει ο Ν. 3879/2010 και οι προτάσεις για το νέο Τεχνολογικό Λύκειο κινούνται στο σωστό πλαίσιο. Χρησιμοποιώντας επίσης το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων, ακόμα και αν αυτό δεν έχει αναπτυχθεί ακόμη πλήρως στη χώρα μας, μπορεί κανείς να οδηγηθεί στη χάραξη σαφών γραμμών ανάμεσα στους τρεις αυτούς φορείς παροχής επαγγελματικής κατάρτισης.

Στην αποσαφήνιση αυτών των ορίων θα βοηθούσε, πέρα από δράσεις ενημέρωσης, ο συγκερασμός του νέου Τεχνολογικού Λυκείου και των ΙΕΚ σε ένα ενιαίο, αλλά ευέλικτο σχήμα, τουλάχιστον για κάποιες ειδικότητες. Με άλλα λόγια, προτείνεται να διαμορφωθούν, στις ειδικότητες που κάτι τέτοιο έχει νόημα και μπορεί να αξιοποιηθεί, *ενιαία μονοπάτια μάθησης*. Ούτως ή άλλως, υπάρχουν ειδικότητες στο

Τεχνολογικό Λύκειο στις οποίες ο απόφοιτος μπορεί να εμβαθύνει με τη συνέχιση των σπουδών του στην αντίστοιχη ειδικότητα των ΙΕΚ και προβλέπεται η εύκολη μετάβαση σε αυτά. Σε ένα τέτοιο *σπονδυλωτό πρόγραμμα*, η πρακτική άσκηση θα μπορούσε να αποτελεί αυτοτελή σπόνδυλο, με αυτόνομα και πιστοποιημένα μαθησιακά αποτελέσματα μετά την επιτυχή ολοκλήρωσή της.

Η δημιουργία ενός τέτοιου μονοπατιού απαιτεί σίγουρα τη συνδρομή της αντίστοιχης *επαγγελματικής ένωσης* που, σε συνεργασία με τον ΕΟΠΠ, πρέπει να αποσαφηνίσει τα επαγγελματικά δικαιώματα που θα έχει ο απόφοιτος σε κάθε βαθμίδα, καθώς και τις γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες που θα συνεπάγεται η ολοκλήρωση του κάθε *σπονδύλου*.

Γενικότερα, για τις ειδικότητες που θα επιλεγθούν, το σύνολο των εμπλεκομένων/υπεύθυνων φορέων θα πρέπει, με γνώμονα την πρόσβαση στα επαγγελματικά δικαιώματα να αποσαφηνίσει τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα από την πρακτική άσκηση και τη μετέπειτα απόδοση πιστωτικών μονάδων που θα μπορέσουν να χρησιμοποιηθούν στο μονοπάτι Δια Βίου Μάθησης ή στη συνέχιση της φοίτησης σε ΤΕΙ. Μέσω της ECVET, και αναλόγως της ειδικότητας, η ολοκλήρωση προγράμματος πρακτικής άσκησης θα μπορούσε να αντιστοιχεί σε κάποια μαθήματα του αντίστοιχου ΤΕΙ, διευκολύνοντας με αυτόν τον τρόπο τη διάχυση των γνώσεων του ατόμου σε όλη την εκπαιδευτική του πορεία.

5.2.3. *Ιδιωτικά ΙΕΚ*

Τα Ιδιωτικά ΙΕΚ υπόκεινται στον έλεγχο του ΥΠΔΒΜΘ, όσον αφορά στην τήρηση του σχετικού νομικού πλαισίου. Δεδομένου ότι τα ιδιωτικά αυτά ιδρύματα απορροφούν σημαντικό αριθμό σπουδαστών, το ΥΠΔΒΜΘ οφείλει να διασφαλίσει, στο βαθμό του εφικτού, την παροχή ποιοτικής πρακτικής άσκησης στα πλαίσια του *curriculum* που προσφέρουν. Έτσι, η δυνατότητα πραγματοποίησης πρακτικής άσκησης από τους σπουδαστές, αλλά και η διαφάνεια των διαδικασιών αντιστοίχισης σπουδαστών-επιχειρήσεων, αμοιβής και αναγνώρισης των μαθησιακών αποτελεσμάτων θα πρέπει να αποτελέσουν στοιχεία αξιολόγησης των ιδιωτικών ΙΕΚ από το Υπουργείο, όσον αφορά στην αδειοδότηση, την παροχή χρηματοδότησης κτλ.

Πρακτική Άσκηση των μαθητών στις ΕΠΑΣ-Μαθητείας του ΟΑΕΔ

Ο ΟΑΕΔ είναι ο μοναδικός δημόσιος φορέας στην Ελλάδα που εφαρμόζει το σύστημα της μαθητείας, σύμφωνα με το οποίο συνδυάζεται η επαγγελματική εκπαίδευση των μαθητών με την πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις. Σύμφωνα με έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στο εξωτερικό, το σύστημα συμβάλλει σημαντικά στην ένταξη αποφοίτων στην αγορά εργασίας, καθώς τα 2/3 περίπου των ασκούμενων μαθητών συνεχίζουν να απασχολούνται μετά το πέρας των σπουδών τους, ενώ σε ορισμένες ειδικότητες η αναλογία προσεγγίζει το 90% του συνόλου των μαθητών.

Οι σχολές ΕΠΑΣ μαθητείας εντάσσονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με τον αριθμό των σπουδαστών που φοιτούν σε αυτές να κυμαίνεται από 12 έως 14 χιλ. κάθε χρόνο υπό την προϋπόθεση ότι είναι απόφοιτοι της Α΄ τάξης Λυκείου και δεν έχουν ξεπεράσει το 23^ο έτος της ηλικίας τους. Η απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας σε επιχειρήσεις του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα έχει διάρκεια φοίτησης τέσσερα εξάμηνα (δύο σχολικά έτη) με τους σπουδαστές να ασκούνται σε εξάωρη βάση κάθε εργάσιμη ημέρα.

Η πρακτική άσκηση στις ΕΠΑΣ Μαθητείας συγχρηματοδοτείται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» (αρ. απόφασης Α50462/25-8-2010) με την επιδότηση της να έχει διπλασιαστεί σε 12 ευρώ την ημέρα (αρ. απόφασης 4301/40/26-10-2010) από τον Ιανουάριο του 2011. Η αμοιβή των πρωτοετών ασκούμενων μαθητών ανέρχεται στο 70% του κατώτατου μισθού της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας και για τα τέσσερα εξάμηνα πρακτικής άσκησης. Προγενέστερα, οι μαθητές αμείβονταν με το 50% του κατώτατου μισθού το α΄ εξάμηνο, με 60% το β΄ εξάμηνο, με 80% το γ΄ και με 100% το τελευταίο εξάμηνο.

Οι ΕΠΑΣ αποστέλλουν στους υποψήφιους εργοδότες εγχειρίδιο πρακτικής άσκησης με οδηγίες και κατευθύνσεις για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα της πρακτικής άσκησης του ΟΑΕΔ. Ο μαθητής ή ο κηδεμόνας του (σε περίπτωση που είναι ανήλικος), υπογράφει με τον εργοδότη συμφωνητικό Μαθητείας, το οποίο στη συνέχεια επικυρώνεται από τον Διευθυντή της ΕΠΑΣ. Πέραν του συμφωνητικού, η επιχείρηση που απασχολεί μαθητές οφείλει να εφαρμόζει το προβλεπόμενο πρόγραμμα πρακτικής άσκησης, να διαθέτει κατά τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος το απαραίτητο προσωπικό και τις κατάλληλες εγκαταστάσεις για την

ομαλή εφαρμογή του προγράμματος, αλλά και να επιτρέπει στο εποπτικό προσωπικό των ΕΠΑΣ-Μαθητείας την πραγματοποίηση των ελέγχων εφαρμογής του προγράμματος. Τέλος, η επιχείρηση οφείλει να τηρεί τους προβλεπόμενους όρους ασφάλειας και προστασίας των μαθητών, ενώ της παρέχεται η δυνατότητα ακύρωσης ενός συμφωνητικού στην περίπτωση που ο μαθητής διακόψει τη φοίτησή του ή δεν είναι συνεπής προς τις υποχρεώσεις του.

Πηγή: <http://epas.oaed.gr/main.php?cat=1>

5.3. Πρακτική Άσκηση στο Νέο Τεχνολογικό Λύκειο

Μετά την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, ο μαθητής στην Ελλάδα μπορεί να επιλέξει μεταξύ της Γενικής και της Τεχνικής-Επαγγελματικής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Στο εγχώριο εκπαιδευτικό σύστημα, η τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση αφορά στα Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑ.Λ.) και τις Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑ.Σ.) του ΥΠΔΒΜΘ και άλλων παραγωγικών Υπουργείων.

Η σημασία της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης έχει υπογραμμισθεί έντονα στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης. Τις τελευταίες δεκαετίες, κάποιες επιλογές της εκπαιδευτικής πολιτικής, σε συνδυασμό με το μοντέλο ανάπτυξης της χώρας διαμόρφωσαν εκείνες τις συνθήκες και τις κοινωνικές αντιλήψεις που διόγκωσαν το ρόλο και τη χρησιμότητα της γενικής, ακαδημαϊκής παιδείας, ενώ ταυτόχρονα υποβάθμισαν αντιστοίχως την τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι καταγράφεται εδώ και χρόνια υπερκορεσμός σε διάφορα επαγγέλματα πανεπιστημιακής, κυρίως, βαθμίδας, με αντίστοιχα υψηλά ποσοστά ανεργίας. Επιπλέον, η ύπαρξη υψηλής προσφοράς εργασίας από απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και η παράλληλη ανικανότητα του αναπτυξιακού μοντέλου της χώρας να δημιουργήσει αντίστοιχων απαιτήσεων θέσεις, ωθεί σημαντικό μέρος των αποφοίτων αυτών σε θέσεις εργασίας χαμηλότερων προσόντων. Με τη σειρά του, το γεγονός αυτό επιβαρύνει περισσότερο αυτούς με μέσο επίπεδο εκπαίδευσης, οι οποίοι ωθούνται ακόμα χαμηλότερα στην εργασιακή κλίμακα (δηλαδή σε θέσεις πολύ χαμηλών απαιτήσεων σε γνώσεις και δεξιότητες ή μηδενικών απαιτήσεων/καθαρά χειρωνακτικές).

Έτσι, δεν ξαφνιάζει το γεγονός πως τα τελευταία χρόνια, η δευτεροβάθμια τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα έχει συρρικνωθεί σημαντικά σε

όρους μαθητών/σπουδαστών. Ενδεικτικά, την περίοδο 2000-2008, οι απόφοιτοι ανώτερης δευτεροβάθμιας επαγγελματικής εκπαίδευσης/κατάρτισης (upper secondary education) στη χώρα συρρικνώθηκαν κατά 8,7%, ενώ την ίδια στιγμή, ο μέσος όρος των ευρωπαϊκών χωρών κινούνταν στον αντίποδα (+9,0% περίπου)¹¹¹. Σήμερα, η αναλογία των μαθητών που επιλέγουν το Γενικό Λύκειο έναντι του Τεχνικού-Επαγγελματικού είναι 3 προς 1.

Η συρρικνούμενη προσέλευση μαθητών οφείλεται κυρίως στη μειωμένη ελκυστικότητα της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης. Επιπλέον, η έλλειψη σχεδιασμού και συντονισμού ανάμεσα στην αγορά εργασίας, τους επιθυμητούς τομείς οικονομικής ανάπτυξης και την εκπαίδευση, σε συνδυασμό με τη δημιουργία ειδικοτήτων είτε χωρίς ακριβές αντικείμενο ή/και άνευ επαγγελματικών δικαιωμάτων, είτε χωρίς την αναγκαία αύξηση του αριθμού των αντίστοιχων αποφοίτων οδήγησε σε απαξίωση της τεχνικής εκπαίδευσης.

Όπως προαναφέρθηκε, τα νέα δεδομένα που επιφέρει η παρούσα οικονομική κρίση, σε συνδυασμό με τις προβλέψεις¹¹² σχετικά με τις τάσεις στην αγορά εργασίας τα επόμενα χρόνια, υπογραμμίζουν την ανάγκη αναθεώρησης της εστίασης στην εκπαιδευτική πολιτική, δηλαδή αναδεικνύουν τον κεντρικό ρόλο της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης. Ο ανερχόμενος, κεντρικός ρόλος της Δευτεροβάθμιας Τεχνικής-Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΔΤΕΕ) και η ταυτόχρονη ύπαρξη σημαντικών παθογενειών οδήγησε το ΥΠΔΒΜΘ στην εκπόνηση μελέτης σχετικά με την υφιστάμενη κατάσταση στα ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ.

Σύμφωνα με αυτήν, κύριες αιτίες της παθογένειας στην εγχώρια ΔΤΕΕ είναι¹¹³:

- Οι αναποτελεσματικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες στο χώρο της Δευτεροβάθμιας Τεχνικής - Επαγγελματικής Εκπαίδευσης,
- Οι συχνές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις
- Ο διαχωρισμός σε ΕΠΑΣ και ΕΠΑΛ, ο οποίος προκάλεσε σύγχυση σε μαθητές και γονείς για τα διακριτά οφέλη των δύο «οδών». Συγκεκριμένα για

¹¹¹ Eurostat, (22/07/11), για τις χώρες που υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για όλα τα έτη.

¹¹² CEDEFOP 02/2011 Skills supply and demand in Greece

¹¹³ «Τεχνολογικό Λύκειο- Η πρόταση για την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση», Μάιος 2011, ΥΠΔΒΜΘ

τις ΕΠΑΣ, κρίνεται ότι η απαξίωσή τους οφείλεται στη μη παροχή απολυτηρίου, την έλλειψη μαθημάτων γενικής παιδείας από την ύλη και την έλλειψη πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Μάλιστα, σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΔΒΜΘ, μόνο το 17% των μαθητών που επιλέγουν τη Δευτεροβάθμια Τεχνική - Επαγγελματική Εκπαίδευση προτιμά τις ΕΠΑ.Σ .

- Η έλλειψη επαρκούς ενημέρωσης της κοινής γνώμης για τις δυνατότητες που προσφέρει η Δ.Τ.Ε.Ε..
- Η μείωση των ωρών διδασκαλίας μαθημάτων ειδικότητας (και στα ΕΠΑ.Λ και τις ΕΠΑ.Σ.) σε κάποιες ειδικότητες οδήγησε α) σε υπεράριθμο εκπαιδευτικό προσωπικό στις ειδικότητες αυτές, αλλά κυρίως β) στην ελλιπή εκπαίδευση των μαθητών, με συνέπεια ***την περιορισμένη εμπιστοσύνη των εργοδοτών στους αποφοίτους της Δ.Τ.Ε.Ε.***

Η νέα πρόταση του ΥΠΔΒΜΘ για τη ΔΤΕΕ, το «Νέο Τεχνολογικό Λύκειο», στοχεύει στη βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης.

5.3.1. Αξιολόγηση της πρότασης του ΥΠΔΒΜΘ

Η πρόταση του Υπουργείου για το Νέο Τεχνολογικό Λύκειο περιέχει ορισμένα σημεία που κινούνται στη σωστή κατεύθυνση. Δεδομένου ότι η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων πρακτικής άσκησης επηρεάζεται από το συνολικό πλαίσιο που διατρέχει κάθε βαθμίδα, τα σημεία της πρότασης για το «Νέο Τεχνολογικό Λύκειο» που κρίνεται ότι θα υποβοηθήσουν την ανάπτυξη τέτοιων προγραμμάτων είναι τα εξής¹¹⁴:

- Καινοτομία του Τεχνολογικού Λυκείου αποτελεί η δυνατότητα αποφοίτησης στα τρία χρόνια, λαμβάνοντας πτυχίο επιπέδου 2) ή η συνέχιση σε τέταρτο έτος (πτυχίο επιπέδου 3). Στο τελευταίο έτος η φοίτηση θα γίνεται στα πλαίσια των Τμημάτων Ειδίκευσης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΕΤΕΕ), οι απόφοιτοι των οποίων θα λαμβάνουν πτυχίο ειδικότητας επιπέδου προσόντων 3.
- Δημιουργείται ένας ενιαίος τύπος Τεχνολογικού Λυκείου σε συνδυασμό με την προώθηση νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελματικών δικαιωμάτων για όλες τις ειδικότητες. Στο πλαίσιο της εξασφάλισης των επαγγελματικών δικαιωμάτων όλων

¹¹⁴ *Αντ.*

των αποφοίτων θα προσαρμοστούν καταλλήλως και οι άδειες ασκήσεως επαγγέλματος, σε συνεργασία με τα συναρμόδια υπουργεία.

- Διασφαλίζεται η ισότιμη πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση για όσους μαθητές επιθυμούν επαγγελματική ανέλιξη μέσω περαιτέρω σπουδών.

- Μία ακόμα εναλλακτική οδός, αναφορικά με την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι η δυνατότητα του απόφοιτου, μετά το 4^ο έτος και εφόσον έχει επιτύχει στις εξετάσεις πιστοποίησης, να έχει πρόσβαση σε ΤΕΙ (αντίστοιχα του τομέα της ειδικότητάς τους), χωρίς εισαγωγικές εξετάσεις, με κριτήρια που θα οριστούν από το υπουργείο Παιδείας και τα ΤΕΙ.

- Το νέο Τεχνολογικό Λύκειο θα αποτελεί μέσο ικανοποίησης των αναπτυξιακών αναγκών της χώρας, σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, οι ειδικότητες αναπτύσσονται μέσω διαβούλευσης του ΥΠΔΒΜΘ με τα παραγωγικά Υπουργεία και τις Περιφέρειες.

- Σε συμφωνία με τις κοινοτικές πολιτικές, τα προγράμματα σπουδών θα βασίζονται στα μαθησιακά αποτελέσματα και είναι συμβατά με τα εθνικά πρότυπα «Επαγγελματικών Περιγραμμάτων». Τα προγράμματα σπουδών είναι επίσης προσαρμοσμένα στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς Πιστωτικών Μονάδων (ECVET). Μέσω της αναγνώρισης των μαθησιακών αποτελεσμάτων, το Τεχνολογικό Λύκειο θα καταστεί ένα ευέλικτο όχημα ανέλιξης των μαθητών, με προσαρμογή στις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις ικανότητες, αλλά και τους επαγγελματικούς στόχους των μαθητών. Η υιοθέτηση του ECVET διευκολύνει την επαγγελματική κινητικότητα και τη σύνδεση της τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης με τη Δια Βίου Μάθηση.

- Προβλέπονται εξετάσεις πιστοποίησης που αναμένεται να ενισχύουν την αξιοπιστία του συστήματος.

- Παρέχεται η δυνατότητα μετακινήσεων και εγγραφών αποφοίτων από το ένα σχολείο στο άλλο, ενώ δεν υπάρχουν φραγμοί ούτε στην «εσωτερική μετακίνηση». Σε όρους κινητικότητας, η σημαντικότερη καινοτομία είναι η δυνατότητα μετάβασης στο Γενικό Λύκειο μετά την Α' τάξη του Τεχνολογικού, η οποία και παρέχει περιορισμένες διδακτικές ώρες μαθημάτων κατεύθυνσης.

- Αναγνωρίζοντας την αδυναμία επαρκούς σύνδεσης με την αγορά εργασίας, τα προσφερόμενα μαθήματα εμπλουτίζονται με σχετικές προσθέσεις: Εισάγεται ο θεσμός της *ερευνητικής εργασίας και της δραστηριότητας*.

- Στη Γ' τάξη εισάγεται ένα νέο μάθημα με τίτλο «Επαγγελματικό Περιβάλλον και Σύνδεση με την Εργασία», που προετοιμάζει τους μαθητές, της κάθε ειδικότητας, για την αντιμετώπιση των ξεχωριστών συνθηκών εργασίας που θα συναντήσουν.

5.3.2. Η πρακτική άσκηση/μαθητεία στο Νέο Τεχνολογικό Λύκειο: Βασικές Αρχές και Προτάσεις

Σημαντική καινοτομία του Νέου Τεχνολογικού Λυκείου αποτελεί **η θεσμοθέτηση της πρακτικής άσκησης** στο τρίτο έτος και πρακτικής άσκησης/μαθητείας στο τέταρτο έτος. Μία από τις σημαντικότερες ελλείψεις της τεχνικής-επαγγελματικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί, στο πλαίσιο του σημερινού μοντέλου, η έλλειψη πρακτικής άσκησης- γεγονός μάλλον αντιφατικό, μιας και το αντικείμενο των παρεχόμενων γνώσεων στα ΕΠΑΛ είναι κατά βάση τεχνικό, με άμεση δυνατότητα πρακτικής εφαρμογής. Η απουσία πρακτικού σκέλους στην τεχνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση κρίνεται πως συντελεί στην έλλειψη εμπιστοσύνης της αγοράς εργασίας ως προς την αποτελεσματικότητα της βαθμίδας αυτής και εν τέλει, στην εν γένει υποβάθμισή της.

Ως εκ τούτου, το γεγονός ότι η πρόταση για το νέο Τεχνολογικό Λύκειο έχει έντονο το στοιχείο της πρακτικής άσκησης/μαθητείας κρίνεται ως ενθαρρυντικό. Η πρακτική άσκηση θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ΔΤΕΕ, καθώς διευκολύνει τους σκοπούς αυτού του είδους της μάθησης.

Στο σύνολό της, η πρόταση του Υπουργείου για το Τεχνολογικό Λύκειο θεωρείται πως περιέχει στοιχεία που ενδεχομένως να λειτουργήσουν υποστηρικτικά της προσπάθειας ενσωμάτωσης προγραμμάτων πρακτικής άσκησης, καθώς –όπως έχει γίνει σαφές από τη μέχρι τώρα ανάλυση- όσο σωστά ρυθμισμένος κι αν είναι ο θεσμός της πρακτικής άσκησης, δε μπορεί να λειτουργήσει και να είναι εποικοδομητικός σε ένα γενικότερα δυσλειτουργικό εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο σχεδιασμός των επιμέρους χαρακτηριστικών της πρακτικής άσκησης στο πλαίσιο του Νέου Τεχνολογικού Λυκείου απαιτεί το συγκερασμό πολλών, ενδεχομένως συγκρουόμενων, παραμέτρων.

Αναλυτικότερα:

Αρχικά, κρίνεται θετικά η ενσωμάτωση του μαθήματος «Επαγγελματικό Περιβάλλον και Σύνδεση με την Εργασία», μιας και μέσω αυτού του μαθήματος θα παρέχεται στους μαθητές επαγγελματικός προσανατολισμός και συμβουλευτική. Η

αποτελεσματικότητα του μαθήματος αυτού, που μπορεί να θεωρηθεί ως προπομπός της εφαρμογής των γνώσεων σε πραγματικές συνθήκες εργασίας, βασίζεται και στη διδασκαλία από σχετικά καταρτισμένους καθηγητές.

Επιπλέον, στα πλαίσια της Δραστηριότητας, προτείνεται η ολοκλήρωση ενός μίνι-έργου/project, όπου είναι εφικτό: Σε συνεργασία και συνεννόηση με τις τοπικές επιχειρήσεις και την τοπική αυτοδιοίκηση και αναλόγως των μαθητών του, κάθε Τεχνολογικό Λύκειο μπορεί να σχεδιάσει την ολοκλήρωση μικρού αριθμού έργων/project, τα οποία θα απαιτούν τη συμβολή πάνω από μιας ειδικότητας του Τεχνολογικού Λυκείου- άρα και τη συνεργασία τους. Στις παρούσες δυσχερείς οικονομικές συνθήκες, το εν λόγω έργο μπορεί να προσφέρει κάποια ωφέλεια στην τοπική κοινωνία (π.χ. επισκευή μηχανολογικού εξοπλισμού του Δήμου, παροχή βοήθειας στο τοπικό Γηροκομείο κτλ), ενώ παράλληλα θα τονώσει και τη σύνδεση των μαθητών με τους συμπολίτες τους.

Παρόμοια έργα/project αναπτύσσουν και ιδιωτικές επιχειρήσεις στα πλαίσια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης. Μέσω λεπτομερούς σχεδιασμού και δικτύωσης, οι Περιφέρειες μπορούν να έρθουν σε συνεννόηση με σημαντικές τοπικές επιχειρήσεις ή με μεγάλες επιχειρήσεις που λειτουργούν σε εθνικό επίπεδο και άρα διαθέτουν τη δυνατότητα χορηγίας/χρηματοδότησης –και αντίστοιχων φοροαπαλλαγών- σχετικών έργων/πρότζεκτ.

Δεδομένου ότι μετά το 3^ο έτος φοίτησης ο μαθητής μπορεί να επιλέξει να μη συνεχίσει τις σπουδές του και να εισαχθεί στην αγορά εργασίας, εγείρεται το ερώτημα του πρακτικού σκέλους της κατάρτισής του. Στο πλαίσιο αυτό, το Υπουργείο προτείνει την πραγματοποίηση πρακτικής άσκησης.

Για να διαμορφωθεί το πλαίσιο της πρακτικής άσκησης στο 3^ο έτος, αλλά και της Μαθητείας στο 4^ο, με τρόπο που να έχει νόημα και αντίκρισμα για τους μαθητές, αλλά και την τοπική κοινωνία πρέπει πρωτίστως να ολοκληρωθεί **η διαδικασία επιλογής των τομέων και ειδικοτήτων** που θα παρέχονται στα Τεχνικά Λύκεια. Η επιλογή αυτή ορθώς θα γίνεται με την εμπλοκή της Περιφέρειας, όπως αναφέρεται στην πρόταση του Υπουργείου. *Η ανάγκη σύνδεσης της τεχνικής εκπαίδευσης με τις ανάγκες της τοπικής αγοράς εργασίας είναι αδιαμφισβήτητη*, μιας και έτσι θα διασφαλιστεί και η σχετικότητα των ειδικοτήτων με τις διαθέσιμες θέσεις εργασίας.

Δεύτερον, με συνεργασία του ΥΠΔΒΜΘ, των υπόλοιπων Υπουργείων που προσφέρουν τεχνική δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Αγροτικής Ανάπτυξης, Ναυτιλίας,

Υγείας κτλ), τον ΟΑΕΔ αλλά και εκπροσώπους των κοινωνικών φορέων/εργοδοτών θα πρέπει να χαραχθεί ένας *χάρτης ειδικοτήτων*, όπου θα ορίζονται με σαφήνεια οι *διακριτοί ρόλοι* του κάθε εκπαιδευτικού φορέα, δηλαδή οι ειδικότητες που θα προσφέρει, το περιεχόμενο σπουδών της κάθε ειδικότητας και σίγουρα το επίπεδο πτυχίου που θα απονέμεται μετά την ολοκλήρωση της φοίτησης. Εκτός από γεωγραφικά, πληθυσμιακά και αναπτυξιακά κριτήρια, η κατηγοριοποίηση αυτή θα πρέπει να ενέχει και τις *απόψεις των εργοδοτών* όσον αφορά στα μαθησιακά αποτελέσματα που θεωρητικά θα έχει αποκομίσει ο σπουδαστής από κάθε διαφορετικό «μονοπάτι κατάρτισης». Με άλλα λόγια, θα πρέπει να αποσαφηνιστούν οι γνώσεις, οι δεξιότητες και οι ικανότητες –τεχνικές και θεωρητικές- που θα συνεπάγεται το πτυχίο του νέου Τεχνολογικού Λυκείου 3ετούς και 4ετούς φοίτησης, των ΕΠΑΣ του ΟΑΕΔ και του Τεχνικού Λυκείου ενός «παραγωγικού» Υπουργείου. Το Συμβούλιο Δια Βίου Μάθησης και Σύνδεσης με την Απασχόληση αποτελεί το κατάλληλο σώμα για αυτόν το συντονισμό, όπως προτείνεται εξάλλου και από το ΥΠΔΒΜΘ.

Όμως, κρίνεται σημαντικό να σημειωθεί πως το σύστημα αναγνώρισης μαθησιακών αποτελεσμάτων και σύνδεσής τους με συγκεκριμένα προσόντα, θα πρέπει να αποτελεί μια συνεχή διαδικασία, ένα ευαίσθητο σύστημα στις όποιες μεταβολές (στην τεχνολογία, την οικονομία, τοπικές ιδιαιτερότητες) και επομένως να αναθεωρείται, σε τακτά χρονικά διαστήματα, πάντα με τη συμμετοχή, τη συνεργασία και τη συνευθύνη όλων των κοινωνικών εταίρων και σχετικών κρατικών φορέων. Οι όποιες μεταβολές στη σύνθεση των απαιτούμενων προσόντων για την απόκτηση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος και αποδοχής από την αγορά εργασίας θα πρέπει να αντικατοπτρίζεται και στην πρακτική άσκηση/μαθητεία που πραγματοποιείται στο Τεχνολογικό Λύκειο.

Στο ίδιο πλαίσιο της λελογισμένης ανάπτυξης της νέας τεχνολογικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης βρίσκεται και η προτεινόμενη σύνδεση με τα ΙΕΚ. Όπως προαναφέρθηκε στην παρούσα μελέτη, η δημιουργία *σπονδυλωτών προγραμμάτων* θα οριοθετήσει τα μαθησιακά αποτελέσματα από την κάθε βαθμίδα και θα προσδώσει στα ΙΕΚ το χαρακτήρα της περαιτέρω εξειδίκευσης. Σε ένα τέτοιο *σπονδυλωτό πρόγραμμα*, η πρακτική άσκηση ή η μαθητεία θα πρέπει να αποτελεί αυτόνομο σπόνδυλο, στον οποίο θα έχουν **αποδοθεί πιστωτικές μονάδες**. Η αναγνώριση από το Υπουργείο της ανάγκης προσαρμογής των προγραμμάτων σπουδών του νέου Τεχνολογικού Λυκείου στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Μεταφοράς Πιστωτικών Μονάδων (ECVET) κινείται προς αυτή την κατεύθυνση.

Η αποσαφήνιση των μαθησιακών αποτελεσμάτων που θα αναμένονται από την απόκτηση των προσόντων/διπλωμάτων μπορεί, στη συνέχεια, να οδηγήσει στη διαμόρφωση του περιεχομένου της πρακτικής άσκησης. Δηλαδή, για να έχει **ουσιαστική συμβολή η πρακτική άσκηση στην τεχνική εκπαίδευση θα πρέπει να προσδίδει συγκεκριμένα, αναγνωρισμένα και μετρήσιμα μαθησιακά αποτελέσματα** στον σπουδαστή με τελικό στόχο την άδεια ασκήσεως επαγγέλματος ή/και την αποδοχή του από την αγορά εργασίας.

5.3.3. Η Πρακτική Άσκηση στη Γ' Τάξη

Η πρακτική άσκηση στη Γ' τάξη θα πρέπει να είναι **υποχρεωτική, μόνο για τους μαθητές που δεν έχουν την πρόθεση να συνεχίσουν στο Τμήμα Ειδικευσης**. Οι μαθητές που θα δηλώσουν πως θα συνεχίσουν στην τέταρτη χρονιά, θα έχουν τη δυνατότητα κατά το ίδιο διάστημα να παρακολουθούν μαθήματα επιλογής και να πραγματοποιούν επισκέψεις σε επιχειρήσεις, με στόχο την ανακάλυψη περισσότερων πληροφοριών για τον κλάδο ενδιαφέροντός τους και τις τοπικές επιχειρήσεις, κάτι που θα τους βοηθήσει την επόμενη χρονιά που θα πραγματοποιήσουν μαθητεία. Επομένως, το πρόγραμμα σπουδών της Γ' τάξης θα πρέπει να παρέχει τη δυνατότητα δύο *οδών μάθησης*, αναλόγως με την επιλογή του μαθητή για συνέχιση ή όχι της φοίτησης.

Η υποχρεωτικότητα της πρακτικής άσκησης για τους μαθητές που θα επιλέξουν να μη συνεχίσουν στην ΤΕΕ, αυτομάτως συνεπάγεται τη διασφάλιση αντίστοιχων θέσεων πρακτικής άσκησης για τους εν λόγω μαθητές.

Ως εκ τούτου, και *πριν την έναρξη εφαρμογής της διαδικασίας*, επιβάλλεται η δραστηριοποίηση των Περιφερειακών Επιτροπών Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης ως προς α) την καταγραφή των επιχειρήσεων της Περιφέρειας, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων, με γνώμονα τις προσφερόμενες ειδικότητες, β) την πραγματοποίηση ενημερωτικών δράσεων με στόχο τη δέσμευση των επιχειρήσεων ως προς την ένταξη ασκούμενων, αλλά και γ) τον έλεγχο της καταλληλότητας των επιχειρήσεων που θα δηλώσουν ενδιαφέρον. Ο έλεγχος των επιχειρήσεων θα αφορά:

- στον αριθμό ασκούμενων που μπορούν να απορροφήσουν, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η ποιότητα της άσκησης
- στην υλικοτεχνική υποδομή της επιχείρησης

-στην ύπαρξη και τη διαθεσιμότητα εργαζόμενου/εργαζομένων της επιχείρησης που θα λειτουργήσουν ως εκπαιδευτές και αξιολογητές των ασκούμενων.

Στην παραπάνω διαδικασία κεντρικό ρόλο θα μπορούσαν να διαδραματίσουν οι κατά Περιφέρειες/Δήμους επαγγελματικές ενώσεις και σχετικά επιμελητήρια, όπως και οι ενώσεις εργοδοτών, όπου είναι δυνατό και υπάρχει κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό.

Η διαδικασία αυτή θα πρέπει να οδηγήσει στη δημιουργία ενός *μητρώου επιχειρήσεων ανά ειδικότητα*, με τις οποίες τα Τεχνολογικά Λύκεια θα αναπτύσσουν συνεργασία. Φυσικά, μια επιχείρηση μπορεί να προσφέρει θέσεις πρακτικής άσκησης σε πάνω από μία ειδικότητα. Η υπαγωγή μιας επιχείρησης στο μητρώο θα υπόκειται σε περιοδικό έλεγχο (για παράδειγμα, κάθε 3-5 χρόνια), εκτός από την περίπτωση παραπόνων/καταγγελιών από τους ασκούμενους ή αλλαγές στην κατάσταση της επιχείρησης που θα επιβάλλουν ad hoc παρέμβαση και αναθεώρηση της ένταξης της επιχείρησης στο μητρώο.

Το μητρώο αυτό, μετά την ολοκλήρωσή του, θα πρέπει να είναι διαθέσιμο ηλεκτρονικά. Προτείνεται η διάθεσή του στον ιστότοπο του ΥΠΔΒΜΘ, όπου ο μαθητής θα έχει τη δυνατότητα να ελέγξει την ύπαρξη θέσεων στον τόπο κατοικίας του ή/και στην ειδικότητά του. Η διάθεση του μητρώου και των προσφερόμενων θέσεων πρακτικής άσκησης σε πανελλαδικό πλαίσιο αναμένεται να διασφαλίσει τη **διαφάνεια** της διαδικασίας και να προωθήσει την **κινητικότητα** μαθητών, όσον αφορά στην πρακτική τους άσκηση. Η επιλογή επιχείρησης/θέσης πρακτικής άσκησης θα πρέπει να πραγματοποιείται με τη βοήθεια των καθηγητών, των οποίων ο ρόλος αναμένεται να ενισχυθεί.

Η μετάβαση σε ένα Τεχνολογικό Λύκειο με ευέλικτες εκπαιδευτικές διαδρομές υπογραμμίζει την ανάγκη παρακολούθησης, συμβουλευτικής και ουσιαστικά συμπόρευσης του μαθητή με έναν καθηγητή. Ο τελευταίος θα πρέπει, έχοντας αναπτύξει σχέση εμπιστοσύνης με το μαθητή, να καταρτίζει μαζί του το εκπαιδευτικό μονοπάτι που θα οδηγήσει στην ολοκληρωμένη επαγγελματική εκπαίδευση. Υπό αυτό το πρίσμα, προτείνεται η θεσμοθέτηση του **επιβλέποντα καθηγητή**, από την Α' τάξη του Τεχνολογικού Λυκείου. Οι καθηγητές αυτοί θα πρέπει να αξιολογούνται για αυτή τους τη συμβολή, με αντίκρισμα μισθολογικό/ανάπτυξης στην ιεραρχία κτλ. Οι επιβλέποντες καθηγητές θα πρέπει να πληρούν συγκεκριμένα κριτήρια, κυρίως όσον αφορά στη διδακτική τους εμπειρία, ενώ θα ορίζεται ανώτατο όριο μαθητών υπό επίβλεψη/καθηγητή.

Ο έλεγχος της επιχείρησης θα πρέπει να πραγματοποιείται και από τις υπηρεσίες Επιθεώρησης Εργασίας του αρμόδιου Υπουργείου, αναφορικά με την τήρηση της σχετικής νομοθεσίας, των όρων της σύμβασης κτλ. Από την άλλη πλευρά, η τήρηση των εκπαιδευτικών στόχων της πρακτικής άσκησης θα πρέπει να ελέγχεται από καθηγητή του Τεχνολογικού Λυκείου, ο οποίος θα έχει ρόλο *εκπαιδευτικού επόπτη*. Θα πρέπει να υπογραμμισθεί πως ο εκπαιδευτής της επιχείρησης (που μπορεί να είναι και ο ίδιος ο ιδιοκτήτης, στην περίπτωση αυτοαπασχολούμενου/μικρής επιχείρησης) θα πρέπει να καθοδηγείται από τον εκπαιδευτικό επόπτη- δηλαδή, στόχος θα πρέπει να είναι η ανάπτυξη συνεργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης και όχι ένας τυπικός έλεγχος.

Η δημιουργία του μητρώου επιχειρήσεων ουσιαστικά απαγορεύει την εύρεση θέσης πρακτικής άσκησης από τον ίδιο τον ασκούμενο- κάτι που, στις περισσότερες περιπτώσεις, οδηγεί σε πλημμελή πρακτική άσκηση, όπως έχει ήδη αναφερθεί προηγουμένως στην παρούσα μελέτη.

Η προσέλκυση των επιχειρήσεων θα πρέπει να περιέχει και *κίνητρα, κυρίως οικονομικής φύσης*. Πάντα με γνώμονα τις οικονομικές εξελίξεις το επόμενο διάστημα, προτείνεται η παροχή τέτοιων κινήτρων, δεδομένου ότι δεν προϋπάρχουν δομημένοι δεσμοί και συνεργασίες τέτοιου είδους μεταξύ τεχνικής εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας. Τα κίνητρα μπορεί να είναι φορολογικής φύσης (για παράδειγμα, μείωση συντελεστή φορολόγησης σε σχέση με τον αριθμό προσφερόμενων και εγκεκριμένων θέσεων πρακτικής άσκησης, σε αναλογία με το συνολικό ανθρώπινο δυναμικό).

Η πρακτική άσκηση σε τεχνικές ειδικότητες ενέχει, συνήθως, υψηλότερο **κόστος** από ό,τι αυτές με θεωρητική κατεύθυνση, λόγω της υλικοτεχνικής υποδομής και των προδιαγραφών που πρέπει να πληροί η επιχείρηση. Το συνολικό αυτό κόστος αυτό προτείνεται να καλύπτεται με *κουπόνια εκπαίδευσης*. Εντούτοις, οι επιχειρήσεις αναμένεται να καλύπτουν το κόστος ασφάλισης του ασκούμενου έναντι ατυχήματος στην εργασία¹¹⁵, καθώς και το κόστος εμβολιασμών και ειδικών στολών, όπου αυτό απαιτείται.

Δεδομένου ότι θα έχουν καθοριστεί ανά ειδικότητα οι στόχοι της πρακτικής άσκησης σε όρους μαθησιακών αποτελεσμάτων, θα πρέπει να καταρτιστεί ένα curriculum με

¹¹⁵ Περισσότερες προτάσεις αναφορικά με τις μεθόδους χρηματοδότησης περιέχονται στο σχετικό Κεφάλαιο.

τις αναμενόμενες εργασίες και εμπειρίες στις οποίες θα υπαχθεί ο ασκούμενος. Οι επιχειρήσεις θα πρέπει να ικανοποιούν τους μαθησιακούς στόχους αυτού του curriculum, έχοντας την καθοδήγηση του Επιμελητηρίου τους ή του κλαδικού τους φορέα. Ενδιαφέρον έχει να σημειωθεί πως στην Φινλανδία, έχουν δημιουργηθεί *Κλαδικές Επιτροπές Εκπαίδευσης*, οι οποίες, όπως δηλώνει ο τίτλος τους, αποτελούν όργανα των κλαδικών ενώσεων και συμμετέχουν ενεργά στον καθορισμό των γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που ο κάθε κλάδος προσδοκά να κατέχουν οι απόφοιτοι της τεχνικής/επαγγελματικής κατάρτιση, δηλαδή, οι μελλοντικοί τους συνάδελφοι. Επομένως, προτείνεται η ανάπτυξη διαλόγου από το ΥΠΔΒΜΘ με τις αντίστοιχες κλαδικές ενώσεις για τη δυνατότητα δημιουργίας τέτοιων φορέων.

Η πρακτική άσκηση θα πρέπει *ιδεατά να διαρκεί τέσσερις μήνες*, χρονικό διάστημα που σύμφωνα με τις επιχειρήσεις είναι το ελάχιστο απαιτούμενο για την εκπαίδευση ενός ασκούμενου και την ενσωμάτωσή του στο εργασιακό περιβάλλον. Ταυτόχρονα, το διάστημα αυτό δίνει τη δυνατότητα στην επιχείρηση να αξιολογήσει αρτιότερα τον ασκούμενο, κυρίως όσον αφορά στη δυνατότητα πρόσληψής του μετά την αποφοίτηση.

Παρ' όλ' αυτά, γίνεται κατανοητό πως η παρούσα δυσχερής οικονομική κατάσταση της χώρας εγείρει ερωτήματα σχετικά με τις δυνατότητες σημαντικού αριθμού επιχειρήσεων να απορροφήσουν όλους τους ασκούμενους. Για το λόγο αυτό, και δεδομένης της τεχνικής φύσης αυτής της βαθμίδας, προτείνονται τα εξής:

- Οι Περιφερειακές Επιτροπές Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΠΕΕΚ), εκτός της ανάπτυξης του μητρώου επιχειρήσεων, μπορούν να καταγράψουν, σε συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία, τις δυνατότητες δημόσιων οργανισμών/φορέων και των οργανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης για απορρόφηση των ασκούμενων. Δεδομένης της συρρίκνωσης του Δημόσιου Τομέα, οι ασκούμενοι μπορούν να καλύψουν, ενδεχομένως, ανάγκες των τοπικών φορέων, προς όφελος και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Εντούτοις, τα κριτήρια που θα ισχύουν για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις/υποδοχείς θα πρέπει να πληρούνται και από τους οργανισμούς του Δημοσίου/Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Η διερεύνηση δυνατότητας απορρόφησης των ασκούμενων σε Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς ή/και Κοινοφελή Ιδρύματα, όπου επίσης καταγράφεται συρρίκνωση του ανθρώπινου δυναμικού.

- Η ενίσχυση της συνεργασίας των εγχώριων ιδρυμάτων με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά μπορεί να λειάνει τις δυσκολίες που δημιουργεί η εγχώρια κρίση. Η εξωστρέφεια των νέων Τεχνολογικών Λυκείων μπορεί να αποσυμφορήσει τις τοπικές επιχειρήσεις από την απορρόφηση των ασκουμένων, ενώ ταυτόχρονα θα προσδώσει πολύ σημαντικά οφέλη στο μαθητή και στο ίδιο το Σχολείο. Στο πλαίσιο της **ενίσχυσης της εξωστρέφειας**:

Το Υπουργείο, σε συνεργασία με το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών που είναι ο υπεύθυνος φορέας για το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Δια Βίου Μάθηση¹¹⁶, θα πρέπει να προωθήσει την εξωστρέφεια της επαγγελματικής εκπαίδευσης και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στο πλαίσιο των προγραμμάτων Leonardo da Vinci/Comenius, αλλά και των εξειδικευμένων υπο-προγραμμάτων όπως το Mobility for Apprenticeships, θα πρέπει να εξεταστούν τρόποι διεύρυνσης του δικτύου συνεργασιών των Τεχνολογικών Λυκείων με αντίστοιχα ιδρύματα του εξωτερικού. Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι, κάποια ΕΠΑΛ από όλη τη χώρα έχουν ήδη ενταχθεί στο συγκεκριμένο πρόγραμμα¹¹⁷. Η σχετική εμπειρία των μαθητών και καθηγητών αυτών των ΕΠΑΛ θα μπορούσε να υπογραμμίσει συγκεκριμένες περιοχές προς βελτίωση, οι οποίες θα πρέπει να αντιμετωπιστούν πριν τις προσπάθειες ενίσχυσης του προγράμματος στο νέο Τεχνολογικό Λύκειο.

- Εκτός της εκμετάλλευσης των σχετικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων, θα πρέπει να εξεταστούν οι διακρατικές συμφωνίες της Ελλάδας που μπορούν να προωθήσουν τη συνεργασία του νέου Τεχνολογικού Λυκείου και αντίστοιχων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων σε ευρωπαϊκές χώρες. Η ανταλλαγή μαθητών, αλλά και καθηγητών μόνο ωφέλιμη μπορεί να είναι, ιδιαίτερα στο αρχικό στάδιο ανάπτυξης του νέου θεσμού.
- Κάτι τέτοιο, βέβαια, επιβάλλει τη γνώση **ξένης γλώσσας** από τους μαθητές, τουλάχιστον σε βασικό επίπεδο. Έτσι, η ένταξη μαθημάτων ξένων γλωσσών στο Τεχνολογικό Λύκειο, ήδη από την Α' Λυκείου θεωρείται πολύ ενθαρρυντική. Μάλιστα, με στόχο τη διασφάλιση του ικανοποιητικού επιπέδου γνώσης της γλώσσας, προτείνεται η ολοκλήρωση του Τεχνολογικού

116

<http://www.iky.gr/IKY/portal/gr/default/CMSGWindow?action=2&uri=/gr/socrates/welcome.html>

117 http://www.iky.gr/IKY/content/gr/socrates/results/res_leon/res_2011/IVT_APPROVED_2011.pdf

Λυκείου να ισοδυναμεί με γνώση του επιπέδου A2 (αν όχι B1) του αντίστοιχου Κρατικού Πτυχίου Γλωσσομάθειας.

Μιας και μετά την ολοκλήρωση της Γ' τάξης, ο μαθητής μπορεί να εισέλθει στην αγορά εργασίας, έχοντας συγκεκριμένα επαγγελματικά δικαιώματα για την ειδικότητά του, θα πρέπει η τελική του αξιολόγηση να ενσωματώνει τις επιδόσεις του στη θεωρητική κατάρτιση, στο εργαστηριακό σκέλος, αλλά και στην πρακτική άσκηση. Έτσι, **τα μαθησιακά αποτελέσματα** που αναμένεται να αποκομίσει ο ασκούμενος από την πρακτική άσκηση –και τα οποία θα είναι μετρήσιμα, σύμφωνα με το curriculum- θα πρέπει να **αξιολογούνται**. Η αξιολόγηση της πρακτικής άσκησης θα πρέπει να προέρχεται από α) τον εργοδότη/φορέα: η αξιολόγηση αυτή θα πρέπει να έχει μορφή που να επιτρέπει την εύκολη παραμετροποίηση και κατάταξης σε κλίμακα βαθμολόγησης και 2) τον εκπαιδευτικό επόπτη. Επίσης, τα μαθησιακά αποτελέσματα της πρακτικής άσκησης θα πρέπει να αξιολογούνται και 3) μέσω των τελικών εξετάσεων.

5.3.4. Πρακτική Άσκηση/Μαθητεία στο 4^ο έτος

Το 4^ο έτος, το λεγόμενο Τμήμα Ειδίκευσης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΕΤΕΕ), είναι ίσως η σημαντικότερη καινοτομία που εισάγει η νέα πρόταση του Υπουργείου. Μιας και η ολοκλήρωση αυτής της τάξης οδηγεί σε ανώτερο επίπεδο πτυχίου (επίπεδο 4) και δίνει όχι μόνο τη δυνατότητα λήψης πιστοποίησης, αλλά και εύκολης πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η περαιτέρω μάθηση/κατάρτιση του μαθητή σε περιβάλλον εργασίας πρέπει να έχει κεντρικό ρόλο. Για το λόγο αυτό, κρίνεται ότι η πραγματοποίηση **μαθητείας** (δηλαδή, παράλληλης κατάρτισης σε επιχείρηση/φορέα και φοίτησης στο σχολείο) και όχι πρακτικής άσκησης θα εξυπηρετούσε ενδεχομένως καλύτερα τους στόχους του Τμήματος ΕΤΕΕ.

Πιο συγκεκριμένα:

- Το γεγονός ότι «η αρχική έγκριση λειτουργίας ενός τμήματος ΕΤΕΕ θα αποφασίζεται από την Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης» και τα σχετικά αποτελέσματα θα «ανακοινώνονται κάθε Μάιο» υποδηλώνει πως εάν δε συγκεντρωθεί επαρκής αριθμός μαθητών (15) σε κάποιο Τεχνολογικό Λύκειο, θα υπάρξουν Λύκεια όπου δε θα δημιουργηθεί ΕΤΕΕ. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει να ικανοποιηθούν οι μαθητές του Λυκείου αυτού –προφανώς λιγότεροι των 15- που επιθυμούν να συνεχίσουν τη φοίτησής τους στο 4^ο έτος

του Τεχνολογικού Λυκείου. Δηλαδή, οι μαθητές αυτοί θα πρέπει να ενσωματωθούν σε άλλο Τεχνολογικό Λύκειο, όπου θα προσφέρεται ΕΤΕΕ. Ενδεχομένως, κάτι τέτοιο να συνεπάγεται τη μετακίνηση των μαθητών σε άλλο αστικό κέντρο, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη κάλυψης του εμπλεκόμενου κόστους διαβίωσής τους. Μια τέτοια εξέλιξη εγείρει κόστος, το οποίο όμως μπορεί να καλυφθεί, στο βαθμό του εφικτού, από τις υποδομές άλλων βαθμίδων της εγχώριας εκπαίδευσης. Οι μαθητές των Τεχνολογικών Λυκείων μπορούν να διαμένουν σε εστίες των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και να μπορούν να χρησιμοποιούν ελεύθερα τις αντίστοιχες φοιτητικές λέσχες/εστιατόρια. Το επιπλέον κόστος της μαθητείας μπορεί να καλύπτεται, πέρα από τη συνεισφορά του εργοδότη, από *κουπόνια μάθησης*.

- Όσον αφορά στην **αμοιβή του ασκούμενου**, σημειώνεται πως στα πλαίσια της μαθητείας, δη σε τεχνικό/εργαστηριακό περιβάλλον, οι εργασιακές απαιτήσεις κρίνονται υψηλότερες από ό,τι στην πρακτική άσκηση της Γ' τάξης. Έτσι, θα πρέπει να διασφαλίζεται η ύπαρξη αμοιβής, και φυσικά της ασφάλισης για κίνδυνο ατυχήματος. Ο προσδιορισμός του ακριβούς ύψους της αμοιβής αυτής βρίσκεται εκτός του πλαισίου της παρούσας μελέτης, μιας και θα πρέπει να υπολογισθεί με βάση τις ισχύουσες ρυθμίσεις σε επίπεδο κλάδου/ειδικότητας. Εντούτοις, προτείνεται η υιοθέτηση της κλιμακούμενης αμοιβής, μέσω της οποίας αναγνωρίζεται η ανάπτυξη των δεξιοτήτων και των γνώσεων του ασκούμενου και άρα της παραγωγικότητας της εργασίας του.
- Αντλώντας παραδείγματα από άλλες χώρες, προτείνεται αρχικά η εξάμηνη διάρκεια της μαθητείας, δηλαδή το μισό ακαδημαϊκό έτος. Μετά την εφαρμογή του νέου προγράμματος θα εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα για τυχόν κωλύματα, τα οποία και θα πρέπει να αντιμετωπιστούν, πριν εξεταστεί η σταδιακή επέκταση της διάρκειας της μαθητείας.

Δεδομένου ότι οι μαθητές που φοιτούν στο 4^ο έτος έχουν ολοκληρώσει με επιτυχία το μάθημα της Δραστηριότητας στη Γ' τάξη και έχουν επισκεφθεί επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην ειδικότητα ενδιαφέροντός τους την ίδια χρονιά (μιας και δεν πραγματοποίησαν πρακτική άσκηση), έχουν τη θεωρητική και εργαστηριακή κατάρτιση, αλλά και ένα σχετικό εύρος αντίληψης για τη μαθητεία που επιθυμούν να ολοκληρώσουν.

- Το γεγονός ότι η ολοκλήρωση του 4^{ου} έτους οδηγεί σε Πτυχίο και Πιστοποίηση (μετά από εξετάσεις), καθιστά ακόμα πιο σημαντική την

πραγματοποίηση ποιοτικής και αποτελεσματικής μαθητείας. Έτσι, προτείνεται η όσο το δυνατόν προσαρμογή του τρόπου ολοκλήρωσης της τάξης, αλλά και του είδους της μαθητείας στα προσωπικά χαρακτηριστικά του κάθε μαθητή. Με πρότυπο το ευέλικτο και μαθητοκεντρικό πρόγραμμα μαθητείας άλλων χωρών (π.χ. Νορβηγίας και Δανίας), προτείνονται τα εξής:

- Στο τέλος της Γ' τάξης, οι μαθητές που έχουν δηλώσει πως επιθυμούν να συνεχίσουν στην ΕΤΕΕ, θα μπορούν να δώσουν τεστ δεξιοτήτων, τα οποία θα συγγραφούν άπαξ για κάθε ειδικότητα από ομάδα άμισθων εμπειρογνομόνων. Τα μέλη της ομάδας θα πρέπει να αντικατοπτρίζουν όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, δηλαδή καθηγητές Τεχνολογικού Λυκείου της ειδικότητας (θεωρητικών ή/και εργαστηριακών μαθημάτων), και εκπροσώπους των Επιμελητηρίων. Κι αυτό γιατί, κρίνεται πως η *τριπολική θεώρηση* (και άρα εξέταση), θεωρητική, εργαστηριακή και πρακτική, μπορεί να αξιολογήσει κατάλληλα τις δυνατότητες και τις περιοχές προς βελτίωση του μαθητή. Με βάση το τεστ δεξιοτήτων, αλλά και τους επαγγελματικούς στόχους του μαθητή και πάντα σε συνεργασία με τον επιβλέποντα καθηγητή, θα πρέπει να οριστεί ένα προσωπικό μαθησιακό πλάνο, με στόχο την κατάκτηση των γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που απαιτούν οι εξετάσεις πτυχίου, αλλά και πιστοποίησης στην εν λόγω ειδικότητα.

Ιδεατά, στο πλάνο θα πρέπει να ενσωματωθούν τα μαθησιακά αποτελέσματα και από μορφές άτυπης εκπαίδευσης/προσωπικών εμπειριών του μαθητή. Εντούτοις, οι διαδικασίες αναγνώρισης αυτών των μαθησιακών αποτελεσμάτων δεν είναι ακόμα διαθέσιμες στην Ελλάδα.

- Σύμφωνα με το προσωπικό πλάνο ανάπτυξης, ο μαθητής επιλέγει την επιχείρηση που του προσφέρει την κατάλληλη μαθητεία, μέσω του μητρώου. Σε κάποιες περιπτώσεις, όπου ο μαθητής θα κρίνεται ως «προχωρημένος», θα μπορούσε η μαθητεία να είναι μικρότερης διάρκειας.
- Θα πρέπει οπωσδήποτε να αποδοθούν πιστωτικές μονάδες στη μαθητεία αυτή, έτσι ώστε να αναγνωρίζεται στο κάθε προσωπικό, μαθησιακό πλάνο και να μπορεί να χρησιμοποιηθεί μεταγενέστερα, εάν ο απόφοιτος-πλέον- επιλέξει να συνεχίσει σε αντίστοιχο ΙΕΚ, ΤΕΙ ή κάποιο πρόγραμμα Δια Βίου Μάθησης.
- Ιδιαίτερα όσον αφορά στη συνέχιση της φοίτησης σε ΙΕΚ, η απόδοση πιστωτικών μονάδων επιτρέπει την ανάπτυξη *σπονδυλωτών προγραμμάτων*

ή/και τη μείωση της φοίτησης στο ΙΕΚ, με βάση τις πιστωτικές μονάδες που έχει συμπληρώσει ο απόφοιτος 4^{ου} έτους Τεχνολογικού Λυκείου.

- Η επιλογή των επιχειρήσεων, η αξιολόγησή τους και η εποπτεία της μαθητείας προτείνεται να γίνονται με τον ίδιο τρόπο που προτάθηκε για την Πρακτική Άσκηση του Γ' έτους.

Όπως γίνεται κατανοητό, η ανάπτυξη ποιοτικών συστημάτων πρακτικής άσκησης και μαθητείας ενέχει το συντονισμό αρκετών φορέων, και την αποσαφήνιση όρων, δεξιοτήτων, μαθησιακών αποτελεσμάτων κτλ. Η ταχεία ανάπτυξη του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων θα διευκολύνει αυτές τις διαδικασίες.

Εντούτοις, δεδομένων των δυσκολιών που συνεπάγεται πάντα η αρχική εφαρμογή ενός καινοτόμου προγράμματος, σε συνδυασμό με τις παρούσες συνθήκες της ελληνικής οικονομίας, υπαγορεύουν την **πilotική εφαρμογή** των προτάσεων για δύο ή και τρία ακαδημαϊκά έτη. Η πιλοτική εφαρμογή, ενδεχομένως στα Πειραματικά Τεχνολογικά Λύκεια, θα επιτρέψει την καταγραφή προβληματικών περιοχών πριν την καθολική εφαρμογή του νέου συστήματος, ενώ θα δώσει ταυτόχρονα το χρονικό περιθώριο στους εμπλεκόμενους φορείς να οργανωθούν και να συσφίξουν σχέσεις. Η δημιουργία του μητρώου επιχειρήσεων απαιτεί επίσης την έλευση ικανοποιητικού χρονικού διαστήματος.

6ο Κεφάλαιο:

Κρίσιμοι οικονομικοί κλάδοι, τάσεις και προοπτικές στην εγχώρια αγορά εργασίας: Ο ρόλος της Πρακτικής Άσκησης

6.1. Εισαγωγή

Το είδος, τα χαρακτηριστικά, αλλά και αυτή η ίδια η σημασία της πρακτικής άσκησης δε μπορεί να είναι ανεξάρτητη από τις εκάστοτε ανάγκες και τις τάσεις που διαμορφώνονται στην αγορά εργασίας ως προς τη ζήτηση συγκεκριμένων επαγγελματιών, άρα και σπουδών. Τα επόμενα χρόνια, ως οικονομία, θα έρθουμε αντιμέτωποι με αυξημένες ανάγκες για εργασιακή εμπειρία σε επαγγελματικές κατηγορίες και ειδικότητες που τείνουν να αναδειχθούν ως εκείνες με τη μεγαλύτερη ζήτηση από την αγορά εργασίας. Τα «επαγγέλματα του μέλλοντος» επομένως, για τα οποία η πρακτική άσκηση θα είναι απαραίτητο εφόδιο εμπειρίας προκειμένου να αποκτηθούν τα προσόντα εκείνα που θα διευκολύνουν την είσοδο του αποφοίτου στην αγορά εργασίας, αφορούν στους οικονομικούς τομείς και κλάδους που αναμένεται να αναπτυχθούν περισσότερο στην Ελλάδα μέχρι το 2020. Έτσι, στους τομείς αυτούς, οι οποίοι αναμένεται να αποτελέσουν τις μελλοντικές αναπτυξιακές ατμομηχανές της οικονομίας της χώρας, θα πρέπει να εστιάζεται η προσοχή για την ανεύρεση των δεξιοτήτων, των επαγγελματιών και ειδικοτήτων με τη μεγαλύτερη ζήτηση στο άμεσο μέλλον.

Βάσει σχετικών ερευνών¹¹⁸, αλλά και μέσα από το σύνολο του ερευνητικού του έργου (κλαδικές μελέτες, μακροοικονομικές μελέτες σε σχέση με τις αναπτυξιακές ανάγκες και δυνατότητες της εγχώριας οικονομίας), το IOBE αναγνωρίζει ως τους κυριότερους εκ των κλάδων που αναμένεται να καταγράψουν τη, συγκριτικά, εντονότερη ανάπτυξη στα επόμενα δέκα χρόνια είναι ο **Τουρισμός**, οι κλάδοι της **Ενέργειας**, οι κλάδοι που συνδέονται με τις **Επιστήμες Υγείας και το Φάρμακο**, ο κλάδος της **Bio – αγροδιατροφής**, οι κλάδοι που συνδέονται με το **Περιβάλλον**, ο τομέας **Τεχνολογίας Πληροφορικής και Επικοινωνιών**, η **Ναυτιλία και Ναυπηγική Βιομηχανία** και η **Εξορυκτική Βιομηχανία**. Στους τομείς αυτούς αναμένεται να στραφεί μεγάλο μέρος των όποιων ιδιωτικών πόρων και επενδυτικών

¹¹⁸ IOBE, Έρευνα Στις Επιχειρήσεις Για Την Πρόβλεψη Των Μεταβολών Στα Περιφερειακά Παραγωγικά Συστήματα Και Τις Τοπικές Αγορές Εργασίας, ΣΤΕΓΗ-ΣΕΒ, μελέτη εν εξελίξει

δαπανών, προωθώντας έτσι και την απασχόληση των επαγγελματιών ειδικοτήτων που στηρίζοντα σε αυτούς.

Στις ενότητες που ακολουθούν, παρατίθενται πρώτα τα βασικά χαρακτηριστικά και οι μεταβολές στην αγορά εργασίας στους βασικούς οικονομικούς τομείς από το 1998 μέχρι σήμερα, οι μεταβολές στην αγορά εργασίας σε βασικές επαγγελματικές κατηγορίες και επαγγέλματα και τέλος οι κλάδοι και οι τομείς και κατ' επέκταση οι επαγγελματικές κατηγορίες με τη συγκριτικά μεγαλύτερη αναμενόμενη ανάπτυξη στα επόμενα δέκα χρόνια.

6.2. Κύρια χαρακτηριστικά και μεταβολές στην εγχώρια αγορά εργασίας

Κατά την τελευταία δεκαετία, η αγορά εργασίας στην Ελλάδα επηρεάστηκε κυρίως από τη σταδιακή μετάβαση της εγχώριας οικονομίας από τον πρωτογενή τομέα στον τριτογενή. Ως εκ τούτου, σε όρους απασχόλησης, καταγράφηκε έντονη συρρίκνωση του πρωτογενούς τομέα και αντίστοιχη διεύρυνση σε εκείνα τα επαγγέλματα που στελεχώνουν μια οικονομία των υπηρεσιών. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το 2010 το 12,7% του ανθρώπινου δυναμικού εργάζεται στον πρωτογενή τομέα, όταν το αντίστοιχο ποσοστό το 1998 έφθανε το 18,4%. Στο δευτερογενή τομέα απασχολείται το 20% των εργαζομένων, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία του 2010 (από 23% το 1998), ενώ ο τριτογενής τομέας είναι αυτός που απορροφά τις απώλειες κυρίως του πρωτογενούς, απασχολώντας το 67% των εργαζομένων το 2010, ποσοστό το οποίο έχει αυξηθεί κατά 9 ποσοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το 2008¹¹⁹. Έχει ενδιαφέρον να σημειωθεί πως, σχεδόν δύο στους τρεις απασχολούμενους τους τριτογενούς τομέα εργάζονται στο Δημόσιο Τομέα.

Ο πολυπληθέστερος κλάδος το 2010 είναι το Χονδρικό & Λιανικό Εμπόριο, απασχολώντας πάνω από το 18% του συνόλου (περίπου 827 χιλιάδες εργαζόμενους). Η Μεταποίηση, ενώ το 2008 προσελκύει το 12,2% του συνόλου των απασχολούμενων, αποτελώντας έτσι το δεύτερο μεγαλύτερο εργοδότη, εμφανίζει σημάδια συρρίκνωσης του σχετικού μεριδίου της το 2009 και το 2010 (11,8% και 10,9% αντίστοιχα).

¹¹⁹ ΕΛΣΤΑΤ, Επεξεργασία στοιχείων IOBE

Πίνακας 6.1. Απασχόληση ανά οικονομικό τομέα (% επί του συνόλου των απασχολούμενων)

<i>Κλάδοι Οικονομικής Δραστηριότητας</i>	<i>1998</i>	<i>2003</i>	<i>2008</i>	<i>2010</i>
Πρωτογενής Τομέας	18,44	15,62	11,48	12,71
Δευτερογενής Τομέας	23,12	22,74	22,60	20,20
Τριτογενής Τομέας	58,44	61,64	65,93	67,09
Σύνολο Απασχολούμενων	3.962.540	4.224.460	4.511.600	4.425.600

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία IOBE

Ο αγροτικός τομέας, ο οποίος κατείχε το μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης την περίοδο 1998-2000 (περί του 18% κατά μέσο όρο), το 2008 συγκεντρώνει το 11,2%, ανακάμπτοντας ωστόσο σημαντικά το 2010 σε σχέση με τα έξι προηγούμενα έτη (12,7% του συνόλου της απασχόλησης). Ενδεικτική των επιπτώσεων της κρίσης στην απασχόληση είναι η πορεία του μεριδίου απασχόλησης στις Κατασκευές: το 2008, το 8,5% των απασχολούμενων εργάζεται στον κλάδο, τον τέταρτο μεγαλύτερο εργοδότη για το ίδιο έτος. Εντούτοις, το καίριο πλήγμα που έχει δεχθεί λόγω της οικονομικής ύφεσης αποτυπώνεται έντονα στην υποχώρηση της συμβολής του στην απασχόληση (7,7% το 2010).

Από τους υπόλοιπους τομείς, παρατηρείται άνοδος των απασχολούμενων στη Δημόσια Υγεία το 2010, ενώ νέες θέσεις εργασίας φαίνεται να δημιουργούνται και στους κλάδους μεταφορών, αποθήκευσης και επικοινωνιών, πολλές από τις οποίες αποδίδονται στην ανάπτυξη των μεταφορών μέσω υδάτινων οδών και τη ναυτιλία¹²⁰. Η συνολική αύξηση των απασχολούμενων στα ξενοδοχεία-εστιατόρια την περίοδο 1998-2010 ανέρχεται περίπου στο 30%, ενώ σημαντική αύξηση καταγράφεται και σε βοηθούς σε ιδιωτικά νοικοκυριά και στην Εκπαίδευση την ίδια περίοδο (άνοδος πάνω από 35%). Στον τομέα των ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών, η απασχόληση κρατά σταθερή ανοδική πορεία (περί του 20% άνοδος την περίοδο 1998-2010), ενώ σημαντικές μεταβολές καταγράφονται και στον τομέα της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας και στην παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού.

¹²⁰ Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση, Ετήσια Έκθεση, INE 2009

6.3. Μεταβολές στην αγορά εργασίας στις βασικές επαγγελματικές κατηγορίες

Σχετικά με τη διαχρονική κατάταξη των βασικών επαγγελματικών κατηγοριών¹²¹, η **σημαντικότερη μεταβολή από το 1998 στο 2008 καταγράφεται στους Γεωργούς κτηνοτρόφους, δασοκόμους και αλιείς**, επαγγελματική κατηγορία η οποία διαθέτει την πρωτιά σε όρους απασχόλησης το 1998, ενώ μετά από μια δεκαετία βρίσκεται στην τελευταία θέση. Συνολικά, η σωρευτική μεταβολή 1998-2010 της απασχόλησης στην κατηγορία αυτή φθάνει το -26,5%. Καθοδική είναι και η πορεία των **ειδικευμένων τεχνιτών και ασκούντων συναφή τεχνικά επαγγέλματα**, με ποσοστιαία μεταβολή του πλήθους των απασχολούμενων την περίοδο 1998-2010 που φθάνει το -10,7%.

Οι υπόλοιπες βασικές κατηγορίες παρουσιάζουν όλες αύξηση από το 1998 στο 2010¹²², με τη μεγαλύτερη άνοδο να καταγράφουν οι **Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί & ασκούντες συναφή επαγγέλματα** (50%) – αν και το πλήθος αυτών των εργαζομένων είναι σχετικά χαμηλό ως προς το σύνολο των απασχολούμενων (393 χιλ.)¹²³. Έτσι, μια πρώτη ανάγνωση των στοιχείων για τις βασικές επαγγελματικές κατηγορίες υποδηλώνει **μείωση στα χειρωνακτικά επαγγέλματα και τα επαγγέλματα των ειδικευμένων γεωργών, κτηνοτρόφων και τεχνιτών και ενίσχυση της πνευματικής εργασίας και των υπηρεσιών**. Η στροφή αυτή υπογραμμίζει, μεταξύ άλλων, τη σχετική μεταβολή στην οικονομική διάρθρωση της Ελλάδας, από οικονομία αγροτική και μεταποιητική σε οικονομία που στηρίζεται πλέον, ως επί το πλείστον, στον τριτογενή τομέα.

Για τη διαμόρφωση της όποιας πολιτικής αναφορικά με τα «κρίσιμα επαγγέλματα του μέλλοντος», θεωρείται χρήσιμη η εξέταση των αντίστοιχων τάσεων στην Ευρωπαϊκή

¹²¹ Οι βασικές επαγγελματικές κατηγορίες είναι εννέα και περιλαμβάνουν: 1) Μέλη βουλευομένων σωμάτων. Ανωτ.διοικητικά-δ/ντικά στελέχη, 2) Πρόσωπα ασκούντα επιστημονικά-καλλιτεχνικά-συναφή επαγ/τα, 3) Τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί & ασκούντες συναφή επαγγέλματα, 4) Υπάλληλοι γραφείου και ασκούντες συναφή επαγγέλματα, 5) Απασχ.παροχή υπηρεσιών/πωλητές κατάστημα-υπαίθριες αγορές, 6) Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς, 7) Ειδικευμένοι τεχνίτες & ασκούντες συναφή τεχνικά επαγ/ματα, 8) Χειρ.σταθ. βιομηχ.εγκ/σεων-μηχ/των-εξοπλ.& συναρμολογητές, 9) Ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγ/ματίες

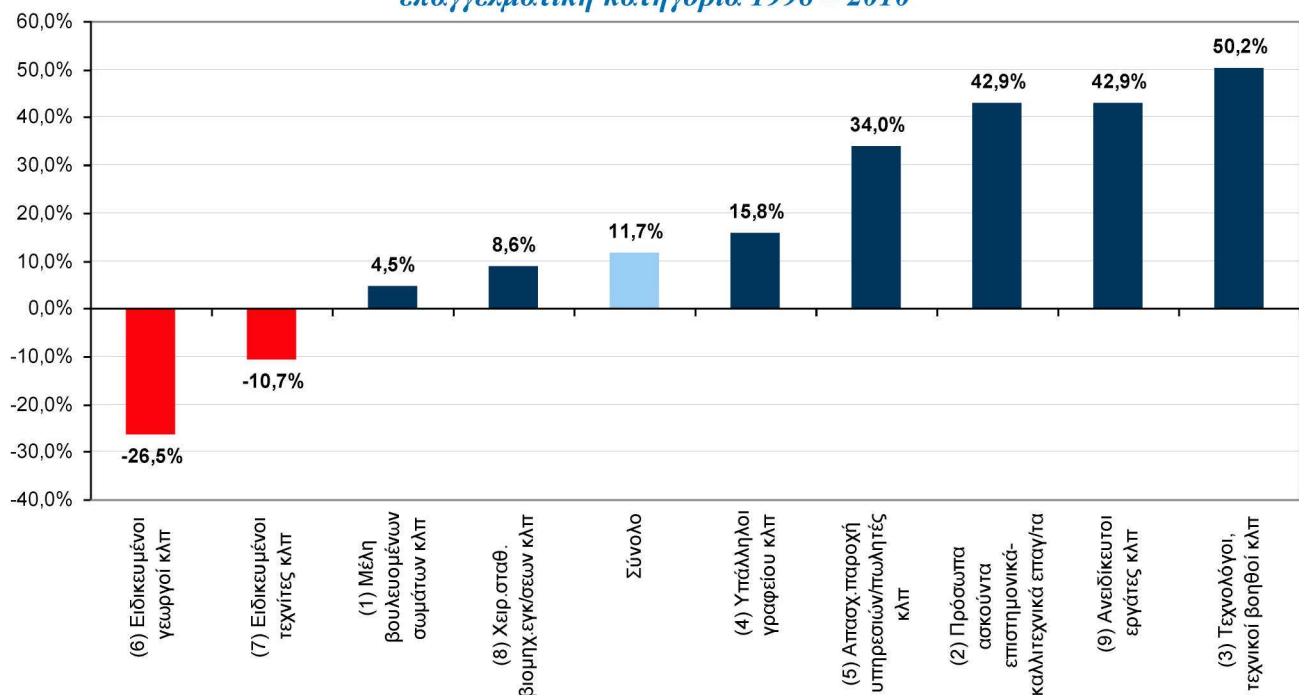
¹²² Αναλυτικοί πίνακες ανά επαγγελματική κατηγορία μπορούν να βρεθούν στο Παράρτημα

¹²³ IOBE, Έκθεση για τις μεταβολές στην ελληνική αγορά εργασίας στο πλαίσιο του προγράμματος ΣΤΕΓΗ. Φεβρουάριος 2011

Ένωση. Κι αυτό γιατί, εκτός από τις προφανείς ωφέλειες μιας συγκριτικής ανάλυσης (benchmarking), η ελεύθερη και εύκολη μετακίνηση ανθρώπινου δυναμικού ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε. αποτελεί πάγια πολιτική και πυξίδα χάραξης των σχετικών κοινοτικών δράσεων.

Στο πλαίσιο αυτό, και εξετάζοντας τη διάρθρωση των σημαντικότερων επαγγελματικών ομάδων στην Ε.Ε.-27, καταγράφονται κάποιες σημαντικές διαφοροποιήσεις της ελληνικής αγοράς εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, το ποσοστό των ειδικευμένων γεωργών και κτηνοτρόφων στη συνολική εγχώρια απασχόληση είναι κατά πολύ υψηλότερο (11,9%) από το αντίστοιχο μερίδιο που καταγράφεται κατά μέσο όρο στην ΕΕ-27 (4,2%). Από την άλλη πλευρά, **η συμβολή των τεχνολόγων και τεχνικών βοηθών στη συνολική απασχόληση στην Ελλάδα υπολείπεται σημαντικά από εκείνη που παρατηρείται στην ΕΕ-27** (8,9% στην Ελλάδα έναντι 16,6% στην ΕΕ-27). Ως προς τις υπόλοιπες επαγγελματικές ομάδες, τα μερίδιά τους στην Ελλάδα κυμαίνονται εν γένει σε κοντινά επίπεδα με τα αντίστοιχα της ΕΕ-27.

Διάγραμμα 6.1. Ποσοστιαία σωρευτική μεταβολή απασχολουμένων ανά βασική επαγγελματική κατηγορία 1998 – 2010

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Επεξεργασία IOBE

Από την επεξεργασία των στοιχείων των πολυπληθέστερων επαγγελματικών κατηγοριών (άνω των 50.000 ατόμων) σε μεγαλύτερο επίπεδο ανάλυσης - όπου

συναντάμε 209 συνολικά επαγγελματικές κατηγορίες-, προκύπτει ότι οι **Πωλητές σε καταστήματα είναι η πολυπληθέστερη τριψήφια επαγγελματική κατηγορία το 2010**, με περίπου 274 χιλιάδες εργαζόμενους, έχοντας καταγράψει άνοδο της τάξης του 33% σε σχέση με το 1998. Δεύτερη κατά σειρά μεγαλύτερη κατηγορία είναι οι **Διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών επιχειρήσεων χονδρικού και λιανικού εμπορίου**, τρίτη οι **Γεωργοί πολυκαλλιεργητές** και τέταρτη οι **Οδηγοί αυτοκινούμενων οχημάτων**, κατηγορίες οι οποίες αντιπροσωπεύουν αντίστοιχα το 4-5% του συνόλου, δηλαδή περί τις 200 χιλιάδες εργαζομένων η κάθε μία. Από τρεις τελευταίες κατηγορίες, στις δύο πρώτες οι εργαζόμενοι έχουν μειωθεί κατά 5,3% και 44,5% αντίστοιχα την περίοδο 1998-2010, ενώ στην τελευταία έχουν αυξηθεί σημαντικά (21,4%).

Με βάση τη μεγαλύτερη μεταβολή στις ίδιες επαγγελματικές κατηγορίες το 2010 σε σχέση με το 1998, προκύπτει ότι η επαγγελματική κατηγορία με τη **μεγαλύτερη σωρευτική αύξηση** την υπό εξέταση περίοδο είναι οι **Οικονομολόγοι, κοινωνιολόγοι & συναφή επαγγέλματα**, κατηγορία η οποία, αν και αποτελεί μόλις το 1% του συνόλου (43 χιλιάδες εργαζόμενοι), εντούτοις ο αριθμός αυτός έχει υπερτριπλασιαστεί σε σχέση με το 1998. Ανάλογη αύξηση, ελαφρώς μικρότερη, έχουν σημειώσει και οι **Ανειδίκευτοι αγρεργάτες, αλιεργάτες & συναφή επαγγέλματα**, ενώ την υπό εξέταση περίοδο έχουν υπερδιπλασιαστεί και οι **Άλλοι Διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών επιχειρήσεων**, αλλά και οι **Ηλεκτρολόγοι μηχανικοί, ηλεκτρονικοί μηχανικοί, μηχανολόγοι μηχανικοί**. Επιπλέον, μεγάλη άνοδο παρουσιάζουν την ίδια περίοδο και άλλες 11 κατηγορίες, μεταξύ των οποίων και οι **Νοσοκόμοι, διπλωματούχοι ΤΕΙ ή άλλων σχολών, οι Ηλεκτρολόγοι εγκαταστάσεων-συναφείς ηλεκτρολογικές εργασίες, οι Υπάλληλοι καταγραφής υλικών & υπηρεσιών μεταφορών, οι Αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι και συγκοινωνιολόγοι, οι Ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων και κατασκευών και οι Τεχνολόγοι των επιστημών της φυσικής & της μηχανικής**. Όλες αυτές οι κατηγορίες που έχουν σημειώσει σημαντική αύξηση στον αριθμό των απασχολούμενων τους από το 1998 ως το 2010, έχουν ένα σχετικά μικρό μερίδιο στη συνολική απασχόληση. Παρ' όλα αυτά, οι μεταβολές τους είναι υψηλές, γεγονός το οποίο υποδηλώνει την αυξημένη ζήτηση εργασίας για αυτά τα επαγγέλματα την προηγούμενη δεκαετία¹²⁴.

¹²⁴ Αναλυτικότερα τα στοιχεία στους Πίνακες του Παραρτήματος

6.4. Κλάδοι και επαγγελματικές κατηγορίες με αναμενόμενη ταχεία ανάπτυξη

Η χαρτογράφηση των κλάδων και τομέων της οικονομίας που αναμένεται να στηρίζουν περισσότερο την αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας είναι καταλυτικής σημασίας στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών πολιτικών. Κι αυτό γιατί, η εκπαίδευση θα πρέπει, εκτός από την παροχή γενικών γνώσεων, την ανάπτυξη της προσωπικότητας και των οριζόντων του ατόμου, **να αποτελεί τη «γέφυρα» μετάβασης στην αγορά εργασίας.** Δεδομένων, μάλιστα, των πολλαπλών προκλήσεων που έχει να αντιμετωπίσει το εκπαιδευτικό σύστημα, όπως η εισχώρηση της τεχνολογίας στον τρόπο διδασκαλίας και οι δημογραφικές αλλαγές, ο έγκαιρος σχεδιασμός –στο μέτρο του εφικτού- για τη σύμπλευση εκπαίδευσης/κατάρτισης μπορεί να οδηγήσει σε σημαντική συρρίκνωση της ανεργίας και άρα να συμβάλλει στην κοινωνική ευημερία.

Η ανάπτυξη νέων κλάδων (για παράδειγμα, Ενέργεια- Ανανεώσιμες Πηγές) και ο μετασχηματισμός των υφιστάμενων συνεπάγονται απαιτήσεις σε ανθρώπινο δυναμικό που θα φέρει τουλάχιστον τα τυπικά προσόντα –και ιδεατά τις απαραίτητες δεξιότητες και ικανότητες. Ως εκ τούτου, οι ανάγκες σε επαγγέλματα και ειδικότητες και άρα σε δεξιότητες/ικανότητες, θα απαιτήσουν ανάλογη προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος.

Η χαρτογράφηση των κλάδων που διαθέτουν σημαντικές προοπτικές επενδύσεων και ανάπτυξης, όπως αναπτύχθηκαν προηγουμένως, δημιουργεί και το πλαίσιο αναφοράς για τα επαγγέλματα και τις ειδικότητες που θα στηρίξουν την αναπτυξιακή διαδικασία.

Ως εκ τούτου, και με γνώμονα πάντα την **αξία και σημασία της πρακτικής άσκησης ως εργαλείου εκμάθησης και απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας**, οι ειδικότητες αυτές και τα επαγγέλματα που αναδεικνύονται ως απαραίτητα και σημαντικά σε σχέση με τους τομείς αυτούς, μπορούν να αποτελέσουν **βασικό οδηγό τόσο για το Υπουργείο Παιδείας, όσο και τους μαθητές/σπουδαστές.**

Στη συνέχεια του Κεφαλαίου, αναλύονται αυτοί οι *κρίσιμοι* κλάδοι υπό το πρίσμα των επαγγελμάτων/ειδικοτήτων για τα οποία αναμένεται αυξημένη ζήτηση και προς τα οποία θα πρέπει να εστιάσει η εκπαιδευτική πολιτική, αλλά και η πρακτική άσκηση.

6.4.1. Τουριστική Βιομηχανία

Ο Τουρισμός θεωρείται από τους πιο καθοριστικούς πυλώνες της εγχώριας ανάπτυξης, συνεισφέροντας το 15,3% του ΑΕΠ το 2010¹²⁵. Ο τουριστικός τομέας ενσωματώνεται οριζοντίως σε ένα μεγάλο φάσμα κλάδων και ειδικοτήτων, από τις αμιγώς τουριστικές επιχειρήσεις, όπως τα ξενοδοχεία, εστιατόρια και μπαρ, μέχρι τις μεταφορές και τις υποδομές (αεροδρόμια, λιμάνια, δρόμοι, νοσοκομεία κλπ.).

Ο κλάδος του τουρισμού συμβάλλει και στην τοπική ανάπτυξη, προσφέροντας αναπτυξιακές και επιχειρηματικές διεξόδους σε περιοχές της χώρας, όπως οι νησιωτικές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από πληθυσμιακή συρρίκνωση. Ταυτόχρονα, ο τουρισμός και η ναυτιλία αποτελούν τους πλέον εξωστρεφείς κλάδους της ελληνικής οικονομίας. Το 2009, οι ταξιδιωτικές εισπράξεις αποτέλεσαν το 33% των συναλλαγματικών εισπράξεων (εξαιρουμένων των μεταβιβάσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση) και το 4,4% περίπου του ΑΕΠ της χώρας. Η εισροή ταξιδιωτικού και ναυτιλιακού συναλλάγματος επιδρά θετικά στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας, συμβάλλοντας στη μείωση του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών.

Ως προς την επίδραση του τουρισμού στην απασχόληση, είναι πολλά τα επαγγέλματα εκείνα τα οποία συνδέονται με τον κλάδο και επηρεάζονται έμμεσα ή άμεσα από τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Υπολογίζεται ότι η απασχόληση στην τουριστική οικονομία της χώρας το 2009 αντιστοιχούσε στο 18,5% περίπου του συνόλου των απασχολούμενων¹²⁶. **Οι κυριότερες κατηγορίες επαγγελμάτων σχετίζονται ως επί το πλείστον με τους κλάδους του καταλύματος, της εστίασης, των μεταφορών (οδικών, θαλασσιών, αερομεταφορών), της ψυχαγωγίας και της ξενάγησης.** Η απασχόληση στον ξενοδοχειακό κλάδο χαρακτηρίζεται από εποχικότητα, αλλά και από την ευρύτερη συμμετοχή των γυναικών και το χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο των απασχολούμενων, συγκριτικά με άλλους κλάδους.

Το μεγάλο γεωγραφικό εύρος των τουριστικών προορισμών και η ποικιλία σε φυσικά τοπία και ιστορικά μνημεία δημιουργούν μεγάλες ευκαιρίες ανάπτυξης διαφόρων κατηγοριών του τουρισμού που ξεπερνούν τα στενά όρια της καλοκαιρινής περιόδου. Δραστηριότητες που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό είναι, για παράδειγμα, η δημιουργία συνεδριακών κέντρων, αθλητικών εγκαταστάσεων (γήπεδα γκολφ, γήπεδα τένις κλπ.), η εκμετάλλευση των ιαματικών πηγών και η δημιουργία ιαματικών κέντρων και κέντρων ευεξίας, η ανάπτυξη του τουρισμού υγείας και του

¹²⁵ <http://www.sete.gr/default.php?pname=GreekTourism2010&la=1>

¹²⁶ ΕΛ.ΣΤΑΤ.

αθλητικού τουρισμού, αλλά και η δημιουργία σύγχρονων υποδομών στις μαρίνες και η ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού και των υποδομών κρουαζιέρας, τα θέρετρα ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης και ο θεματικός τουρισμός (π.χ. θρησκευτικός) και ο αγροτουρισμός. Οι δραστηριότητες αυτές αναμένεται να απορροφήσουν εξειδικευμένο προς αυτές τις κατευθύνσεις εργατικό δυναμικό, εκπαιδευμένο, πολύγλωσσο και ικανό να ανταποκριθεί στις νέες προκλήσεις του κλάδου και τον αυξανόμενο ανταγωνισμό από άλλες χώρες.

Οι απαιτήσεις σε επαγγελματική εξειδίκευση, ολοκληρωμένη εκπαίδευση και κατάρτιση που συνδέεται με τους συγκεκριμένους τουριστικούς κλάδους και υπηρεσίες δημιουργεί ανάγκες για μία ευρεία γκάμα ειδικοτήτων, η οποία περιλαμβάνει αποφοίτους:

- **τουριστικών και ξενοδοχειακών σπουδών**
- **διοίκησης τουριστικών επιχειρήσεων**
- **διαφόρων εξειδικεύσεων διοίκησης που συνδέονται με**
 - **το θαλάσσιο τουρισμό**
 - **την κρουαζιέρα**
 - **το θεματικό τουρισμό**
 - **τον αγροτουρισμό**
- **διοίκησης ανθρώπινου δυναμικού**

Επιπλέον, περιλαμβάνει εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό **προσανατολισμένο στη διοργάνωση ειδικών εκδηλώσεων και συνεδρίων**, αλλά και

- **αποφοίτους σχολών μαγειρικής και ζαχαροπλαστικής και επαγγελματίες σεφ**
- **ξεναγούς με γνώσεις πολιτισμικής γεωγραφίας**
- **διαφημιστές με αντικείμενο τον τουρισμό και την προβολή των τουριστικών αξιοθεάτων**
- **φυσιοθεραπευτές**
- **μηχανικούς και τεχνικούς τουριστικών εγκαταστάσεων**
- **σκίπερς**
- **αποφοίτους ναυτικών σχολών.**

6.4.2. Τομέας της Ενέργειας

Οι αναπτυξιακές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας συνδέονται στενά με τον τομέα της Ενέργειας. Η επίτευξη των δεσμευτικών στόχων που έχει υιοθετήσει η Ελλάδα στο πλαίσιο των διεθνών της υποχρεώσεων για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής (στόχοι «20-20-20»¹²⁷), η ενοποίηση της ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας, αλλά και η εξέλιξη της τεχνολογίας, αποτελούν τους σημαντικότερους από τους παράγοντες που καθοδηγούν τις εξελίξεις στον εγχώριο ενεργειακό τομέα. Η εξασφάλιση του απρόσκοπτου ενεργειακού εφοδιασμού με μείωση της εξάρτησης από ενεργειακές πηγές που βρίσκονται εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, η προστασία του περιβάλλοντος, η ενεργειακή εξοικονόμηση και η διασφάλιση τιμών που θα διαμορφώνονται σε μια ανταγωνιστική αγορά αποτελούν βασικούς στόχους της νέας ενεργειακής πολιτικής. Τα παραπάνω δημιουργούν υψηλές προσδοκίες για τον κεντρικό ρόλο που θα έχει ο ενεργειακός τομέας στις προσπάθειες ανάταξης της εθνικής οικονομίας και της δημιουργίας βιώσιμων, ανταγωνιστικών, εναλλακτικών και ασφαλών πηγών ενέργειας, προσφέροντας ευκαιρίες ανάπτυξης και απασχόλησης και κερδίζοντας έναν κεντρικό ρόλο στον ενεργειακό άξονα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, η διανομή φυσικού αερίου και ο γρήγορα αναπτυσσόμενος τομέας των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ) αποτελούν τους βασικούς τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται επενδυτικά οι ιδιωτικές εταιρείες στο χώρο της ενέργειας¹²⁸. Στο πλαίσιο αυτό, οι ευκαιρίες εξειδικευμένης απασχόλησης, έρευνας, ανάπτυξης και καινοτομίας είναι ιδιαίτερα σημαντικές και ευθυγραμμίζονται με την πολιτική βούληση για την αλλαγή του τρόπου με τον οποίο παράγεται και καταναλώνεται η ενέργεια, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την περιφερειακή διάσταση της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Ο ενεργειακός τομέας συμμετέχει σήμερα κατά το 2,5% της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στην εγχώρια οικονομία και η απασχόληση σε αυτόν προσεγγίζει τα 35.000 άτομα. Η βιομηχανία ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου βρίσκεται στην αρχή της πορείας προσαρμογής στα νέα δεδομένα, ενώ η βιομηχανία πετρελαίου αποτελεί σταθερά έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της εγχώριας μεταποίησης. Συγχρόνως, ένα πλέγμα δραστηριοτήτων στον κατασκευαστικό και

¹²⁷ http://ec.europa.eu/clima/policies/package/index_en.htm

¹²⁸ IOBE, Έρευνα Στις Επιχειρήσεις Για Την Πρόβλεψη Των Μεταβολών Στα Περιφερειακά Παραγωγικά Συστήματα Και Τις Τοπικές Αγορές Εργασίας, ΣΤΕΓΗ-ΣΕΒ, μελέτη εν εξέλιξει

εμπορικό τομέα και στις υπηρεσίες συνδέεται άμεσα με τον ενεργειακό τομέα, ο οποίος δημιουργεί έτσι επιπλέον πολλαπλασιαστικά οφέλη στη συνολική οικονομική δραστηριότητα και την απασχόληση.

Η εθνική στρατηγική για την επίτευξη των στόχων 20-20-20, σηματοδοτεί την προσπάθεια για τη δραστική μεταβολή του ενεργειακού μίγματος. Η υλοποίηση της μεταβολής αυτής απαιτεί σημαντικό ύψος επενδύσεων σε εκσυγχρονισμό του υφιστάμενου παραγωγικού δυναμικού, σε έργα ανάπτυξης του παραγωγικού δυναμικού των μονάδων που εκμεταλλεύονται τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, της δικτυακής υποδομής (μεταφορά ηλεκτρισμού, φυσικού αερίου), αλλά και της υποδομής τεχνολογιών πληροφορικής, η οποία θα αποτελέσει την πλατφόρμα ανάπτυξης του νέου ενεργειακού υποδείγματος. Τα μεγάλης και μικρής κλίμακας έργα ΑΠΕ αποτελούν σημαντική ευκαιρία περιφερειακής ανάπτυξης, ενώ η επιδίωξη μεγιστοποίησης της εγχώριας προστιθέμενης αξίας στην παραγωγή του απαιτούμενου εξοπλισμού μπορεί να τονώσει τα περιφερειακά παραγωγικά συστήματα και τις τοπικές αγορές εργασίας. Η προσαρμογή των συστημάτων μεταφοράς ενέργειας στις ανάγκες που προκύπτουν από την προώθηση της διείσδυσης των ΑΠΕ και η διασύνδεση των νησιών με την ηπειρωτική χώρα προσφέρουν ένα ακόμα, εξαιρετικά ενδιαφέρον πεδίο δραστηριοποίησης, με σημαντικά περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά οφέλη.

Ο εκσυγχρονισμός του ενεργειακού τομέα και η μετάβαση σε ένα νέο ενεργειακό υπόδειγμα απαιτεί και τις ανάλογες προσαρμογές στην αγορά εργασίας και στις δεξιότητες που απαιτείται να έχει το ανθρώπινο δυναμικό, το οποίο θα αποκομίσει σημαντικά οφέλη από τη συμμετοχή του στις ευκαιρίες που θα παρουσιαστούν. **Οι αναμενόμενες μεταβολές και ανάγκες σε εργατικό δυναμικό που θα προκύψουν από τις μεταβολές, προβλέπεται να επιδράσουν θετικά και στις τοπικές αγορές εργασίας και στο παραγωγικό πρότυπο στην περιφέρεια.**

Έτσι, οι επαγγελματικές εξειδικεύσεις στον τομέα της ενέργειας περιλαμβάνουν ένα πλήθος ειδικοτήτων πολυτεχνικών σχολών όπως:

- μηχανολόγοι μηχανικοί
- χημικοί μηχανικοί
- μηχανικοί υπολογιστικών συστημάτων και ευφών δικτύων
- σεισμολόγοι
- γεωλόγοι

Περιλαμβάνουν επίσης **ποικίλα «πράσινα επαγγέλματα»¹²⁹, τα οποία αναμένεται να σημειώσουν ανοδική ζήτηση στην αγορά εργασίας στο μέλλον**, στο πλαίσιο άλλωστε και της ενσωμάτωσης των κοινοτικών οδηγιών σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Τα επαγγέλματα αυτά θα συνδέονται τόσο με τη φάση παραγωγής ενέργειας, όσο και με την εμπορία και εξοικονόμηση στην κατανάλωσή της. Μεταξύ άλλων, τα επαγγέλματα αυτά αφορούν σε:

- **περιβαλλοντολόγους**
- **αρχιτέκτονες ενεργειακών κτιρίων και βιοκλιματικών κατασκευών**
- **οικονομικούς αναλυτές για τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων**
- **μηχανικούς σε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας**
- **τεχνικούς εγκατάστασης, συντήρησης και λειτουργίας φωτοβολταϊκών, ανεμογεννητριών, υδροηλεκτρικών**
- **τεχνικούς τοποθέτησης εξαρτημάτων φυσικού αερίου**
- **τεχνικούς εγκατάστασης συντήρησης και λειτουργίας ενδοδαπέδιας θέρμανσης, θερμομονώσεων, ενεργειακών τζακιών και τζακιών φυσικού αερίου.**
- **τεχνικούς επεμβάσεων βιοκλιματικού χαρακτήρα, όπως οι επεμβάσεις στο κτιριακό κέλυφος κ.α.**

6.4.3. Τεχνολογία, Πληροφορική και Επικοινωνίες

Ο κλάδος της Τεχνολογίας, Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ΤΠΕ) έχει γνωρίσει σημαντική ανάπτυξη στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, με τη συνεισφορά του στην ελληνική οικονομία να κρίνεται αρκετά σημαντική (3,3% του ΑΕΠ). Το βασικό χαρακτηριστικό του κλάδου είναι ότι εκτός της αυτόνομης παρουσίας του στην οικονομική δραστηριότητα, συμμετέχει παράλληλα σε όλους τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας με θετικές επιπτώσεις στην αύξηση της παραγωγικότητας,

¹²⁹ Ως «πράσινη» απασχόληση ή «πράσινα» επαγγέλματα ορίζονται οι ειδικότητες που σχετίζονται με τη λειτουργία χαρακτηριστικών δραστηριοτήτων σχετικών με το περιβάλλον ή σε τομείς παροχής περιβαλλοντικών υπηρεσιών, όπου το τελικό αποτέλεσμα αυτών προκαλεί άμεσα τη βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών, καθώς και την παραγωγή περιβαλλοντικών αγαθών και τη δημιουργία υποδομών που στηρίζουν τη παροχή περιβαλλοντικών υπηρεσιών (Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας—Ε.Ι.Ε., ΥΠΕΧΩΔΕ)

την καινοτομία και την εκπαίδευση, και γενικότερα με πολλαπλασιαστικά οφέλη στην οικονομία.

Οι σύγχρονες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών κερδίζουν διαρκώς έδαφος σε παγκόσμια κλίμακα, ενώ σε επίπεδο επιχειρήσεων, ακόμα και οι ελάχιστονες λειτουργίες τους σχετίζονται με τις νέες και πιο προηγμένες τεχνολογίες (π.χ. e-commerce). Οι νέες τεχνολογίες, ειδικά οι διαδραστικές, παραμετροποιήσιμες πλατφόρμες και τα εργαλεία κοινωνικής δικτύωσης έχουν εισχωρήσει σε μεγάλο βαθμό στην εκπαίδευση. Εν ολίγοις, στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και στο πλαίσιο της διαρκούς τάσης για την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών σε όλο το φάσμα της οικονομίας, ο τομέας των ΤΠΕ προσφέρει την ευκαιρία για την τεχνολογική αναβάθμιση ολόκληρης της οικονομίας και την εισαγωγή της χώρας σε ένα νέο πλαίσιο εξειδικευμένων προϊόντων και υπηρεσιών, με υψηλή προστιθέμενη αξία.

Ο ελληνικός τομέας ΤΠΕ αποτελείται από περίπου 1.700 επιχειρήσεις ΑΕ και ΕΠΕ, από τις οποίες 1.450 ανήκουν στο στενό πυρήνα του κλάδου, δηλαδή το κυρίως αντικείμενό τους αφορά στις υπηρεσίες πληροφορικής και συναφών δραστηριοτήτων και τηλεπικοινωνιών. Η σύνδεση εκπαίδευσης και ανάπτυξης ενός οικονομικού τομέα γίνεται προφανής από τη γεωγραφική ανάπτυξη των επιχειρήσεων αυτών: μετά την ευρύτερη περιοχή της Αττικής, τα σημαντικότερα ποσοστά επιχειρήσεων ΤΠΕ εμφανίζονται στο Ηράκλειο Κρήτης (19,4%) και την Πάτρα (18,5%). Καθοριστικός παράγοντας σε αυτή την κατανομή εκτιμάται πως είναι το τμήμα Επιστήμης Υπολογιστών του Πανεπιστημίου Κρήτης και το τμήμα Μηχανικών Η/Υ & Πληροφορικής του Πανεπιστημίου της Πάτρας αντιστοίχως. Τα πανεπιστημιακά αυτά τμήματα έχουν συμβάλει στη δημιουργία επιχειρήσεων αντίστοιχου αντικειμένου, αλλά και στην απορρόφηση των αποφοίτων των συγκεκριμένων τμημάτων¹³⁰. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει, επομένως, πως τα εκπαιδευτικά ιδρύματα μπορούν να λειτουργήσουν ως κοιτίδες ανάπτυξης έρευνας ή/και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, καθώς και πόλος απορρόφησης σχετικού, εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού.

Η απασχόληση στον κλάδο των ΤΠΕ εμφανίζει αυξητική τάση τα τελευταία χρόνια, ενώ με βάση την κατηγοριοποίηση ανά επάγγελμα, το 20,5% των απασχολούμενων είναι **τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί των επιστημών της φυσικής και της**

¹³⁰ IOBE Μελέτη για την Κοινωνία της Πληροφορίας των κλάδων πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών στην Ελλάδα: Κατάσταση και προοπτικές. 2007

μηχανικής, ενώ το 16,6% είναι υπάλληλοι γραφείου και ένα 8,5% είναι υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών.

Το ανθρώπινο δυναμικό που δραστηριοποιείται στον τομέα ΤΠΕ περιλαμβάνει υψηλά ποσοστά αποφοίτων πτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών, και θεωρείται άρτια εκπαιδευμένο κι εξειδικευμένο, με υψηλές δεξιότητες, εμπειρία και τεχνική κατάρτιση, ικανότητες δημιουργικής επίλυσης προβλημάτων. Ταυτόχρονα, αναμένεται η διεύρυνση των ειδικοτήτων που μπορεί να απορροφήσει ο τομέας, κυρίως σε ό,τι αφορά στην έρευνα και την ανάπτυξη καινοτομιών, όπως η ίδρυση εργαστηρίων ανάπτυξης λογισμικού και κέντρων δημιουργίας ολοκληρωμένων μικροκυκλωμάτων¹³¹. Ως εκ τούτου, οι επαγγελματικές ανάγκες στον τομέα περιλαμβάνουν ειδικότητες που συνδέονται με:

- την πληροφορική και τα πληροφοριακά συστήματα
 - την ανάπτυξη και διαχείριση υπολογιστικών συστημάτων και δικτύων,
- αλλά και πιο εξειδικευμένες ειδικότητες όπως
- τεχνικοί κινητής τηλεφωνίας και επικοινωνιών
 - τεχνικοί μηχανών γραφείου
 - τεχνικοί μονωμένων συρμάτων, καλωδίων, ηλεκτρονικών λυχνιών, λοιπών ηλεκτρονικών εξαρτημάτων
 - τεχνικοί τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών πομπών και συσκευών για ενσύρματη τηλεφωνία και ενσύρματη τηλεγραφία
 - τεχνικοί ειδικών εφαρμογών και λογισμικού
 - τεχνικοί τεχνολογίας internet
 - τεχνικοί πολυμέσων

6.4.4. Αγορά φαρμάκων και ευρύτερος τομέας της Υγείας

Ένας τομέας με σημαντικές ευκαιρίες ανάπτυξης τα επόμενα χρόνια στην Ελλάδα είναι η αγορά φαρμάκων και ο ευρύτερος τομέας της Υγείας. Ο κλάδος της Υγείας λειτουργεί ως σύστημα έντασης εργασίας και επομένως η σημασία της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου είναι καθοριστική για την παραγωγή και διανομή

¹³¹ Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Πληροφορικής και Επικοινωνιών Ελλάδας, Economist Intelligence Unit

υγειονομικών υπηρεσιών υψηλού επιπέδου. Ακόμη και σε εποχές οικονομικής κρίσης, ο κλάδος της υγείας είναι ένας από τους ελάχιστους που συνεχίζουν να αναπτύσσονται (λόγω της ανελαστικής ζήτησης για προϊόντα και υπηρεσίες υγείας), συμβάλλοντας ουσιαστικά στην τόνωση της απασχόλησης προσωπικού υψηλής κατάρτισης.

Η άνοδος του βιοτικού επιπέδου, η σταδιακή γήρανση του πληθυσμού, η εμφάνιση νέων ασθενειών και η αύξηση του αριθμού των ιδιωτικά ασφαλισμένων ατόμων στην Ελλάδα συντελούν στην αύξηση της ζήτησης για ιδιωτικές υπηρεσίες υγείας και υπηρεσίες προληπτικής ιατρικής (silver economy). Παράλληλα, και με δεδομένη την ολοένα εντονότερη ενσωμάτωση της πληροφορικής, των τηλεπικοινωνιών και της ιατρικής τεχνολογίας αναδεικνύεται ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα και των μηχανισμών της αγοράς στην παροχή υπηρεσιών υγείας υψηλής τεχνολογίας, και αναπτύσσονται νέοι τρόποι συνεργασίας του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Υπό το πρίσμα των μεταρρυθμίσεων που προωθούνται με στόχο την αποδοτικότερη χρήση των διαθέσιμων πόρων και τον έλεγχο των δαπανών για την υγεία, η σχεδιαζόμενη εφαρμογή των ενοποιημένων λογιστικών και πληροφοριακών συστημάτων, οι ανάγκες για εξειδικευμένο διοικητικό προσωπικό στα δημόσια νοσηλευτικά ιδρύματα, αλλά και η εισαγωγή της ηλεκτρονικής συνταγογράφησης φαρμάκων, **απαιτούν την ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων και συνεργιών με άλλου κλάδους, όπως αυτούς της πληροφορικής, των οικονομικών και της διοίκησης.**

Επιπλέον, η Ελλάδα, κυρίως λόγω κλίματος, μπορεί να αποτελέσει πόλο έλξης στον τομέα του **Τουρισμού Υγείας**, προσφέροντας υψηλής ποιότητας υπηρεσίες ιατρικής περίθαλψης. Έτσι, η χώρα μπορεί να αποτελέσει τόπος υποδοχής και διαμονής εύπορων της «γενιάς του Πολέμου» (baby boomers), η συνταξιοδότηση της οποίας αναμένεται να επιφέρει σημαντικούς κραδασμούς σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Όσον αφορά στον **κλάδο του φαρμάκου**, η φαρμακοβιομηχανία, η οποία αντιπροσωπεύει το 25,5% της χημικής βιομηχανίας και το 1,7% της μεταποίησης, αποτελεί σήμερα έναν από τους πιο κερδοφόρους τομείς επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, στο χώρο δραστηριοποιούνται 320 φαρμακοβιομηχανίες και εισαγωγικές εταιρείες, ενώ σε δεύτερο επίπεδο κινούνται οι επιχειρήσεις διανομής φαρμάκων για λογαριασμό τρίτων. Οι απασχολούμενοι στις φαρμακευτικές επιχειρήσεις ανέρχονται στους 13,5 χιλιάδες, σημειώνοντας ανοδική πορεία τα τελευταία χρόνια.

Το προσωπικό που απασχολείται στον τομέα του φαρμάκου είναι εξαιρετικά υψηλού επιπέδου εξειδίκευσης και αποτελείται κατά το μεγαλύτερο ποσοστό του από αποφοίτους ανώτατης (45,5% περίπου) και μέσης (32% περίπου) εκπαίδευσης. **Η Ελλάδα προσφέρει στις διεθνείς φαρμακευτικές εταιρίες σημαντικές επενδυτικές ευκαιρίες και θα μπορούσε να αποτελέσει ελκυστικό προορισμό για εταιρίες που αναπτύσσουν και πραγματοποιούν κλινικές δοκιμές σε νέα φάρμακα ή στοχεύουν στη δημιουργία ιατρικών και διαγνωστικών μηχανημάτων, δεδομένου του εξαιρετικού ανθρώπινου δυναμικού, των πανεπιστημίων και ερευνητικών εγκαταστάσεων για τη διεξαγωγή έρευνας και ανάπτυξης και της ανταγωνιστικής συνολικής υποδομής.**¹³².

Ταυτόχρονα, μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης και απασχόλησης παρουσιάζει και **η εγχώρια βιομηχανία φαρμάκων**, η οποία δραστηριοποιείται κυρίως στην παραγωγή ουσιωδώς όμοιων (γενόσημων) φαρμάκων με εμπορική ονομασία (branded generics) και πραγματοποιεί εξαγωγές σε περισσότερες από 80 χώρες. Η ελληνική φαρμακοβιομηχανία συμμετέχει σε πλήθος ερευνητικών προγραμμάτων, κατοχυρώνοντας τεχνογνωσία και δημιουργώντας έτσι εγχώρια προστιθέμενη αξία που παραμένει κι επενδύεται στη χώρα. Στο πλαίσιο αυτό, η συμβολή στην απασχόληση είναι πολύ σημαντική, μιας και διατηρούνται 5.500 θέσεις εργασίας στην παραγωγή φαρμάκων. Επιπλέον, τα τελευταία 3 χρόνια έχουν δημιουργηθεί 1.500 νέες θέσεις εργασίας, προσελκύοντας έτσι κορυφαίους Έλληνες επιστήμονες. Παράλληλα, η εγχώρια βιομηχανία έχει προχωρήσει σε σημαντικά προγράμματα επενδύσεων τόσο σε υποδομές, με την ίδρυση νέων παραγωγικών μονάδων εξαγωγικού χαρακτήρα κι εγκαταστάσεων υψηλής τεχνολογίας, όσο και στους τομείς ποιοτικού ελέγχου και διασφάλισης της παραγωγικής διαδικασίας. Οι επενδύσεις αυτές εκτιμάται ότι θα οδηγήσουν σε δημιουργία τουλάχιστον 1.100 νέων θέσεων εργασίας σε εξειδικευμένο προσωπικό υψηλής κατάρτισης μέσα στην επόμενη διετία¹³³.

Έτσι, οι επαγγελματικές ειδικότητες του **τομέα της υγείας και της φαρμακευτικής** **αφορούν στις ειδικότητες/επαγγέλματα που προέρχονται αμιγώς από την ιατρική ή τη φαρμακευτική επιστήμη, αλλά και τις παράπλευρες ειδικότητες των**

¹³² IOBE, Έρευνα Στις Επιχειρήσεις Για Την Πρόβλεψη Των Μεταβολών Στα Περιφερειακά Παραγωγικά Συστήματα Και Τις Τοπικές Αγορές Εργασίας, ΣΤΕΓΗ-ΣΕΒ, μελέτη εν εξελίξει

¹³³ IOBE, Δαπάνες Υγείας και Πολιτικές Υγείας την στην Ελλάδα την περίοδο του Μνημονίου, μελέτη εν εξελίξει

επιστημών υγείας που αναμένεται να αποτελέσουν πόλο έλξης για τους επαγγελματίες του τομέα τα επόμενα χρόνια. Οι κατηγορίες αυτές, επομένως, περιλαμβάνουν ειδικότητες που συνδέονται με:

- **τη χημεία, τη βιοχημεία και τη φαρμακευτική, με ειδίκευση στη φαρμακοτεχνία, τη μοριακή μοντελοποίηση και το σχεδιασμό φαρμάκων**
- **την πληροφορική, στο βαθμό που συνδέεται με την ιατρική (βιοϊατρική τεχνολογία), όπως η νευροπληροφορική, οι τεχνητές νευροεπιστήμες και η τεχνητή / υπολογιστική νοημοσύνη**
- **την τεχνολογία ιατρικών οργάνων και τη βιοτεχνολογία**
- **τη μοριακή βιολογία και μοριακή γενετική**
- **τη βιοστατιστική και την πληθυσμιακή βιολογία**
- **την τοξικολογία**

αλλά και παράπλευρες ειδικότητες που συνδέονται με

- **τη μαιευτική**
- **τη νοσηλευτική και την κατ' οίκον φροντίδα και περίθαλψη**
- **τη συμβουλευτική σε θέματα υγείας**
- **τη διαχείριση των οικονομικών της υγείας**
- **τη φυσιοθεραπευτική**
- **την τεχνολογία κλινικών εργαστηρίων**
- **την οδοντοτεχνική**

Όλες οι ειδικότητες αυτές αφορούν **εξειδικευμένο προσωπικό**, αλλά και **υποστηρικτικό προσωπικό, δη τεχνικής κατεύθυνσης**. Η άρρηκτη σύνδεση των περισσότερων αυτών επαγγελμάτων με την τεχνολογία και πιο ειδικότερα, με συγκεκριμένα μηχανήματα και τεχνολογικό εξοπλισμό, καλεί για τη συμπλήρωση θέσεων όχι μόνο χειριστών, αλλά και επιδιορθωτών. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπ' όψη τη μεταστροφή των δαπανών υγείας από το Δημόσιο Τομέα στην Ιδιωτική πρωτοβουλία, γίνεται αντιληπτό πως, συγκεκριμένες ειδικότητες αναμένεται να έχουν σημαντική απορρόφηση τόσο στα πλαίσια μισθωτής εργασίας, όσο και αυτοαπασχόλησης.

6.4.5. Τρόφιμα-Ποτά και Βιο-αγροδιατροφή

Ο μεταποιητικός τομέας τροφίμων και ποτών είναι ένας από τους δυναμικότερους πυλώνες της ελληνικής βιομηχανίας, με συμβολή που αντιστοιχεί σχεδόν στο ένα τέταρτο του κύκλου εργασιών, της απασχόλησης, του συνολικού επενδεδυμένου κεφαλαίου και της προστιθέμενης αξίας της Μεταποίησης¹³⁴. Στη βιομηχανία Τροφίμων-Ποτών εργάζεται σχεδόν το 22% του συνόλου των απασχολούμενων της Μεταποίησης, το υψηλότερο ποσοστό από κάθε άλλο μεταποιητικό κλάδο.

Δεν είναι όμως μόνο η μεταποιητική δραστηριότητα στον τομέα των τροφίμων που αναπτύσσεται και δημιουργεί θέσεις εργασίας. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο, ο τομέας των τροφίμων περιλαμβάνει μια ομάδα συστάδων επιχειρήσεων στο πλαίσιο των τροφίμων και της Βιο-αγροδιατροφής: από την αγροτική παραγωγή, την επεξεργασία τροφίμων, τις αλυσίδες διανομής, το εμπόριο τροφίμων (χονδρικό και λιανικό), τη βιομηχανία (επεξεργασία τροφίμων, κατασκευή ειδικών μηχανημάτων για τον τομέα, τις μεταφορές), τις υπηρεσίες (διαμετακομιστικό εμπόριο/logistics, χρηματοοικονομική διαχείριση, ασφάλιση), καθώς και τη δημόσια διοίκηση (σχετικοί κανονισμοί και νομοθεσία)¹³⁵. Επιπλέον, οι αλλαγές στις απαιτήσεις των καταναλωτών σε συνδυασμό με την εξέλιξη της τεχνολογίας σε θέματα συσκευασίας και ασφάλειας των τροφίμων δημιουργούν ένα απαιτητικό πλαίσιο λειτουργίας για την εγχώρια βιομηχανία και σε επίπεδο κατάρτισης και εκπαίδευσης του εργατικού δυναμικού. Τα ζητήματα υγιεινής και ασφάλειας των τροφίμων κατατάσσονται πλέον ψηλά στις προτεραιότητες των καταναλωτών, οι οποίοι στρέφονται ολοένα και περισσότερο σε πιο υγιεινά και παραδοσιακά τρόφιμα, αλλά και τροφές χαμηλών λιπαρών.

Στο πλαίσιο της αγροτικής παραγωγής, τα περιθώρια ανάπτυξης του κλάδου και απασχόλησης του ανθρώπινου δυναμικού θεωρούνται πολύ σημαντικά και άμεσα συνδεδεμένα με εξειδικευμένη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση σχετικά **με τις νέες τεχνικές και τεχνολογίες καλλιέργειας, τον εκσυγχρονισμό των υποδομών αγροτικής παραγωγής, τη διασφάλιση σύμπλευσης με την κοινοτική νομοθεσία (για παράδειγμα, αναφορικά με την υγιεινή των ζώων φάρμας και τη δημόσια υγεία), τις αγροτουριστικές εκμεταλλεύσεις, τη βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και το μάρκετινγκ γύρω από προϊόντα ποιότητας.**

¹³⁴ IOBE, Ετήσιες Εκθέσεις Βιομηχανίας Τροφίμων και Ποτών

¹³⁵ CEDEFOP SKILLSNET, Sector Flash: Agrifood, February 2008

Η Ελλάδα διαθέτει τις κλιματολογικές και γεω-εδαφικές συνθήκες οι οποίες θα μπορούσαν να δημιουργήσουν συγκριτικό πλεονέκτημα και προστιθέμενη αξία σε πολλές κατηγορίες γεωργικών προϊόντων, αλλά και σε όλη την αλυσίδα αξίας του τομέα: από τη γεωργική παραγωγή μέχρι το λιανικό εμπόριο, την προώθηση και το μάρκετινγκ των προϊόντων διατροφής σε ένα ανεπτυγμένο δίκτυο παραγωγής και διανομής, ιδιαίτερα δε στο πλαίσιο της ανερχόμενης ζήτησης για προϊόντα μεσογειακής υγιεινής διατροφής, των βιολογικών – οργανικών τροφίμων, αλλά και για τροφές στοχευμένες στην αντιμετώπιση ασθενειών, μέσα από την ανάπτυξη της βιοτεχνολογίας.

Οι ευκαιρίες ανάπτυξης και απασχόλησης κινούνται επομένως γύρω από **τη σύγχρονη και με νέες μεθόδους γεωργική παραγωγή προϊόντων με προστιθέμενη αξία και αυξανόμενη ζήτηση, τον ήδη ανεπτυγμένο μεταποιητικό κλάδο των τροφίμων και των ποτών, την έρευνα και ανάπτυξη**. Ταυτόχρονα, εμφανίζονται σημαντικές ευκαιρίες για τη δημιουργία εξειδικευμένων ερευνητικών κέντρων που θα λειτουργούν συμπληρωματικά στην εργασία των παραγωγών, επεξεργαστών και μεταποιητών στην ανάπτυξη καινοτόμων λύσεων, την αλυσίδα εφοδιασμού, ελέγχου, προώθησης και διανομής, αλλά και την ανάπτυξη του δικτύου λιανικής πώλησης τροφίμων, μέσω της δημιουργίας νέων αγορών αγροτών και βιοκαλλιεργητών.

Οι επαγγελματικές ειδικότητες που συνδέονται με τη μεταποίηση των τροφίμων προέρχονται από επιστήμες που έχουν ως γνωστικά αντικείμενα

- **τη χημεία και την τεχνολογία τροφίμων**
- **την ανάλυση και τη μικροβιολογία τροφίμων**
- **τη διατροφολογία**
- **τη βιοτεχνολογία τροφίμων**
- **την ανάπτυξη της πληροφορικής και της τεχνολογίας που παρέχει επιπλέον δυνατότητες στη βιομηχανική παραγωγή για την ανάπτυξη και το σχεδιασμό προϊόντων, τον έλεγχο της μαζικής παραγωγής, την επικοινωνία και τη διασύνδεση της αλυσίδας τροφίμων («από το αγρόκτημα στο τραπέζι»)**

Και σε αυτόν τον τομέα όμως, θα συναντήσουμε «**πράσινες**» **ειδικότητες** που συνδέονται κυρίως με τον πρωτογενή τομέα, όπως

- **παραγωγός ή τεχνικός βιολογικών προϊόντων γεωργίας και κτηνοτροφίας**

- **βιολογικός ιχθυοκαλλιεργητής** και εν γένει ιχθυοκαλλιεργητές στο πλαίσιο της αειφορικής αλιείας
- **γεωπόνος ολοκληρωμένης ή βιολογικής γεωργίας** με αντίληψη εξοικονόμησης φυσικών πόρων και ελαχιστοποιημένη χρήση φυτοφαρμάκων
- **πωλητής βιολογικών προϊόντων και συντονιστής συνεταιρισμού για παραγωγή τοπικών προϊόντων**

Τέλος, στον ευρύτερο τομέα της αλυσίδας και σε δραστηριότητες που συνδέονται και με τον **αγροτουρισμό**, θα συναντήσουμε επαγγέλματα όπως

- **επιμελητής – ξεναγός εθνικών δρυμών και χώρων αναψυχής**
- **διαχειριστής μονάδας συστηματοποιημένου επισιτισμού**

Αλλά και τεχνικές ειδικότητες που συνδέονται με παραδοσιακές καλλιέργειες, όπως

- **τεχνικός αμπελουργίας, οινοτεχνίας, δενδροκομίας**
- **τεχνικός θερμοκηπίων, αρδεύσεων**
- **τεχνικός αναπαραγωγής αγροτικών ζώων και πτηνοτροφίας**
- **διαχειριστής γεωκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων**

6.4.6. Περιβαλλοντικοί τομείς και κλάδος Διαχείρισης Απορριμμάτων

Αναδυόμενοι κλάδοι, οι οποίοι αποτελούν εν δυνάμει πόλους δυνητικής αύξησης της απασχόλησης, είναι και αυτοί που συνδέονται με τον ευρύτερο τομέα του Περιβάλλοντος – πέρα από τους κλάδους που συνδέονται άμεσα με την ενέργεια και ήδη εξετάστηκαν, όπως είναι οι ΑΠΕ – όπως ο κλάδος Διαχείρισης Απορριμμάτων.

Η διεθνής εμπειρία μαρτυρά πως η «πράσινη» επιχειρηματικότητα και γενικότερα η επιχειρηματική δραστηριοποίηση γύρω από την περιβαλλοντική βιομηχανία, μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας. Στις ΗΠΑ για παράδειγμα, οι «πράσινες» θέσεις απασχόλησης προβλέπεται να αποτελέσουν το 10% της απασχόλησης τα επόμενα χρόνια¹³⁶. Στο Ηνωμένο Βασίλειο υπάρχουν 900.000 νέες θέσεις απασχόλησης στον κλάδο περιβαλλοντικών ερευνών-εφαρμογών που αυξάνονται διαρκώς, ενώ σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το πλήθος των «πράσινων» θέσεων απασχόλησης ξεπερνά τα τρία εκατομμύρια (στους κλάδους των Α.Π.Ε, των

¹³⁶ Walsh, Bryan. It will pay to save the planet . *Environmentalism, Ecological, Modernization*. 2010, Τόμ. 173, 20.

βιώσιμων μεταφορών και της ενεργειακής αποδοτικότητας), με επιπλέον 2,8 εκατ. θέσεις εργασίας να αναμένεται ότι θα δημιουργηθούν τα προσεχή έτη¹³⁷.

Αξιοσημείωτο παράδειγμα ανάπτυξης νέων θέσεων εργασίας αποτελεί ο τομέας της **εκμετάλλευσης της αιολικής ενέργειας**, ο οποίος το 2008 παρείχε 109.000 θέσεις σε όλη την Ευρώπη, με έντονα αυξητικές τάσεις στα επόμενα χρόνια. Επίσης σημαντικές προοπτικές παρουσιάζει και ο **τομέας της ανακύκλωσης**. Μελέτες διεθνών οργανισμών (π.χ. Friends of the Earth) αναφέρουν ότι ο διπλασιασμός της ανακύκλωσης στην Ε.Ε. μπορεί να δημιουργήσει άμεσα 322.000 νέες «πράσινες» θέσεις εργασίας, αλλά και πολύ σημαντικές παράπλευρες ευκαιρίες απασχόλησης, ενισχύοντας το συνολικό δυναμικό κατά 560.000 θέσεις.

Οι προοπτικές αύξησης της απασχόλησης μέσω της εναλλακτικής διαχείρισης των απορριμμάτων θεωρούνται πολύ σημαντικές στην Ελλάδα. Κι αυτό γιατί η χώρα παράγει ετησίως πάνω από 4,5 εκατομμύρια τόνους οικιακών και εμπορικών αστικών αποβλήτων, με την Αττική να παράγει σχεδόν τα 2/5 των αποβλήτων¹³⁸. Σήμερα στην Ελλάδα, το σύνολο των απασχολούμενων στη διαχείριση στερεών αποβλήτων ξεπερνά τους 15.000¹³⁹, εκ των οποίων **το 7-8% κατέχουν διοικητικές/διευθυντικές θέσεις, το 76-77% είναι ανειδίκευτοι εργάτες (χειρωνακτικές εργασίες) ενώ ένα 15% αποτελείται από χειριστές μηχανημάτων**. Έτσι, σε εγχώριο επίπεδο, ο κλάδος της ανακύκλωσης αναδεικνύεται σε έναν από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους της ελληνικής βιομηχανίας, ενώ η ανακύκλωση αστικών απορριμμάτων δείχνει να σημειώνει σταθερή αύξηση (σε ετήσια βάση), παρά την οικονομική ύφεση.

Παρόλα αυτά, η διαχείριση των αποβλήτων χρήζει αντιμετώπισης με ακόμη αποτελεσματικότερα προγράμματα ανακύκλωσης, μέσα από τη δημιουργία περισσότερων Κέντρων Διαλογής Ανακυκλώσιμων Υλικών (ΚΔΑΥ) και συστημάτων ανακύκλωσης συσκευασιών, οχημάτων, ελαστικών, λιπαντικών, μπαταριών και ηλεκτρικού/ ηλεκτρονικού εξοπλισμού, αλλά και ανακύκλωσης /επαναχρησιμοποίησης των απορριμμάτων εκσκαφής και κατασκευής για κάθε νέο δημόσιο ή ιδιωτικό έργο. Η διαχείριση – η επεξεργασία την Ελλάδα δεν επιτρέπεται –

¹³⁷ Carr, David. Skills, key to a carbon low transition. *ENDS, Environmental Careers Guide*. January 2, 2010.

¹³⁸ IOBE, Η Διαχείριση Των Στερεών Απορριμμάτων Στην Ελλάδα, αναμένεται τον Οκτώβρη 2011

¹³⁹ ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2008

αποβλήτων υψηλού κινδύνου (επικίνδυνα απόβλητα, Ε.Α) αποτελεί μια ακόμα δραστηριότητα για την οποία δεν υφίσταται στην Ελλάδα η απαραίτητη βιομηχανική δομή, ενώ σήμερα μόλις 14 εταιρείες διαθέτουν άδεια συλλογής και μεταφοράς Ε.Α πανελλαδικά και μια στα όρια της περιφέρειας της Κρήτης. Οι αλλαγές στην νομοθεσία και η επιβολή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» ενδέχεται να δημιουργήσουν νέες επιχειρηματικές ευκαιρίες διαχείρισης Ε.Α, με αντίστοιχη ενίσχυση των πράσινων θέσεων εργασίας¹⁴⁰.

Οι δυνατότητες ανάπτυξης του κλάδου διαχείρισης απορριμμάτων, αλλά και εν γένει των «πράσινων» κλάδων που συνδέονται με το περιβάλλον είναι σημαντικές. Άλλωστε, **η τεχνογνωσία και η καινοτομία αποτελούν σημαντικό τμήμα ανάπτυξής τους, γεγονός που δημιουργεί την ανάγκη για υποδομές σε έρευνα και τεχνολογία.** Οι ανάγκες σε επαγγελματικές ειδικότητες «πράσινης» απασχόλησης καλύπτουν μια εκτεταμένη γκάμα κλάδων «καθαρών» τεχνολογιών, όπως αυτές που σχετίζονται οριζοντίως με τις **ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την ανακύκλωση αποβλήτων**, αλλά και τομείς που συνδέονται με την **προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και την οικολογική ανάπλαση αστικών περιοχών**, με **περιβαλλοντικά θέματα παραγωγής ή εμπορίας φιλικών προς το περιβάλλον τεχνολογιών, υλικών και υπηρεσιών σχετικών με τη μέτρηση, την πρόληψη, τη μείωση και την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων στο νερό, τον αέρα, το έδαφος, τα απόβλητα, το θόρυβο, τα οικοσυστήματα.**

Οι επαγγελματικές ειδικότητες των κλάδων του περιβάλλοντος έχουν αρκετές ομοιότητες με εκείνες του τομέα της ενέργειας, όπου και εκεί οι «περιβαλλοντικά φιλικές» επαγγελματικές κατηγορίες αναμένεται να έχουν ανοδική ζήτηση τα επόμενα χρόνια. Στο πλαίσιο αυτό, οι ευρύτερες «πράσινες» επαγγελματικές κατηγορίες περιλαμβάνουν τους

- περιβαλλοντολόγους
- χημικούς μηχανικούς
- βιο-μηχανολόγους
- μηχανικούς ελέγχου μόλυνσης
- οικονομικούς αναλυτές αειφόρου ανάπτυξης

¹⁴⁰ IOBE, Έρευνα Στις Επιχειρήσεις Για Την Πρόβλεψη Των Μεταβολών Στα Περιφερειακά Παραγωγικά Συστήματα Και Τις Τοπικές Αγορές Εργασίας, ΣΤΕΓΗ-ΣΕΒ, μελέτη εν εξελίξει

- δασολόγους
- βιολόγους διατήρησης
- τοξικολόγους
- κλιματολόγους
- περιβαλλοντικούς μετεωρολόγους
- συμβούλους αποβλήτων
- αστικούς συγκοινωνιολόγους
- διαχειριστές της βιοποικιλότητας με δράσεις για την αποκατάστασή της
- αρχιτέκτονες τοπίου
- τεχνικούς ανθοκομίας
- διαχειριστές αστικού και περιαστικού πρασίνου και αγροκτημάτων πόλης

Τα αντικείμενα εργασίας στις ειδικότητες αυτές ποικίλουν από την ενασχόληση με την ποιότητα του αέρα, την καταγραφή και καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, τη μείωση της ηχορύπανσης στα αστικά κέντρα και τις βιομηχανικές περιοχές, τη διαχείριση των υδάτινων πόρων και την επεξεργασία των υγρών αποβλήτων αστικών, γεωργικών, τουριστικών, αλλά και βιομηχανικών περιοχών, την εναλλακτική διαχείριση στα στερεά απόβλητα, τη διαχείριση και προστασία των ελληνικών βιοτόπων και οικοτόπων, μέχρι και το σχεδιασμό και τη διαχείριση μαζικών μέσων μεταφοράς που θα σέβονται το περιβάλλον.

6.4.7. Ναυτιλία και ναυπηγική βιομηχανία

Η Ναυτιλία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες της εγχώριας οικονομίας, συμβάλλοντας σημαντικά στο εμπορικό ισοζύγιο και το ΑΕΠ της χώρας. Ο ελληνόκτητος εμπορικός στόλος αριθμεί περισσότερα από 4.000 πλοία και αντιπροσωπεύει πάνω από το 15% της παγκόσμιας διαθέσιμης χωρητικότητας, καλύπτοντας το 8,2% του παγκοσμίου στόλου σε αριθμό πλοίων¹⁴¹. Οι ακαθάριστες εισπράξεις από την παροχή ναυτιλιακών υπηρεσιών ανήλθαν στα 19,188 δις. ευρώ, αντιπροσωπεύοντας το 8% του ΑΕΠ και καλύπτοντας 35% του εμπορικού

¹⁴¹ Ναυτικό Επιμελητήριο της Ελλάδας

ελλείμματος¹⁴². Ταυτόχρονα, η Ελλάδα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κόμβους διαμετακομιστικού εμπορίου παγκοσμίως.

Οι εγκατεστημένες στην Ελλάδα ναυτιλιακές εταιρείες φθάνουν τις 1.300, οι οποίες απασχολούν, άμεσα ή έμμεσα στο ευρύτερο φάσμα ναυτιλιακών και παραναυτιλιακών δραστηριοτήτων, προσωπικό που αγγίζει τα 200.000 άτομα. Ο τομέας της ναυτιλίας αναμένεται άλλωστε να στηρίξει και στο μέλλον την ελληνική οικονομία, ενώ σε επίπεδο ειδικοτήτων, αυτές οι οποίες συνδέονται με τον κλάδο αφορούν επαγγέλματα όπως

- **στελέχη ναυτιλιακών επιχειρήσεων που ρυθμίζουν την επάνδρωση των πλοίων, τον καθορισμό κατάλληλου φορτίου και ναύλων και την τροφοδοσία του με καύσιμα, τρόφιμα, νερό, ανταλλακτικά κλπ**
- **ναυτιλιακοί οικονομολόγοι**
- **ασφαλιστές**
- **λογιστές**

Παρά όμως την ανάπτυξη της ναυτιλιακής δύναμης της χώρας σε επίπεδο υπηρεσιών, εμπορίου και μεταφορών, ο εγχώριος κλάδος της ναυπηγικής βιομηχανίας, δηλαδή του βιομηχανικού κλάδου με αντικείμενό του είναι τη [ναυπήγηση](#) (κατασκευή πλοίων), επισκευή, μετασκευή και συντήρηση πλοίων, έχει υποβαθμιστεί σημαντικά, παρά τις δυνατότητες ανάπτυξης που διαθέτει. Έτσι, η ναυπήγηση του μεγαλύτερου ποσοστού του εμπορικού στόλου πραγματοποιείται σε άλλες χώρες, όπως η Ιαπωνία, και ένας πολύ μικρός αριθμός πλοίων χρησιμοποιεί για συντήρηση και επισκευή εγκαταστάσεις της ελληνικής ναυπηγικής και ναυπηγοεπισκευαστικής βιομηχανίας. Ωστόσο, **το πλούσιο δυναμικό που διαθέτει η ελληνική ναυτιλία και η ανάπτυξη που έχει σημειώσει αποτελούν σημαντική πρώτη ύλη για την ελληνική ναυπηγική βιομηχανία**, αφού ο συγκεκριμένος κλάδος συνιστά τον κύριο παράγοντα της ναυτιλιακής υποδομής μιας χώρας γιατί εξυπηρετεί αφενός τη [Ναυτιλία](#), ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει και στη ναυτιλιακή ανάπτυξη της ίδιας της χώρας, στην εισροή συναλλάγματος και στην αποφυγή διαρροής των πλοιοκτητών σε ναυπηγεία άλλων χωρών.

Η ανάπτυξη της ναυπηγικής βιομηχανίας παρέχει ευκαιρίες απασχόλησης σε **ποικίλες επαγγελματικές μηχανολογικές, τεχνικές και τεχνολογικές ως επί το**

¹⁴² Στοιχεία 2008

πλείστον ειδικότητες, τόσο για πλοία όσο και για θαλάσσιες κατασκευές γενικότερα. Αυτές συνδέονται με την έρευνα, την κατασκευή, μετασκευή, επισκευή και λειτουργία των πλοίων και πλωτών κατασκευών καθώς και των επιμέρους συστημάτων τους.

Ειδικότητες που συνδέονται άμεσα με τη ναυπηγική όπως

- **τεχνολόγοι ναυπηγικών υλικών**
- **τεχνολόγοι μικρών σκαφών**
- **επιθεωρητές πλοίων και νηογνώμονες**
- **τεχνολόγοι ειδικών ναυπηγικών κατασκευών**

αποτελούν μερικά παραδείγματα σύγχρονων επαγγελματικών ειδικοτήτων του τομέα. Στο πλαίσιο της εναρμόνισης της ναυπηγικής με τις περιβαλλοντικές επιταγές και τις «πράσινες» θαλάσσιες μεταφορές, σημαντική ανάπτυξη γνωρίζει τα τελευταία χρόνια και η δημιουργία **ολοκληρωμένων συστημάτων παρακολούθησης εκπομπών ρύπων και βέλτιστης διαχείρισης των ενεργειακών λειτουργικών παραμέτρων πλοίων**, γνωστό ως **e-greenship**¹⁴³.

6.4.8. Εξορυκτική Βιομηχανία

Η εξορυκτική βιομηχανία σε μια οικονομία έχει ως βασικό ρόλο να εντοπίσει, να περιχαράκώσει και να αναπτύξει ένα κοίτασμα το οποίο αναμένεται να έχει προσοδοφόρο οικονομικό αποτέλεσμα και να προχωρήσει στην εξόρυξη, επεξεργασία και εμπορία του τελικού προϊόντος. Ο εξορυκτικός κλάδος είναι ένας ιδιαίτερα σημαντικός κλάδος για την ελληνική οικονομία, με έντονο εξαγωγικό χαρακτήρα και σημαντικές αναπτυξιακές προοπτικές. Συνδέεται δε άρρηκτα με πολλούς άλλους κλάδους, ενώ η αξιοποίηση των ορυκτών πρώτων υλών και του μεγάλου αριθμού κοιτασμάτων της χώρας, πολλά από τα οποία παραμένουν ανεκμετάλλευτα, έχει στρατηγική σημασία για την εξασφάλιση του εφοδιασμού της βιομηχανίας με ορυκτές πρώτες ύλες και τη βιώσιμη ανάπτυξη των εξορυκτικών δραστηριοτήτων.

Οι ορυκτοί πόροι αναφέρονται σε ενεργειακούς και μη ενεργειακούς και περιλαμβάνουν τα μέταλλα, τα καύσιμα, τα βιομηχανικά ορυκτά και τα δομικά/αδρανή υλικά. Το καθένα από αυτά χρησιμοποιείται εκτενώς ως πρώτη ύλη στις

¹⁴³ Ελληνικός Νηογνώμονας

κατασκευές, στην παραγωγή ενέργειας, στον αγροτικό τομέα, στις μεταφορές και στις επικοινωνίες, και σε πλήθος άλλων βιομηχανικών εφαρμογών, όπως στις χημικές βιομηχανίες, στην υαλουργία, τη μεταλλουργία, τη βιομηχανία λιπασμάτων από λιγνίτη, τη βιομηχανία τροφίμων, τη φαρμακοβιομηχανία, την νανοτεχνολογία, την παραγωγή ζωοτροφών, την κεραμοποιία, τον καθαρισμό νερών, τη χαρτοβιομηχανία, τα πλαστικά, αλλά και ως υλικά οδοστρωσίας και κατασκευής σιδηροτροχιών, ως λευκαντικά και επικαλυπτικά υλικά κ.α.¹⁴⁴. Στην Ελλάδα η παραγωγή πρώτων υλών για χρήση τους στις περισσότερες από αυτές τις βιομηχανίες είναι μειωμένη, παρά τα μεγάλα δυνητικά αποθέματα. Άλλωστε, η συμβολή της εξορυκτικής βιομηχανίας στο ΑΕΠ υπήρξε σημαντική στο παρελθόν, ενώ τα τελευταία έτη έχει μειωθεί περί του 4%, συμπεριλαμβανομένης και της μεταποίησης των ορυκτών υλών¹⁴⁵.

Η εξορυκτική/ μεταλλουργική βιομηχανία σήμερα καθιστά αναγκαία τη διαχείρισή της με έναν **περιβαλλοντικά ασφαλή τρόπο που συνδέει μια ευρεία γκάμα βασικών επιστημών**. Στο πλαίσιο αυτό, και με δεδομένη τη σημασία και τα περιθώρια ανάπτυξης από την αξιοποίηση των ορυκτών πρώτων υλών για την οικονομική και εξαγωγική δραστηριότητα της χώρας, μπορεί να καταγραφεί ένα πλήθος ειδικοτήτων που συνδέονται με την απασχόληση στον τομέα, όπως

- **μηχανικοί μεταλλείων και ορυκτών πόρων**
- **μεταλλουργοί**
- **γεωλόγοι**
- **γεωτεχνολόγοι**
- **οικονομοτεχνικοί γεωλόγοι**

Και σε αυτόν τον κλάδο αναγνωρίζονται «πράσινες» ειδικότητες που αναφέρονται στην περιβαλλοντική διάσταση της βιομηχανίας, όπως είναι οι:

- **περιβαλλοντολόγοι και μηχανικοί περιβάλλοντος** που ασχολούνται με την ορθολογική εξόρυξη και εκμετάλλευση ορυκτών πόρων και τη μελέτη των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των εξορύξεων

¹⁴⁴ Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Γεωλογίας, Προτάσεις για δυνατότητες άμεσης αξιοποίησης ορυκτών πρώτων υλών

¹⁴⁵ ΤτΕ, Οι Περιβαλλοντικές, Οικονομικές και Κοινωνικές Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής στην Ελλάδα, Ιούνιος 2011

- **τεχνικοί και τεχνολόγοι σχεδιασμού αποκατάστασης των μεταλλευτικών χώρων**
- **τεχνικοί και τεχνολόγοι εναλλακτικής διαχείρισης αποβλήτων εξορυκτικής βιομηχανίας, εκσκαφών, κατασκευών και κατεδαφίσεων**
- **τεχνικοί και τεχνολόγοι αντιρρυπαντικών εφαρμογών**

Οι ειδικότητες αυτές περιλαμβάνουν αντικείμενα και δράσεις που σχετίζονται με την ανάπτυξη νέων υλικών και καινοτομιών σε σχέση με την εκμετάλλευση και το περιβάλλον, την ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση προϊόντων και παραπροϊόντων εξόρυξης, αποκατάστασης τοπίου και διαχείρισης αποβλήτων, την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών με στόχο την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, τις αποκαταστάσεις ανενεργών λατομείων/ μεταλλείων, την αξιοποίηση της τεχνογνωσίας στον τομέα της υπόγειας ανάπτυξης, των εκρηκτικών υλών, των πυρίμαχων υλών, τις έρευνες σε σχετικά με την εύρεση και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων κ.α.¹⁴⁶

Η παραπάνω ανάλυση υπογραμμίζει το γεγονός πως πλέον, αναμένεται η ανάδυση υπο-τομέων και συναφών ειδικοτήτων που συνδυάζουν στοιχεία δύο ή και περισσότερων κλάδων (όπως για παράδειγμα, ο αγροτουρισμός). Ως εκ τούτου, το ανθρώπινο δυναμικό που θα κληθεί να καλύψει τις κενές θέσεις εργασίας θα επωφεληθεί, πέρα από τις γενικές θεωρητικές γνώσεις, και από **διατέμνουσες δεξιότητες (transversal competences)**, όπως οι γνώσεις χειρισμού ηλεκτρονικών συσκευών, η ανάπτυξη δημιουργικής/επιχειρηματικής σκέψης κτλ που επιρρώνονται κυρίως μέσω της πρακτικής εφαρμογής τους στο πλαίσιο κάποιας μορφής **εκπαίδευσης μέσω εργασίας**. Επιπλέον, γίνεται σαφές πως διανοίγονται επιπλέον επιλογές για την πραγματοποίηση πρακτικής άσκησης/μαθητείας: για παράδειγμα, ένας νοσηλευτής θα μπορούσε να πραγματοποιήσει την πρακτική του άσκηση όχι μόνο σε νοσοκομειακή μονάδα, αλλά και σε κλινική/ίδρυμα που εστιάζει στη φροντίδα ηλικιωμένων- ένας ηλεκτρολόγος, απόφοιτος τεχνολογικού λυκείου, μπορεί να εξασκηθεί όχι μόνο σε μια μικρή επιχείρηση ή ως βοηθός σε αυτοαπασχολούμενο ηλεκτρολόγο, αλλά και σε επιχειρήσεις της «Πράσινης» βιομηχανίας.

Εντούτοις, το κυριότερο συμπέρασμα που συνάγεται από την επισκόπηση των «κρίσιμων» κλάδων για την ελληνική οικονομία αφορά στην **άμεση ανάγκη για προσεκτικό σχεδιασμό των παρεχόμενων εκπαιδευτικών επιλογών**: Κυρίως όσον

¹⁴⁶ <http://www.oryktosploutos.net>

αφορά στην τεχνική/επαγγελματική εκπαίδευση, η ανάπτυξη των ειδικοτήτων τόσο υπό το πρίσμα του κλάδου με τον οποίο σχετίζονται, όσο και τον αριθμό τους, αλλά και τη γεωγραφική τους κατανομή, θα πρέπει να γίνει με γνώμονα τις ανάγκες της τοπικής και εθνικής αγοράς. Δεδομένης μάλιστα της άμεσης σύνδεσης, ειδικά της τεχνικής εκπαίδευσης, με την αγορά εργασίας, θα πρέπει να προσφέρονται οι ειδικότητες που θα παρέχουν στους μελλοντικούς απόφοιτους εκείνες τις τεχνικές γνώσεις που θα διευκολύνουν την απορροφησιμότητά τους από την αγορά εργασίας. Η διάρθρωση των εκπαιδευτικών βαθμίδων δε μπορεί να βασίζεται σε κριτήρια τοπικισμού, αλλά τοπικής/περιφερειακής ανάπτυξης.

Επιπλέον, το κράτος δε μπορεί να συνεχίσει να επενδύει κυρίως στην ανάπτυξη σχολών/τμημάτων ανθρωπιστικών και κοινωνικών σπουδών, λόγω κατά βάση του μειωμένου κόστους υλικοτεχνικής υποδομής -συγκριτικά με σπουδές τεχνικού/τεχνολογικού χαρακτήρα. Ούτως ή άλλως, η υπερπληθώρα συγκεκριμένων σχολών/τμημάτων/ειδικοτήτων λειτουργούν επιβαρυντικά στο σχετικό ποσοστό ανεργίας, ενώ έχει αποδειχθεί πως δεν καλύπτουν τις πραγματικές ανάγκες της ελληνικής οικονομίας. Συμπερασματικά, η αναμόρφωση και η βελτίωση του εκπαιδευτικού συστήματος καλεί για την άρση κυρίως νοοτροπιών και τρόπων δράσης αρκετών δεκαετιών που η παρούσα κρίση απλώς υπερτόνισε.

6.5. Παράρτημα

Πίνακας 6.2. Πολυπληθέστερες τριψήφιες επαγγελματικές ομάδες (άνω των 50.000 απασχολουμένων, ταξινόμηση κατά φθίνουσα σειρά με βάση το 2010)

Τριψήφια επαγγελματική κατηγορία		1998	2003	2008	2010	% 2010- 1998
532	Πωλητές σε καταστήματα	5,2%	6,5%	6,2%	6,2%	33,0%
134	Δ/ντες επιχ/τίες-πρ/νου/μικρές επιχ/σεις χονδρ-λιαν εμπ.	5,8%	5,0%	5,3%	4,9%	-5,3%
631	Γεωργοί πολυκαλλιεργητές	9,4%	7,5%	4,1%	4,7%	-44,5%
882	Οδηγοί αυτοκινούμενων οχημάτων	3,9%	4,2%	3,8%	4,2%	21,4%
913	Οικιακοί βοηθοί, καθαριστές, πλύντες & συναφή επαγ/τα	2,6%	3,0%	3,1%	3,6%	56,2%
419	Λοιποί υπάλληλοι γραφείου	4,0%	3,6%	3,8%	3,4%	-6,0%
243	Καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	2,1%	2,3%	2,3%	2,6%	41,1%
515	Σερβιτόροι	2,0%	2,2%	2,4%	2,5%	34,6%
343	Γραμματείς διοικήσεων, βοηθοί Νομικών-συναφή επαγ/τα	1,4%	1,8%	2,1%	2,4%	92,7%
411	Στενογράφοι, δακτυλογράφοι, χειρ.μηχ. με ηλεκτρολόγιο	2,1%	2,6%	2,5%	2,3%	25,7%
135	Δ/ντες επιχ/τίες-πρ/μενοι/μικρά εστιατόρια-ξενοδοχεία	2,0%	1,8%	1,9%	2,0%	13,3%
244	Δάσκαλοι δημοτικών σχολείων	1,3%	1,2%	1,5%	1,5%	27,9%
247	Διδακτ. προσωπικό ιδ.φροντιστηρίων-επαγ/κών-τεχν.σχολών	1,2%	1,2%	1,4%	1,3%	22,0%
621	Καλλιεργητές ελαιοδένδρων	1,1%	1,1%	1,2%	1,2%	31,0%
421	Ταμίες, ταμιολογιστές & συναφή επαγγέλματα	1,2%	1,3%	1,4%	1,2%	12,9%
251	Λογιστές και άλλα στελέχη επιχειρήσεων	1,0%	1,0%	1,2%	1,2%	34,8%
232	Ιατροί	1,1%	0,9%	1,2%	1,2%	19,1%

Σύνολο (17 από 209 τριψήφιες κατηγορίες)	47,40%	47,20%	45,40%	46,40%	10,4%
Σύνολο	100%	100%	100%	100%	11,7%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Επεξεργασία IOBE

Πίνακας 6.3. Πολυπληθέστερες διψήφιες επαγγελματικές ομάδες (άνω των 50.000 απασχολούμενων, ταξινόμηση κατά φθίνουσα σειρά με βάση το 2010)

Διψήφια επαγγελματική κατηγορία		1998	2003	2008	2010	% 2010- 1998
13	Διευθύνοντες επιχειρηματίες και προϊστάμενοι μικρών δημοσίων ή ιδιωτικών επιχειρήσεων (με απασχόληση μέχρι 9 πρόσωπα)	9,3%	8,1%	8,8%	8,6%	3,8%
41	Υπάλληλοι γραφείου	8,0%	8,7%	9,0%	8,4%	16,8%
53	Μοντέλα, πωλητές και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	5,6%	6,9%	6,6%	6,7%	34,2%
72	Τεχνίτες ανέγερσης και αποπεράτωσης κτιρίων και άλλων δομικών έργων	6,8%	6,8%	7,6%	6,4%	4,8%
24	Εκπαιδευτικοί	5,3%	5,6%	6,0%	6,3%	32,2%
51	Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών	4,8%	5,0%	5,7%	5,7%	32,2%
88	Οδηγοί μέσων μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού	4,8%	5,1%	4,8%	5,1%	19,6%
91	Πλανόδιοι πωλητές, οικιακοί βοηθοί κ.π.α.ε.	3,7%	4,3%	4,3%	4,8%	43,8%
63	Γεωργοί πολυκαλλιεργητές	9,4%	7,5%	4,1%	4,7%	-44,5%
34	Ειδικευμένοι επί των πωλήσεων χρηματιστές, κτηματομεσίτες, απασχολούμενοι στην εξυπηρέτηση επιχειρήσεων εν γένει και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	3,3%	4,0%	4,4%	4,5%	52,8%
62	Γεωργοί ειδικευμένοι κυρίως στην καλλιέργεια δένδρων και σταφιδάμπελων	2,5%	1,9%	2,1%	2,5%	11,4%
31	Τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί των επιστημών της φυσικής και της μηχανικής και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	1,9%	1,8%	2,3%	2,4%	40,3%

74	Μηχανικοί, εφαρμοστές και συντηρητές μηχανών και ηλεκτρικού και ηλεκτρονικού εξοπλισμού	3,0%	3,3%	2,8%	2,4%	-10,9%
64	Ειδικευμένοι κτηνοτρόφοι, πτηνοτρόφοι κ.π.α.ε.	2,9%	2,4%	1,9%	2,3%	-10,7%
23	Βιολόγοι εν γένει, ιατροί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	1,9%	1,7%	2,3%	2,3%	36,3%
42	Υπάλληλοι εξυπηρέτησης πελατών	2,1%	2,2%	2,4%	2,1%	11,7%
27	Πρόσωπα ασκούντα επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα π.δ.κ.α.	1,2%	1,3%	1,9%	2,0%	87,0%
61	Γεωργοί ειδικευμένοι κυρίως σε μια ετήσια καλλιέργεια	2,9%	3,2%	2,5%	2,0%	-20,8%
22	Αρχιτέκτονες, μηχανικοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα	1,4%	1,7%	2,0%	2,0%	61,4%
93	Ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων, κατασκευών, μεταποίησης και μεταφορών	1,7%	1,8%	1,9%	1,7%	13,4%
32	Τεχνολόγοι και τεχνικοί βοηθοί των επιστημών βιολογίας και υγείας	1,1%	1,2%	1,6%	1,7%	70,7%
52	Απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών προστασίας	1,4%	1,7%	1,7%	1,7%	38,9%
12	Διευθύνοντες και ανώτερα στελέχη μεγάλων δημοσίων και ιδιωτικών επιχειρήσεων και οργανισμών (με απασχόληση 10 πρόσωπα και πάνω)	1,5%	1,3%	1,5%	1,5%	10,4%
73	Χύτες μετάλλων, συγκολλητές, ελασματοουργοί, τεχνίτες μεταλλικών δομικών κατασκευών, σιδηρουργοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα.	1,6%	1,6%	1,2%	1,3%	-10,2%
25	Λογιστές και άλλα στελέχη επιχειρήσεων	1,0%	1,0%	1,2%	1,2%	34,8%
Σύνολο (24 από 45 διψήφιες κατηγορίες)		90,1 %	91,0 %	91,8 %	91,7 %	13,8%
Σύνολο		100 %	100 %	100 %	100%	11,7%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Επεξεργασία IOBE

Πίνακας 6.4. Ποσοστιαίες μεταβολές απασχολουμένων την περίοδο 1998-2010 ανά τριμήφια επαγγελματική ομάδα (πλήθος άνω των 10.000 απασχολουμένων τόσο στο 1998 όσο και στο 2010)¹

Τριμήφια επαγγελματική ομάδα		Ποσοστό επί του συνόλου (2010)	Πλήθος (2010)	% 2010-1998
272	Οικονομολόγοι, κοινωνιολόγοι & συναφή επαγ/ματα	1,0%	43.258	223,6%
921	Ανειδίκευτοι αγρεργάτες, αλιεργάτες & συναφή επαγ/τα	0,8%	35.573	196,2%
139	Άλλοι δ/ντες επιχ/τίες-πρ/μενοι/μικρών επιχ/σεων	0,8%	36.237	140,4%
223	Ηλεκ/λόγοι μηχαν/κοί-ηλεκτρον.μηχ/κοί-μηχ/λόγοι μηχαν/κοί	0,6%	27.625	132,9%
343	Γραμματείς διοικήσεων, βοηθοί Νομικών-συναφή επαγ/τα	2,4%	104.336	92,7%
323	Νοσοκόμοι, διπλωματούχοι ΤΕΙ ή άλλων σχολών	1,1%	48.402	89,6%
727	Ηλεκτρ/γοι εγκ/σεων-συναφείς ηλεκτρ/γικές εργασίες	0,7%	31.225	84,9%
413	Υπάλληλοι καταγραφής υλικών & υπηρεσιών μεταφορών	1,0%	43.781	69,9%
221	Αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι και συγκοινωνιολόγοι	0,4%	17.497	62,4%
931	Ανειδίκευτοι εργάτες ορυχείων και κατασκευών	0,7%	32.876	62,3%
311	Τεχνολόγοι των επιστημών της φυσικής & της μηχανικής	1,1%	48.801	59,5%
913	Οικιακοί βοηθοί, καθαριστές, πλύντες & συναφή επαγ/τα	3,6%	158.802	56,2%
533	Πωλητές σε υπαίθριους πάγκους και αγορές	0,5%	23.117	53,6%
647	Ειδικευμένοι γεωργοκτηνοτρόφοι μικτών εκμεταλλεύσεων	1,0%	45.995	52,0%
611	Καλλιεργητές δημητριακών και ρυζιού	0,6%	28.441	51,8%
341	Επαγ/κή δραστηρ. σε χρηματοπιστωτικές	1,0%	42.154	50,1%

	υπηρεσίες-πωλήσεις			
245	Νηπιαγωγοί	0,4%	19.517	47,2%
243	Καθηγητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	2,6%	115.158	41,1%
514	Μάγειροι	1,0%	43.089	40,5%
412	Υπάλληλοι Λογιστηρίου & συναφή επαγγέλματα	1,1%	48.473	39,0%
322	Τεχνικοί βοηθοί ιατρικής & συναφών προς την ιατρική	0,4%	17.130	37,5%
222	Πολιτικοί μηχανικοί	0,8%	34.362	37,4%
516	Απασχ. στην παροχή προσωπικής φροντίδας & συναφή επαγ/τα	1,1%	46.909	37,3%
517	Κομμωτές, κουρείς, αισθητικοί & συναφή επαγγέλματα	0,9%	41.347	36,3%
251	Λογιστές και άλλα στελέχη επιχειρήσεων	1,2%	51.410	34,8%
884	Χειριστές χωματουργικών μηχ/των & μηχ/των δομικών έργων	0,5%	20.663	34,6%
515	Σερβιτόροι	2,5%	109.269	34,6%
532	Πωλητές σε καταστήματα	6,2%	274.162	33,0%
621	Καλλιεργητές ελαιοδένδρων	1,2%	54.752	31,0%
233	Οδοντίατροι	0,3%	13.258	30,1%
916	Συλλέκτες απορριμμάτων, οδοκαθαριστές & συναφή επαγ/τα	0,3%	15.386	29,9%
726	Υδραυλικοί και εγκαταστάτες σωληνώσεων	0,7%	32.264	28,4%
244	Δάσκαλοι δημοτικών σχολείων	1,5%	66.640	27,9%
728	Άλλοι τεχνίτες αποπεράτωσης κτιρίων & άλλων δομ. έργων	0,9%	37.783	26,5%
261	Δικηγόροι και νομικοί σύμβουλοι	1,0%	43.275	26,2%
411	Στενογράφοι, δακτυλογράφοι, χειρ.μηχ. με ηλεκτρολόγιο	2,3%	102.976	25,7%
624	Καλλιεργητές αμπέλων και σταφιδάμπελων	0,3%	14.737	22,0%
247	Διδακτ. προσωπικό ιδ.φροντιστηρίων-επαγ/κών-τεχν.σχολών	1,3%	55.641	22,0%
882	Οδηγοί αυτοκινούμενων οχημάτων	4,2%	186.491	21,4%
314	Χειριστές οπτικού και ηλεκτρονικού	0,4%	16.356	19,9%

	εξοπλισμού			
232	Ιατροί	1,2%	51.155	19,1%
762	Αρτοποιοί, ζαχαροπλάστες	0,8%	34.560	16,3%
729	Ελαιοχρ/στές-βαφείς-στιλβωτές-καθαριστές- συναφή επαγ/τα	1,0%	45.170	16,1%
522	Αστυνομικοί	1,0%	43.320	14,0%
614	Καλλιεργητές κηπευτικών, ανθέων και φυτωρίων	0,7%	30.150	13,5%
135	Δ/ντες επιχ/τίες-πρ/μενοι/μικρά εστιατόρια- ξενοδοχεία	2,0%	87.768	13,3%
421	Ταμίες, ταμιολογιστές & συναφή επαγγέλματα	1,2%	53.597	12,9%
743	Μηχανικοί-εφαρμοστές γεωργικών ή βιομηχανικών μηχ/των	0,4%	16.551	9,8%
123	Διευθυντές Υπηρεσιών Υποστήριξης	0,7%	32.040	9,7%
132	Δ/ντες επιχ/τίες-πρ/νοι/μικρές εξορυκτικές επχ.	0,6%	24.739	7,2%
741	Μηχανικοί-εφαρμοστές αυτοκινήτων οχημάτων & μοτοσυκλετών	0,9%	41.109	5,6%
932	Ανειδίκευτοι εργάτες μεταποιητικών βιομηχανιών	0,5%	21.661	5,0%
915	Αγγελιοφόροι, αχθοφόροι, θυρωροί & συναφή επαγγέλματα	0,5%	22.284	3,6%
771	Επιπλοποιοί κ.π.α.ε.	0,4%	19.567	2,5%
414	Ταχυδρομικοί & υπάλληλοι διαλογής αλληλογραφίας	0,3%	12.967	0,4%
661	Αλιείς θαλάσσης και εσωτερικών υδάτων	0,2%	10.789	0,3%
122	Δ/ντές παραγωγ.-λειτουργ.μονάδων μεγάλων επχ.(δημ-ιδιωτ)	0,6%	28.060	-0,3%
134	Δ/ντες επιχ/τίες-πρ/νοι/μικρές επιχ/σεις χονδρ-λιαν εμπ.	4,9%	216.300	-5,3%
278	Κληρικοί εν γένει	0,2%	10.116	-5,8%
419	Λοιποί υπάλληλοι γραφείου	3,4%	149.076	-6,0%
721	Κτίστες	1,1%	48.283	-8,7%

725	Αμμοκονιαστές, γυψοτεχνίτες & συναφή επαγγέλματα	0,5%	21.146	-11,6%
724	Τεχν.ανέγερσης-συντ/σης κτιρίων-άλλων δομ.έργων π.δ.κ.α.	0,3%	11.671	-12,3%
756	Τυπογράφοι & συναφή επαγγέλματα	0,3%	12.036	-14,1%
735	Σιδηρουργοί, κατασκευαστές εργαλείων & συναφή επαγ/τα	0,7%	28.895	-15,0%
782	Ράφτες και πιλοποιοί	0,2%	10.515	-16,1%
722	Σκυροκονιαστές & τεχνίτες κατασκευής μωσαϊκών δαπέδων	0,8%	35.578	-16,3%
623	Καλλιεργητές λοιπών οπωροφόρων δένδρων	0,8%	33.679	-16,7%
933	Φορτοεκφορτωτές, λιμενεργάτες, αχθοφόροι κ.π.α.ε.	0,5%	21.250	-18,1%
423	Υπάλληλοι ταξιδιωτικών γραφείων & υποδοχής πελατών	0,5%	21.353	-20,1%
133	Δ/ντες επιχ/τίες-πρ/νοι/μικρές κατασκευαστικές επχ	0,3%	11.483	-21,5%
723	Ξυλουργοί και μαραγκοί	0,4%	19.727	-25,6%
733	Τεχν.κατασκευής-εγκ/σης-επισκευής ειδών φύλλων μετάλλων	0,3%	11.644	-29,5%
744	Ηλεκτροτεχνίτες,εφαρμοστές-συντηρητές ηλεκτρ.μηχ.	0,7%	30.125	-30,1%
642	Προβατοτρόφοι και αιγοτρόφοι	0,9%	38.073	-34,2%
631	Γεωργοί πολυκαλλιεργητές	4,7%	206.432	-44,5%
613	Καπνοκαλλιεργητές	0,4%	19.184	-58,1%
785	Γαζωτές, κεντητές κ.π.α.ε.	0,3%	12.889	-68,8%

¹ Συνολικά 78 από τις 209 κατηγορίες

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Επεξεργασία IOBE

Πηγές

Κεφάλαιο 1:

- Έρευνα Αποφοίτων Πανεπιστημίων 2000-2005», ΕΛΙΑΜΕΠ
- «Η Απασχολησιμότητα των Αποφοίτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Ελλάδα», 2007, IOBE για την Μορφωτική και Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία
- Μελέτη για την Απασχόληση των Πτυχιούχων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, Μορφωτική και Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία
- CEDEFOP, Skills Supply and Demand in Europe, Medium-term Forecast up to 2020, 2010
- _Learning Outcome Approaches, 2010
- European Training Foundation, Work-based programmes for young people in the Mediterranean region, 2009

Κεφάλαιο 2:

Σχετική νομοθεσία

- Γραμματίκας Βασίλειος Ε., «Εκθεση Αξιολόγησης της μέχρι σήμερα υλοποιούμενης πρακτικής άσκησης των σπουδαστών Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης των Ι.Ε.Κ. και υποβολή τεκμηριωμένων προτάσεων για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του θεσμού», 2011
- Φισσάμπερ Β. & Συνεργάτες ΕΠΕ, Τελική μελέτη του έργου «Εξωτερική αξιολόγηση της λειτουργίας του θεσμού της πρακτικής άσκησης στον ΟΕΕΚ και τους Λοιπούς Φορείς».

<http://www.epeack.gr>

<http://www.espa.gr/el/>

Κεφάλαιο 3:

- Adda, J., C. Dustmann, C. Meghir, and J.-M. Robin: Career Progression and Formal versus On the Job Training, Insititute for Fiscal Studies Working Paper 10/13, 2010

- CEDEFOP: “Germany. VET in Europe - Country Report 2010”, 2010
- _ “United Kingdom. VET in Europe - Country Report 2010”, 2010
- _ “Norway. VET in Europe - Country Report 2010”, 2010
- _ “Austria. VET in Europe – Country Report 2010”, 2010
- Christodoulides George: Higher Apprenticeship, Statement and Comments, University of Nicosia, Nicosia, Cyprus 2008

- Dustmann, Christian, Schonenberg, Uta.: “Apprenticeship Training and Commitment to Training Provision”, University College of London, 2007

- Finnish National Board of Education, “Quality Management Recommendation for Vocational Training”, Helsinki 2008

- IBS, Factsheet on Apprenticeship in Denmark – Austria, Institute für Bildungsforschung der Wirtschaft, Austria, 2008. Διαθέσιμο στο: http://www.ausbilder.at/ausbilder_at/images/stories/ausbilder/factsheets/daenemark_en.pdf

- Nielsen Niels and Anders Rue Rasmussen, Apprenticeship Training in Denmark-the impact of subsidies, Center for Labour Market and Social Research, University of Aarhus, Denmark, 1997

- OECD: Towards an OECD Skills Strategy, 2011
- _ PISA 2006 Science Competencies for Tomorrow’s World Volume 2: Data/Données, 2010

- Ryan, P., H. Gospel, and P. Lewis: “Large Employers and Apprenticeship, Training in Britain," British Journal of Industrial Relations, 45(1), 127-153, 2007

- Steedman, Hilary: “Benchmarking Apprenticeship: UK and Continental Europe Compared”, Centre for Economic Performance, London School of Economics, ISBN: 0735015420, London, 2001

-Steedman, Hilary: “Apprenticeship in Europe: Fading or Flourishing”, CEP Discussion Paper No 710, Center for Economic Performance, London School of Economics, 2005

-Steedman, Hilary: The State of Apprenticeship in 2010 – International Comparisons, A report for the apprenticeship ambassadors network, London School of Economics, 2010, Διαθέσιμο στο <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/special/cepsp22.pdf>

-Tremblay D.G., Le Bot Ir.: The German Dual Apprenticeship System Analysis of its Evolution and Present Challenges, Université du Québec, 2003

-Bowes, Lindsey and Lee Harvey. *The Impact of Sandwich Education on the Activities of Graduates Six Months Post-Graduation*. Centre for Research into Quality University of Central England in Birmingham, 1999

-Jackson Norman, *Work Placements and Placement Learning views of work placement tutors and colleagues involved placement management*. Surrey Centre for Excellence in Professional Training and Education (SCEPTre), 2006

-University of Bath. *Quality Assurance Code of Practice Placement Learning, Work-based Learning and Study Abroad*

-Imperial College of London. *Placement Learning Policy*

-Gonon Ph., Innovation & the Swiss Vocational Education & Training System– Chair of VET, Institute for Upper Secondary Pedagogy, University of Zurich

- Ομοσπονδιακό Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης Γερμανίας:
http://www.bibb.de/dokumente/pdf/Apprenticeship_Training_in_Germany.pdf
- Jack Ewing, “The Apprentice: Germany’s Answer to Jobless Youth”,
Bloomberg Businessweek διαθέσιμο στο:
http://www.businessweek.com/magazine/content/09_42/b4151033735128.htm
- Γερμανικό Εμπορικό Επιμελητήριο, διαθέσιμο στο:
http://www.frankfurt-main.ihk.de/francais/formation_professionnelle/index.html
- Πανεπιστήμιο Άρχους και κανονισμός πρακτικής άσκησης, διαθέσιμο στο:
<http://www.au.dk/en/about/organisation/index/4/40/historisk/au10/>
- Επιδόσεις των Βρετανικών πανεπιστημίων, διαθέσιμο στο:
<http://www.thecompleteuniversityguide.co.uk/league-tables/rankings>
- Τμήμα Psychometrics, Πανεπιστήμιο Cambridge, διαθέσιμο στο:
<http://www.psychometrics.ppsis.cam.ac.uk/page/263/apprenticeship-ideas.htm>
- Παράδειγμα πρακτικής άσκησης από ιδιωτικές εταιρείες προς φοιτητές σε παγκόσμιο επίπεδο, διαθέσιμο στο:
http://www.hotcourses.com/uk-courses/Practical-Training-in-Accountancy-and-Payroll-courses/page_pls_user_course_details/16180339/0/w/51793220/page.htm
- Επιμελητήριο Αρχιτεκτόνων Αγγλίας, Διαθέσιμο στο:
http://www.arb.org.uk/qualifications/information_for_students/practical_training_requirements_faq.php
- Παράδειγμα πρακτικής άσκησης από ιδιωτικές εταιρείες στην Αγγλία προς φοιτητές σε παγκόσμιο επίπεδο, Διαθέσιμο στο:
<http://campus-direct.org/TraininginUK.aspx>
- Παράδειγμα πρακτικής εκπαίδευσης και ταυτόχρονης συγγραφής διατριβής στη Σουηδία, Διαθέσιμο στο:
http://career.scania.com/students/thesis_projects/
- <http://www.practiceplacements.leeds.ac.uk/pages/evaluation/evaluation.htm>
- Ελβετία:
<http://www.aso.ch/en/consultation/education-in-switzerland/education-and-training/secondary-level-2/apprenticeship> και
<http://www.about.ch/education/index.html>

Κεφάλαιο 4:

-CEDEFOP (2009a) Individual Learning Accounts

_(2009b) Φορολογικά Κίνητρα για Μάθηση, Ενημερωτικό Σημείωμα

_(2004) Ι. Τσεκούρας, Μ. Σταμπουλής, Μ. Λιτσαρδάκης Η χρηματοδότηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στην Ελλάδα: Περιγραφή του συστήματος χρηματοδότησης

-GHK (2010) Financing adult learning in times of crisis

-Linderholm Ch. and Parker G., Quality in Apprenticeships in the European Union, UEAPME, 2000

-OECD, Hoeckel K., Costs and Benefits in Vocational Education and Training, 2008

-N.3879/21010, N. 3852/2010

Κεφάλαιο 5

-CEDEFOP, *Εν κινήσει: μάθηση και κινητικότητα συγκλίνουν*, Ενημερωτικό Σημείωμα, Δεκέμβριος 2009

_*Skills supply and demand in Greece*, 02/2011

-ECVET Reflector, Implementing and developing an ECVET system for initial vocational education and training, f-bb/BIBB on behalf of the EU Commission

-Eurostat

-«Τεχνολογικό Λύκειο- Η πρόταση για την Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση», Μάιος 2011, ΥΠΔΒΜΘ

-ΑΔΙΠ, Έκθεση για την Ποιότητα στην Ανώτατη Εκπαίδευση, 2010-11

-ΕΕΟ Group, Αξιολόγηση/Αποτίμηση των Σημαντικότερων Παρεμβάσεων του Άξονα Προτεραιότητας 2 του ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006 που Συνεχίζουν την Περίοδο 2007-2013, Ιανουάριος 2009

IKY:<http://www.iky.gr/IKY/portal/gr/default/CMSGRWindow?action=2&uri=/gr/socrates/welcome.html>

[_www.iky.gr/IKY/content/gr/socrates/results/res_leon/res_2011/IVT_APPROVED_2011.pdf](http://www.iky.gr/IKY/content/gr/socrates/results/res_leon/res_2011/IVT_APPROVED_2011.pdf)

-ΟΑΕΔ: <http://epas.oaed.gr/main.php?cat=1>

-Υπουργείο Θαλάσσιων Υποθέσεων, Νήσων και Αλιείας, Γρατσία Μ., Έκθεση Εξωτερικής Αξιολόγησης της Πράξης «ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ 2008- 2010 ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΑΕΝ ΤΟΥ ΥΕΝ», 21/12/2010

Κεφάλαιο 6:

Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας– Ε.Ι.Ε., ΥΠΕΧΩΔΕ

Ελληνική Εταιρεία Αξιοποίησης Ανακύκλωσης

Ελληνικός Νηογνώμονας

ΕΛ.ΣΤΑΤ

ΙΝΕ, Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση, Ετήσια Έκθεση, 2009

ΙΟΒΕ:

- ο «Μελέτη για την απασχόληση των πτυχιούχων στην Ελλάδα», για τη Μορφωτική και Αναπτυξιακή Πρωτοβουλία, 2009
- ο Έρευνα Στις Επιχειρήσεις Για Την Πρόβλεψη Των Μεταβολών Στα Περιφερειακά Παραγωγικά Συστήματα Και Τις Τοπικές Αγορές Εργασίας, ΣΤΕΓΗ-ΣΕΒ, μελέτη εν εξελίξει
- ο Έκθεση για τις μεταβολές στην ελληνική αγορά εργασίας στο πλαίσιο του προγράμματος ΣΤΕΓΗ, Φεβρουάριος 2011
- ο Έκθεση για τις μεταβολές στην ελληνική αγορά εργασίας στο πλαίσιο του προγράμματος ΣΤΕΓΗ, Φεβρουάριος 2011
- ο Ο Ξενοδοχειακός Κλάδος Στην Ελλάδα, μελέτη σε εξέλιξη
- ο Έρευνες Οικονομικής Συγκυρίας
- ο Μελέτη για την Κοινωνία της Πληροφορίας των κλάδων πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών στην Ελλάδα: Κατάσταση και προοπτικές, 2007
- ο Δαπάνες Υγείας και Πολιτικές Υγείας την στην Ελλάδα την περίοδο του Μνημονίου, μελέτη σε εξέλιξη

- Ετήσιες Εκθέσεις Βιομηχανίας Τροφίμων και Ποτών
- Η Διαχείριση Των Στερεών Απορριμμάτων Στην Ελλάδα, μελέτη σε εξέλιξη

Ναυτικό Επιμελητήριο της Ελλάδας

Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Γεωλογίας, Προτάσεις για δυνατότητες άμεσης αξιοποίησης ορυκτών πρώτων υλών

Σύνδεσμος Επιχειρήσεων Πληροφορικής και Επικοινωνιών Ελλάδας, Economist Intelligence Unit

ΤτΕ, Οι Περιβαλλοντικές, Οικονομικές και Κοινωνικές Επιπτώσεις της Κλιματικής Αλλαγής στην Ελλάδα, Ιούνιος 2011

Carr, David. Skills, key to a carbon low transition. ENDS, Environmental Careers Guide. January 2, 2010

CEDEFOP SKILLSNET, Sector Flash: Agrifood, February 2008

Walsh, Bryan. It will pay to save the planet . Environmentalism, Ecological, Modernization. 2010, Τόμ. 173, 20

<http://www.oryktosploutos.net>